แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ
โดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา
กรณีศึกษา : พื้นที่เกาะเกร็ด, จังหวัดนนทบุรี

DEVELOPMENT GUIDELINES FOR THE WATER TOURISM PLACE BY THE ECOSYSTEM ACTIVITIES MATRIX ANALYSIS CASE STUDY : THE KOKRET ISLAND AREA, NONTHABURI PROVINCE

นางสาว กุลภัทร วนิคสัมปันนา
MISS KUNLAPHAT VANIKSAMPANNA

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ. 2541

ISBN 974-622-186-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ
โดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา
กรณีศึกษา : พื้นที่เกาะเกร็ด , จังหวัดนนทบุรี

DEVELOPMENT GUIDELINES FOR THE WATER TOURISM PLACE BY THE ECOSYSTEM ACTIVITIES MATRIX ANALYSIS
CASE STUDY : THE KOKRET ISLAND AREA , NONTHABURI PROVINCE

T031044

นางสาว กุลภัทร วนิกสัมบรรณ์

MISS KUNLAPHAT VANIKSAMPANNA

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

บัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2541

ISBN 974-622-186-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน 310
วัน, เดือน, ปี 8 ก.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

DEVELOPMENT GUIDELINES FOR THE WATER TOURISM PLACE BY THE ECOSYSTEM ACTIVITIES MATRIX ANALYSIS CASE STUDY : THE KOKRET ISLAND AREA , NONTHABURI PROVINCE

MISS KUNLAPHAT VANIKSAMPANNA

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE
MASTER OF URBAN AND REGIONAL PLANNING
URBAN AND ENVIRONMENT PLANNING
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

KING MONGKUT 'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LARDKRABANG

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1998

ISBN 974-622-186-8

บัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

หัวข้อวิทยานิพนธ์ แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำโดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา กรณีศึกษา : พื้นที่เกาะเกร็ด , จังหวัดนนทบุรี

DEVELOPMENT GUIDELINES FOR THE WATER TOURISM PLACE BY THE ECOSYSTEM ACTIVITIES MATRIX ANALYSIS CASE STUDY : THE KOKRET ISLAND AREA, NONTHABURI PROVINCE

ชื่อนักศึกษา นางสาวกุลภัทร วนิกสัมบรรณ์ **รหัสประจำตัว** 34622001

หลักสูตร การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชา การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ลายมือชื่อ
รศ.ดร.โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์	
ดร.นิติชาญ ปลื้มอารมย์	
ดร.นันทนา ศิรประภาศิริ	

ค่าระดับคะแนนที่ผ่านเป็นเอกฉันท์จากคณะกรรมการ **GOOD**

วัน/เดือน/ปี ที่สอบ 13 พฤษภาคม 2541 เวลา 10.30 น. เป็นต้นไป

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(รศ.ดร.มนัส สังวรศิลป์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....26.....**เดือน**.....พฤษภาคม.....**พ.ศ.**...2541...

หมายเหตุ การวัดผลวิทยานิพนธ์ให้ใช้ค่าระดับคะแนนดังนี้

ค่าระดับคะแนน	ผลการศึกษา	
O	Outstanding	(ดีเยี่ยม)
G	Good	(ดี)
P	Pass	(ผ่าน)
F	Fail	(ไม่ผ่าน)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ โดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา กรณีศึกษา : พื้นที่เกาะเกร็ด , จังหวัดนนทบุรี
นักศึกษา	นางสาว กุลภัทร วนิกสัมบรรณ์
อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์	รศ. ดร. โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์
ระดับการศึกษา	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชา การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ.	2541

บทคัดย่อ

ท่ามกลางปัญหาที่เคร่งเครียดทางสังคม การใช้ชีวิตในชุมชนเมืองที่รีบเร่ง สับสน วุ่นวาย เฉกเช่นปัจจุบัน การเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ ไปยังแหล่งท่องเที่ยว ในเขตปริมณฑล และจังหวัดใกล้เคียงกรุงเทพ-มหานคร ที่เหมาะต่อภาวะจำกัด ในการใช้จ่ายทรัพย์ และเวลาว่าง ของบุคคลในยุคสมัย ได้ถูกส่งเสริม และขยายขอบข่ายความสนใจที่มากขึ้น ออกไปในวงกว้าง ส่งผลสะท้อนกลับเป็นภาพของการท่องเที่ยวที่เข้มข้นขึ้นในสถานที่นั้นๆ ตามมา ซึ่งพื้นที่เกาะเกร็ด ในเขตจังหวัดนนทบุรี ที่ศักยภาพของพื้นที่ คือความทรงคุณค่าทั้งทางสภาพธรรมชาติและวัฒนธรรม ของชุมชนชาวน้ำและชุมชนชาวมอญ ก็เป็นอีกแห่งหนึ่งที่กระแสสายแห่งการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าว ได้ส่งมาถึงและกำลังดำเนินอยู่

เพื่อหลีกหนีกรณีการเสื่อมโทรมของสภาพธรรมชาติ และความเสื่อมทรามของสภาพวัฒนธรรมในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากการเร่งพัฒนาการท่องเที่ยว จนนำไปสู่การสูญเสียเอกลักษณ์เดิมของชุมชน ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นแล้วในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ก่อนหน้านี้ ประกอบกับความเชื่อมั่นในหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ต้องมีการศึกษาถึงรายละเอียด และเงื่อนไขของความเป็นชุมชนเดิม ก่อนนำเสนอแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพของชุมชนนั้น เพื่อประโยชน์แห่งการพัฒนาและการอนุรักษ์ได้ดำเนินไปอย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ก่อเกิดเป็นวัฏจักรของการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษาจึงเป็นการศึกษาชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พื้นที่ศึกษา โดยผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา เพื่อสามารถเห็นภาพระบบกลไกความสัมพันธ์ที่สำคัญ ระหว่างกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ที่รวมกันขึ้นจนเกิดความเป็นชุมชนที่งดงามเช่นในปัจจุบันเป็นประการหนึ่ง และเพื่อประโยชน์ในการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ในพื้นที่ศึกษาตามหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในทัศนะของผู้ศึกษา เป็นประการที่สอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า ระบบความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน การก่อเกิด และการคงความเป็นชุมชนเกาะเกร็ดพื้นที่ศึกษานั้น เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลักที่สำคัญสองกิจกรรม คือกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมเกี่ยวกับการอยู่อาศัยของครอบครัว ซึ่งเป็นแหล่งที่เอื้อทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชน ทุกด้าน ทั้งทรัพยากรทางด้านกายภาพ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ความรู้สึก เศรษฐกิจ และกฎระเบียบ

โอกาสในการเพิ่มหรือเปลี่ยนรูปแบบของกิจกรรมในพื้นที่ ให้ก่อเกิดผลเชิงเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นแก่ชุมชนในพื้นที่ คือการเพิ่มหรือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ ของกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่ในปัจจุบันอยู่แล้ว คือ การเกษตรกรรม หัตถกรม และการค้า โดยให้มีความสามารถในการเอื้อให้เกิดการจับจ่ายใช้สอยออกมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการเพิ่มความหนาแน่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ด้วยการขยายช่วงเวลาการท่องเที่ยวให้ถี่ขึ้น ในพื้นที่ จากเทศกาลพิเศษ และการสร้างจินตภาพที่ดีของการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งลักษณะของการท่องเที่ยวที่ควรส่งเสริมคือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

โดยสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาใดๆ ในพื้นที่ จะต้องอยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญคือต้องไม่ก่อให้เกิดการรบกวนต่อการดำเนิน และการคงอยู่ของกิจกรรมหลักที่สำคัญทั้งสองกิจกรรม คือ กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมเกี่ยวกับการอยู่อาศัยของครอบครัว เนื่องจากจะทำให้เกิดการกระทบกระเทือน ถึงการทำงานของระบบความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน การก่อเกิด และการคงความเป็นชุมชนเกาะเกร็ด อันจะนำไปสู่การขาดเอกลักษณ์ในชุมชน จนถึงการล่มสลายของชุมชนในโอกาสต่อไปได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Thesis Title	Development Guidelines for The Water Tourism Place By The Ecosystem Activities Matrix Analysis Case Study: The Kokret Island Area, Nonthaburi Province
Student	Miss Kunlaphat Vaniksampanna
Thesis Advisor	Assc. Prof. Dr.Sopark Pasuknirant
Degree	Master of Urban and Regional Planning (Urban and Environment Planning) Urban and Regional Planning Faculty of Architecture King Mongkut's Institute of Technology Lardkrabang
Year	1998

ABSTRACT

With present social strains and patterns of city life in an increasing and on-going befuddled, confused and baffled ways of life as existing now, travelling along rivers and canals to the touring sites at the city's outskirts and nearby provinces to suit our wallets and recreation time, so there are increasing promotions to induce people to spend their holidays in such places. It now reflects the image of more condensed tourism at specific area. To give an instance, the Kokret area in Nonthaburi province of which it has its own great social value both in terms of its nature and culture by the people who lives near the rivers and canals and the community of Mon people there. This is an upturn from boosts in water tourism place.

To avert natural deteriorations against natural environs and the community's culture which may arise from increased activities of tourism, leading to the loss of the community's original identity as happened in many touring areas in the past. In responding to the principles of the suitable development which needs to be studied in details along with conditions of the present community before the presentation of the development guidelines suitable to the particular community for the benefits of development and conservation to be mutually beneficial that can create the cyclical sustainable development.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

This research study has its objectives to conduct the study of Kokret community in Nonthaburi as the research area by the Ecosystem Activities Matrix Analysis to see significant relationships between-activities from community activities contributed to become attractive place for visiting to anyone who has this opportunity to see it. Another advantage is aimed to giving a guideline for tourism development on the research area under the principle of the sustainable development through the opinions of the researcher as the second point.

The results were found that the relationships in community activities - the creation and the existence of Kokret community have been related to two major activities, the activities relevant to religion and culture and the activities related to home-living of which it facilitates resources in community's implementing of activities in all respects whether it be physical, infrastructures, sensory, economic and constraints.

Opportunities are now existing to add or adjust forms of activities in the area and they may create economic gains to people in Kokret island of which they are lying with changes of existing economic patterns presently used, i.e., agriculture, household art and commerce to prop up more spendings as resulted from increased ecotourism. This may be added through the density of populace of tourisms in the area through more festivities and good image creation for the tourism here. The more enhancing promotion should be ecotourism.

The most important thing is adjustment or improvement of this tourism area should be implemented under the core principles that the tourism business will not disrupt the two important activities as stated in the previous paragraph, i.e, the religion and its ancient culture and the community's home-living style. An disruptions may affect the working systems of the relationships among activities in the community - the Creation and the Existence of Kokret Community. Such failure may lead to the loss of its identical nature and at last the collapse of the Kokret Community.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ โดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา กรณีศึกษา : พื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ฉบับนี้ บังเกิดขึ้นและสำเร็จลุล่วงลงได้โดยได้รับคำแนะนำและตรวจแก้ไขโดยตลอดด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจาก รศ. ดร. โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์ ซึ่งเป็นท่านอาจารย์ที่ปรึกษา และควบคุมวิทยานิพนธ์ รวมถึงได้รับคำแนะนำและตรวจแก้ไขเพิ่มเติมจาก ดร. นิติชาญ ปลื้มอารมณ์ และ ดร. นันทนา ศิรประภาศิริ ซึ่งเป็นท่านอาจารย์คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งผู้ศึกษาของกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณต่อคุณแม่และพี่ชายที่สนับสนุนเงินทุนการศึกษา และกำลังใจในการศึกษามาโดยตลอด โดยเฉพาะพี่ชายที่เป็นผู้ให้โอกาสใหม่ในชีวิตแก่น้องเสมอ

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ในภาควิชาผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง และท่านอาจารย์พิเศษในโครงการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ในด้านต่างๆ แก่ผู้ศึกษาด้วยความกรุณาตลอดมา

ขอขอบคุณท่านผู้ที่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล และดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ได้แก่ เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อำเภอปากเกร็ด ท่านปลัดอำเภอปากเกร็ด ท่านพัฒนาชุมชนอำเภอปากเกร็ด กำนันและผู้ใหญ่บ้านตำบลเกาะเกร็ด เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ตลอดจนชาวชุมชนเกาะเกร็ดทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอำนวยความสะดวก ในการศึกษายังพื้นที่ศึกษาแก่ผู้ศึกษาเป็นอย่างดีตลอดมา รวมทั้งเพื่อนๆ ทุกคนที่มีส่วนช่วยให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยกำลังใจจากทุกๆ ท่าน

สุดท้ายผู้ศึกษาขออุทิศกุศลทางการศึกษาใดๆ ที่อาจจะบังเกิดขึ้นในกาลต่อไป ให้แด่คุณพ่อซึ่งล่วงลับไปแล้ว ด้วยความระลึกถึงอย่างยิ่ง

กุลภัทร วนิกสัมบรรณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....III
กิตติกรรมประกาศ.....V
สารบัญเรื่อง.....VI
สารบัญตาราง.....X
สารบัญรูป.....XI

บทที่

1. บทนำ
   ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....1
   วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....19
   ขอบเขตของการศึกษา.....19
   ระเบียบวิธีวิจัย.....19
   ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....20
2. แนวความคิดที่เกี่ยวข้อง
   แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยว.....21
   แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว.....33
   แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว.....41
   แนวความคิดเรื่องระบบเชิงนิเวศน์วิทยา.....44
   แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา.....48
   กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา.....55
3. ขั้นตอนดำเนินการศึกษา
   ขั้นที่ 1 กำหนดขอบเขตและระดับของระบบเชิงนิเวศน์วิทยา.....57
   ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูลของพื้นที่ศึกษา.....57
   ขั้นที่ 3 ดำเนินการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา.....58
   ขั้นที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์.....69
   ขั้นที่ 5 นำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ศึกษา.....69

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่

4. ข้อมูลพื้นที่ศึกษา

ประวัติความเป็นมา

1. ด้านกายภาพ การตั้งถิ่นฐาน การเป็นชุมชน เศรษฐกิจ และการคมนาคมขนส่ง.....71

2. ด้านฐานะการเมืองการปกครอง.....75

3. ด้านสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี.....75

สภาพปัจจุบัน

1. ลักษณะทางด้านกายภาพและการเมืองการปกครอง.....80

2. ลักษณะทางด้านสังคม วัฒนธรรม.....86

3. ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ.....110

4. ลักษณะทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน.....112

5. ลักษณะทางด้านการบริการทางสังคม.....121

6. การใช้ประโยชน์ที่ดิน และมาตรการทางด้านผังเมือง.....132

7. การท่องเที่ยวในพื้นที่.....135

8. ปัญหาด้านต่างๆ ในพื้นที่.....145

5. ผลการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาพื้นที่ศึกษา

1. ระดับของระบบเชิงนิเวศน์วิทยา.....147

2. กิจกรรมที่ทำการศึกษา.....148

3. ทรัพยากรที่ทำการศึกษา.....149

4. การศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา.....149

4.1 ลักษณะความต้องการทรัพยากรของกิจกรรม.....151

4.2 ระบบความสัมพันธ์ของกิจกรรม.....159

4.3 ความถี่ของกิจกรรม.....167

4.4 แผนที่ที่ตั้งกิจกรรมพื้นที่ศึกษา.....171

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่

6. สรุปผล และ เสนอแนะ.....207
สรุปผลการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาพื้นที่ศึกษา
1. ผลการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมในระบบชุมชน
จากการศึกษาขั้นความต้องการทรัพยากรของกิจกรรม.....208
2. ผลการศึกษาเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ของกิจกรรม
จากการศึกษาขั้นระบบความสัมพันธ์ของกิจกรรม.....210
3. ผลการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาของกิจกรรมในชุมชนเกาะเกร็ดพื้นที่ศึกษา
จากการศึกษาขั้นความถี่ของกิจกรรม.....211
4. ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเกาะเกร็ด
พื้นที่ศึกษา จากการศึกษาขั้นแผนที่ที่ตั้งกิจกรรมพื้นที่ศึกษา.....211
ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา.....214
ข้อเสนอแนะข้อกำหนดในแนวทางการพัฒนา.....217
ข้อเสนอแนะลักษณะของการท่องเที่ยวที่เหมาะสม
ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา.....218
ข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษาครั้งต่อไปในพื้นที่ศึกษา.....221

บรรณานุกรม.....225
ภาคผนวก.....230
ภาคผนวก ก. การวิเคราะห์กิจกรรมและรูปแบบ.....231
การวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในต่างประเทศ : เมือง LANGHOLM
ประเทศสกอตแลนด์.....233
การให้ข้อสังเกตเรื่องการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOSYSTEM PLANNING)
ของ CATHERINE FORTLAGE ในการสัมมนาการออกแบบเมือง
ของ HERIOT-WATT UNIVERSITY.....235
เมือง ตามแนวความคิดของ LAWRENCE HALPRIN.....236

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก ข. 1. พระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 237

2. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 238

3. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 (ฉบับปรับปรุง 2535) 242

4. พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 242

5. พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 243

6. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 243

7. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 243

8. ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการจัดผลประโยชน์ และควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขตโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ. 2523 244

ภาคผนวก ค. 1. ต้นฉบับเอกสาร NOTES ON ECOSYSTEM PLANNING โดย ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE ของ EDINBURGH COLLEGE OF ART 1973 245

2. ต้นฉบับเอกสาร POST GRADUATE โดย SOPARK PASUKNIRANT ของ HERIOT - WATT UNIVERSITY 290

ประวัติผู้เขียน 299

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่ หน้า

4.1 แสดงจำนวนเนื้อที่และหลังคาเรือนในพื้นที่ตำบลเกาะเกร็ดแยกตามหมู่บ้าน.....80
4.2 แสดงขนาดคลองธรรมชาติในพื้นที่เกาะเกร็ดแยกตามเขตหมู่บ้าน.....84
4.3 แสดงจำนวนครัวเรือนและประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ดแยกตามหมู่บ้าน.....86
4.4 แสดงจำนวนประชากรแยกตามช่วงอายุและหมู่บ้าน.....87
4.5 แสดงจำนวนประชากรแยกตามกลุ่มวัยต่างๆและหมู่บ้าน.....87
4.6 แสดงแสดงวัดในพื้นที่เกาะเกร็ดแยกตามหมู่บ้าน.....89
4.7 แสดงจำนวนครัวเรือนแยกตามกลุ่มของกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินและหมู่บ้าน.....111
4.8 แสดงจำนวนประชากรที่เดินทางไปทำงานนอกพื้นที่แยกตามเพศและหมู่บ้าน.....112
4.9 แสดงรถประจำทางและสายการเดินรถในพื้นที่อำเภอปากเกร็ด.....114
4.10 แสดงแสดงจำนวนนักเรียนและบุคลากรของโรงเรียนแยกตามโรงเรียนและระดับที่สอน...121
4.11 แสดงจำนวนประชากรที่กำลังศึกษาแยกตามระดับการศึกษาและหมู่บ้าน.....121

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป

รูปที่ หน้า

1.1 สภาพชุมชนชาวน้ำของกรุงเทพมหานคร เมื่อประมาณ 80 กว่าปีก่อน ทัศนียภาพจากบนภูเขาทอง....4
1.2 บรรยากาศสบายๆ สงบ รมรื่น ไม่รีบเร่ง และที่อยู่อาศัยแบบต่างๆ ในชุมชนชาวน้ำของประเทศไทย....4
1.3 บรรยากาศการท่องเที่ยวทางน้ำ โดยการนั่งเรือพายรับประทานอาหาร ท่ามกลางธรรมชาติสองฝั่งคลอง....7
1.4 บรรยากาศการท่องเที่ยวทางน้ำ เพื่อชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์ หรือโบราณสถาน....7
1.5 แผนภูมิแสดงโครงสร้างสารูปการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร,นนทบุรี และปทุมธานี....8
1.6 แสดงที่ตั้งเกาะเกร็ดในเขตจังหวัดนนทบุรี....10
1.7 แสดงที่ตั้งเกาะเกร็ดในการแบ่งเขตการปกครองเป็นอำเภอของจังหวัดนนทบุรี....11
1.8 พระราชวังกรุงหงสาวดีแห่งอาณาจักรมอญอันรุ่งเรือง ก่อนจะถูกเผาหมดสิ้นในปี พ.ศ. 2300....12
1.9 บรรยากาศการชุมนุมของชาวมอญในงานวันชาติมอญ ที่บริเวณฝั่งตรงข้ามด่านเจดีย์สามองค์....14
1.10 สองสาวน้อยชาวมอญในเครื่องแต่งกายสวยงามกำลังร่ายรำนาฏศิลป์มอญ....14
1.11 ทัศนียภาพอันงดงามของเกาะเกร็ดที่ถูกล้อมรอบด้วยสายน้ำ....15
3.1 แสดงบัตรข้อมูลกิจกรรม : ความเป็นอยู่ของผู้มาท่องเที่ยว....60
3.2 แสดงบัตรแหล่งข้อมูล....60
3.3 แสดงบัตรทรัพยากรด้านกายภาพ : ความเป็นอยู่ของผู้มาท่องเที่ยว....61
3.4 แสดงกระดานวางแผนที่ 1 : บัตรข้อมูลกิจกรรม และ บัตรทรัพยากรที่กำหนดจุดแล้ว....62
3.5 แสดงกระดานวางแผนที่ 1 : การจัดเรียงบัตรต่างๆ....63
3.6 แสดงกระดานวางแผนที่ 1 : ความสัมพันธ์สองทางระหว่างกิจกรรม ซึ่งแต่ละความสัมพันธ์เป็นการโอนถ่ายทรัพยากรจากกิจกรรมหนึ่งสู่กิจกรรมอื่น....64
3.7 แสดงบัตรความถี่ของกิจกรรม : ช่วงเวลาในรอบ 24 ชั่วโมง....65
3.8 แสดงบัตรความถี่ของกิจกรรม : ช่วงเวลาในรอบปี....66
3.9 แสดงการใช้สัญลักษณ์แทนความหมายต่างๆ ในแผนที่ต้นฉบับ กรณีศึกษาต่างประเทศ....67

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่ หน้า

3.10 แสดงกระดานวางแผนที่ 2 : การจัดเรียงบัตรต่างๆ....68

4.1 แสดงพื้นที่บ้านแหลมและแนวขุดคลองลัดเกร็ดน้อย....72

4.2 แสดงพื้นที่เกาะเกร็ดและแม่น้ำลัดเกร็ด....73

4.3 ตราประจำจังหวัดนนทบุรีใช้รูปหม้อน้ำลายวิจิตรเครื่องปั้นดินเผาศิลปมอญเป็นสัญลักษณ์..79

4.4 แสดงที่ตั้งเกาะเกร็ดในเขตการปกครองเป็นตำบลของอำเภอปากเกร็ด....81

4.5 แสดงการแบ่งเขตการปกครองในพื้นที่ตำบลเกาะเกร็ดออกเป็น 7 หมู่บ้าน....82

4.6 สภาพคลองวัดศาลากุล....83

4.7 แสดงคลองต่างๆ ในพื้นที่เกาะเกร็ด....85

4.8 แสดงที่ตั้งมัสยิดท่าอิฐ ตำบลท่าอิฐ สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวมุสลิม....90

4.9 แสดงวัดต่างๆ ในพื้นที่เกาะเกร็ด....91

4.10 พระอุโบสถ วัดฉิมพลีสุทธาวาส....93

4.11 ทัศนียภาพวัดปาเลไลย์ มองเห็นพระอุโบสถและเจดีย์เก่า....93

4.12 ทัศนียภาพบริเวณเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง วัดเสาธงทอง....94

4.13 เจดีย์ทรงมอญ ด้านหลังพระอุโบสถวัดไผ่ล้อม....95

4.14 พระอุโบสถวัดปรมัยยิกาวาส งามแปลกตาด้วยลายปูนปั้นตราพระจุลจอมเกล้า
และกำแพงแก้วเหล็ก....97

4.15 เจดีย์เอียงริมน้ำ สัญลักษณ์ของเกาะเกร็ด....98

4.16 ขบวนแห่ข้าวแช่ของชาวไทยเชื้อสายมอญแห่งเดียวในประเทศไทย
ที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี....100

4.17 ขบวนแห่หางหงส์ที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาและศิริมงคลในวันสงกรานต์....102

4.18 การแต่งตัวของสตรีชาวมอญสำหรับนาฏศิลป์มอญรำชุดทั่วไป....106

4.19 หม้อน้ำลายวิจิตรเอกษณ์อันงดงามของศิลปชั้นสูงในงานเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญ....108

4.20 การใช้บริการโทรศัพท์สาธารณะบริเวณศาลาริมน้ำวัดเสาธงทอง....113

4.21 แสดงบริเวณให้บริการการเดินทางทางบกจากพื้นที่ปากเกร็ดสู่พื้นที่อื่นๆ....115

4.22 แสดงถนนสายหลักและถนนซอยในพื้นที่เกาะเกร็ด....116

4.23 การเดินทางสัญจรแบบต่างๆ ในชุมชนพื้นที่เกาะเกร็ด....117

4.24 รถจักรยานยนต์รับจ้างบริเวณท่าน้ำป่าฝ้าย....117

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่ หน้า

4.25 การเดินทางทางน้ำเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ด โดยบริการเรือข้ามฟากที่ท่าเรือวัดสนามเหนือ.....119
4.26 การเดินทางทางน้ำเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ด โดยบริการเรือเร็วบริเวณแม่น้ำลัดเกร็ด.....119
4.27 แสดงท่าเรือและเส้นทางบริการเดินเรือสู่พื้นที่เกาะเกร็ด.....120
4.28 แสดงที่ตั้งสถานศึกษาในพื้นที่เกาะเกร็ด.....122
4.29 ที่อ่านหนังสือชุมชน หมู่ที่ 3 ข้างวัดศาลากุล.....123
4.30 สถานีอนามัยหมู่ที่ 6 บริเวณริมน้ำข้างวัดเสาธงทอง.....124
4.31 แสดงที่ตั้งสถานีอนามัยในพื้นที่เกาะเกร็ด.....125
4.32 แสดงที่พักตำรวจสายตรวจในพื้นที่เกาะเกร็ด.....127
4.33 แสดงแนวก่อสร้างเขื่อเอนกประสงค์ในพื้นที่เกาะเกร็ด.....128
4.34 ร้านขายของใช้ประจำวัน ผลไม้ ขนม และอาหารปรุงสำเร็จ ในพื้นที่เกาะเกร็ด.....129
4.35 รถเข็น และหาบเร่ขายอาหารพืชผักผลไม้สดและขนมต่างๆ
ทางเลือกในการจับจ่ายใช้สอยของชาวเกาะเกร็ด.....130
4.36 ร้านอาหารเกาะเกร็ด กิจการหนึ่งที่เพิ่มขึ้นบนพื้นที่เกาะเกร็ดในปัจจุบัน.....130
4.37 ชาวเกาะเกร็ดกำลังเล่นฟุตบอลอย่างสนุกสนานในสนามริมน้ำของวัดไผ่ล้อม.....131
4.38 สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด.....132
4.39 แสดงที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด และบ้านเกร็ดตระการ.....133
4.40 แสดงแนวเขตควบคุมความสูงของอาคารในพื้นที่เกาะเกร็ด.....134
4.41 แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี จัดทำโดยสำนักงานจังหวัดนนทบุรี
ช่วงแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี.....135
4.42 แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
สนับสนุนโดยร้านอาหารเกาะเกร็ด ช่วงแสดงวัดสำคัญในพื้นที่เกาะเกร็ด.....136
4.43 แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด
ช่วงวัฒนธรรมประเพณีชาวไทยเชื้อสายรามัญ.....137
4.44 ผู้มาท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศกำลังเยี่ยมชมบริเวณวัดปรมัยยิกาวาส.....138
4.45 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ดและสถานที่ใกล้เคียง.....143
4.46 บรรยากาศของร้านคาวบอยในหมู่ที่ 6.....144

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่ หน้า

4.47 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ตำบลเกาะเกร็ด บริเวณริมน้ำหน้าวัดปรมัยยิกาวาส.....144
5.1 แสดงบัตรข้อมูลกิจกรรม : ความเป็นอยู่ของครอบครัว.....150
5.2 แสดงบัตรทรัพยากรด้านกายภาพ : ความเป็นอยู่ของครอบครัว.....150
5.3 แสดงแบบจำลองระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของพื้นที่ศึกษา.....151
5.4 วงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน
กรณีการซื้อสินค้าในชีวิตประจำวัน.....162
5.5 วงจรการไหลของเงินตราออกภายนอกระบบกิจกรรมของชุมชน
กรณีกิจกรรมการซื้อต่างๆ.....163
5.6 วงจรการไหลของเงินตราออกภายนอกระบบกิจกรรมของชุมชน
กรณีการเดินทางไปเรียนนอกพื้นที่.....164
5.7 วงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน
กรณีกำไรและค่าจ้าง.....165
5.8 วงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน
กรณีการท่องเที่ยว.....166
5.9 แสดงความถี่ของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนพื้นที่ศึกษา รอบ 24 ชั่วโมง
วันทำงาน (WEEKDAY).....168
5.10 แสดงความถี่ของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนพื้นที่ศึกษา รอบ 24 ชั่วโมง
วันหยุดสุดสัปดาห์ (WEEKEND).....169
5.11 แสดงความถี่ของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนพื้นที่ศึกษา รอบ 24 ชั่วโมง
วันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม (PUBLIC HOLIDAY).....170
5.12 แสดงการแบ่งส่วนแผนที่พื้นที่ศึกษา
ในการศึกษาที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว.....173
5.13 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 1
บริเวณโบราณสถานวัดปาเลไลย์ และโบราณสถานวัดฉิมพลีสุทธาวาส.....174
5.14 โบราณสถานวัดปาเลไลย์.....175
5.15 เส้นทางเลียบแม่น้ำลัดเกร็ดจากวัดปาเลไลย์สู่วัดฉิมพลีสุทธาวาส.....175

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่ หน้า

5.16 โบราณสถานวัดฉิมพลีสุทธาวาส....176
5.17 เส้นทางจากวัดฉิมพลีสุทธาวาสผ่านสะพานข้ามคลองวัดฉิมเข้าสู่หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1....176
5.18 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 2 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1 และศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา....177
5.19 ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาร้านที่ 1....178
5.20 โรงปั้นครกที่ 1....178
5.21 ภายในศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา หมู่ที่ 1 บ้านผู้ใหญ่ยุพิน....179
5.22 บ้านเครื่องปั้นดินเผาคุณลุงหงษา....179
5.23 โรงปั้นครกที่ 2....180
5.24 โรงปั้นครกที่ 3 มองเห็นทางมะพร้าว พืนที่ใช้ในการเผาที่ให้น้ำยางสีสวยสำหรับเคลือบชิ้นงาน....180
5.25 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 3 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1....181
5.26 ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่งปั้นดินเผาคุณป้าสำรวย....182
5.27 ศาลเจ้าพ่อหนุ่มและกวานโป๊ดโม่น โรงปั้นเครื่องปั้นดินเผามอญอีกแห่งหนึ่ง....182
5.28 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 4 โบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส....183
5.29 วิหารพระไสยาสน์....184
5.30 ศาลารับเสด็จ....184
5.31 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 5 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 7....185
5.32 ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาคุณลุงสมาน....186
5.33 ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ร.ต.อ. จุมพล....186
5.34 เครื่องปั้นดินเผาโบราณในศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผากวานอาม่าน บ้าน อ.พิศาล....187
5.35 โรงปั้นกระถาง....187
5.36 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 6 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 6 และโบราณสถานวัดไผ่ล้อม....188
5.37 ทางเข้าบ้านสุขศิลธรรมโรงปั้นงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่สืบสานโดยคนรุ่นใหม่....189

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่ **หน้า**

5.38 ลักษณะโรงปั้นบ้านสุขศิลธรรม....189
5.39 คุณบริรักษ์ ช่างปั้นบ้านสุขศิลธรรมขณะผลิตงาน....190
5.40 ส่วนหนึ่งของผลงานคุณบริรักษ์ที่พร้อมจะส่งแก่ลูกค้าผู้สั่งผลิต....190
5.41 โบราณสถานวัดไผ่ล้อม....191
5.42 ร้านจำหน่ายงานหัตกรรมเครื่องปั้นดินเผาตรงข้ามร้านคาวบอย....191
5.43 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 7 โบราณสถานวัดเสาธงทอง...192
5.44 ห้องสมุดประชาชน....193
5.45 ลายปูนปั้นกรอบหน้าต่างพระอุโบสถหลังเก่าวัดเสาธงทองที่อ่อนช้อยงดงามแปลกตา....193
5.46 แสดงที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวในวันทำงาน (WEEKDAY)....197
5.47 แสดงที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวในวันหยุดสุดสัปดาห์ (WEEKEND)....198
5.48 แสดงที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม (PUBLIC HOLIDAY).199
5.49 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวในปัจจุบัน....200
5.50 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวในการพัฒนา....201
5.51 แสดงพื้นที่สำหรับจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยว หรือศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น....202
5.52 แสดงพื้นที่จำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรในการพัฒนา....203
6.1 แสดงจุดติดตั้งป้ายบอกทางเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ดตามแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว เสนอแนะจากการศึกษา....222
6.2 แสดงสารูป (IMAGE) ของการท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เสนอแนะจากการศึกษา....223
6.3 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เสนอแนะจากการศึกษา....224

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนไทยเป็นชนชาติที่มีสายใยชีวิตสัมพันธ์กับน้ำมาตั้งแต่สมัยโบราณ ลงหลักปักฐาน สร้างถิ่นที่อยู่อาศัยอย่างง่าย ๆ ตามแนวแม่น้ำลำคลอง ซึ่งอาจจะเป็นการอยู่บนตลิ่ง เป็นเรือนใต้ถุนสูง หรืออยู่ในน้ำอย่างเช่นเรือนแพ และเรือแท้ ๆ เลยทีเดียวก็ได้ นั่นคือเสน่ห์อันทรงพลัง ซึ่งเปรียบเสมือนมนต์ขลังที่ติดตาตรึงใจ แก่ชนต่างด้าวท้าวต่างเมือง ผู้ผ่านมาพบเห็น และเยี่ยมเยือนชุมชนชาวน้ำอันเป็นเอกลักษณ์ที่ทรงคุณค่าของคนไทย อยู่ตลอดมา

แม้ว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยาเกือบทั้งหมดจะได้ถูกทำลาย และสูญหายไปตั้งแต่ครั้งพม่าบุกเข้าเผากรุงในปี พ.ศ. 2310 แต่เราก็สามารถจะทราบถึงวิถีชีวิตของชาวกรุงศรีอยุธยาอันงดงามประทับใจชาวต่างชาติ ได้จากบันทึกของชาวยุโรปร่วมสมัยในตอนนั้น โดยเฉพาะบันทึกของชาวฝรั่งเศสผู้มีความรู้ และความช่างสังเกต ที่เดินทางเข้ามากรุงศรีอยุธยาในระหว่าง พ.ศ. 2203 - 2231 ซึ่งเป็นผู้ที่ถือว่าได้ว่าเป็นกลุ่มที่ได้เขียนบันทึกเกี่ยวกับภาพชีวิตความเป็นอยู่ในราชอาณาจักรสยาม ให้เด่นชัดขึ้นมาในสายตาของชาวโลกเป็นครั้งแรก และกลายเป็นเอกสารที่เป็นประโยชน์อันมหาศาลสำหรับการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ในเวลาต่อมาเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นบันทึกของบาทหลวงเดอชัวซี นักบวชคริสเตียนนิกายเยซูอิตซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ให้เดินทางมากับคณะทูต มีเชอวาเลียเดอโชมองท์เป็นหัวหน้าในปี พ.ศ. 2223 ได้สรุปภาพของกรุงศรีอยุธยาในขณะนั้นอง ไว้ดังนี้

" เราไปเดินเล่นนอกเมือง .....ข้าพเจ้า
อดไม่ได้ที่จะชื่นชมเมืองขนาดใหญ่ ที่ตั้ง
อยู่บนเกาะ ซึ่งล้อมรอบด้วยแม่น้ำอันกว้าง
กว่าแม่น้ำแซน ถึงสามเท่า ในแม่น้ำ เต็ม
ไปด้วยเรือของชาวฝรั่งเศส อังกฤษ
ฮอลันดา จีน ญี่ปุ่น และสยาม อีกทั้งฝีพาย
ที่ประดับประดาอย่างสวยงาม เป็นจำนวนมาก
แต่ละลำมีฝีพายประมาณ 60 คน .....
แต่สิ่งที่น่าชื่นชมมากที่สุดคือหมู่บ้าน แถบ
ชานเมือง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนหลาย
เชื้อชาติ ประปรายด้วยเรือนไม้ที่ปลูกในน้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัว ควาย และหมู ที่มองจากไกลๆ ดูเหมือน
กับว่าลอยอยู่ ทางน้ำทั้งหลาย ซึ่งใช้เป็นที่
สัญจร เหมือนกับถนนมีน้ำใสสะอาด
ไหลออกไปไกลจนสุดลูกหูลูกตา จนลับหายไป
ใต้ต้นไม้ใหญ่ๆ หรือท่ามกลางหมู่บ้านชานเมือง
อันหนาแน่น ไม่ไกลจากหมู่บ้านเหล่านี้
เป็นทุ่งนา เรือสามารถพายลัดเข้าไปได้
มองไปรอบๆ จนสุดขอบฟ้าจะเห็นแต่รูปสะท้อน
ของยอดปรางค์ปราสาท และเจดีย์ที่ปิดทอง
ระยิบระยับ ... ข้าพเจ้าไม่ทราบว่า สิ่งที่
ได้อธิบายมานี้ เป็นทิวทัศน์อันสวยงาม
สำหรับท่านผู้อ่านหรือไม่ แต่สำหรับข้าพเจ้า
เองแล้ว ไม่เคยเห็นภาพอะไร งดงาม
ถึงเพียงนี้ ทุกสิ่งทุกอย่าง ยกเว้นเจดีย์
ล้วนแต่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่เรียบง่ายที่สุด "[1]

เดอชัวซี เป็นนักเดินทางที่สายตาไวและเข้าใจโลก เขามุ่งหวังที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ให้ผู้อ่านของเขาได้ครึกครื้นตื่นเต้นไปกับเขาด้วย ซึ่งถึงแม้ว่าเราจะไม่อาจทราบได้ว่าบาทหลวงผู้ภูมิฐาน และรอบรู้ผู้นี้ได้ทำให้เพื่อร่วมชาติของเขาและชาวยุโรปอื่นๆ ได้รู้สึกตื่นใจในเมืองหลวงของสยามเพียงใด แต่จากข้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าเขาได้บรรยายให้เราได้เห็นภาพชุมชนชาวน้ำ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยได้เป็นอย่างดีทีเดียว ภาพที่เดอชัวซีได้พบเห็นคงคล้ายกับสภาพชุมชนชาวน้ำที่ปรากฏอยู่ในเมืองโบราณ ส่วนของตลาดน้ำ และภาพของกรุงเทพมหานคร เมื่อประมาณ 80 กว่าปีก่อน ดังรูปที่ 1.1

ความสงบร่มรื่น และ ความเรียบง่าย อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติของชีวิตแบบไทยทำให้เรารู้จักที่จะใช้ธรรมชาติรอบตัวอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต รู้จักที่จะใช้ชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้งนุ่มนวลจนน่าอัศจรรย์ใจ "บ้านไทย" เป็นเครื่องบ่งชี้ที่ดีอย่างหนึ่งสำหรับคำกล่าวนี้ ไม่ว่าจะเป็นเรือนไทยยกพื้นสูง ปล่อยใต้ถุนโล่ง ป้องกันอันตรายจากสัตว์ร้าย หนีจากน้ำท่วมที่เพิ่มระดับสูงขึ้นในฤดูน้ำหลาก เป็นเรือนที่สร้างบนชานที่ลอยอยู่บนเสาไม้หรือเรือนที่ลอยอยู่ในน้ำเช่นเรือนแพ ที่ลอยไปมาตามกระแสน้ำก็ดี จำเป็นที่จะต้องจัดให้กระทัดรัด ใช้สอยได้คล่องตัว จะสร้างด้วยอะไรที่หนักและตายตัวไม่ได้ ดังรูปที่ 1.2 ทุกอย่างต้องพอดีตัวไม่มีส่วนขาดส่วนเกิน ซึ่งต้องอาศัยความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมอันชาญฉลาดอย่างมาก กระทั่ง ชาวยุโรปผู้เดินทางมาเห็นกรุงศรีอยุธยาในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 17 แสดงความประหลาดใจ ถึงเอ่ยว่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา,น้ำ...บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย (กรุงเทพ : ไทยวัฒนาพานิช,2529)หน้า 189 - 190

" ความเรียบง่ายของที่อยู่อาศัยและเครื่องเรือน
ล้วนแต่ประกอบด้วยสิ่งจำเป็นเท่านั้น สถาปนิกชาวยุโรป
จะไม่สามารถแสดงฝีมือ ในประเทศนี้ได้เลย " [1]

ความตื่นตาตื่นใจของชาวต่างชาติ ที่มีต่อชุมชนชาวน้ำของไทย เกิดขึ้นจากการที่เขาได้มาพบเห็นความเป็นอยู่ และลักษณะของเมืองที่แตกต่าง จนถึงกับตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิงกับความเป็นเมืองโดยทั่วไปในทัศนคติของพวกเขา ซึ่งมักจะปลูกสร้างอาคารต่างๆ อยู่ติดกับพื้นดิน มีวัง มหาวิหาร หรือศาลากลางเป็นจุดศูนย์กลางของเมือง ใช้ถนนหนทางเป็นทางสัญจรไปมา เป็นวัฒนธรรมของคนที่อยู่บนบก แต่สำหรับกรุงศรีอยุธยา ใช้แม่น้ำลำคลองเป็นทางสัญจรต่างถนน สร้างที่อยู่อาศัยกันในน้ำ ริมน้ำ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวน้ำ เป็นชุมชนที่มีลักษณะกระจัดกระจาย ไม่มีศูนย์กลางใจเมือง ในด้านสถาปัตยกรรมก็ไม่มีอาคารหรือ สิ่งก่อสร้างใดๆ ที่อาจจะเรียกว่าเป็นศูนย์กลางใจเมืองได้เลย แม้แต่สถานที่ตั้งของพระบรมมหาราชวังซึ่งอยู่ชิดไปทางเหนือ จะเรียกว่าเป็นจุดศูนย์กลางของตัวเมืองก็หามิได้ แต่การตั้งอยู่เช่นนี้ สาเหตุสำคัญเพื่อจะได้อยู่ริมน้ำ หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ ได้ถือปฏิบัติในการสร้างเมืองอื่นๆ หลายเมืองในประเทศไทย รวมถึงกรุงรัตนโกสินทร์ในเวลาต่อมา

ลักษณะชุมชนของกรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร จนถึงแรกตั้งกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ฯ ยังคงความเป็นชุมชนชาวน้ำ เฉกเช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือผู้คนอาศัยกระจัดกระจาย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามลำน้ำ เป็นเรือนแพมากที่สุด ที่เหลือเป็นเรือนยกพื้นสูงบนเสาไม้และเรืออีกส่วนหนึ่ง ให้ภาพเสมือนเมืองที่ลอยอยู่ในน้ำ เป็นเมืองที่แปลกประหลาดสวยงาม จนชาวยุโรปที่เดินทางมาเห็นในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 ต้องหลงใหลด้วยไม่เคยนึกฝันว่าจะได้เห็นภาพเช่นนั้นมาก่อน ได้กล่าวว่า

" เมื่อผ่านคุ้งน้ำสุดท้ายเข้ามา ความรุ่งโรจน์ของเมือง
ที่ลอยอยู่ในน้ำปรากฏให้เห็น เมื่อแสงอรุณอันสุกปลั่ง
ลอดใต้เฆมออกมา โดยที่จริงเวลานั้นค่ำมืดแล้ว....
แต่สำหรับกรุงเทพฯ ดวงไฟนับล้านดวงได้ส่องแสง
สว่างกระทบผิวน้ำทุกหนแห่ง...เหมือนแดนเนรมิต...
จะมองไปไกลจนสุดสายตาอย่างไรก็เห็นแต่ดวงไฟ
ระยิบระยับทั้งสองฝั่งแม่น้ำ มีแต่ไฟเป็นดวงๆ ต่อเนื่อง
กันไปไม่รู้จักจบ...เรือนแพเล็กๆ แต่ละลำมีโคมไฟ
อย่างน้อยสองดวง มันเป็นภาพที่งดงามมากที่สุด
เท่าที่ข้าพเจ้าได้เคยเห็นมา " [2]

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา,น้ำ...บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย (กรุงเทพ : ไทยวัฒนาพานิช,2529)หน้า 114

[2] เรื่องเดียวกัน

รูปที่ 1.1 สภาพชุมชนชาวน้ำของกรุงเทพมหานคร เมื่อประมาณ 80 กว่าปีก่อน ทัศนียภาพจากบนภูเขาทอง[1]

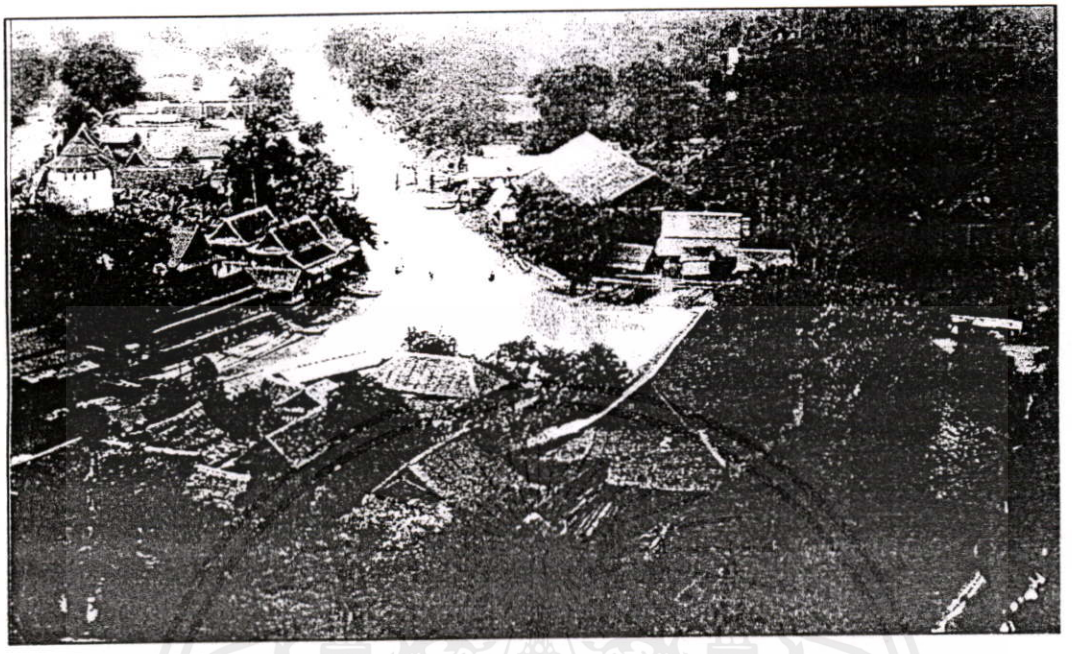

รูปที่ 1.2 บรรยากาศสบายๆ สงบ ร่มรื่น ไม่รีบเร่ง และที่อยู่อาศัยแบบต่างๆ ในชุมชนชาวน้ำประเทศไทย[2]

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] Times Editions,ประเทศไทย 7 วัน ในราชอาณาจักร (สิงคโปร์ : Tien Wah Press,2530)หน้า 19

[2] เรื่องเดียวกันหน้า 32

ถึงแม้การสร้างเมืองกรุงเทพฯ จะมีหลักการวางผังเมืองที่คล้ายกรุงศรีอยุธยา มีการสร้างพระราชวังและวัดวาอาราม จำลองกรุงเก่ามาไว้ที่นี่ แต่ก็ไม่อาจได้ภาพสิ่งก่อสร้างอันวิจิตรพิสดารได้ครบ อย่างไรก็ตาม จากคำกล่าวข้างต้นได้สะท้อนให้เราเห็นว่า กรุงเทพฯ ก็เป็นนครที่ยิ่งใหญ่ แม้ว่าบ้านช่องจะเรียบง่ายไม่ใหญ่โต

เมื่อถึงยุคการล่าอาณานิคม การเป็นชุมชนชาวน้ำของกรุงเทพฯ จึงได้เริ่มหดหายไป เมื่อได้ปรากฏร่องรอยการดำเนินชีวิตแบบชุมชนชาวบกขึ้นที่กรุงเทพฯ ทั้งนี้เนื่องจากชาวต่างชาตินิยมวัดความเจริญของสังคมอื่นด้วยเทคโนโลยีและวัฒนธรรมตามแบบของตนเองเป็นเกณฑ์มาตรฐาน คนไทยเราจึงต้องเลียนแบบวิถีชีวิตพวกเขาด้วยความจำเป็น เพราะหากประเทศใดไม่มีความเจริญ และ ไม่รุ่งเรืองตามสายตาของเขา ก็มีโอกาสสูงที่จะตกเป็นเมืองขึ้นได้ง่าย ดังนั้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่ง กรุงรัตนโกสินทร์ จึงได้เริ่มมีการสร้างถนนในปี พ.ศ. 2400 รถรางในปี พ.ศ. 2430 และรถไฟในปี พ.ศ. 2443 ขึ้นมาในประเทศไทย และนั่นคือจุดเริ่มแรกของชุมชนชาวบกอย่างจริงจัง ก่อนที่จะค่อยๆ ขยายตัวแทนที่ชุมชนชาวน้ำ ส่งผลให้กรุงเทพฯ กลายเป็นเมืองของคนที่มีวัฒนธรรมเป็นชุมชนชาวบกเฉกเช่นทุกวันนี้

ปรากฏการณ์นี้มีการคาดการณ์ล่วงหน้าเป็นเวลานานแล้ว นักเดินทางชาวฝรั่งเศสคนหนึ่งได้บรรยายเกี่ยวกับภาพของกรุงเทพฯ ที่เขาได้พบเห็นในสมัยรัชกาลที่ 5 ไว้ว่าอย่างน่าสนใจว่ากรุงเทพฯ ประกอบไปด้วย

> " สองเมืองที่ซ้อนกันอยู่ คือเมืองน้ำ และเมืองบก
> ทั้งสองเมืองอยู่ด้วยกันอย่างขัดๆ และต่างทำหน้าที่
> ซ้ำซ้อนกัน เพียงแต่วิธีไม่ตรงกัน ยิ่งกาลเวลาผ่านไป
> ก็ยิ่งจะเห็นความขัดแย้งดังกล่าว อีกไม่ช้า
> เมืองบกจะต้องชนะเมืองน้ำ และเมื่อนั้น
> นักภูมิศาสตร์ ที่ชอบให้สมญานามแปลกๆ แก่กรุงเทพฯ
> เห็นจะต้องเลิกใช้คำว่า เวนิสตะวันออก เสียที " [1]

ในปัจจุบันเห็นได้ว่าคำกล่าวของชาวฝรั่งเศสผู้นั้น ไม่ได้ห่างไกลความเป็นจริง กรุงเทพฯ ในทุกวันนี้เปลี่ยนจากเมืองที่ใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก มาเป็นเมืองที่ขึ้นกับการสัญจรทางบก ด้านสถาปัตยกรรมเริ่มต้นด้วยการสร้างอาคารเลียนแบบสถาปัตยกรรมคลาสสิคของฝรั่งตามด้วยแบบอื่นๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นอาคารที่สร้างอยู่ติดกับพื้นดิน คูคลองที่เคยมีถูกถมเปลี่ยนเป็นถนนและท่อระบายน้ำ คลองส่วนที่เหลือถูกตัดขาดจากระบบเชื่อมโยงแต่เดิม กลายเป็นที่รับน้ำสกปรกจากบ้านเรือน ไม่มีทางถ่ายเทที่เหมาะสม จึงมีสภาพเน่าเหม็น เป็นที่น่าสังเวชใจ น่าเสียดายอย่างยิ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับเมืองใหญ่อื่นๆ ทั้งในเอเชียและยุโรปที่ยังคงรักษาคูคลองให้มีความสะอาดสวยงาม เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ของเมือง และประเทศชาติไว้ได้ ทั้งยังได้ใช้ประโยชน์ในการคมนาคม ขนส่ง ที่สิ้นเปลืองน้อยกว่าระบบถนน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา,น้ำ...บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย (กรุงเทพ : ไทยวัฒนาพานิช,2529)หน้า 198

ชุมชนที่พัฒนาโดยขาดความสัมพันธ์อันต่อเนื่อง กับภูมิหลังและสิ่งแวดล้อมของตัวเอง ดังเช่นกรุงเทพมหานครในวันนี้ ที่ทั้งเมืองสร้างขึ้นด้วยพยายามเปลี่ยนเมืองน้ำให้เป็นเมืองบก โดยการถมที่ด้วยแผ่นคอนกรีตอันกว้างใหญ่ไพศาล กลายเป็นเมืองที่สร้างขึ้นโดยฝืนธรรมชาติและรากฐานชีวิตเดิมของเมือง เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก จึงไม่น่าแปลกใจที่เมืองอันแปลกประหลาดนี้ ได้แปรสภาพเป็นเมืองที่หมดสมรรถภาพไปโดยปริยาย เมื่อถูกท่วมด้วยน้ำที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติในแม่น้ำไหลเอ่อเข้าสู่ฝั่งทั้งสองข้างอย่างที่เคยเป็นมาในอดีต ส่งผลเสียต่อการดำรงชีวิตของประชาชน เกิดความเดือดร้อนทุกข์ยากเป็นอันมากตามมาทั้งๆ ที่ในเวลาใกล้เคียงกัน หากเป็นสมัยก่อน ที่เมืองไทยยังเป็นชุมชนชาวน้ำอยู่ ปรากฏการณ์เช่นเดียวกันนี้มิอาจก่อให้เกิดความลำบากอย่างสาหัสใดๆ ในการดำรงชีวิตของประชาชน

พิจารณาแล้วจะเห็นว่า จากการที่คนไทยสมัยก่อนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเป็นอย่างดี รู้จักธรรมชาติ ว่าพื้นที่ติดกับแม่น้ำลำธารเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง เหมาะแก่การเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลัก จึงรู้จักสรรสร้างชุมชนชาวน้ำ ซึ่งเป็นเมืองของตนให้กลมกลืนกับธรรมชาติ สร้างวัฒนธรรมความเป็นอยู่อย่างไม่ขัดแย้งกับธรรมชาติขึ้นมาเป็นนครที่งดงาม สามารถหลีกเลี่ยงการถูกทำลายจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ตรงข้ามกับการเกิดเมือง และชุมชนในเวลาต่อมา ที่เลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติจนขาดความสัมพันธ์กับภูมิหลัง สภาพแวดล้อม และธรรมชาติของเมืองเดิม จึงทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการถูกทำลายจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติให้พ้นไปได้ ดังภาพของเมืองที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ที่กล่าวมาทั้งหมดมิได้มุ่งหวังที่จะทักท้วงหรือติติงผู้ใด หากแต่เป็นการนำเสนอแง่คิดที่เห็นจริงได้ในประวัติศาสตร์เท่านั้น

เราไม่อาจปฏิเสธว่าการพัฒนาเมืองในปัจจุบัน ได้พาให้เราคนไทยห่างไกลจากรากเหง้าของสังคมไทยดั้งเดิม อันเป็นชุมชนชาวน้ำออกไปทุกที สภาพของธรรมชาติอันน่ารื่นรมย์ของทัศนียภาพสองฝั่งแม่น้ำลำคลองที่ชุ่มชื่น สงบ ร่มเย็น ด้วยวิถีชีวิตแบบไทย คงเหลืออยู่ให้เราได้สัมผัสอย่างชื่นหัวใจได้น้อยเต็มทีแล้ว ภาพตึกสูงระฟ้า ชุมชนแออัด การจราจรติดขัด เต็มไปด้วยผู้คนที่มีสีหน้าเคร่งเครียด ต่อการเผชิญกับปัญหาในการดำเนินชีวิต และมลพิษของสิ่งแวดล้อมรอบตัว กลายเป็นภาพที่พบเห็นได้ทั่วไปในสังคมไทยทุกวันนี้ แต่ถึงแม้เป็นเช่นนั้น ใช่ว่าเราจะลืมเลือนวิญญาณชาวน้ำที่แทรกอยู่ในสายเลือดของคนไทยกันไปจนหมดสิ้นก็หาไม่ โครงการบ้านจัดสรรและอาคารที่พักอาศัยต่างๆ ได้พยายามเสนอแนวคิดการมีวิถีชีวิตแบบบ้านสวน การอยู่อาศัยริมทะเลสาป บนเกาะ และวิวแม่น้ำเข้าประกอบในโครงการเพื่อดึงดูดผู้ซื้อ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า คนไทยยังคงถวิลหาสังคมชุมชนชาวน้ำกันอยู่ แม้จะไม่ใช่ชุมชนชาวน้ำอย่างเต็มรูปแบบเช่นแต่ก่อน

อีกทางเลือกหนึ่งของการได้สัมผัสกับบรรยากาศอันงดงามคล้ายคลึงกัน แต่ใช้เวลาเพียงระยะสั้นและทำได้ง่ายกว่าการซื้อโครงการที่อยู่อาศัย คือการเลือกรับประทานอาหารจากร้านอาหารที่อยู่ริมน้ำหรือการล่องเรือรับประทานอาหารควบคู่ไปกับการชมสภาพธรรมชาติ วิถีชีวิต และแหล่งศิลปวัฒนธรรมโบราณสถานตามสองฝั่งแม่น้ำลำคลองที่เรียกว่า " การท่องเที่ยวทางน้ำ " (WATER TOURISM) ดังรูปที่ 1.3 และ 1.4

รูปที่ 1.3 บรรยากาศการท่องเที่ยวทางน้ำ โดยการนั่งเรือเรือพาย รับประทานอาหาร ท่ามกลางธรรมชาติสองฝั่งคลอง[1]

รูปที่ 1.4 บรรยากาศการท่องเที่ยวทางน้ำ เพื่อชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์ หรือโบราณสถาน[2]

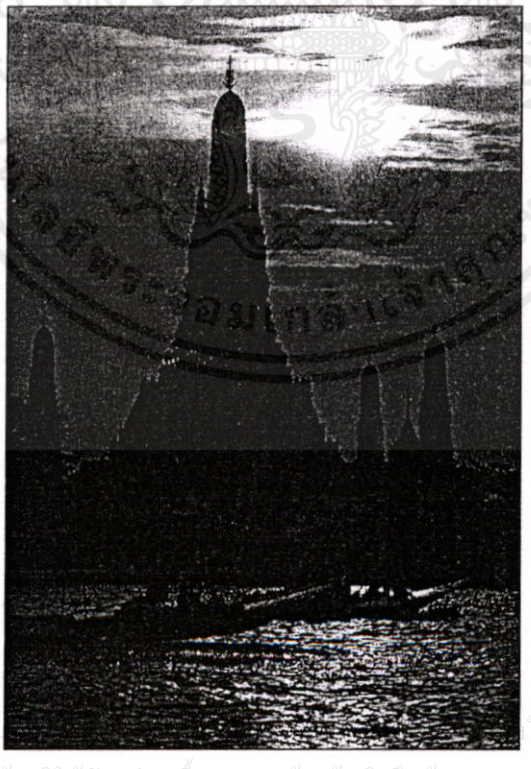

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงว ให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] อรุณรัตน์ 1000 กิโลฯ (นามแฝง),นิตยสารขวัญเรือน ปีที่ 30,ฉบับที่ 627 (ปักษ์แรก มกราคม,2541)หน้า 60

[2] เยา ยุน โว,ประเทศไทย 7 วัน ในราชอาณาจักร (สิงคโปร์ : Tien Wah Press,2530)หน้า 175

จากการศึกษาของสำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ที่เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2535 กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวทางน้ำ ตามลำน้ำเจ้าพระยาและตามคูคลองแยกย่อยทั้งฝั่งซ้ายและขวา ตั้งแต่จังหวัดกรุงเทพมหานครผ่านนนทบุรีและปทุมธานี ปรากฏว่ามีตลาดการท่องเที่ยวอยู่ในเกณฑ์ที่ดี สมควรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวรวมทั้งพัฒนาศักยภาพ ความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว ของแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางนี้ต่อไปในอนาคต ตามเส้นทางนี้โดยมากจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถานและศาสนา ที่รองลงมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมประเพณี และ กิจกรรมกีฬา โดยมีโครงสร้างสารูป (IMAGE) การท่องเที่ยวทั้งทางบกและทางน้ำ เป็นไปตามแผนภูมิดังรูปที่ 1.5 ต่อไปนี้

รูปที่ 1.5 แผนภูมิแสดงโครงสร้างสารูปการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร, นนทบุรี และปทุมธานี [1]

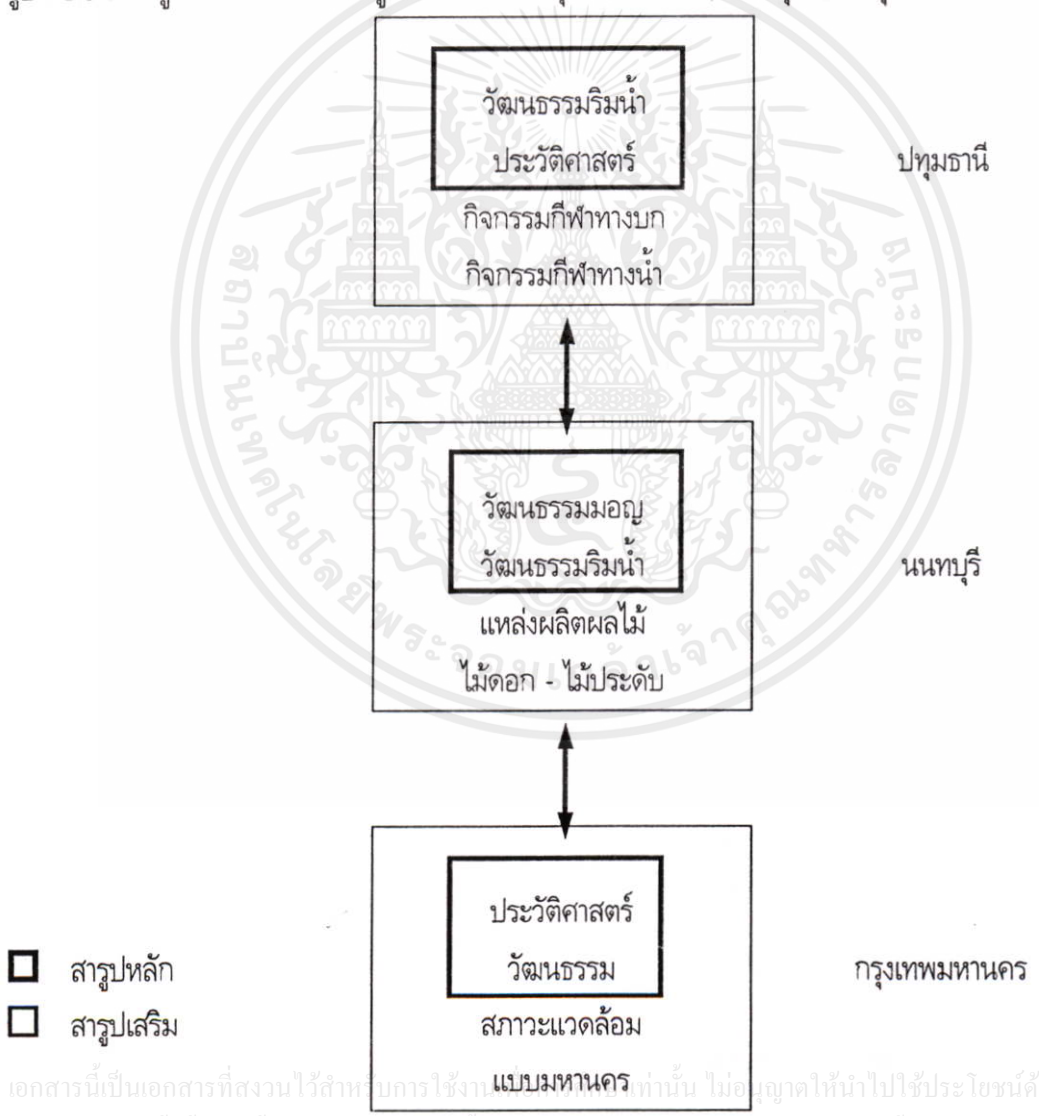

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,การศึกษาเบื้องต้นพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (กรุงเทพ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2535)หน้า 5-15

เมื่อพิจารณาจากแผนภูมิ จะเห็นว่าสารูปหลักของการท่องเที่ยวทั้งสามจังหวัดจะเป็นไปในทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ โดยที่นนทบุรี และปทุมธานี จะเหมือนกันคือ วัฒนธรรมริมน้ำ ขณะที่นนทบุรีจะมีความแตกต่างออกไปและน่าสนใจคือวัฒนธรรมมอญ ซึ่งแหล่งวัฒนธรรมมอญของนนทบุรีที่เป็นชุมชนอย่างชัดเจนนั้น ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่เกาะเกร็ด เกาะขนาดใหญ่กลางลำน้ำเจ้าพระยา มีฐานะเป็นตำบลในเขตอำเภอปากเกร็ด ดังรูปที่ 1.6 และรูปที่ 1.7

บางท่านอาจจะตั้งคำถามว่า มอญเป็นใครมาจากไหน เพราะเหตุใดจึงมีผู้คนให้ความสนใจและให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรม ประเพณีของชาวมอญ ทั้งๆ ที่บางท่านอาจจะคิดว่า มอญเป็นเพียงเชื้อชาติหนึ่งในสมัยโบราณ ที่สูญเสียผืนแผ่นดินและอาณาจักรของตน อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ซึ่งขณะนี้ถูกแปรสภาพไปจนไม่เหลือคนมอญแท้ๆ อีกแล้วเท่านั้น

หากแต่ในความเป็นจริง ยังคงมีชาวมอญที่รักษาวัฒนธรรมของตน ตลอดจนภาษาในการพูด เขียนที่เป็นภาษามอญไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ท่ามกลางกระแสพัฒนาโลกยุคใหม่ที่ถาโถมเข้ามาในปัจจุบัน ให้พบเห็นอยู่มากมาย และในหลายจังหวัด เช่น ราชบุรี กาญจนบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี อยุธยา นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา นครสวรรค์ เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามอญยังไม่สูญหาย และวัฒนธรรมมอญยังคงมีแหล่งที่หยั่งรากสืบสานความเป็นมาเป็นไป ให้ได้ศึกษาเรียนรู้และดื่มด่ำกับความงดงามของศิลปวิทยาการแห่งวิถีชีวิตชนชาติมอญ ได้อย่างอุดม

เหตุที่ชนชาติและวัฒนธรรมของมอญมีความน่าสนใจ เนื่องด้วยชนชาติมอญก็มีอดีตอันรุ่งโรจน์ และเกรียงไกรกว่าอาณาจักรใดๆ ในภูมิภาคนี้มาแล้วเช่นกัน หลายท่านอาจเข้าใจว่า กรุงหงสาวดี กรุงย่างกุ้ง เจดีย์ชเวดากอง เป็นของชาวพม่า แต่แท้ที่จริงแล้วศิลปเหล่านั้นเป็นของชาวมอญซึ่งถูกแย่งชิงไปทั้งสิ้น อาณาจักรมอญเมื่อแรกเริ่มนั้น มีเมืองสำคัญอยู่หลายเมือง อาทิเมืองสะเทิม เมืองหงสาวดี ซึ่งต่างเป็นอิสระต่อกัน แต่เมืองสะเทิมที่ตั้งขึ้นเมื่อ 241 ปีก่อนพุทธกาล ถือได้ว่าเป็นอาณาจักรมอญที่รุ่งเรืองที่สุดดังรูปที่ 1.8 อยู่ทางตอนล่างของแม่น้ำอิระวดี บริเวณอ่าวเมาะตะมะ และเป็นอาณาจักรแรกที่รับเอาวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาก่อนจะถ่ายทอด ให้แก่ชนชาติอื่นในเอเชียอาคเนย์ คือพม่า ไทย ลาว ในเวลาต่อมา แม้แต่ท่านศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ นักประวัติศาสตร์ชื่อดังชาวฝรั่งเศส ยังได้กล่าวว่า "มอญคือประตูผ่านของวัฒนธรรมต่างๆ สู่เอเชีย"

อาณาจักรมอญที่สะเทิมเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลากว่าพันปีด้วยความร่มเย็น จนเมื่อมีชนเผ่าชาตินักรบเชื้อสายธิเบตคือพม่า ได้อพยพลงมาทางเหนือ ตั้งอาณาจักรเป็นปึกแผ่นได้ที่เมืองพุกาม ก็เริ่มรุกรานจนกระทั่งอาณาจักรมอญ เสียเอกราชในปี พ.ศ. 1600 หลังจากนั้นชาวมอญก็พยายามกอบกู้เอกราชจนกระทั่งเป็นผลสำเร็จ ในปี พ.ศ. 1830 โดยพระเจ้าฟ้ารั่ว หรือที่รู้จักกันดีในนามมะกะโท ตั้งเมืองเมาะตะมะเป็นเมืองหลวง ต่อมาได้ย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่กรุงหงสาวดีมีกษัตริย์ที่เข้มแข็งมีชื่อเสียงที่สุด คือพระเจ้าราชาธิราช ซึ่งเป็นผู้รวบรวมเมืองมอญต่างๆเป็นอิสระต่อกันเหล่านั้นให้เข้าเป็นอาณาจักรเดียวกันเป็นครั้งแรก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 1.6 แสดงที่ตั้งเกาะเกร็ดในเขตจังหวัดนนทบุรี

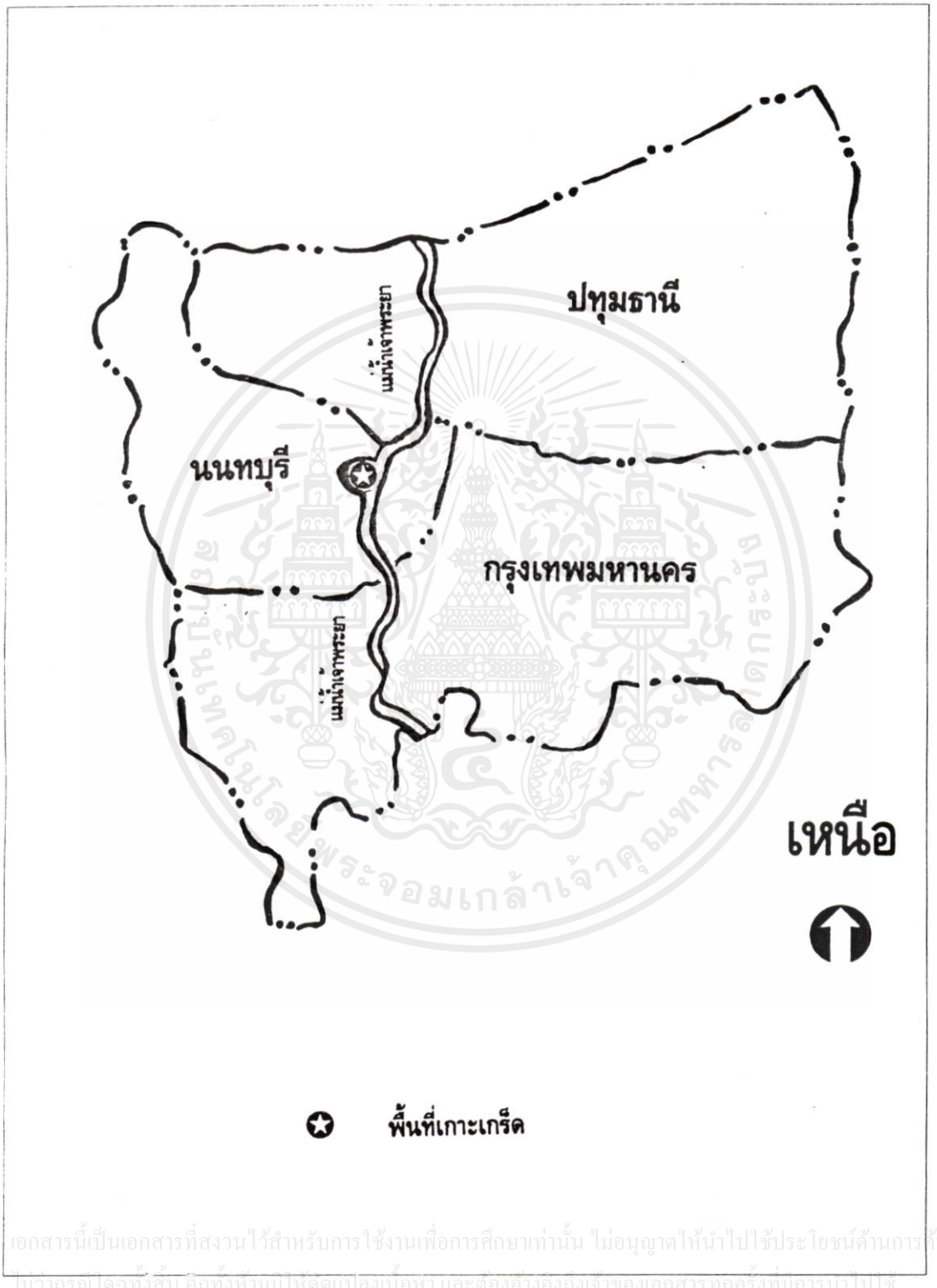

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ และ ข้อมูล : แผนที่จังหวัดนนทบุรี ของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

รูปที่ 1.7 แสดงที่ตั้งเกาะเกร็ดในการแบ่งเขตการปกครองเป็นอำเภอของจังหวัดนนทบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ และ ข้อมูล : แผนที่การแบ่งเขตอำเภอ ของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

รูปที่ 1.8 พระราชวังกรุงหงสาวดีแห่งอาณาจักรมอญอันรุ่งเรืองก่อนจะถูกเผาหมดสิ้นในปี พ.ศ. 2300[1]

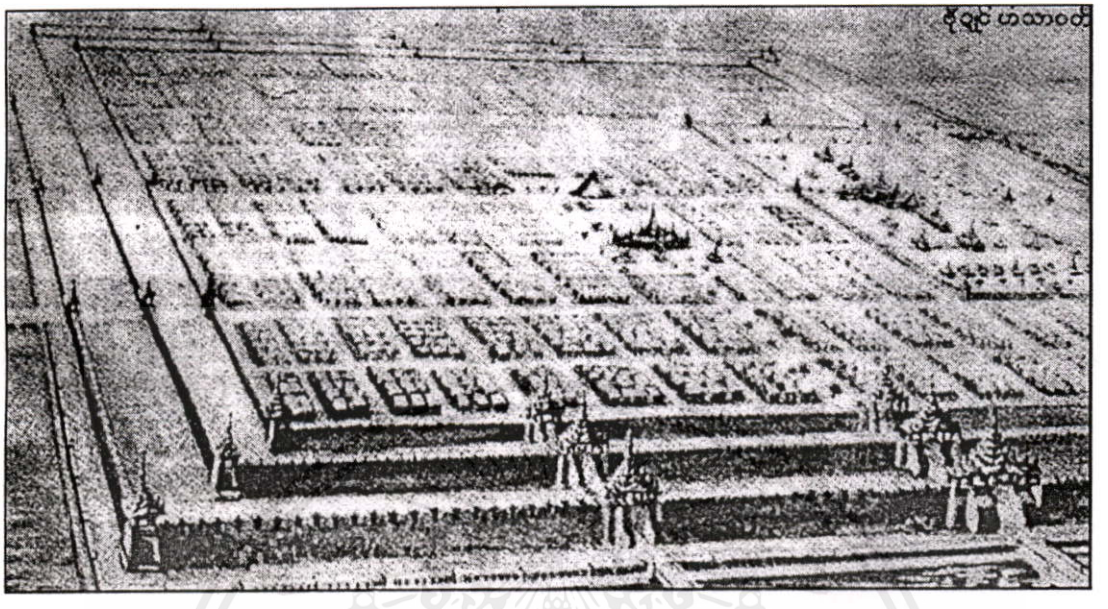

ความยิ่งใหญ่ของมอญสิ้นสุดลงอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2082 และกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของพม่าในสมัยราชวงศ์ตองอู กษัตริย์พม่าได้ย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่กรุงหงสาวดี จนในภายหลังมักมีผู้เข้าใจผิดว่ากรุงหงสาวดีนั้นเป็นของพม่า นับจากนั้นมอญก็พยายามต่อสู้เรียกร้องเอกราชจนสำเร็จในปี พ.ศ. 2283 สามารถตั้งตัวเป็นใหญ่ได้อีกครั้งหนึ่ง และยังเข้มแข็งแผ่อาณาเขตยึดอาณาจักรของพม่าได้บางส่วน ไม่ว่าจะเป็นเมืองแปร เมืองตองอู และนั่นคือความรุ่งโรจน์ครั้งสุดท้ายของอาณาจักรมอญ

เพียงสิบปีก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียแก่พม่าเป็นครั้งที่ 2 กรุงหงสาวดี ราชธานีของอาณาจักรมอญได้ถูกกองทัพพม่าของพระเจ้าอลองพญา ยาตราทัพบุกเข้ามาเผาปราสาทราชวังเผาบ้าน เผาเมือง ไฟไหม้นานถึง 7 วัน 7 คืน จนราพณาสูร ในปี พ.ศ. 2300 เมืองหลวงที่เคยรุ่งเรืองมีอายุนับพันปี เมืองแห่งนักปราชญ์ เมืองแห่งศิลปวัฒนธรรม ที่เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้จากอินเดียมาสู่สุวรรณภูมิ ก็แทบจะหาซากเมืองเก่าของกรุงหงสาวดีไม่พบ แม้ในปัจจุบัน ชื่อเมืองยังถูกเจ้าของใหม่เปลี่ยนชื่อเป็น เมืองเปกู หรือ เมืองพะโค สุดแต่ว่าจะถนัดชื่อใดก็เรียกตามนั้น คล้ายกับจงใจให้คำว่ากรุงหงสาวดี ได้หายไปจากความทรงจำของชาวโลก

แม้ว่าในปัจจุบันมอญจะเป็นเพียงชนชาติที่เคยรุ่งเรืองแต่ไร้แผ่นดินที่เป็นของตนเองก็ตาม แต่ความสำนึกในความเป็นมอญในสายเลือดของลูกหลานชาวมอญยังไม่หมดสิ้นไปเสียทีเดียว ไม่ว่ามอญจะไปอยู่ที่ใด พวกเขาก็ได้นำพาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เก่าแก่ของชาติตนติดตัวมาบ่มเพาะส่งต่อให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้สืบสานต่อไป ความยึดมั่นในศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และความสำนึกในความเป็นชาติของตน ทำให้ในชุมชนชาวมอญมักมีการสร้างวัดวาอารามที่สวยงาม มีเสาหงส์เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งรูปหงส์นั้นหมายถึงหงสาวดีเมืองหลวงของมอญ และชาวมอญก็คือหงส์ ที่สักวันจะกลับคืนสู่รังที่หงสาวดี

[1] พิชญ์ เยาว์ภิรมย์ และ วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์,นิตยสารสารคดี ปีที่ 8,ฉบับที่ 90 (สิงหาคม 2535)หน้า 122

สำนึกแห่งความเป็นชาตินี้ทำให้ทั่วโลกตะลึงมาแล้ว ประมาณ 20 กว่าปี ที่องค์การสหประชาชาติ กรุงนิวยอร์ก ขณะที่มีการพิจารณาปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่า นายอูถั่น เลขาธิการสหประชาชาติ ซึ่งเป็นชาวพม่า ได้ลุกขึ้นกล่าวต่อที่ประชุมว่า "มอญคนสุดท้ายตายไปแล้ว" (The last Mon is dead.) ซึ่งมีความหมายว่ามอญสิ้นชาติไปแล้ว ไม่มีทางที่จะเรียกร้องเอกราชและดินแดนคืนมาได้อีกต่อไป ทันใดนั้น เอกอัครราชทูตไทยประจำสหประชาชาติ ได้ลุกขึ้นประกาศในที่ประชุมว่า "ไม่จริงครับ ผมนี่แหล่ะมอญ" (No , I am Mon.) และผลของการประท้วงครั้งนั้น ทำให้สหประชาชาติลงมติยอมรับว่า คนมอญยังมีอยู่ในโลกและมีชาติเป็นของตนเอง ซึ่งเอกอัครราชทูตไทยประจำสหประชาชาติท่านที่กล่าวถึงนั้นก็คือ นาย อานันท์ ปันยารชุน [1] ผู้ซึ่งอยู่ในตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากมอญเจ้าเมือง 7 หัวเมือง ชายแดนตะวันตก จากราชบุรี ไปถึงกาญจนบุรี

โดยสมัยนั้นมอญอพยพหนีพม่า มาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร กษัตริย์ไทยโปรดให้เป็นเจ้าเมืองกันชนไว้เป็นด่านรับพม่า เจ้าคุณปู่ของนายอานันท์ ท่านรับราชการถึงราชปลัดทูลฉลองกรมพระกลาโหม และองคมนตรีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 นามว่าพระยาเทพประชุน (ปั้น) เจ้าคุณพ่อของนายอานันท์ ท่านก็รับราชการถึงตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 นามว่ามหาอำมาตย์ตรี พระยาปรีชานุสาสน์ (เสริญ) นายอานันท์เข้ารับราชการเป็นข้าราชการชั้นตรีเมื่อปี พ.ศ. 2498 เป็นเอกอัครราชทูตไทย ประจำอยู่หลายประเทศ จนได้เป็น ปลัดกระทรวงการต่างประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2519 และลาออกจากราชการในปี พ.ศ. 2522 [2] ต่อมาคนไทยเชื้อสายมอญผู้นี้ ยังได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอันเป็นตำแหน่งที่สูงสุดทางการเมืองไทย

ขณะที่คนไทยเชื้อสายมอญจำนวนมากเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง และได้ปฏิบัติหน้าที่อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย อยู่ในแผ่นดินไทยถิ่นที่ถือกำเนิด ยังมีคนมอญจริงๆ จำนวน 5 ล้านกว่าคนที่จัดกระจายอยู่ในและนอกประเทศพม่า ยังไม่มีแผ่นดินเพื่อสร้างชาติของตัวเอง แม้ว่าจะพยายามไขว่คว้ามาเป็นเวลากว่า 200 ปี แล้วก็ตาม สำหรับคนที่เคยไปเที่ยวด่านเจดีย์สามองค์ก่อนปี พ.ศ. 2532 คงจะจำได้ว่า มีหมู่บ้านมอญขนาดใหญ่ตั้งอยู่ ซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของพรรคมอญใหม่ ซึ่งขณะนั้น ทหารพม่ายังไม่สามารถรุกล้ำเข้ามาเป็นชายแดนที่มีการค้าขายอย่างคึกคักมาเป็นเวลานาน ทุกปีในวันชาติมอญ ซึ่งตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 3 อันเป็นวันสร้างกรุงหงสาวดี ซึ่งสร้างเมื่อปี พ.ศ. 1116 (ตามตำนาน) หมู่บ้านแห่งนี้จะเนืองแน่น ไปด้วยคนมอญนับหมื่นๆ คนที่แอบหนีมาจากรัฐมอญในพม่า คือจากเมืองเมาะลำเลิง เมืองเย และคนมอญในไทยก็จะมาฉลองวันชาติมอญดังรูปที่ 1.9 โดยต่างก็แต่งตัวสวยงามและมีการแสดงนาฏศิลป์มอญดังรูปที่ 1.10

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สุมิตร ปุณณะการี,สยามอารยะ,ฉบับที่ 23(ธันวาคม 2537)หน้า 72

[2] เสถียร จันทิมาธร,มติชนสุดสัปดาห์,(ฉบับที่ 17 มีนาคม 2534)หน้า 20 - 22

รูปที่ 1.9 บรรยากาศการชุมนุมของชาวมอญในงานวันชาติมอญที่บริเวณฝั่งตรงข้ามด่านเจดีย์สามองค์[1]

รูปที่ 1.10 สองสาวน้อยชาวมอญในเครื่องแต่งกายสวยงามกำลังร่ายรำนาฏศิลป์มอญ[2]

เอกสาร ... นการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] พิชญ์ เยาว์ภิรมย์ และ วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์,นิตยสารสารคดี ปีที่ 8,ฉบับที่ 90 (สิงหาคม 2535)หน้า 120

[2] บิล วาสมัน,ประเทศไทย 7 วัน ในราชอาณาจักร (สิงคโปร์ : Tien Wah Press,2530)หน้า 250

จากความเป็นชนชาติที่เก่าแก่ ผู้ครอบครองอาณาจักรอันรุ่งโรจน์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นประตูผ่านของวัฒนธรรมต่างๆ สู่เอเชียในอดีต แม้ขณะนี้จะไร้แผ่นดินที่จะสามารถครอบครองสร้างเขตประเทศอย่างสมบูรณ์ แต่ยังคงความเป็นชาติอยู่ได้ ทั้งยังมีความใกล้ชิดสนิทสนมเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสังคมไทยมาช้านานดังกล่าว จึงทำให้ชุมชนชาวมอญเป็นชุมชนที่น่าสนใจ ทั้งในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก

ในพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ก็เช่นเดียวกัน แม้กระแสคลื่นการพัฒนาสังคม และการพัฒนาเมือง ในช่วงเวลาที่ผ่านมาจะถาโถมเข้ามาสักเพียงใด ชุมชนเล็กๆ บนเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งนี้ ก็ยังคงรักษาความทรงคุณค่าของชุมชนไว้ได้ กลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งนอกจากชุมชนมอญ และศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันงดงามของชาวไทยเชื้อสายมอญในชุมชนพื้นที่ที่น่าศึกษาแล้ว พื้นที่เกาะเกร็ดแห่งนี้ยังอุดมไปด้วยแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานโบราณวัตถุสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาในเขตวัดวาอาราม ให้ชื่นชมได้อย่างเต็มภาคภูมิ ยังสามารถคงความสวยงามชุ่มชื่นของชุมชนด้วยสภาพธรรมชาติที่แวดล้อมด้วยแมกไม้ ทัศนียภาพของภูมิประเทศริมฝั่งน้ำและวิถีชีวิตแบบบ้านสวนอันสงบร่มรื่น ที่พบเห็นยาก ในทุกวันนี้ เสมือนว่าวิญญาณการเป็นชุมชนชาวน้ำยังคงส่งกลิ่นไอตลบอบอวลอยู่อย่างที่เคยมีเคยเป็นด้วย ดังรูปที่ 1.11

รูปที่ 1.11 ทัศนียภาพอันงดงามของเกาะเกร็ดที่ถูกล้อมรอบด้วยสายน้ำ [1]

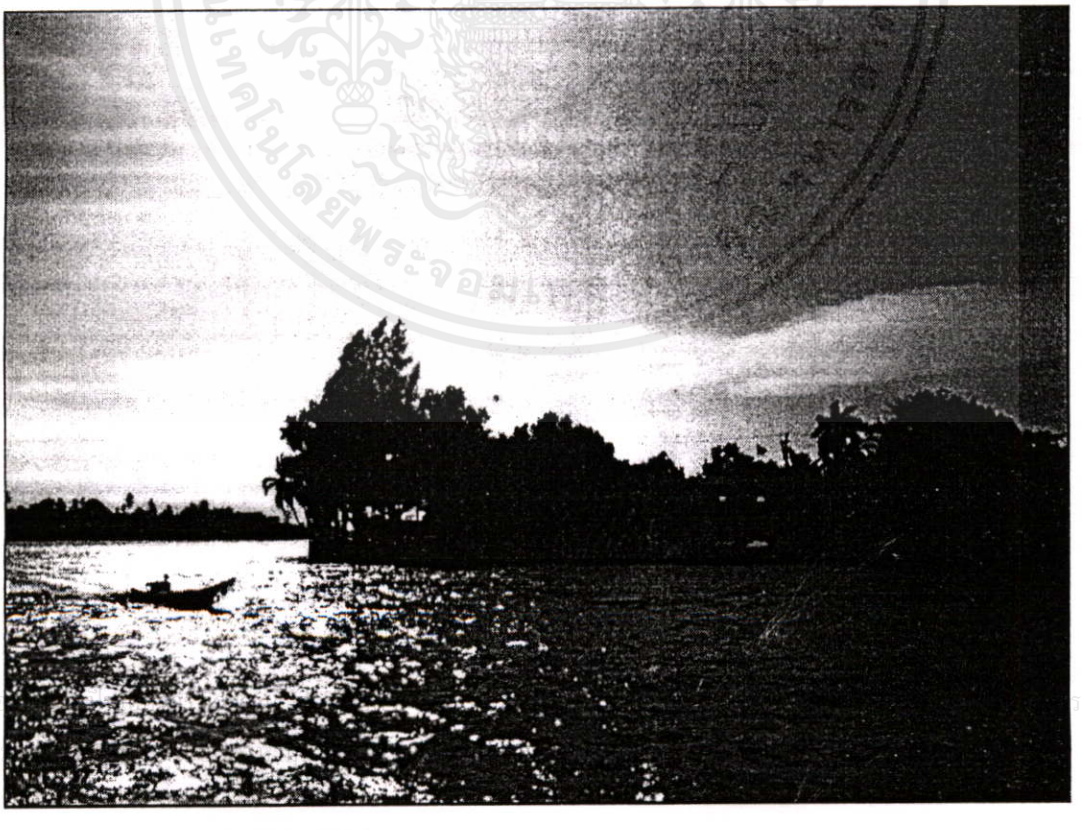

[1] จากการสำรวจภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

ความมีเอกลักษณ์ของชุมชน ที่เกิดจากการหล่อหลอมของความทรงคุณค่าทั้งทางด้านสภาพธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชน ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเอง ที่ได้ส่งผลให้พื้นที่เกาะเกร็ด มีความน่าสนใจ และดึงดูดผู้คนให้เดินทางมาเยี่ยมเยือนชุมชนชาวน้ำแห่งนี้ในรูปแบบที่แตกต่างกันไปอย่างมากมาย ทั้งการเดินทางมาเพื่อท่องเที่ยว หรือการเดินทางมาเพื่อซื้อหาผลิตผลทางการเกษตร และงานหัตถกรรมพื้นบ้านเช่นเครื่องปั้นดินเผา รวมถึงการเดินทางมาเพื่อทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ในแง่มุมต่างๆ และการเดินทางเพื่อมาบันทึกข้อมูลภาพลักษณ์ของพื้นที่สำหรับถ่ายทอดไปสู่ผู้คนในวงกว้าง เช่นการถ่ายทำสารคดี การเขียนบทความในหนังสือต่างๆ เป็นต้น ซึ่งปริมาณการเดินทางมาเยี่ยมเยือนที่เกิดเพิ่มขึ้นนั้นเอง ที่กลายเป็นปัจจัยส่งผลให้พื้นที่เกาะเกร็ดเกิดมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในด้านการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย จนในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่เกาะเกร็ดนั้นเปรียบเสมือนเพชรงามแห่งการท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี อีกแห่งหนึ่ง กระทั่งทางจังหวัดนนทบุรีได้เล็งเห็นถึงความสำคัญดังกล่าว และได้กำหนดให้พื้นที่เกาะเกร็ดเข้ารวมอยู่ในแผนการท่องเที่ยวของจังหวัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งมีเป้าหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวให้เฟื่องฟูยิ่งขึ้น

การที่พื้นที่เกาะเกร็ดจะได้ถูกพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่เป็นที่รู้จักกันในวงกว้างมากขึ้น อันจะทำให้เกิดการแบ่งปันความทรงคุณค่าของพื้นที่ให้ได้ร่วมกันชื่นชมในคนหมู่มาก และเป็นทางก่อเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวแก่ชุมชนในพื้นที่ด้วยนั้น นับได้ว่าเป็นความน่าชื่นใจอย่างยิ่ง แต่ก็มีสิ่งที่น่าหวาดวิตกตามมาก็คือปัญหาที่เกิดตามมาจากการท่องเที่ยว เช่นสภาวการณ์การเสื่อมโทรมจนขาดความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว อันเนื่องมากจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ คือ เมื่อพื้นที่ใดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มักมีการพัฒนาและแก้ไขปรับปรุงหลายด้านตามมา เช่น บริการโครงสร้างพื้นฐาน และบริการสาธารณะที่อำนวยความสะดวกให้สำหรับการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดึงดูดการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันที่บทเรียนจากการพัฒนาในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่เคยมีมาก่อนหน้านี้ ได้ทำให้เราตระหนักว่า ที่ใดมีความเจริญย่อมจะต้องมีความเสื่อมตามมาเป็นเงาตามตัว เมื่อการท่องเที่ยวเฟื่องฟูขึ้น มักปรากฏปัญหาด้านการถูกทำลายของสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและโบราณสถาน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม และสังคมของคนท้องถิ่นในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ตามมา จนบางแห่งถึงกับไม่หลงเหลือเอกลักษณ์ใดให้ได้ชื่นชมอีก และแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ก็จะเสื่อมความนิยม รายได้ของท้องถิ่นที่เคยได้รับก็หดหาย ความงดงามของพื้นที่ความมีคุณค่าของชุมชนก็เสื่อมสูญเหลือเพียงแต่ความปวดร้าวของทุกคนที่เกี่ยวข้องและผู้ได้พบเห็นโดยทั่วไป

ในทัศนะของผู้ศึกษาแล้ว เพื่อหลีกหนีกรณีดังกล่าว เป้าหมายของการพัฒนาพื้นที่เกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยว จึงควรต้องคำนึงถึงการที่จะสามารถคงเอกลักษณ์อันงดงามของชุมชนไว้ได้ใกล้เคียงระดับเดิมที่สุด เพื่อคงความเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยืนยาวต่อไป และจะทำให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องตามไปด้วย อันเป็นหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นวัฏจักรของการท่องเที่ยว การก่อเกิดรายได้และการอนุรักษ์เรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว เข้าพิจารณาด้วย

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

โดยที่หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่กล่าวถึงนั้น มีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการวางแผนอย่างรัดกุมในเรื่องต่างๆ และต้องมีการศึกษาถึงสภาพชุมชนเดิม เพื่อเข้าใจถึงสภาพชุมชนและจะสามารถคงเอกลักษณ์อันงดงามของชุมชนไว้ได้ต่อไป ก่อนทำการวางแผนเพื่อพัฒนาด้วย ในขณะที่นักวิชาการหลายท่านกล่าวว่าก่อนที่นักวางแผนพัฒนาท่านใดจะสามารถนำเสนอแนวทางการพัฒนาใดๆ ในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดได้นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงสภาพเดิม ความเป็นมา ความเป็นอยู่ และความเป็นไปของชุมชนพื้นที่นั้นเสียก่อน เพื่อประโยชน์ในการคาดคะเนทิศทางวิวัฒนาการของชุมชนนั้นๆ ในอนาคตได้อย่างใกล้เคียงมากที่สุด เพื่อการนำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่นั้นๆ ได้เหมาะสมที่สุดต่อไป

จากการที่มนุษย์นั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่ง เป็นส่วนหนึ่งในระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOSYSTEM) ของโลก ชุมชนมนุษย์จึงมีความเป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยา ดังนั้นการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับชุมชนของมนุษย์ แนวความคิดเรื่องระบบเชิงนิเวศน์วิทยา จึงน่าจะมีความใกล้เคียงในความเหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นหลักในการศึกษา ซึ่งในปัจจุบันแนวความคิดเกี่ยวกับระบบเชิงนิเวศน์วิทยา ที่สามารถนำมาใช้พิจารณาเพื่อการวางแผนชุมชนมนุษย์ และคาดว่าสามารถอธิบายให้นักวางแผนมีความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ความเป็นมา เป็นอยู่ เป็นไป ของชุมชนมนุษย์ ก่อนที่จะนำเสนอแนวทางการพัฒนาใดๆ ในชุมชุนนั้นๆ ให้เป็นการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ขัดแย้งต่อความเป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของชุมชน หรืออีกนัยหนึ่งคือทำให้ผู้ใช้การวางแผนนี้ได้เข้าใจปัญหาอันซับซ้อนยุ่งเหยิงของชุมชนได้อย่างรวดเร็ว และจะทำให้เขาสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่กำลังศึกษาเพื่อการวางแผนอยู่ ในอนาคตได้อย่างมั่นใจขึ้นตามมา นั่นคือการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOSYSTEM PLANNING) โดยใช้วิธีการศึกษาชุมชนผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา (THE ECOSYSTEM ACTIVITIES MATRIX ANALYSIS) ซึ่งเป็นการศึกษาที่สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อน (COMPLEX RELATIONSHIP) ระหว่างมนุษย์ (HUMAN) และสิ่งแวดล้อม (ENVIRONMENT) ได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยสร้างแบบจำลองของการวางแผนเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOPLANNER MODEL) ขึ้น

วิธีการศึกษานี้จะกำหนดให้ชุมชนที่เราจะศึกษานั้น เป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่เกี่ยวกับมนุษย์ (HUMAN ECOSYSTEM) ระบบหนึ่ง และจำแนกรูปแบบของชีวิตมนุษย์ (PATTERN OF HUMAN LIFE) ในระบบ (SYSTEM) นั้นๆ ออกเป็นกิจกรรม (ACTIVITY) ย่อยๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และต่างก็เป็นองค์ประกอบของรูปแบบดังกล่าว โดยพิจารณาในทางลึกว่า กิจกรรมทุกกิจกรรม จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากร (RESOURCES) ในการเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งจะมีทั้งทรัพยากรที่จับต้องได้ (TANGIBLE RESOURCES) สามารถวัดค่าได้ในเชิงปริมาณ (QUANTIFIED) และทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ (INTANGIBLE RESOURCES) ไม่สามารถวัดค่าได้ในเชิงปริมาณ (NON QUANTIFIED) ด้วย แต่เนื่องจากระบบหนึ่งๆ นั้น จะประกอบด้วยกิจกรรมหลายกิจกรรม การถ่ายทอด (TRANSFER) ทรัพยากรระหว่างกิจกรรมต่างๆ หรือผลที่กิจกรรมต่างๆ นั้นมีต่อกันและกัน ที่เรียกว่าความสัมพันธ์ (RELATIONSHIP) ที่กิจกรรมหนึ่งมีต่อกิจกรรมหนึ่งจึงเกิดขึ้น และสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งต่อส่วน

31044

ภายในระบบ (INTERNAL SYSTEM) และต่อส่วนระบบที่อยู่ภายนอก (EXTERNAL SYSTEM) โดยที่ในแบบจำลองของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของชุมชน จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบสามส่วน คือ 1. กิจกรรม 2. ทรัพยากร และ 3. ความสัมพันธ์ โดยลักษณะแสดงถึงผลที่กิจกรรมต่างๆ มีความต้องการทรัพยากรอะไรบ้างในการดำเนินกิจกรรม และกิจกรรมต่างๆ นั้น มีความสัมพันธ์ในการถ่ายทอดทรัพยากรต่างๆ ต่อกันและกันอย่างไร และเนื่องจากความต้องการทรัพยากรของกิจกรรม ได้ส่งผลให้ระบบ ที่กิจกรรมเป็นองค์ประกอบอยู่นั้น เกิดความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรสำหรับการดำเนินระบบนั้น ตามมาด้วย ซึ่งก็คือกลไกของระบบชุมชนที่ทำการศึกษานั่นเอง และผลที่ได้จากแบบจำลองที่เสร็จแล้ว นอกจากจะทำให้เราทราบถึงข้อเด่นและข้อด้อยของระบบชุมชน ในเรื่องความต้องการทรัพยากรต่างๆ ของกิจกรรมต่างๆ แล้วยังทำให้สามารถประเมินความต้องการ หรือความจำเป็นในเรื่องทรัพยากรของระบบในระดับความต้องการทั้งมวล (TOTAL NEEDS) ของระบบนั้นๆ ได้ ซึ่งสามารถนำข้อมูลเหล่านี้มาคาดคะเนความต้องการทรัพยากรของชุมชน เพื่อนำไปใช้สำหรับการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชุมชนที่ทำการศึกษาต่อไปได้

ด้วยความทรงคุณค่าในด้านต่างๆ ของพื้นที่เกาะเกร็ดทั้งสภาพธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่สามารถจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ ประกอบกับความหวั่นวิตกในผลกระทบที่ตามมาจากหลักการที่มุ่งพัฒนาเพื่อเพิ่มปริมาณการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว รวมกับทัศนะของผู้ศึกษาที่เชื่อว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมนั้น ควรนำหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่ต้องมีการวางแผนและศึกษาถึงสภาพเดิมของชุมชนที่จะทำการวางแผนนั้นเสียก่อน เพื่อความเข้าใจถึงสภาพชุมชนและจะสามารถคงเอกลักษณ์อันงดงามของชุมชนไว้ได้ต่อไป เข้าพิจารณาด้วย ซึ่งการวางแผนในลักษณะดังกล่าวก็คือการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา และวิธีการศึกษาที่กล่าวถึงนั้นคือ การศึกษาชุมชนผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นนั้น

การศึกษาในครั้งนี้จึงเกิดขึ้นด้วยความมุ่งหวังที่จะนำเสนอผลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนพื้นที่ศึกษาซึ่งได้จากการศึกษาชุมชนผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา โดยอธิบายให้เห็นถึงกลไกระบบห่วงโซ่ความสัมพันธ์ของชุมชนพื้นที่ศึกษาที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งทำให้สภาพชุมชนยังมีความเป็นเอกลักษณ์อันงดงามอยู่ รวมถึงข้อเด่นข้อด้อยของระบบชุมชน ในเรื่องความต้องการทรัพยากรต่างๆ ของกิจกรรมต่างๆ และนำไปประกอบการเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องแก่สภาพชุมชนเดิมในพื้นที่ศึกษา ตามทัศนะของผู้ศึกษา เพื่อประโยชน์แก่ผู้มีหน้าที่วางแผนการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาได้เกิดความเข้าในในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาที่กำลังดำเนินอยู่ โดยนำผลของการศึกษาที่ได้ไปเป็นข้อพิจารณาที่ควรคำนึงถึง สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาได้สำเร็จผลตามเป้าหมาย โดยที่ไม่ขัดแย้งและทำลายระบบชุมชนเดิม และหลีกเลี่ยงการเสื่อมสูญเอกลักษณ์อันงดงามของชุมชนไปได้ อันเป็นหลักการของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และเป็นแนวทางวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในทัศนะของผู้ศึกษาได้เกิดขึ้นแก่พื้นที่เกาะเกร็ดและพื้นที่อื่นในโอกาสต่อไป รวมทั้งเป็นการเผยแพร่ความรู้ด้านวิธีการศึกษาชุมชนใน

ลักษณะดังกล่าว ให้กว้างขวางออกไปในหมู่ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจ ต่อไป ซึ่งสามารถสรุปถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ดังนี้

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 ศึกษาสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ศึกษา ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง รวมทั้งระเบียบ กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา เพื่อทราบถึงสภาพปัจจุบันและปัญหา

2.2 ศึกษาถึงกลไกของระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน คือระบบห่วงโซ่ความสัมพันธ์ของกิจกรรมและทรัพยากรของระบบชุมชนพื้นที่ศึกษา รวมถึงข้อเด่นข้อด้อยของระบบชุมชนในเรื่องความต้องการทรัพยากรต่างๆ ของกิจกรรมต่างๆ โดยศึกษาชุมชนผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา

2.3 นำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา โดยนำผลการวิเคราะห์ชุมชนที่ศึกษาได้มาใช้เป็นข้อพิจารณา

3. ขอบเขตของการศึกษา

3.1 ขอบเขตทางด้านพื้นที่ คือบริเวณเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พื้นที่ 2,840 ไร่ และพื้นที่เกี่ยวเนื่องโดยรอบห่างจากพื้นที่ริมน้ำฝั่งตรงข้ามที่มีกิจกรรมเกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ศึกษาพอประมาณ

3.2 ขอบเขตทางด้านเนื้อหา ลักษณะและรูปแบบของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของชุมชนพื้นที่ศึกษาซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม (ACTIVITY) ของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ที่ทำให้ชุมชนในพื้นที่ศึกษาสามารถดำเนินไปและดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน รวมถึงทรัพยากร (RESOURCES) ที่กิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นต้องการเพื่อเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ (RELATIONSHIP) ที่กิจกรรมต่างๆ มีต่อกัน และความสัมพันธ์ที่กิจกรรมต่างๆ มีต่อระบบทั้งระบบภายใน (INTERNAL SYSTEM) และระบบภายนอก (EXTERNAL SYSTEM) แนวทางการพัฒนา (DEVELOPMENT GUIDELINES) ที่นำเสนอในตอนท้ายจะเกิดขึ้นภายใต้ขอบเขตทางด้านเนื้อหาดังกล่าวนี้

4. ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 กำหนดขอบเขตและระดับของ ระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOSYSTEM) ในพื้นที่ศึกษาที่จะทำการศึกษา ให้ชัดเจน

4.2 รวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง รวมทั้งกฎระเบียบ กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา จากการค้นคว้าเอกสาร การสัมภาษณ์ และ การสำรวจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 นำข้อมูลที่ได้รับจากการสำรวจในพื้นที่ มาดำเนินการตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา (THE ECOSYSTEM ACTIVITIES MATRIX ANALYSIS)

4.4 นำเสนอผลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนพื้นที่ศึกษา ซึ่งได้จาก ข้อ 4.3 โดยอธิบายให้เห็นถึงกลไกระบบห่วงโซ่ความสัมพันธ์ของชุมชนพื้นที่ศึกษาที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงข้อเด่นข้อด้อยของระบบชุมชน ในเรื่องความต้องการทรัพยากรต่างๆ ของกิจกรรมต่างๆ

4.5 นำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา โดยนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการศึกษามาใช้เป็นข้อพิจารณา

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ทราบถึงสภาพความเป็นจริงและปัญหาในพื้นที่ศึกษาทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง รวมทั้งกฎระเบียบ กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

5.2 ทราบผลการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนพื้นที่ศึกษา ซึ่งได้จากการศึกษาชุมชนผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา และเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาโดยใช้ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนมาเป็นข้อพิจารณา เพื่อประโยชน์แก่ผู้มีหน้าที่วางแผนการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาได้เกิดความเข้าในในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาที่กำลังดำเนินอยู่ ได้วางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และเป็นแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในทัศนะของผู้ศึกษาได้เกิดขึ้นแก่พื้นที่เกาะเกร็ด และพื้นที่อื่นๆ ในโอกาสต่อไป รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ด้านการวางแผนวิธีการศึกษาชุมชนสำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลทางวิชาการที่ผู้สนใจทั่วไป และผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ทำการศึกษาในรายละเอียด หรือ ในแง่มุมอื่นๆ ต่อไปในอนาคต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

แนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาที่มุ่งหวังจะนำเสนอผลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนพื้นที่ศึกษา ซึ่งได้จากการศึกษาชุมชนผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา เพื่อประโยชน์สำหรับนำไปใช้เป็นข้อคำนึงถึงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่ศึกษาได้ต่อไป ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ จึงมีแนวความคิดที่เกี่ยวข้องดังนี้

ก. แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยว การพัฒนา และการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

ข. แนวความคิดเรื่องระบบเชิงนิเวศน์วิทยา และการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา

ค. กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

ซึ่งรายละเอียดด้านเนื้อหาและความเกี่ยวข้องของแนวความคิดดังกล่าว ในการศึกษา มีดังต่อไปนี้

ก. แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยว การพัฒนา และการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

แนวความคิดที่ทำมาทบทวนในหัวข้อนี้ มีเนื้อหาครอบคลุมถึงความรู้ความเข้าใจเบื้องต้น เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ความสำคัญของการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยว และกระบวนการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยว สำหรับนำไปใช้เทียบ-เคียง วิเคราะห์ ผสมผสาน เพื่อนำไปสู่การนำเสนอผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ ในการศึกษาครั้งนี้ต่อไป โดยมีรายละเอียดของเนื้อหา ดังนี้

แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (TOURISM) คือกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์นอกเหนือจากการดำเนินชีวิตประจำวันและการกระทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานอื่นๆ (BASIC NEED) เป็นกิจกรรมที่มนุษย์กระทำเมื่อมีเวลาว่าง (LEISURE) และจัดอยู่ในประเภทกิจกรรมการนันทนาการ (RECREATION) อย่างหนึ่ง ทั้งนี้กิจกรรมส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวมักมีการเดินทาง (TRAVEL) พร้อมกันไปด้วย

แต่เนื่องจากการเดินทางมิได้มีเพียงเพื่อการท่องเที่ยวเท่านั้น การที่เราเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งไม่ว่าจะด้วยจุดประสงค์ใดก็ตาม ถือได้ว่าเป็นการเดินทางเช่นกัน ดังนั้นการแบ่งการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวออกจากการเดินทางในลักษณะอื่น จึงนำหลักเกณฑ์เรื่องจุดประสงค์ของการเดินทางมาพิจารณาคือการเดินทางท่องเที่ยวจะต้องมิใช่การเดินทางเพื่อการประกอบอาชีพหารายได้ นอกจากนั้นยังได้นำเงื่อนไขเรื่องเวลามาพิจารณา ในการแบ่งผู้มาท่องเที่ยวออกเป็นกลุ่มๆ ดังนี้

ประเภทของผู้มาท่องเที่ยว

1. ระยะเวลาการมาท่องเที่ยวของผู้มาท่องเที่ยว สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

   1. ผู้มาท่องเที่ยวที่พักค้างคืน เรียกว่า นักท่องเที่ยว (TOURIST)
   2. ผู้มาท่องเที่ยวที่ไม่ได้พักค้างคืน เรียกว่า นักทัศนาจร (EXCURSION)

โดยที่นักท่องเที่ยวที่เดินทางออกไปจากประเทศไทยแล้ว และเดินทางกลับเข้ามาใหม่ ในการกลับมาครั้งที่ 2 หรือครั้งต่อๆ ไป หากแต่ละครั้งพำนักอยู่ในประเทศไทยเกินกว่า 24 ชั่วโมงนั้น ก็จะถูกนับรวมเข้าเป็นนักท่องเที่ยวอีกครั้งหนึ่งตามหลักเกณฑ์ที่ทุกประเทศปฏิบัติกัน ส่วนผู้โดยสารที่เดินทางผ่านหรือแวะต่อเครื่องบิน ณ ท่าอากาศยานกรุงเทพ จะไม่นับรวมเข้าเป็นนักท่องเที่ยว และผู้คนที่อาศัยอยู่ติดชายแดนไทยเดินทางข้ามแดนเข้ามาในประเทศไทย เช้ามา-เย็นกลับ ก็ไม่นับรวมเป็นนักท่องเที่ยวเช่นกัน [1]

เนื่องจากผู้มาท่องเที่ยวมิได้มีเพียงผู้ที่อาศัยอยู่ในประเทศเดียวกันเท่านั้น ยังมีผู้ที่เดินทางมาจากหลากหลายภูมิภาคในโลก มีผู้คนหลายเชื้อชาติ หลายภาษา ซึ่งมีทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ แตกต่างจากคนพื้นถิ่นในประเทศไทย จึงมีการนำหลักเกณฑ์เรื่องเชื้อชาติมาพิจารณา ในการแบ่งผู้มาท่องเที่ยวออกเป็นกลุ่มๆ สำหรับประเมินความคาดหวังในการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยว คือ

2. เชื้อชาติของผู้มาท่องเที่ยว สามารถแบ่งกลุ่มของผู้มาท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

   1. ผู้มาท่องเที่ยวชาวไทย

ส่วนมากเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการพักผ่อนหย่อนใจมากกว่าอย่างอื่น มีความสนใจซื้อของที่ระลึกไม่ค่อยสูง และไม่คาดหวังในเรื่องการกำหนดทิศทาง (ORIENTATION) ของตัวเองมากนัก เนื่องจากสามารถสอบถามเองได้โดยง่าย และไม่ค่อยคาดหวังในเรื่องของเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเท่าใดนัก ซึ่งต่างจากผู้มาท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

   2. ผู้มาท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

มักมีความกระตือรือร้นในการท่องเที่ยวสำหรับวัตถุประสงค์ในด้านการให้ความสำคัญและความสนใจต่อศิลปวัฒนธรรมอย่างมาก เพราะเป็นที่แปลกไปจากที่พวกเขาเคยพบเห็น มีความสนใจในการซื้อของที่ระลึกความคาดหวังในเรื่องการกำหนดทิศทาง (ORIENTATION) มากกว่าผู้มาท่องเที่ยวชาวไทย เพราะจะอาศัยการสอบถามเองได้ลำบากด้วยติดขัดในเรื่องภาษา และยังมีความคาดหวังในเรื่องของเอกลักษณ์ในแหล่งท่องเที่ยวสูงกว่าผู้มาท่องเที่ยวชาวไทยอีกด้วย

นอกจากนี้เรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมการมาท่องเที่ยวของผู้มาท่องเที่ยว ก็สามารถนำมาใช้ในแบ่งประเภทของผู้มาท่องเที่ยวออกเป็นกลุ่มๆ เพื่อประโยชน์เรื่องการประเมินความคาดหวังได้เช่นกัน ดังนี้

---

[1] สุนิสา โพธิ์เตี้ย,การศึกษารูปแบบการพัฒนาการของชุมชนหัวหินอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว(วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2535)หน้า 10

3. พฤติกรรมการมาท่องเที่ยวของผู้มาท่องเที่ยว สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ผู้มาท่องเที่ยวที่มาโดยลำพัง

ได้แก่ผู้มาท่องเที่ยวที่มิได้ใช้บริการของบริษัททท่องเที่ยว แต่มาด้วยตนเอง ผู้มาท่องเที่ยวประเภทนี้ได้รับคำแนะนำจากเอกสารการท่องเที่ยว จึงไม่คาดหวังในเรื่องความสะดวกสบายของการเดินทางและการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวมากนัก แต่มักให้ความคาดหวังในเรื่องของการกำหนดทิศทางค่อนข้างสูง และมีความต้องการรู้ทิศทางในแหล่งท่องเที่ยวอย่างมาก

2. ผู้มาท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่ม

ได้แก่ผู้มาท่องเที่ยวที่ใช้บริการของบริษัททท่องเที่ยวมักต้องการการรวมกลุ่ม และการได้รับการบอกเล่าเกี่ยวกับรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยว และมีความต้องการในเรื่องดังกล่าวค่อนข้างสูง

ซึ่งผู้มาท่องเที่ยว จะเดินทางท่องเที่ยวเพราะมีแรงกระตุ้น (MOTIVATOR) 4 ประเภท คือ

แรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว [1]

1. แรงกระตุ้นทางกายภาพ (PHYSICAL MOTIVATORS) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความปรารถนาในการเดินทางเพื่อผ่อนคลายทางด้านกายภาพ เช่น กิจกรรมทางด้านกีฬา หรือ พักฟื้นร่างกาย

2. แรงกระตุ้นทางวัฒนธรรม (CULTURAL MOTIVATORS) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความปรารถนาในการเดินทางเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของคนในสถานที่นั้น เช่น ความเป็นอยู่ของชาวพื้นเมือง โบราณสถาน ประเพณี และการละเล่นต่างๆ

3. แรงกระตุ้นเฉพาะภายในบุคคล (INTERPERSONAL MOTIVATORS) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความปรารถนาในการเดินทางเพื่อเหตุผลเฉพาะบุคคล เช่น การเดินทางเพื่อเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือพบเพื่อนใหม่ๆ เพื่อหาความคิดเห็นใหม่ๆ

4. แรงกระตุ้นทางสถานภาพและเกียรติยศ (STATUS & PRESTIGE MOTIVATORS) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความปรารถนาในการเดินทางเพื่อสถานภาพและเกียรติยศของบุคคล อยู่ในลักษณะเป็นการเดินทางเพื่อการดูงาน ประกอบธุรกิจ และเลื่อนขั้นทางอาชีพ แต่มิใช่เพื่อหารายได้

จากแรงกระตุ้นในการเดินทางที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้มาท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] R.W.MCINTOSH.,TOURISM : PRINCIPLES, PRACTICES, PHILOSOPHIES. (Ohio : Grid Inc,1972)หน้า 52

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

1. การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความอยากรู้อยากเห็นด้านต่างๆ

เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างออกไป ทั้งทางด้านการเมือง ด้านสมาคม และบุคคล ด้านลักษณะพิเศษของสภาพธรรมชาติ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ กล่าวคือการได้รับรู้เรื่องราวที่แตกต่างไปจากที่ตนเองเคยได้รับรู้นั่นเอง

2. การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะพักผ่อนหย่อนใจ

เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียดจากภาระกิจประจำวัน ได้แก่ การไปเล่นกีฬาประเภทต่างๆ การเดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งบริเวณที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ งานศิลป และการดนตรี หรือความบันเทิงอย่างอื่นๆ ซึ่งอาจรวมถึงการท่องเที่ยวตามสวนสนุก สวนสัตว์ บาร์ ผับ และ การจับจ่ายซื้อของไว้ด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของผู้ท่องเที่ยวเอง

3. การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความสนใจทางด้านศาสนาและไสยศาสตร์

ซึ่งได้แก่การจาริกแสวงบุญ การนมัสการศาสนาสถานหรือเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงที่ผู้มาท่องเที่ยวนับถือ รวมถึงการท่องเที่ยวตามสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์หรือศาสนาและกิจกรรมทางศาสนา

4. การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากอาชีพและธุรกิจของผู้ท่องเที่ยว

ได้แก่ การเดินทางเพื่อสำรวจค้นคว้า การประชุม การสัมมนา การดูงาน การศึกษา ซึ่งเปรียบเสมือนการเดินทางทัศนศึกษา เพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือเพื่อเป็นเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้ท่องเที่ยวเอง

5. การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากสาเหตุอื่นๆ

เช่นการเดินทางมาเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องเพื่อนฝูงในต่างถิ่น มักเกิดขึ้นในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ และวันเทศกาลต่างๆ

ด้วยวัตถุประสงค์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้มาท่องเที่ยวสามารถเลือกท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของตนในสถานที่ที่แตกต่างกัน ดังนี้

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว

แต่แรกนั้นการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นตามแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่โดยธรรมชาติก่อน ต่อมาก็มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ เป็นอุตสาหกรรมชนิดหนึ่งเรียกว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (TOURIST INDUSTRY) และมีแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่อย่างมากมาย จนสามารถแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะกำเนิด ระยะเวลาที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น และตามลักษณะอันโดดเด่นหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ได้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. ลักษณะการกำเนิดแหล่งท่องเที่ยว แบ่งแหล่งท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม

เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์มิได้จัดสร้างขึ้น มักจะได้แก่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนา และทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น เช่นวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

1.2 แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น

อาจมีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาหรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจก็ได้ เป็นแหล่งที่ดึงดูดผู้มาท่องเที่ยวได้เช่นกัน ได้แก่ศูนย์การค้า สถานเริงรมย์ สวนสัตว์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และพิพิธภัณฑ์

2. ระยะเวลาที่แหล่งท่องเที่ยวมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น แบ่งแหล่งท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 แหล่งท่องเที่ยวถาวร

คือแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นสม่ำเสมอตลอดปี แต่อาจมีช่วงที่ผู้มาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมากขึ้น เช่นในวันหยุดพิเศษ วันนักขัตฤกษ์ ซึ่งเป็นได้ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ ฯลฯ

2.2 แหล่งท่องเที่ยวชั่วคราว

คือแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเฉพาะวัน หรือเฉพาะช่วงระยะเวลาสั้นๆ มักจะเป็นวันที่มีการเฉลิมฉลองหรือวันที่มีเทศกาลต่างๆ อาจเป็นทางศาสนา การแข่งขัน การประกวด หรืออื่นๆ เช่น เทศกาลหุ่นฟางนก จังหวัดชัยนาท เทศกาลหมูย่าง จังหวัดตรัง

3. ลักษณะอันโดดเด่นหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว แบ่งแหล่งท่องเที่ยวเป็น 4 ประเภท คือ

3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ได้แก่สถานที่ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ถ้ำ บ่อน้ำพุร้อน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ส่วนสัตว์เปิด (OPEN ZOO) อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ ทะเล หาดทราย หาดหิน ทะเลสาบ เกาะ อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด (ห้วย หนอง คลอง บึง) เป็นต้น

3.2 แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนา

ได้แก่ วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ คูเมือง ศาสนสถาน กำแพงเมือง อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

3.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

ได้แก่ งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง ไร่ สวน พืชผัก ผลไม้ และเหมือง เป็นต้น

3.4 แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น สถานเริงรมย์ ศูนย์การค้า และตลาดนัด เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทั้งนี้การที่สถานที่ใดจะได้ชื่อว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว มิใช่ว่าจะเป็นสถานที่ที่น่าสนใจในตัวเองเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีปัจจัยอื่นประกอบให้สามารถดึงดูดผู้คนให้เดินทางมาเยี่ยมชมสถานที่นั้นได้ด้วย ปัจจัยที่กล่าวถึงนั้นคือ

ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว

1. สิ่งดึงดูดใจ (ATTRACTIONS)
   ได้แก่ความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น
2. สิ่งอำนวยความสะดวก (FACILITIES) [1]
   ได้แก่สิ่งต่างๆ ที่ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวก มีอยู่ด้วยกัน 4 ข้อคือ
   2.1 ที่พัก ซึ่งต้องเช่าอาศัยอยู่ชั่วคราวในแหล่งท่องเที่ยว เช่น โรงแรม รีสอร์ท
   2.2 ร้านอาหารและเครื่องดื่ม
   2.3 สถานบริการ เช่น ร้านขายของใช้ ร้านขายของที่ระลึก ร้านซักรีด
   2.4 ปัจจัยพื้นฐานทางการท่องเที่ยว เช่น โทรศัพท์ และระบบการสื่อสารต่างๆ
3. การเข้าถึง (ACCESSIBILITY) แหล่งท่องเที่ยว
   ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง (TRANSPORTATION) ประเภทต่างๆ
4. การต้อนรับ (HOSPITALITY)
   ได้แก่อัธยาศัยไมตรีอันดีของผู้คนพื้นถิ่นในสถานที่ท่องเที่ยว เจ้าของธุรกิจ และพนักงาน

ปัจจัยต่างๆ ข้างต้น เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้มาท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกไปท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในเรื่องปัจจัยเหล่านี้ และยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความประทับใจ ต้องการที่จะกลับมาเที่ยวอีกในโอกาสต่อไป โดยเฉพาะในข้อที่ 4 การต้อนรับของเจ้าบ้าน เจ้าถิ่น ในแหล่งท่องเที่ยว นับว่ามีส่วนสำคัญมาในการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ของผู้มาท่องเที่ยว

ในทางกลับกันผู้มาท่องเที่ยวจะเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยวนั้น หากเกิดปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยวเกิดขึ้น เช่น

ปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว

จากการรวบรวมความคิดเห็นของผู้มาท่องเที่ยว และผู้นำทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ พบว่าการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในปัจจุบันนั้น ผู้มาท่องเที่ยวมักประสบปัญหาดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ชูสิทธิ์ ชูชาติ," องค์ประกอบพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว",จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 14,ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม,2538)หน้า 42-43

1. ขาดการบอกทิศทางในแหล่งท่องเที่ยว และส่วนบริการต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว

ซึ่งควรมีการบอกทิศทางที่ชัดเจนขึ้น อาจเป็นในรูปของป้ายบอกทางด้วยอักษร ด้วยแผนที่ รูปภาพ หรือการออกแบบสถานที่ให้สามารถสื่อการเข้าถึงจุดต่างๆ ได้โดยง่าย

2. ขาดความสะดวกสบายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

เนื่องจากในกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น ผู้มาท่องเที่ยวต้องการสิ่งบริการอื่นๆ ประกอบในการท่องเที่ยวด้วย เช่น บริการด้านห้องน้ำ ห้องส้วม ศาลา หรือบริเวณที่พักรอคอยกลุ่มท่องเที่ยวของตน เป็นต้น ซึ่งบริการเหล่านี้มักมีจำนวนไม่เพียงพอ หรือไม่ก็คุณภาพไม่ดีพอ

3. การที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นขาดเอกลักษณ์

เนื่องจากถูกทำลายเพราะการเข้าชมของผู้มาท่องเที่ยวหรือการที่ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ประพฤติตามใจชอบในการแสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง จนทำให้เกิดผลเสียต่อแหล่งท่องเที่ยวและสภาพธรรมชาติบริเวณโดยรอบ เช่น การปลูกสร้างอาคารสูงบดบังวัด โบราณสถานที่สวยงาม มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ทำให้เสียทัศนียภาพหรือการทิ้งขยะเกลื่อนกลาด การขูดขีดผนัง กำแพง หรือต้นไม้ของผู้มาท่องเที่ยว และการปล่อยน้ำเสียจากกิจการของตนลงในแม่น้ำลำคลองของบรรดาผู้ประกอบการ ทำให้แหล่งท่องเที่ยว และบริเวณโดยรอบเสื่อมสภาพ สูญเสียเอกลักษณ์ที่เคยงดงาม เป็นต้น

4. ความไม่สะดวกในการเข้าถึงจุดต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนใหญ่เป็นเพราะถนนนั้นมีความคับแคบเกินไป เกรงจะเกิดอันตรายระหว่างคนเดินเท้ากับผู้ที่ใช้ยวดยานพาหนะขึ้นได้

5. แหล่งท่องเที่ยวมีความแออัด หรือขาดการระบายอากาศที่ดี

เนื่องจากมีผู้มาท่องเที่ยวเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ มากจนเกินไปกว่าที่ความสามารถของสถานที่นั้นๆ จะรองรับได้

6. ขาดความต่อเนื่องของเส้นทางในแหล่งท่องเที่ยว

ทำให้การเข้าชมสถานที่ที่น่าสนใจสำหรับผู้มาท่องเที่ยวไม่อาจจะกระทำได้ เนื่องจากไม่มีทางเดินที่ต่อเนื่องกัน หรือบาทวิถีคับแคบเกินไป

7. อากาศร้อนมีฝุ่นมาก และเสียงดังหนวกหูจากยวดยานพาหนะ

ทำให้บรรยากาศในแหล่งท่องเที่ยวไม่สงบ ไม่ร่มรื่น ไม่น่าเข้าดูเข้าชม

ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ข้างต้น เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้มาท่องเที่ยวเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยวนั้น อาจไม่ต้องการกลับมาเที่ยวอีกในโอกาสต่อไป โดยเฉพาะในข้อที่ 3 การขาดเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว นับว่ามีส่วนสำคัญมาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ทบทวนมาทั้งหมดก่อนหน้านี้ อาจสรุปพอสังเขปได้ว่า การท่องเที่ยวนั้น ต้องมีมูลเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น เป็นองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนคือ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

1. อุปสงค์ในการท่องเที่ยว (TOURISM DEMAND) [1]

หมายถึง ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปใช้บริการซื้อสินค้ายังสถานที่ท่องเที่ยว หรือจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีความต้องการ มีความสามารถ และมีความเต็มใจ ที่จะจ่ายค่าราคาสินค้าและบริการที่กำหนดไว้ในเวลานั้นๆ ด้วย

2. อุปทานในการท่องเที่ยว (TOURISM SUPPLY) [2]

หรือการเสนอขายสินค้าและบริการการท่องเที่ยว หมายถึง สินค้าและบริการทุกชนิดที่เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องจัดให้เป็นให้มี เพื่อตอบสนองอุปสงค์ของนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นอุปทานที่ปรากฏในลักษณะที่เป็นรูปธรรม นามธรรม หรือสิ่งที่มีอยู่ เป็นอยู่ตามธรรมชาติ รวมทั้งสิ่งที่มนุษย์คิดค้นขึ้น อุปทานจะเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

และเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในสถานที่ใดแล้ว พบว่ามีผลกระทบในด้านต่างๆ ตามมา คือ

ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ นับว่าเป็นผลกระทบที่เห็นได้ชัดที่สุดของการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวได้รับการยอมรับว่า เป็นอุตสาหกรรมที่สามารถเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ประเทศชาติเป็นอย่างดี ดังที่ปรากฏความสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตลอดมา เช่นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) [3] ได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นฐานทางเศรษฐกิจในส่วนภูมิภาค ที่กระตุ้นให้เกิดการลงทุนในทางอุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม ที่ต่อเนื่องกัน เป็นแหล่งสร้างงานกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค จนถึงปัจจุบันในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือในการตอบสนองวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ให้เจริญเติบโตอย่างมีเสรีภาพ มั่นคง และสมดุล เสริมสร้างโอกาสการพัฒนาศักยภาพของคน ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา และได้รับผลจากการพัฒนาที่เป็นธรรม

นอกจากผลโดยตรงทางด้านเศรษฐกิจ ที่ทำรายได้เข้าประเทศ และกระจายรายได้สู่คนท้องถิ่นแล้ว ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองจากการท่องเที่ยวอาจเกิดได้ 2 ด้าน ดังนี้

---

[1] สุนิสา โพธิ์เตี้ย,การศึกษารูปแบบการพัฒนาการของชุมชนหัวหินอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว(วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2535)หน้า 18

[2] เรื่องเดียวกัน

[3] เรื่องเดียวกัน หน้า1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. ผลกระทบด้านบวก [1]

1.1 การท่องเที่ยวทำให้มาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่นดีขึ้น

ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ ที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ และการกระจายโอกาสจ้างงานไปสู่คนในท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งทางตรงเช่น การจ้างงานบุคลากรในโรงแรม การขนส่งบริการนำเที่ยว หรือทางอ้อม เช่น คนส่งหนังสือพิมพ์โรงแรม คนงานทอผ้า เกษตรกรผู้ผลิตอาหาร เป็นต้น บุคคลเหล่านี้เมื่อมีอาชีพ มีรายได้ ก็ย่อมจะมีอำนาจในการจับจ่ายใช้สอย ซื้อสินค้าและบริการที่จำเป็นเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

1.2 การท่องเที่ยว ทำให้เกิดความสะดวกสบายจากกิจการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ

ทั้งนี้ เนื่องจากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการในแหล่งท่องเที่ยว คนในท้องถิ่นจึงย่อมจะได้รับประโยชน์จากกิจการน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ และ อื่นๆ ตามไปด้วย โดยมีข้อที่น่าสังเกตว่า ในประเทศที่พัฒนาแล้ว กิจการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ส่วนใหญ่จะพัฒนาขึ้นมาเพื่อคนในท้องถิ่นนั้นเป็นหลักสำคัญ ส่วนนักท่องเที่ยวจะได้รับประโยชน์จากกิจการในลักษณะของผลพลอยได้ แต่สำหรับของประเทศที่ยากจน กำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา อาจมีลักษณะตรงกันข้าม ท้องที่หลายแห่งชาวบ้านไม่มีอำนาจทางเศรษฐกิจดีพอที่จะลงทุนในกิจการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ แต่หากมีนักท่องเที่ยวไปเยือนจำนวนมาก ก็จะมีแรงกระตุ้นให้รัฐบาลหรือนักธุรกิจลงทุน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเป็นประการสำคัญ ส่วนคนท้องถิ่นมีโอกาสได้ใช้บริการลักษณะของผลพลอยได้

1.3 การท่องเที่ยวทำให้เกิดสันติภาพแห่งมวลมนุษย์

ทั้งนี้ เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวทำให้ผู้คนมีโอกาสสังสรรค์ กระทำกิจกรรมร่วมกัน ย่อมจะทำให้ผู้คนที่มาจากสังคมที่แตกต่างกัน ได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ได้เห็น และมีโอกาสได้ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี ร่วมกันและกัน ต่างฝ่ายต่างจะมีโอกาสถ่ายทอดและรับรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และนำกลับไปเผยแพร่ยังภูมิลำเนาของตน จนทำให้คำกล่าวที่ว่า "การท่องเที่ยวทำให้โลกปราศจากพรมแดนทางการเมือง" เป็นจริง นักท่องเที่ยวที่ได้ไปพบเห็นสภาพแท้จริง ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจในสถานที่นั้นได้อย่างถูกต้อง ดังที่สหประชาชาติได้เคยประกาศให้ปีพ.ศ.2510 เป็นปีการท่องเที่ยวสากล และกำหนดคำขวัญว่า "การท่องเที่ยวเป็นหนทางไปสู่สันติภาพ" (Tourism is a Passport to peace)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์,"ผลกระทบด้านสังคมวัฒนธรรมและการเมืองจากการพัฒนาการท่องเที่ยว",จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 15 , ฉบับที่ 1(มกราคม-มีนาคม,2539)หน้า 32-37

1.4 การท่องเที่ยวจะชี้ให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรนันทนาการ

ทั้งนี้ เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยว ทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นให้คนในพื้นถิ่นเกิดความต้องการที่จะค้นคว้า อนุรักษ์ ฟื้นฟูมรดกทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ในสถานที่อยู่และสังคมชุมชนของตนเองไว้ ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม คงความเป็นแหล่งท่องเที่ยวสืบต่อไป เพื่อรักษารายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวในทางที่สัมพันธ์กันนั้นเอง นับว่าเป็นการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาติเอาไว้ได้ทางหนึ่งด้วย

1.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา

ทั้งนี้เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยว ทำให้ผู้คนที่เดินทางท่องเที่ยว เป็นนักท่องเที่ยวมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล ในทางกว้างความรู้และประสบการณ์ที่ได้พบเห็นด้วยตนเองนั้นจะมีประโยชน์ สามารถนำมาปรับใช้กับวิถีชีวิตในสังคมได้ ส่วนในทางแคบนั้น การเดินทางท่องเที่ยว อาจเป็นการจุดชนวนที่กระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาให้ลึกซึ้ง เฉพาะเรื่อง เฉพาะแห่งได้ โดยมีแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการตามธรรมชาติ และเมื่อมีการพบปะประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการระหว่างนักวิชาการต่างชาติต่างภาษาแล้ว บางครั้งก็เป็นโอกาสที่จะสร้างชื่อเสียง และภาพพจน์ทางวิชาการได้ และเรื่องที่ค้นคว้าก็อาจมีประโยชน์ต่อส่วนรวมได้

1.6 การท่องเที่ยวจะช่วยลดปัญหาการอพยพของประชาชนเข้าเมืองหลวง

ทั้งนี้ เนื่องจากการท่องเที่ยวก่อให้เกิดอาชีพใหม่ และการจ้างงานเพิ่มขึ้นในท้องถิ่นประชาชนจึงไม่ต้องอพยพหนีความยากจนเข้ามาทำงานในเมืองหลวง สามารถประกอบอาชีพรายย่อย หรือทำอุตสาหกรรมท้องถิ่นอยู่ในครอบครัว ไม่ต้องออกจากหมู่บ้านไปหางานที่อื่น

1.7 การท่องเที่ยวทำให้เกิดมีการใช้ทรัพยากรที่ไร้ค่าให้เกิดประโยชน์

ทั้งนี้ เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้นเอาทรัพยากรส่วนเกินหรือไร้ค่ามาประดิษฐ์คิดค้นเป็นของใช้ ของที่ระลึก ในรูปของสินค้าพื้นเมือง จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะเป็นการหารายได้เพื่อจุนเจือครอบครัวแล้ว ยังเป็นการนำเอาทรัพยากรที่เคยถูกทิ้งขว้างให้ไร้ค่ามาทำให้เกิดประโยชน์เพิ่มคุณค่าเช่น เปลือกไม้ ชิ้นส่วนจากเกวียนเก่า และจะยังเป็นช่องทางในการพัฒนาคุณภาพของการผลิตสินค้าพื้นเมืองให้ดีขึ้น เช่น การออกแบบให้ทันสมัย ออกแบบหีบห่อให้กระทัดรัด

1.8 การท่องเที่ยวทำให้เกิดทัศนคติที่ดี

ทั้งนี้ เนื่องจากความประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยว จะทำให้บุคคลเกิดทัศนคติที่ดีต่อสถานที่นั้น และนึกถึงอยู่ตลอดเวลา กลับมาเที่ยวอีกเมื่อมีโอกาส และเมื่อพบช่องทางที่จะให้ความช่วยเหลือความประทับใจที่เคยมีมาในอดีต ก็อาจเป็นแรงกระตุ้นให้ตัดสินใจในด้านที่เป็นคุณต่อสถานที่นั้นๆ ได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.9 การท่องเที่ยวช่วยลดช่องว่างระหว่างประเทศร่ำรวยกับประเทศยากจน

ทั้งนี้ เนื่องจากการท่องเที่ยวทำให้คนมั่งมีในเมือง มีโอกาสเดินทางมาสู่ชนบท ทำให้เกิดความรู้สึกเข้าใจและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ปัญหาความตึงเครียดระหว่างประเทศจึงหมดไป

1.10 การท่องเที่ยวช่วยในการป้องกันการบ่อนทำลายชาติ

ทั้งนี้ เนื่องจากการท่องเที่ยวทำให้สถานที่เปลี่ยว กลายเป็นสถานที่พลุกพล่าน ยากต่อการก่อการร้าย หลบซ่อนทำกิจการผิดกฎหมาย หรือเผยแพร่ลัทธิบ่อนทำลายชาติ และการที่ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่ดี ก็ยากที่ผู้ไม่หวังดีจะยุยงให้เกิดความแตกแยกขึ้นในชาติได้

2. ผลกระทบด้านลบ [1]

2.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการมีค่านิยมผิดๆ

ทั้งนี้ อาจเกิดขึ้นเนื่องจากการเลียนแบบนักท่องเที่ยว หรือเกิดความเข้าใจผิด เช่น ไม่อยากทำงาน อยากไปเที่ยวแบบนักท่องเที่ยว โดยไม่เข้าใจว่านักท่องเที่ยวนั้นได้ทำงานเก็บเงินเพื่อมาเที่ยว นิยมบริโภคสินค้าจากต่างประเทศ หรือค่านิยมอื่นๆ ค่านิยมมุ่งเน้นการค้าและวัตถุ เช่นเมื่อถูกขอถ่ายรูปจะเรียกเงิน หรือการหันหลังให้อาชีพเกษตรกรรม และหันไปประกอบอาชีพรับจ้างแทน เป็นต้น

2.2 การท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวล่มสลาย

ทั้งนี้ อาจเกิดขึ้นจากการทำงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นการทำงานที่หาเวลาแน่นอนตายตัวไม่ค่อยได้ ไม่มีวันหยุดที่แน่นอน บางครั้งต้องไปทำงานต่างประเทศหรือต่างจังหวัด หรือบางครั้งต้องทำงานในเวลากลางคืน เช่นงานโรงแรม งานพนักงานสายการบิน ทำให้ไม่มีเวลาอยู่กับครอบครัวเท่าที่ควร

2.3 การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาศีลธรรม

ทั้งนี้ เนื่องจากเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าไปแออัดมากขึ้นเท่าไร ก็มีแนวโน้มจะส่งผลกระทบให้ศีลธรรมต่ำลงเท่านั้น กิจกรรมด้านลบที่มักเกิดขึ้นเสมอ คือ การเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ปัญหาโสเภณี การพนัน สารเสพติด อาชญากรรม

2.4 การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาค่าครองชีพสูงขึ้น

ทั้งนี้ เนื่องจากสินค้าและบริการมักจะขึ้นราคาเมื่อมีนักท่องเที่ยวไปมาก ผลก็คือคนในท้องถิ่นต้องบริโภคและอุปโภคสินค้าที่มีราคาแพงไปด้วย โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย เช่นเกษตรกร หรือกรรมกรรับจ้าง ทำให้คนกลุ่มนี้มีรายได้ไม่พอจ่าย เกิดภาวะหนี้สิน และมีคุณภาพชีวิตต่ำลง

2.5 การท่องเที่ยวทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม

ทั้งนี้ เนื่องจากในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว มักได้รับการพิจารณาพัฒนาด้านสิ่งสาธารณูปโภคสาธารณูปการก่อน ทำให้คนในพื้นที่อื่นไม่ได้รับบริการ หรือได้รับบริการช้าไปอีก นอกจากนี้เมื่อสร้างขึ้นมาแล้วคนฐานะไม่ดีก็ไม่สามารถใช้บริการได้ เพราะไม่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจพอ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าถูกเอาเปรียบ และมีความรู้สึกเป็นปรปักษ์กับนักท่องเที่ยว

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์,"ผลกระทบด้านสังคมวัฒนธรรมและการเมืองจากการพัฒนาการท่องเที่ยว",จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 15 , ฉบับที่ 1(มกราคม-มีนาคม,2539)หน้า 37-41

2.6 การท่องเที่ยวทำให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวและผู้คนเจ้าของท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยว มักมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอยู่แล้ว วัฒนธรรมบางอย่างของนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจไม่แปลกในสายตาของพวกเขา แต่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อผู้คนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว จนถึงเกิดการประท้วง และแสดงออกอย่างไม่ต้อนรับเช่น ปีนป่ายโบราณสถาน หรือแต่งกายและแสดงกริยาไม่สุภาพในสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นต้น

2.7 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการลดคุณค่าของวัฒนธรรมและศิลปหัตถกรรม

ทั้งนี้ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งได้มีการนำเอาวัฒนธรรมด้านพิธีกรรม มาเป็นสินค้าขายแก่นักท่องเที่ยว จนบางครั้งทำให้สิ่งเหล่านั้นลดคุณค่าและความศักดิ์สิทธิ์ลง จนกลับกลายเป็นความรื่นเริงทั้งหมดไป ส่วนด้านงานศิลปหัตถกรรมนั้น เนื่องจากเมื่อมีความต้องการในปริมาณมาก การเร่งผลิตให้ทันขายจึงส่งผลให้คุณภาพด้านความประณีตลดน้อยลงไป ทำให้เกิดลักษณะ "วัฒนธรรมย้อมแมว" (phony-folk-culture) หลอกลวง และเป็นผลเสียในระยะยาวด้านการสืบทอดศิลปวิทยาการได้ด้วย

นอกจากเมื่อผู้คนเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทำให้มีการพัฒนาพื้นที่บริเวณนั้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การท่องเที่ยวมากขึ้นจนส่งผลกระทบด้านลบต่อสังคม วัฒนธรรมและการเมืองดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ผลจากการพัฒนานั้นยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว [1] ดังนี้

1. มลภาวะทางสถาปัตยกรรม (ARCHITECTURAL POLLUTION)

เกิดจากความพยายามในการจัดสร้างแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ให้มีแหล่งบริการต่างๆ เช่น โรงแรมที่ใหญ่โต มีความโดดเด่นแตกต่างกัน บดบังโบราณสถาน และสภาพธรรมชาติ เกิดความไม่สอดคล้องทางสถาปัตยกรรม ที่เรียกว่า ทัศนอุจาด (VISUAL POLLUTION)

2. การพัฒนาและขยายตัวเป็นเส้น (RIBBON DEVELOPMENT AND SPRAWL)

เกิดจากความพยายามในการจัดสร้างแหล่งท่องเที่ยว ให้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในแหล่งนั้นๆ ได้มากที่สุด เช่นอยู่ริมทะเลก็จัดสร้างสถานที่ตากอากาศชายทะเลตลอดแนว ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่ด้อยคุณภาพ และไม่เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต

3. สาธารณูปโภคสาธารณูปการไม่พอเพียง (OVERLOADING OF INFRASTRUCTURE)

แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งไม่สามารถบริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการแก่นักท่องเที่ยวและคนท้องถิ่นได้อย่างเพียงพอ เนื่องจากมีผู้คนแห่มาท่องเที่ยวอย่างมากมายเกินขีดรองรับของสถานที่ จึงทำให้เกิดปัญหามลภาวะสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของผู้อยู่อาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สุนิสา โพธิ์เตี้ย,การศึกษารูปแบบการพัฒนาการของชุมชนหัวหินอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว(วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2535)หน้า 29-30

4. การแบ่งแยกผู้อยู่อาศัยท้องถิ่น (SEGREGATION OF LOCAL RESIDENTS)

เป็นการแบ่งแยกผู้อยู่อาศัยแต่ดั้งเดิมซึ่งอยู่ในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว เพราะการเข้ามาใช้บริการในสถานบริการ หรือสาธารณูปโภคสาธารณูปการในแหล่งท่องเที่ยว ที่มักจะต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูงกว่าปกติไม่เหมาะกับคนในท้องถิ่น พวกเขาจึงเลือกที่จะใช้บริการในที่สะดวกและประหยัดกว่า อีกทั้งสภาพทางกายภาพของเขตท่องเที่ยวกับกลุ่มผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น จะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน จุดแบ่งแยกนี้มักจะเป็นโรงแรมขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นการแบ่งแยกทางเศรษฐกิจอันจะนำมาซึ่งการแบ่งแยกทางกายภาพด้วย

5. การจราจรติดขัด (TRAFFIC CONGESTION)

มักเกิดขึ้นจากนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยว ด้วยเส้นทางเดียวกัน

จะเห็นว่าแม้การท่องเที่ยวจะทำให้เกิดผลกระทบทางด้านดีต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วมากมาย แต่ขณะเดียวกันก็จะเห็นได้ด้วยว่าการท่องเที่ยวก็สามารถก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบตามมาอย่างมากมายหลายด้านด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามในประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย การท่องเที่ยวก็ยังคงเป็นกิจการสำคัญที่จำเป็นต่อเศรษฐกิจ ดังที่ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ผล ของตัว t (MULTIPLIER EFFECT) กล่าวไว้ว่า "ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งในระบบเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการใช้จ่ายต่อๆ กันไปอีกหลายรอบเพราะมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งจะก่อให้เกิดรายได้แก่คนบางกลุ่มหรือกิจกรรมบางประเภท บุคคล หรือกิจกรรมที่ได้รับรายจ่ายนี้ จะนำรายได้ส่วนหนึ่งใช้จ่ายต่อไป และก่อให้เกิดรายได้แก่บุคคลอื่นๆ หรือกิจกรรมอื่นๆ และมีการใช้จ่ายต่อกันไปเรื่อยๆ เมื่อรวมการใช้จ่ายในรอบต่างๆ เข้าด้วยกันจะพบว่ามีผลทำให้เกิดรายได้ที่มีมูลค่าสูงกว่าการใช้จ่ายในครั้งแรกหลายเท่า" ดังนั้นในช่วงที่ผ่านมา จึงเห็นความพยายามในการพัฒนาการ ท่องเที่ยวของประเทศไทย ในรูปแบบของการประกาศปีท่องเที่ยวไทยเป็นระยะๆ ตลอดมา โดยที่การพัฒนา การท่องเที่ยวนั้น มีหลักการทั่วไปพอสรุปได้ดังนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ที่ประกอบด้วยอุปสงค์ และอุปทาน ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวก็คือการพัฒนาอุปสงค์และอุปทานของการท่องเที่ยวนั่นเอง คือ

การพัฒนาอุปสงค์ของการท่องเที่ยว

การพัฒนาในส่วนนี้ก็คือการชักจูง สร้างความดึงดูด แรงจูงใจ ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เพิ่มจำนวนมากขึ้น อาจเป็นในรูปของการสร้าง จินตภาพการท่องเที่ยว (TOURIST IMAGE) ที่ดีของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ให้ขยายออกไปในวงกว้างมากขึ้น ในกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวก็คือนักท่องเที่ยวนั่นเอง สำหรับความหมายของคำว่า จินตภาพการท่องเที่ยว นั้น ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า คือ ภาพที่นึกขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์เป็นหลัก ดังนั้นการเพิ่มจินตภาพการท่องเที่ยวที่ดีในแหล่งท่องเที่ยวใด คือการเพิ่มประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ดีในแหล่งท่องเที่ยวนั้นให้แก่นักท่องเที่ยวนั่นเอง

โดยที่เป็นการเพิ่มประสบการณ์การท่องเที่ยวให้แก่ผู้ที่ยังมิเคยมาท่องเที่ยวในสถานที่จริงนั้น จึงกระทำได้โดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ในสื่อต่างๆ หรือการสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวที่ดีจริง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์ที่ดี โดยอาศัยการเล่าของนักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวแล้ว แก่ผู้อื่นต่อไป

โดยที่จินตภาพทางการท่องเที่ยว สามารถแบ่งเป็นกลุ่มจากที่มาของจินตภาพนั้นๆ ในแง่ต่างๆ คือ

จินตภาพในการท่องเที่ยว [1]

1. จินตภาพทางกายภาพ

ได้แก่ลักษณะภูมิประเทศต่างๆ เช่น การเป็นเกาะที่มีหาดทรายขาวละเอียดดั่งน้ำตาลทรายขาวมีความสวยงามมาก ของเกาะแก้วพิศดาร การเป็นเมืองสามหมอกที่มีอากาศสบายตลอดปี ของแม่ฮ่องสอน

2. จินตภาพทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์

ได้แก่ลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี ความเป็นอยู่เป็นไปของผู้คนในถิ่นแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เช่น การเป็นเมืองราชธานีเก่าแก่ที่ยิ่งใหญ่ของประเทศไทยในสมัยโบราณ ของอยุธยา และสุโขทัย การเป็นเมืองแห่งประเพณีงานเดือน 10 ที่น่าสนใจ ของสุราษฎร์ธานี

3. จินตภาพทางเศรษฐกิจ

ได้แก่ลักษณะฐานะทางเศรษฐกิจ รวมทั้งลักษณะการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่นนั้นที่เป็นเอกลักษณ์ทำให้คนรู้จักสถานที่นั้น เช่น การเป็นเมืองผลิตเครื่องปั้นดินเผาฝีมือดี ของบ้านด่านเกวียน การเป็นเมืองผลิตโอ่งน้ำฝีมือประณีต ของราชบุรี

4. จินตภาพทางสถาปัตยกรรม

ได้แก่ลักษณะของสิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญ อาจเป็นในแง่ของความสวยงาม ใหญ่โต หรือความสำคัญทางประวัติศาสตร์เช่น การเป็นเมืองแห่งสะพานข้ามแม่น้ำแควที่เกี่ยวข้องกับฉากหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่สอง ของกาญจนบุรี การเป็นเมืองแห่งพระบรมมหาราชวัง และวัดประศรีรัตนศาสดารามที่มีความวิจิตรตระการตาด้วยสถาปัตยกรรมไทยและความสำคัญต่อวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ไทย ของกรุงเทพ

5. จินตภาพทางพันธุ์พืช และ สัตว์

ได้แก่ลักษณะของพันธุ์พืช และ สัตว์ ที่เด่นจนเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไปจนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่นำมาสร้างจินตภาพของท้องที่นั้น เช่น การเป็นเมืองแห่งกล้วยไข่รสชาดหวานกลมกล่อม ของกำแพงเพชร การเป็นเมืองแห่งช้างแสนรู้ ของจังหวัดสุรินทร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์,ปกิณกะบทความทางวิชาการด้านการท่องเที่ยว(คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,2532)หน้า 120-123

การสร้างจินตภาพที่ดี ซึ่งไม่ว่าจะเป็นจินตภาพทางใดก็ตาม ล้วนมีความสำคัญต่อการสร้างภาพพจน์ที่ดีของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความคาดหวังในการท่องเที่ยว และเป็นแรงกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวยังสถานที่นั้นๆ ด้วยกันทั้งสิ้น แต่สิ่งที่ควรจะตระหนักไว้อย่างยิ่ง คือการสร้างจินตภาพที่ดีจะต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ด้วย จึงจะได้ผลอย่างแท้จริง เพราะการที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเห็นสิ่งที่ดีในสถานที่จริง ซึ่งสอดคล้องกับจินตภาพที่พวกเขามีไว้ในใจ จะทำให้เขาเกิดความประทับใจ อยากบอกเล่าสิ่งดีๆ ที่ตนเองได้ประสบพบมาแก่ผู้อื่น จึงอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวจะถูกพัฒนาให้กว้างขวางออกไปในวงกว้าง จากคำบอกเล่าของนักท่องเที่ยว และมีความน่าเชื่อถือ โดยที่ไม่ต้องเสียค่าโฆษณาประชาสัมพันธ์ในราคาแพง

ในทางกลับกัน หากการสร้างจินตภาพที่ดี เป็นการสร้างจินตภาพที่หลอกลวง เพราะจินตภาพนั้นไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ก็จะส่งผลเสียต่อการท่องเที่ยวได้อย่างมหาศาล เพราะคงไม่มีใครอยากถูกหลอก หรือให้ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง คนรู้จักของตนเองถูกหลอกด้วยจินตภาพที่หลอกลวงของแหล่งท่องเที่ยวใดๆ อย่างแน่นอน ดังนั้นการพัฒนาอุปสงค์ของการท่องเที่ยวด้วยการสร้างจินตภาพที่ดีของการท่องเที่ยวนั้น ต้องกระทำควบคู่ไปกับการพัฒนาดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับจินตภาพ ที่ดีที่มีอยู่ให้คงอยู่ตลอดเวลา ก็คือการพัฒนาอุปทานของการท่องเที่ยว ดังนี้

การพัฒนาอุปทานของการท่องเที่ยว

การพัฒนาในส่วนนี้ก็คือการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถรองรับ และให้บริการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ โดยพัฒนาปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึง และการต้อนรับ คือ

1. สภาพการเข้าถึง (ACCESSIBILITY)

หมายถึงสภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ให้มีความสะดวกสบายเหมาะสมต่อการเดินทางท่องเที่ยว เช่นพิจารณาจากลักษณะการเดินทางว่าเป็นอย่างไร โดยรถยนต์ หรือการเดินเท้า และสภาพของเส้นทางเหล่านั้นเอื้ออำนวยต่อการเดินทางเพียงพอหรือไม่ สามารถเข้าถึงในทุกฤดูกาลหรือไม่ ในกรณีที่เป็นถนนจะดูว่ามีความกว้าง มีสภาพเป็นคอนกรีต ราดยาง ลูกรัง หรือถนนดิน ซึ่งเหมาะสมเพียงพอหรือไม่ต่อบริการการท่องเที่ยว ถ้าเป็นแม่น้ำลำคลอง ต้องใช้เรือแพนั้น มีสิ่งกีดขวางหรือไม่ ท่าเทียบเรือมีความเหมาะสมปอดภัยหรือไม่ และถ้าเป็นทางเท้าจะดูว่าสภาพทางเท้าดีหรือไม่ ระยะทางเดินไกลใกล้เหมาะแก่การท่องเที่ยวเพียงใด เป็นต้น โดยที่ถ้าพบว่าเกิดความไม่สะดวกขึ้นในส่วนใด ก็จะพัฒนาในส่วนนั้นให้สะดวกเหมาะสมขึ้น เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ดังกล่าวมากขึ้น ด้วยสภาพการเข้าถึงที่สะดวกสบายง่ายต่อการเข้าถึงพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ นั่นเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. สิ่งอำนวยความสะดวก และ สาธารณูปโภคสาธารณูปการ

(FACILITIES AND INFRASTRUCTURE)

ซึ่งหมายถึงสิ่งบริการพื้นฐานต่างๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในบริเวณพื้นที่นั้นๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถจะใช้บริการได้ว่ามีมากน้อยเพียงใด เช่น ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ ศูนย์บริการผู้มาท่องเที่ยว ที่นั่งพักผ่อนรอพบกลุ่มของผู้มาท่องเที่ยว ห้องน้ำสาธารณะ ถังขยะ ป้ายบอกทาง ร้านขายอาหาร เป็นต้น ถ้าพบว่าเกิดความไม่สะดวกไม่พอเพียงขึ้นมาในส่วนใด ก็จะพัฒนาในส่วนนั้นให้มีความสะดวกพอเพียงและเหมาะสมขึ้น เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ดังกล่าวมากขึ้น ด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ นั่นเอง

3. สิ่งดึงดูดใจ และ การต้อนรับ (ATTRACTION AND HOSPITALITY)

หมายถึงสภาพภูมิทัศน์ สิ่งแวดล้อม สารูป เอกลักษณ์ ของแหล่งท่องเที่ยว และการต้อนรับจากคนพื้นถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่นับได้ว่ามีความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างมากในการดึงดูดการท่องเที่ยวเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เพราะการท่องเที่ยวนั้นขายความสวยงาม ความแตกต่าง ความพิเศษ ความเป็นตัวของตัวเอง ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นหลัก เนื่องจากสิ่งสำคัญที่สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือนผู้มาท่องเที่ยวให้จดจำสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ว่าแตกต่างและมีความโดดเด่นกว่าที่อื่นอย่างไร ก็ด้วยคุณค่าในตัวเองของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ในทางรูปธรรมการดูแลรักษาสภาพภูมิทัศน์ สิ่งแวดล้อมที่ดีของแหล่งท่องเที่ยว ก็จะช่วยทำให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นคงความสวยงามน่าเข้าชม คงความมีเอกลักษณ์ และจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ คงความเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างยาวนานสืบต่อไป แม้แต่การสร้างระบบการกำจัดขยะ หรือระบบระบายน้ำเสียที่ดี การดูแลรักษาต้นไม้ใบหญ้าในบริเวณโดยรอบ การจัดกลุ่มของสิ่งอำนวยความสะดวกให้กลมกลืนกัน ก็เป็นการพัฒนาอุปทานของการท่องเที่ยวให้มีแก่พื้นที่

ส่วนในทางนามธรรมนั้นสิ่งดึงดูดใจที่สุดของการท่องเที่ยว คือความมีเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวนั่นเอง ด้วยนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเพราะต้องการสัมผัสถึงความมีอยู่จริงเป็นอยู่จริงที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ของแหล่งท่องเที่ยวนั้น หากมาพบกับสภาพของ "วัฒนธรรมย้อมแมว" (phony-folk-culture) ด้วยการพยายามทำทุกอย่างเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยว จนลืมนึกถึงความเป็นเอกลักษณ์แล้ว นักท่องเที่ยวก็จะไม่หลงเหลือความน่าสนใจให้แก่แหล่งท่องเที่ยวนั้นอีกต่อไป การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ก็จะค่อยๆ เบาบางลง จนหดหายไปในที่สุด ทำให้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดการหยุดชะงัก และไม่ประสบความสำเร็จได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับความคิดเห็นในเรื่องนี้ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นักวิชาการ ได้กล่าวไว้ว่า "การท่องเที่ยวมีส่วนทำลายวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นเพราะความไม่เข้าใจของประชาชน เจ้าของวัฒนธรรม มากกว่าดังจะเห็นว่ามักมีการแสดงที่ผิดๆ ไปจากดั้งเดิม เพื่อเอาใจนักท่องเที่ยว ซึ่งทางแก้ปัญหาก็คือปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเจ้าของวัฒนธรรมรู้ว่า เมื่อเขารักษาวัฒนธรรมและธรรมชาติให้ดีแล้ว เงินจากนักท่องเที่ยวจะเข้ามาเอง เพราะนักท่องเที่ยวจะชอบและสนใจวัฒนธรรมดั้งเดิม มากกว่าวัฒนธรรมที่ปรุงแต่ง" [1]

ส่วนในเรื่องของการต้อนรับนักท่องเที่ยวของผู้คนพื้นถิ่นแหล่งท่องเที่ยวนั้น ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน อัธยาศัยไมตรีที่ดี การไม่เอาเปรียบ ความปลอดภัย การช่วยเหลือ ทัศนคติที่ดี และความเป็นมิตร สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว และภาพพจน์ที่ดี ต่อการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ทั้งสิ้น เนื่องจากความต้องการพื้นฐานทางจิตวิทยาของมนุษย์โดยปกติทั่วไป คงไม่มีผู้ใดนิยมไปท่องเที่ยวยังแหล่งที่มีความตรงกันข้ามกับสิ่งเหล่านี้อย่างแน่นอน

จากหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวมา พร้อมทั้งแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ได้ทบทวนมาตั้งแต่ต้น ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการคงสภาพความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรมเป็นอย่างมาก ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ เหล่านี้ เพื่อคงคุณค่าการเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างยาวนาน อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการผลักดันให้เกิดระบบการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องตามมาและผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดแก่ท้องถิ่นในส่วนนี้ จะเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้ประชาชนตื่นตัว รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เพื่อคงสภาพแหล่งท่องเที่ยวของตนให้เป็นแหล่งรายได้อย่างต่อเนื่องของท้องถิ่นอย่างยาวนานสืบต่อไป เกิดเป็นวัฏจักรที่การท่องเที่ยวและการสร้างเสริมรายได้แก่ท้องถิ่นสามารถเกิดขึ้นได้อย่างไม่รู้จบ ตราบใดที่ยังคงอนุรักษ์คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวไว้ได้ เป็นการหลีกหนีรายได้ที่ฉาบฉวยจากหลักการที่มุ่งพัฒนาต่อการท่องเที่ยวอย่างเดียว โดยมิได้คำนึงถึงการถนอมรักษาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหลักแห่งการพัฒนานี้ได้ถูกเรียกว่าเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน (SUSTAINABLE DEVELOPMENT) โดยมีลักษณะสำคัญดังนี้

[1] สมศิริ ยิ้มเมือง,"ECOTOURISM การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน",นิตยสารโลกสีเขียว ปีที่ 5,ฉบับที่ 1(มกราคม-เมษายน,2539)หน้า 62

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การพัฒนาแบบยั่งยืน

WORLD COMMISSION ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT หรือ WCED ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาแบบยั่งยืน ว่า "การพัฒนาแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายโอกาสของชนรุ่นอนาคตในการสนองความต้องการของตนเอง" [1]

โดยที่ต้องมีการคำนึงถึงหลักความยุติธรรมอยู่สองด้านด้วยกัน คือความยุติธรรมภายในกลุ่มชนรุ่นเดียวกัน (INTRAGENERATIONAL EQUITY) เป็นประการที่หนึ่ง และ ความยุติธรรมระหว่างชน 2 รุ่นปัจจุบันกับอนาคต (INTERGENERATIONAL EQUITY) เป็นประการที่ 2 [2]

อาจกล่าวอย่างง่ายๆ ก็คือการพัฒนาเพื่อสนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันนั้น ต้องเป็นการสนองความต้องการของผู้ยากไร้ ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม การพัฒนาจะต้องให้ความสำคัญสูงสุดแก่คนกลุ่มนี้ จึงจะแสดงถึงความยุติธรรมภายในกลุ่มชนรุ่นเดียวกัน และชนรุ่นปัจจุบันต้องส่งมอบมรดกแห่งความมั่งคั่งทุกชนิดที่มีอยู่ให้แก่ชนรุ่นอนาคต ในปริมาณและคุณภาพที่มีระดับไม่ต่ำไปกว่าปัจจุบัน และมรดกที่สำคัญที่สุดคือสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ให้อยู่ในสภาพที่น่าพอใจ เพื่อชนรุ่นหลังจะนำมาใช้เพื่อสนองความต้องการของตนเองได้ จึงจะแสดงถึงความยุติธรรมระหว่างชน 2 รุ่น

โดยที่ความยั่งยืนนั้นจะปรากฏอยู่สามแนวด้วยกันคือ ความยั่งยืนแนวสังคม ความยั่งยืนแนวนิเวศน์ และความยั่งยืนแนวเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีขึ้นได้ด้วยการพัฒนาที่คำนึงถึงและเน้นการปรับปรุงคุณภาพ มากกว่าการเพิ่มปริมาณเพียงอย่างเดียว และมาตรการที่ใช้ส่งเสริมการพัฒนาลักษณะนี้ จะมีอยู่ 2 แบบด้วยกันคือ คำสั่งและควบคุม (COMMAND AND CONTROL APPROACH) เป็นแบบที่ 1 และการใช้เครื่องมือจูงใจทางเศรษฐกิจ (MARKET-BASE INSTRUMENT) เช่น ภาษี ค่าธรรมเนียมเป็นแบบที่ 2

แม้จะเป็นสิ่งที่แน่นอนว่าการพัฒนาลักษณะนี้ จะไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจขึ้นอย่างแน่นอน แต่การพัฒนาลักษณะนี้จะเป็นหนทางเดียว ที่จะทำให้การพัฒนาและการอนุรักษ์ดำเนินพร้อมกันไปด้วยในเวลาเดียวกันได้ ซึ่งจะส่งผลที่ดีต่อสังคมโดยส่วนรวมทั้งในระดับชาติ และประชาคมโลกในภายหน้าได้มากกว่า การพัฒนาแบบพิการ ที่มุ่งเน้นแต่การสร้างความเจริญทางวัตถุบนพื้นฐานของการทำลายล้างธรรมชาติ อย่างที่เคยเป็นมา ซึ่งในส่วนของการท่องเที่ยวนั้น เครื่องมือของการพัฒนาแบบนี้ ก็คือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ECOTOURISM) ซึ่งมีหลักการสำคัญดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์,สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (ศูนย์บริการเอกสารวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2538)หน้า 71

[2] เรื่องเดียวกัน หน้า 80

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

คำว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ECOTOURISM) มาจากการผสมคำในภาษาอังกฤษ ระหว่างคำว่า ECOLOGY หรือนิเวศน์วิทยา กับคำว่า TOURISM หรือการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวในแนวใหม่

ในบางที่อาจมีการใช้คำที่หลากหลายกันไปเช่น การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (SUSTAINABLE TOURISM) การท่องเที่ยวสีเขียว (GREEN TOURISM) การท่องเที่ยวแบบนุ่มนวล (SOFT TOURISM) การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (RESPONSIBLE TOURISM) การท่องเที่ยวแนวใหม่ (ALTERNATIVE TOURISM) ล่าสุดในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1994 ANDREW BLAZA ซึ่งเป็นผู้อำนวยการของ GREEN GLOBE ได้กล่าวว่าการประชุมครั้งสุดท้ายในบราซิล ตกลงกันว่าจะใช้คำว่า การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม (ENVIRONMENTALLY RESPONSIBLE TOURISM) [1] ซึ่งล้วนแต่มีหลักการใกล้เคียงกันและยึดหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนเช่นเดียวกัน

อาจสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจท่องเที่ยวในระยะยาว จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้มีผลกระทบในทางลบน้อยที่สุด และท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม มิใช่เป็นเพียงเป้านิ่งที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมาตักตวงเอาผลประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียว ดังเช่นที่ผ่านมาในอดีตที่มีการเดินทางมาเป็นกลุ่มใหญ่เพื่อเสพย์สุขจากคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวแล้วกลับไปทิ้งปัญหาทิ้งไว้ให้กับคนในท้องถิ่นมาแก้ไขต่อ เช่นขยะมูลฝอย หรือ การแปรสภาพของวัฒนธรรมและชุมชนดั้งเดิม

ดังนั้น การท่องเที่ยวใดที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องมีองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ [2]

1. จิตสำนึกหรือความรับผิดชอบที่มีต่อระบบนิเวศน์ (ECOLOGICALLY SENSITIVE)

หมายถึงทั้งทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบได้แก่ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพื้นที่ นักท่องเที่ยว และผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในส่วนต่างๆ

---

[1] ผศ. วรรณพร วณิชชานุกร,การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : ECOTOURSIM (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,2540)หน้า 10

[2] สุดาพร วรพล,การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : วิถีสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน,จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 14,ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม,2538)หน้า 27-28

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. เกิดผลกระทบน้อยหรือต่ำ (LOW IMPACT)

หมายถึงวิธีการบริหารและจัดการการท่องเที่ยว ให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด คือในการสร้างหรือจัดการใดๆ ควรยอมรับในข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่ หากมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปเพื่อให้ทัศนียภาพของท้องถิ่นดีขึ้น ทั้งนี้หมายรวมถึงไม่ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดใหญ่ ถาวร หรือมีปริมาณค่อนข้างมาก แต่จะเน้นคุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก มีความสะดวกสบายพอสมควร สอดคล้องผสมกลมกลืนไปกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และมีการจำกัดและควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับเหมาะสม และไม่เกินขีดความสามารถของชุมชน ท้องถิ่นและระบบนิเวศน์ของแหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้

3. มีบริการข้อมูลข่าวสารเพื่อให้การศึกษา (EDUCATIONAL)

หมายถึงต้องมีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว หรือผู้เข้าไปใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางด้านสภาพธรรมชาติ และวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น อาจอยู่ในรูปของกระดานข้อมูล ภาพยนต์ เทปบันทึก-เสียง หรือเอกสารเผยแพร่ ในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นถิ่น คู่มือในการท่องเที่ยว หรือจากมัคคุเทศก์ผู้นำทางท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ที่มีความรู้ในระบบนิเวศน์และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

4. กระจายรายได้สู่คนท้องถิ่น (LOCAL BENEFIT)

หมายถึงการเปิดโอกาสให้คนท่องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการให้บริการท่องเที่ยว ตั้งแต่ระบบที่พัก อาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จนกระทั่งการเป็นมัคคุเทศก์ในท้องถิ่น ผู้นำทาง หรือผู้ให้บริการระหว่างที่นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่นั้น และหมายรวมถึงในการวางแผน ตัดสินใจ และดำเนินงานตลอดจนการควบคุม ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด มิใช่เป็นเพียงเป้าหมายของการท่องเที่ยว และให้บุคคลภายนอกมาคิดและตัดสินใจแทนให้เพียงฝ่ายเดียว นอกจากนั้นคนท้องถิ่นจะต้องได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการท่องเที่ยวด้วย

โดยเฉพาะผู้ประกอบการทางธุรกิจที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยทางตรง และโดยทางอ้อมควรจะคำนึงถึง "จริยธรรมทางสิ่งแวดล้อม" สำหรับธุรกิจ ซึ่ง COALITION FOR ENVIRONMENTALLY RESPONSIBLE ECONOMIC หรือ CERES ได้ร่างบทบัญญัติให้ฝ่ายบริหารทางธุรกิจต่างๆ ดำเนินการตาม เพื่อวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นที่รู้จักกันในนามว่า CERES PRINCIPLES หรือ VALDEZ PRINCIPLES ซึ่งมีเนื้อหาที่สำคัญ คือ [1]

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์,สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (ศูนย์บริการเอกสารวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2538)หน้า 151

1. ต้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม
2. ต้องแสวงหาหนทางใหม่ๆ เพื่อใช้พลังงานและทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและยั่งยืน
3. ต้องลดของเสียและสารพิษให้น้อยที่สุดด้วยวิธีการที่ปลอดภัย
4. ต้องให้การศึกษาและการฝึกอบรม เพื่อให้แรงงานและชุมชนมีความปลอดภัยจากอันตรายของระบบการผลิต
5. ต้องทำการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการกระทำของธุรกิจ และชดใช้ค่าเสียหายแก่ชุมชน
6. ต้องทำการผลิตสินค้าที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
7. ต้องทำการตรวจสอบบัญชีทางสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอ
8. ควรมีบุคลากรที่คอยดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมอยู่ในคณะบริหารงานของบริษัท

นั่นคือความพยายามอีกทางหนึ่งในการนำหลักการพัฒนาแบบยั่งยืนมาใช้กับการทำธุรกิจ ที่กำลังได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ และเป็นแนวคิดที่ควรจะนำมาเผยแพร่อย่างกว้างขวางในประเทศไทย รวมทั้งสร้างจิตสำนึกให้มีการนำหลักการดังกล่าวมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม อันจะเป็นผลดีต่อการมีสังคมที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคตได้

จากหลักการของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งมีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นเครื่องมือในการทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในขั้นตอนต่อไปของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว นั้น จึงควรมีลักษณะดังนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

เนื่องจากการพัฒนาใดๆ ก็ตาม ต้องมีการวางแผนการดำเนินงานล่วงหน้า เพื่อให้การดำเนินงานการพัฒนานั้นๆ เป็นไปอย่างเป็นขั้นตอน และเป็นระบบ สำเร็จสมดังความมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ และจากใจความสำคัญของแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวทบทวนมาแล้วทั้งหมดข้างต้น แนวคิดเรื่องการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะนำมาทบทวนในที่นี้ ก็คือการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นเครื่องมือในการบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนา นั่นเอง

การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ถึงแม้ว่าหลักการพัฒนาแบบยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะดูสวยงามดี แต่ก็จะมีอุปสรรคมากมาย เมื่อพยายามนำนโยบายนั้นให้กลายเป็นรูปแบบการปฏิบัติ ปัญหาก็คือมิใช่การตัดสินใจว่าจะทำอะไรกันได้บ้าง แต่ก็คือปัญหาที่ว่าเราจะทำกันจริงๆ อย่างไร ถ้ามิได้มีการพัฒนาแนวความคิดออกมาสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังแล้ว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็จะเป็นเพียงนโยบายที่ไม่สามารถทำอะไรได้เลย สำหรับขั้นตอนการแปลแนวความคิดออกมาสู่การปฏิบัติที่เป็นจริงนั้น พอจะสรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนการแปลแนวความคิดออกมาสู่การปฏิบัติที่เป็นจริง [1]

1. จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ECOTOURISM ซึ่งส่วนหนึ่งจำเป็นต้องผ่านกระบวนการด้านการวางแผนอย่างรัดกุมรอบด้าน จำเป็นต้องมีการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว กำหนดสถานภาพการท่องเที่ยวที่เหมาะสม อาจเป็นในรูปของการสร้างแผนแม่บทสำหรับการท่องเที่ยว และการพัฒนาในแหล่งท่องเที่ยว และพยายามบริหารงานให้เป็นไปตามแผนแม่บทนั้น

2. กำหนดบทบาทขององค์กรที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน อาทิ ชุมชนท้องถิ่น TOUR OPERATOR มัคคุเทศก์ เจ้าของโรงแรม และเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐบาล เป็นต้น

3. จัดให้มีโปรแกรมร่วมสนับสนุน เช่น

3.1 การฝึกอบรม การจัดสัมมนาให้กับมัคคุเทศก์ เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2 การให้ความรู้ด้านเทคนิคที่เหมาะสม เช่น การออกแบบสิ่งก่อสร้างให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ การนำแหล่งน้ำธรรมชาติมาใช้อย่างเหมาะสม การรีไซเคิล หรือการนำทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่ รวมถึงการใช้วัสดุที่กลมกลืนกับธรรมชาติ

นอกจากนั้น การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังต้องคำนึงถึงเงื่อนไขต่างๆ 3 ด้านดังนี้

เงื่อนไขที่ต้องคำนึงถึงในการวางแผนพัฒนา [2]

1. ด้านนโยบาย และการวางแผน

1.1 ควรระลึกไว้เสมอว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ต้องมีส่วนช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน และจำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ให้เหลือน้อยที่สุด

1.2 การวางแผนต้องใช้ความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ มีโลกทัศน์กว้าง และต้องมีความรู้เรื่องทรัพยากรอย่างแท้จริง โดยเฉพาะต้องผนวกเรื่องต้นทุนสิ่งแวดล้อมด้วยไม่ควรคำนึงถึงเรื่องตลาดอย่างเดียว

1.3 ต้องสร้างข้อจำกัดทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ที่ล่อแหลมต่อการถูกกระทบ

1.4 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความดั้งเดิมหรือความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ บริเวณที่อยู่อาศัยเดิมควรได้รับการคุ้มครองอย่างดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ยุวดี นิรัตน์ตระกูล,"ECO-TOURSIM : การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์,จุลสารการท่องเที่ยว ปีที่ 14,ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน,2538)หน้า 55-56

[2] เรื่องเดียวกัน หน้า 57-58

1.5 นักวางแผนด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต้องทำให้เกิดความพอดีระหว่างแนวคิดที่เป็นนามธรรมกับความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ

1.6 ให้ความสำคัญกับเรื่องคุณภาพมากกว่าปริมาณ โดยต้องให้คุณค่าทางวัฒนธรรม ระบบนิเวศน์ และชุมชน เท่าๆ กัน

2. ด้านธุรกิจ และการตลาด

2.1 การประกอบธุรกิจต้องเปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นเข้ามาดำเนินกิจการ ในส่วนที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มากที่สุด และสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญคือ คนท้องถิ่นจะต้องยังคงเป็นเจ้าของที่ดิน หรือกิจการของตนเองอยู่ ไม่ควรถูกบุกรุกจากคนภายนอก

2.2 ผลิตผลของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรได้รับการจัดการทางการตลาด โดยเอาความเด่นที่ไม่เหมือนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ มาเป็นจุดขาย โดยมีแนวทางสำคัญคือ มีการวางแผนในการพัฒนาและส่งเสริมที่เหมาะสม

2.3 ธุรกิจท่องเที่ยวต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งต้องมีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ที่สอดคล้องกับระบบบริหารและผู้นำท้องถิ่น

2.4 กลยุทธ์การตลาดที่ต้องนำมาพิจารณาคือ

- การกำหนดจุดยืนของสินค้า
- การลงทุนต้องทำให้สินค้ามีเอกลักษณ์
- ท้องถิ่นจะต้องเป็นเจ้าของกิจการอย่างน้อยร้อยละ 50
- ภาคเอกชนต้องยืดหยุ่นและปรับตัวให้เท่ากับธุรกิจท้องถิ่นได้
- ต้องมีการลงทุนด้านการฝึกอบรมผู้ประกอบการในท้องถิ่น

3. ด้านการให้ความรู้ และการศึกษา

3.1 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องกระตุ้นให้เกิดความรับผิดชอบของมนุษย์ต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ มีการนำเอาวิทยาการหรือความรู้ที่เป็นท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาวิจัย

3.2 ต้องมีการศึกษาด้านขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนา เพื่อที่จะให้ทราบถึงระดับความเหมาะสมที่จะรองรับนักท่องเที่ยว

3.3 ต้องมีการศึกษาในเรื่อง ขีดจำกัดของทรัพยากร RESOURCES LIMITATION

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.4 ให้การศึกษากับเยาวชนในโรงเรียนเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และจัดให้มีอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยว

3.5 จัดอบรมมัคคุเทศก์ทั้งท้องถิ่นและส่วนกลาง

แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ที่ทบทวนมาข้างต้นเป็นหลักการที่ต้องคำนึงถึง และยึดถือ สำหรับการวางแผนโดยละเอียดในทางกว้างคือ นโยบายแห่งชาติ และในทางแคบ คือแผนปฏิบัติในแต่ละองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ต่อไป ที่สำคัญคือ ต้องไม่ลืมถึงการศึกษาถึงศักยภาพ การรองรับ การท่องเที่ยวของทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางด้านธรรมชาติ หรือทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในต่างประเทศได้มีการศึกษาถึง ชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าไปเกี่ยวข้อง ในลักษณะของระบบเชิงนิเวศน์วิทยา และผลการศึกษาที่ได้ ทำให้ทราบถึงภาพของการใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่ทำให้ระบบดำเนินอยู่ในปัจจุบัน และช่องทางที่จะพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในระบบชุมชนนั้น โดยที่ไม่ทำให้ระบบชุมชนนั้นถูกเบียดบังทรัพยากรไปใช้เน้นหนัก เพื่อการท่องเที่ยวจนเกินไป อันส่งผลให้กิจกรรมอื่นในระบบได้รับผลกระทบ จนทำให้สูญเสียสภาพธรรมชาติ และวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ ไป อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาลักษณะนี้ เป็นการศึกษา เพื่อประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรเพื่อกิจกรรมต่างๆ ให้มีความสมดุลกัน ก็ได้ ซึ่งลักษณะของการศึกษานี้มี รายละเอียดพอสรุปได้ดังปรากฏในแนวความคิดที่จะนำเสนอต่อจากนี้

ข. แนวความคิดเรื่องระบบเชิงนิเวศน์วิทยา และการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา

แนวความคิดที่นำมาทบทวนในหัวข้อนี้ มีเนื้อหาครอบคลุมถึงความรู้ความเข้าใจเบื้องต้น เกี่ยวกับ ระบบเชิงนิเวศน์วิทยา ที่อธิบายถึงความเกี่ยวข้องในเรื่องความเป็นมา เป็นอยู่ เป็นไป ของสิ่งมีชีวิต กับสิ่งไม่มี ชีวิต ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการเป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยา รวมทั้งความเกี่ยวข้องของ รูปแบบการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในชุมชน กับลักษณะของการเป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระบบหนึ่ง และความ เกี่ยวข้องของการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา กับการวางแผนในการใช้ทรัพยากรด้านต่างๆ ในชุมชนมนุษย์ สำหรับนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการศึกษา ในครั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ ไปใช้เป็นข้อคำนึงถึงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยว จะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อกิจกรรมอื่น จนทำให้ระบบของชุมชนบกพร่องกระทั่งสูญเสียเอกลักษณ์ได้ ต่อไป โดยมีรายละเอียดของเนื้อหา ดังนี้

แนวความคิดเรื่องระบบเชิงนิเวศน์วิทยา

ระบบนิเวศน์ และระบบเชิงนิเวศน์วิทยา

ระบบนิเวศน์ (ECOSYSTEM) มาจากคำว่า นิเวศน์วิทยา (ECOLOGY) รวมกับคำว่า ระบบ (SYSTEM) ซึ่งตามความหมายของราชบัณฑิตยสถาน นิเวศน์วิทยาหมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิต กับถิ่นที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม ส่วนระบบนิเวศน์นั้น เป็นระบบทางชีววิทยา (BIOSYSTEM) ว่าด้วยความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตเป็นสังคม กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต ซึ่งระบบความสัมพันธ์นี้จะมีหน้าที่ดำรงรักษาไว้ซึ่งชีวิต

ระบบนิเวศน์ ประกอบไปด้วย องค์ประกอบ (ELEMENTS) ของระบบสองส่วน คือ สิ่งมีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิต ระบบจะต้องมีโครงสร้าง (STRUCTURE) ที่ทำให้องค์ประกอบต่างๆ มีการจัดระเบียบ ระบบต้องมีความสัมพันธ์ (RELATIONSHIPS) ขององค์ประกอบเหล่านั้น และองค์ประกอบเหล่านั้นในระบบต้องมีกิจกรรมและหน้าที่ (ACTIVITIES & FUNCTIONS) ซึ่งในแต่ละส่วนอาจเหมือนหรือแตกต่างกันไป

โดยที่ กิจกรรมและหน้าที่ขององค์ประกอบ ในระบบนิเวศน์นั้น จะแบ่งเป็น 4 กลุ่ม และเป็นวงจรอยู่ตลอดเวลา เรียกว่า ห่วงโซ่อาหาร (FOOD CHAIN) ได้แก่ ผู้ทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน (BASIC ELEMENTS) คือทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เช่น ดิน น้ำ ลม ความร้อนจากแสงอาทิตย์ เป็นกลุ่มที่ 1 ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต (PRODUCERS) คือพืชชนิดต่างๆ ที่นำเอาองค์ประกอบจากกลุ่มที่ 1 มาผลิตเป็นอาหาร ซึ่งก็คือตัวพืช เป็นกลุ่มที่ 2 ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้บริโภค (CONSUMERS) คือสิ่งมีชีวิตอื่นที่บริโภคผลผลิตที่ได้จากกลุ่มที่ 2 คือพืชเป็นอาหาร เช่น มนุษย์ หรือสัตว์ เป็นกลุ่มที่ 3 และกลุ่มที่ 4 คือผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ย่อยสลาย (DECOMPOSERS) เช่น แบคทีเรีย ไมโครออแกนิซึ่ม ซึ่งทำหน้าที่ย่อยสลาย กลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 หรือผลิตผลที่ได้จากกลุ่มเหล่านั้น ให้กลับกลายเป็นกลุ่มที่ 1 อีกครั้ง เพื่อกลุ่มที่ 2 จะได้นำไปใช้ต่อเป็นวงจรต่อไปเรื่อยๆ

ซึ่งการดำเนินของห่วงโซ่อาหาร ในระบบนิเวศน์ นั้นจะถูกเชื่อมโยงด้วย 3 กระบวนการสำคัญ ได้แก่

1. การถ่ายเทพลังงาน (ENERGY FLOW) รูปแบบต่างๆ ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ วนเวียนกันต่อไปเรื่อยๆ ทำให้องค์ประกอบมีพลังงานเพื่อดำรงอยู่ได้

2. วัฏจักรของสารอาหาร (NUTRIENT CYCLES) ขณะที่เกิดกระบวนการของห่วงโซ่อาหาร จะมีการเปลี่ยนแปลงสารอาหารอยู่ตลอดเวลา ช่วยการดำรงอยู่ขององค์ประกอบ และระบบนิเวศน์มีความสมดุล

3. การถ่ายเทข้อมูล (FLOW OF INFORMATION) ธรรมชาติสามารถถ่ายเทข้อมูลข่าวสารต่อไปอย่างสม่ำเสมอ เช่นนกจะรู้ว่าต้องร้องเวลาไหน และเวลาไหนต้องบินกลับรัง

จากความหมายของระบบนิเวศน์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อประโยชน์ในการศึกษา สามารถนำมาใช้เทียบเคียงเป็นส่วนที่ย่อยลงมาเฉพาะสิ่งมีชีวิตชนิดใดชนิดหนึ่งได้ โดยมองว่าสังคมของสิ่งมีชีวิตชนิดนั้นมีลักษณะเป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยา ระบบหนึ่งเช่นกัน เช่นสังคมหรือชุมชนของมนุษย์ ก็เป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของมนุษย์ ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของมนุษย์และชุมชนมนุษย์

คือการมองว่าสังคมหรือชุมชนมนุษย์ เปรียบเสมือนระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระบบหนึ่ง ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ (ELEMENTS) ของระบบสองส่วนคือมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (HUMAN&ENVIRONMENT) มีโครงสร้าง (STRUCTURE) สำหรับจัดระเบียบองค์ประกอบต่างๆ มีความสัมพันธ์ (RELATIONSHIPS) ขององค์ประกอบ คือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และมีกิจกรรมและหน้าที่ (ACTIVITIES & FUNCTIONS) ขององค์ประกอบซึ่งในแต่ละส่วนอาจเหมือนหรือแตกต่างกันไป นัยเดียวกับระบบนิเวศน์

ซึ่งจากความหมายของระบบนิเวศน์ และระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของมนุษย์ ดังกล่าวข้างต้น ในระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของมนุษย์นั้น ถ้าจะอธิบายว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไร เมื่อใช้แนวคิดเชิงนิเวศน์วิทยามาพิจารณา คำตอบก็คือการนำเอาสิ่งแวดล้อมมาใช้เพื่อการดำรงอยู่ของระบบชีวิต ดังนั้นในระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของชุมชนมนุษย์ ถ้าจะอธิบายว่าชุมชนมนุษย์ดำรงอยู่ได้อย่างไร เมื่อใช้แนวคิดเชิงนิเวศน์วิทยามาพิจารณาแล้ว คำตอบที่ได้ก็น่าจะเป็นการนำเอาสิ่งแวดล้อมมาใช้เพื่อการดำรงอยู่ของระบบชุมชน นั่นเอง

ดังนั้นถ้าจะทำศึกษาเรื่องการดำรงอยู่ของชุมชนมนุษย์ ชุมชนใดชุมชนหนึ่ง เมื่อนำแนวคิดเชิงนิเวศน์วิทยามาใช้พิจารณา ซึ่งมีการมองว่าชุมชนมนุษย์ เป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระบบหนึ่งแล้ว การศึกษาในเรื่องดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาว่ามนุษย์ได้นำสิ่งแวดล้อมมาใช้ในระบบชุมชนนั้นอย่างไรบ้าง เพื่อการดำรงอยู่ของระบบชุมชนนั้นๆ นั่นเอง ซึ่งการศึกษาในแง่นี้นั้นมีรายละเอียดดังนี้

การศึกษาระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของชุมชนมนุษย์

จากแนวความคิดเรื่องระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของชุมชนมนุษย์ที่ได้ทบทวนมาแล้วข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าระบบชีวิตของมนุษย์คนหนึ่ง ก็คือระบบหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนย่อยของระบบชุมชนโดยรวม หมายความว่าการดำรงอยู่ของระบบชีวิตระบบหนึ่ง ก็เป็นส่วนย่อยของการดำรงอยู่ของระบบชุมชนโดยรวมด้วยเช่นกัน ดังนั้นหากจะศึกษาเรื่องการดำรงอยู่ของระบบชุมชนโดยรวมแล้ว จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงการดำรงอยู่ของระบบชีวิต หลายๆระบบชีวิต ในลักษณะเป็นส่วนย่อยของระบบชุมชนโดยรวมก่อน เพื่อประเมินหาแนวทางการดำรงอยู่ได้ของระบบชุมชนในลักษณะองค์รวมได้ต่อไป นั่นเอง

จากการดำรงอยู่ของระบบชีวิตหนึ่ง คือการนำสิ่งแวดล้อมหรือก็คือทรัพยากร (RESOURCES) ต่างๆ มาใช้ในการดำรงอยู่ ดังนั้นการศึกษาเรื่องการดำรงอยู่ของระบบชุมชนโดยรวม จึงเป็นการศึกษาถึงการนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในการดำรงอยู่ของระบบชีวิต หลายๆระบบชีวิต ในลักษณะเป็นส่วนย่อยของระบบชุมชนโดยรวมก่อน เพื่อประเมินหาแนวทางการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อการดำรงอยู่ได้ของระบบชุมชนในลักษณะองค์รวมได้ต่อไปเช่นเดียวกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาถึงรูปแบบของระบบชีวิตหนึ่งๆ ที่ได้นำทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในการดำรงอยู่ นั้น ได้ถูกอธิบายว่า ระบบชีวิตหนึ่ง ก็คือระบบชีวิตของมนุษย์คนหนึ่ง ซึ่งในระบบนั้น จะประกอบไปด้วยกิจกรรมหลายๆ กิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมล้วนจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของระบบชีวิตระบบนั้นทั้งสิ้น และแต่ละกิจกรรมก็จะมีความต้องการทรัพยากรต่างๆ เพื่อการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ด้วย ดังนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงความต้องการทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรมในส่วนย่อยของระบบโดยรวมก่อน จึงจะสามารถประเมินได้ว่าระบบชีวิตระบบนั้น จะมีความต้องการทรัพยากรเพื่อการดำเนินระบบชีวิตในลักษณะองค์รวมอย่างไรบ้าง ซึ่งก็หมายความว่าเมื่อทราบถึงความต้องการทรัพยากร เพื่อการดำเนินระบบชีวิตในลักษณะองค์รวม ของระบบชีวิตระบบหนึ่งว่าเป็นอย่างไรบ้างแล้ว ก็จะทำให้สามารถประเมินความต้องการทรัพยากรเพื่อการดำเนินระบบชุมชนในลักษณะองค์รวมได้เช่นกัน

เนื่องจากการนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้เพื่อการดำเนินกิจกรรมของแต่ละกิจกรรมนั้น ก็มิได้มีการดึงมาใช้จากแหล่งทรัพยากรในลักษณะโดยตรงเพียงทอดเดียวแต่เพียงลักษณะเดียว แต่กลับมีรูปแบบการนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้ของกิจกรรม ในลักษณะของการถ่ายทอดทรัพยากรต่างๆ ระหว่างกันและกันของกิจกรรม คล้ายวงจรห่วงโซ่อาหารในระบบนิเวศน์ ที่กล่าวถึงมาแล้วข้างต้น อีกด้วย ซึ่งจะทำให้เห็นว่ากิจกรรมแต่ละกิจกรรมนั้นเริ่มมีหน้าที่ที่ต่างกันในระบบ บางกิจกรรมอาจเป็นผู้ให้ บางกิจกรรมอาจเป็นผู้รับ และบางกิจกรรมอาจเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในขณะเดียวกัน ซึ่งหน้าที่ของกิจกรรมที่มีต่อกันและกัน ในฐานะเป็นผู้ให้หรือรับทรัพยากรต่างๆ ต่อกันและกันนี้ ทางการศึกษาเรียกว่า ความสัมพันธ์ของกิจกรรม

การศึกษาถึงความสัมพันธ์ของกิจกรรมนี้ ทำให้ทราบว่ากิจกรรมใดมีความสำคัญต่อกิจกรรมใดอย่างไร หมายความว่าถ้าทราบถึงการใช้ทรัพยากรต่างๆ ของกิจกรรมหนึ่งในลักษณะมากหรือน้อยเกินไปอย่างไร ก็จะทำให้ทราบถึงผลที่มีต่อกิจกรรมอีกกิจกรรมหนึ่งหรือหลายๆ กิจกรรม ในการใช้ทรัพยากรว่าเพียงพอหรือไม่อย่างไรด้วย และอาจนำมาใช้ในการตรวจสอบถึงความเพียงพอของทรัพยากรภายในระบบในลักษณะองค์รวมของชุมชนได้ต่อไป หรืออาจนำมาใช้ตรวจสอบได้ถึงการใช้ทรัพยากรชนิดใดว่ามีการถูกใช้อย่างเกินขนาดรองรับของทรัพยากรนั้น จนทำให้ทรัพยากรชนิดนั้นสูญสลาย หรือด้อยคุณภาพลงไป จนต้องมีการนำเข้าทรัพยากรนั้นมาจากระบบอื่นๆ ภายนอกระบบ และต้องจ่ายค่าตอบแทนสำหรับทรัพยากรนั้นให้แก่ระบบอื่นๆ ภายนอกระบบนั้นด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดภาวะไม่สามารถพึ่งพาระบบภายในของตนเองได้ ต้องพึ่งพิงระบบอื่นๆ ภายนอกระบบ อันนำมาซึ่งความไม่สมดุลภายในตนเองของระบบนั่นเอง หรือในทางกลับกันก็อาจนำมาใช้ตรวจสอบถึงการใช้ทรัพยากรชนิดใด ว่ามีการถูกใช้อย่างบางเบากว่าขนาดรองรับของทรัพยากรนั้น จนทำให้ทรัพยากรชนิดนั้นไม่ถูกใช้เป็นประโยชน์เท่าที่ควรได้ด้วย และผลที่ได้ก็จะทำให้สามารถตัดสินใจในการจัดการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรทดแทนสำหรับบางกิจกรรม เพื่อลดภาวะการพึ่งพิงทรัพยากรจากระบบอื่นๆ ภายนอกระบบ ปรับปรุงระบบภายในให้กลายเป็นระบบที่สมดุล สามารถพึ่งพาตนเองได้นั่นเอง

ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาข้างต้นนี้ จะทำให้สามารถวางแผนการใช้ทรัพยากรของระบบชุมชนโดยรวม ในลักษณะของการเป็นระบบชุมชนที่สมดุลในตนเอง พึ่งพาตนเองได้ โดยศึกษาในส่วนย่อยๆ ก่อนดังที่กล่าวมาแล้ว จึงค่อยประเมินผลที่ได้ในลักษณะองค์รวมของระบบ ในขั้นสุดท้าย ซึ่งการศึกษาในลักษณะนี้เรียกว่า การวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOSYSTEM PLANNING) และประเภทหนึ่งของเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการศึกษานี้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ก็คือวิธีการศึกษาที่เรียกว่า การวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา (THE ECOSYSTEM ACTIVITIES MATRIX ANALYSIS) โดยมีหลักการสำคัญสรุปได้ดังนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา

ความหมายของการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา

การวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา คือการวางแผนให้แก่ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระบบหนึ่งๆ โดยที่การวางแผนนั้น เป็นเรื่องของการจัดการสิ่งแวดล้อม หรือก็คือทรัพยากร สำหรับกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายในระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระบบนั้นๆ อย่างสมดุล เพื่อความเป็นระบบที่สมดุลในตนเองสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

จากกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ๆ ในการดำเนินชีวิต และมีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย ทั้งยังได้ทำให้ภูมิภาคต่างๆ ในโลก เกิดการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันขึ้นอีกด้วย การเร่งพัฒนาให้เท่าเทียมกับประเทศที่พัฒนาไปไกลมากกว่าตน ของประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ ได้ทำให้การจัดการทรัพยากรเพื่อกิจกรรมต่างๆ เน้นหนักไปแต่ในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ทางเศรษฐกิจสูงในระดับต้นๆ มาก่อน ทำให้การจัดการทรัพยากรขาดความสมดุล จนต้องซื้อหาจากต่างประเทศและต้องเสียค่าใช้จ่ายไปในการนั้น ส่วนกิจกรรมอื่นที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนเช่นกันนั้นกลับไม่ได้รับการพัฒนา หรือปรับปรุงให้ดีขึ้น กระทั่งก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมามากมาย จนบางปัญหาในปัจจุบันถึงขั้นวิกฤติยากแก่การแก้ไข ซึ่งถ้าหากมีการจัดการการใช้ทรัพยากรที่ดีแล้ว เชื่อกันว่าความรุนแรงของปัญหาอาจเบาบางลง และส่งผลกระทบในระดับที่น้อยลงด้วย

หนึ่งในกิจกรรมที่ส่งปัญหารุนแรงต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ในประเทศกำลังพัฒนา หลายๆ ประเทศ ที่เห็นได้ชัดเจนในปัจจุบันคือ กิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น นับได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ทำรายได้อย่างมหาศาลให้ประเทศเหล่านั้น ดังที่ได้ทบทวนไว้แล้วในแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวข้างต้น ด้วยเหตุผลนี้ จึงทำให้นโยบายการพัฒนาประเทศของประเทศต่างๆ เหล่านั้น จึงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ด้วยความคาดหวังผลเลิศทางเศรษฐกิจที่จะตามมา โดยการเทน้ำหนักการจัดการทรัพยากรให้แก่กิจกรรมการท่องเที่ยวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ มีการลงทุนเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภคสาธารณูปการ ให้แก่กิจกรรมการท่องเที่ยว ในแบบที่เรียกได้ว่าเกือบสุดโต่ง ระบบถนนที่สร้างตรงไปยังแหล่งท่องเที่ยว ได้นำพาการเคลื่อนไหลของฝูงชนให้ไปกลุ้มรุมใช้

ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวกันอย่างแออัดหนาแน่น ชุมชนข้างเคียงถูกละเลย และพัฒนาตามไม่ทัน ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม และปัญหาอื่นตามมา ขณะเดียวกันในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเอง ก็มีการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวไปอย่างไม่ยั้งและไม่ระมัดระวัง จึงทำให้เกิดภาวะขาดแคลน เสื่อมสูญ ของทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ที่ยากแก่การฟื้นฟูตามมา

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาในลักษณะดังกล่าว เป็นการพัฒนาที่เกิดจากความไม่เข้าใจ ในวิธีการจัดการทรัพยากรในฐานะองค์รวมของระบบ ไม่ตระหนักถึงผลกระทบโดยรวมจากการเน้นหนักการจัดการทรัพยากร ให้แก่กิจกรรม หรือกลุ่มกิจกรรมเพียงส่วนหนึ่งส่วนใด มิได้มีการเฉลี่ยให้สมดุล ระหว่างกิจกรรมทั้งหมดในองค์รวมของระบบ ก็ได้ ด้วยระบบชุมชนที่มีความสมดุลจะนำมาซึ่ง ความมีเสถียรภาพในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ มีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอกระบบได้ เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงในส่วนใดขึ้น ก็จะสามารถปรับตัวและรับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงในระดับน้อยลงไปด้วย ดังนั้นการวางแผนพัฒนาชุมชนที่มีกิจกรรมแปลกๆ มากขึ้น จึงควรจะคำนึงถึงความสมดุลของระบบชุมชนด้วย

ชุมชนทุกชุมชนอยู่ในสถานะที่ต้องรับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้านหนึ่งของชุมชนอาจจะต้องการความเปลี่ยนแปลงนั้น แต่อีกด้านหนึ่งของชุมชนอาจจะไม่ต้องการก็ได้ จึงมักเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ท่ามกลางสมาชิกของชุมชน การสามารถเรียนรู้ถึงการเฉลี่ยความต้องการของชุมชนก่อนทำการเปลี่ยนแปลงชุมชน จะทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่แน่นอน และตรงกับความคิดเห็นของคนในชุมชนมากขึ้น ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงนี้ ส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์และความสามารถพิเศษในการคาดการณ์หรือทำนายล่วงหน้า อันเกิดมาจากความรู้ความเข้าใจในชุมชน กลยุทธ์ในการวางแผนที่ทันสมัยในปัจจุบัน อาจใช้วิธีการศึกษาที่มีเหตุผลและเทคนิคในการวิเคราะห์วิจัยที่ดีที่สุด แต่ก็ยังอาจเกิดข้อผิดพลาดขึ้นได้ หากขาดความใส่ใจหรือละเลยในเรื่องธรรมเนียมความเชื่อปฏิบัติของท้องถิ่น ดังนั้นการวางแผนพัฒนาในปัจจุบันจึงน่าจะต้องให้ความสำคัญในส่วนนี้ด้วย

การวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา เป็นการวางแผนที่น่าสนใจและควรจะให้ความสนใจในการนำมาใช้สำหรับการวางแผนในชุมชนปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าเครื่องมือในการวางแผนลักษณะนี้อาจจะไม่ซับซ้อนในเรื่องเทคนิคการวิจัยก็ตาม เนื่องจากการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยานั้น เป็นการวางแผนการจัดการทรัพยากรให้แก่ระบบชุมชน ที่ให้ความสำคัญในเรื่องห่วงโซ่ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม ในระบบชุมชนกระทั่งเรื่องธรรมเนียมในชุมชน ในส่วนย่อยเข้าไปหาฐานะองค์รวม เพื่อความเข้าใจในการทำงานของระบบชุมชน การเป็นอยู่ และการคาดการถึงการเป็นไป ในระบบชุมชน มีการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ และเพิ่มความแข็งแรงให้แก่ความสัมพันธ์เดิม เพื่อมุ่งไปสู่การมีเสถียรภาพ ความมั่นคง ความคงอยู่ หรือภาวะสมดุลของ ชุมชน อันเป็นหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน นั่นเอง

เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การนำแนวความคิดเรื่องการวางแผนนี้ไปสู่การปฏิบัติ ให้เห็นจริงคือ การสร้างแบบจำลองของชุมชนที่จะทำการวางแผนนั้นขึ้นมา เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้และทำความเข้าใจ ในการทำงานของระบบชุมชนที่เป็นอยู่ และการคาดการณ์ถึงภาวะการณ์ในอนาคต สำหรับการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงการทำงานบางส่วนของระบบเพื่อความสมดุลของระบบต่อไป และเครื่องมือที่จะใช้ในการบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการวางแผนเชิงระบบนิเวศน์วิทยาส่วนนี้ก็คือการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

เครื่องมือในการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา

วิธีการศึกษาด้วยการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา เป็นเครื่องมืออันหนึ่งของการวางแผนเชิงระบบนิเวศน์วิทยา การวิเคราะห์ในวิธีนี้นี้จะมีการสร้างแบบจำลองของระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOPLANNER MODEL) ของชุมชนที่จะทำการวางแผนขึ้นมา ช่วยอธิบายถึงความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อน (COMPLEX RELATIONSHIP) ระหว่างมนุษย์ (HUMAN) และสิ่งแวดล้อม (ENVIRONMENT) ซึ่งสามารถช่วยให้นักวางแผนได้เข้าใจปัญหาอันซับซ้อนยุ่งเหยิงของชุมชนได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจะทำให้สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่กำลังศึกษาเพื่อการวางแผนอยู่ ในอนาคตได้อย่างมั่นใจขึ้นตามมา

โดยที่วิธีการศึกษานี้ จะเริ่มด้วยการกำหนดขอบเขตและระดับของชุมชนที่จะทำการศึกษาว่าเป็นระดับใด เมือง ตำบล หรือหมู่บ้านเป็นต้น และกำหนดให้ชุมชนที่เราจะศึกษานั้นเป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่เกี่ยวกับมนุษย์ (HUMAN ECOSYSTEM) ระบบหนึ่ง ซึ่งจะจำแนกรูปแบบของชีวิตมนุษย์ (PATTERN OF HUMAN LIFE) ในระบบนั้นๆ ออกเป็นกิจกรรม (ACTIVITY) ย่อยๆ ที่ต่างก็เป็นองค์ประกอบของรูปแบบดังกล่าว และแยกแยะกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ไว้ในแบบจำลอง (MODEL) ในลักษณะที่แสดงถึงผลที่กิจกรรมต่างๆ นั้น มีต่อกันและกัน และรวมถึงผลที่กิจกรรมต่างๆ นั้น มีต่อระบบ (SYSTEM) ที่ตนเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย

โดยพิจารณาในทางลึกว่า กิจกรรมทุกกิจกรรม จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากร (RESOURCES) ในการเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งส่งผลให้ระบบที่กิจกรรมต่างๆ นั้น เป็นองค์ประกอบอยู่เกิดความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรสำหรับการดำเนินระบบนั้นๆ ตามมาด้วย ดังนั้นทรัพยากรเหล่านั้น จึงได้ถูกแยกแยะไปตามหัวข้อต่างๆ กัน ในแบบจำลองเพื่อที่จะนำไปใช้ในการประเมินความต้องการ หรือความจำเป็นในเรื่องทรัพยากรของระบบ ในระดับความต้องการทั้งมวล (TOTAL NEEDS) ของระบบนั้นๆ ได้ต่อไปด้วย

ขณะที่ผลที่กิจกรรมต่างๆ มีต่อกันและกันนั้นจะเรียกว่า ความสัมพันธ์ (RELATIONSHIP) ที่กิจกรรมหนึ่งมีต่อกิจกรรมหนึ่ง และได้ถูกอธิบายในรูปของการที่กิจกรรมต่างๆ นั้น ให้หรือรับ (TRANSFER) ทรัพยากรในการเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมมาจากกันและกัน ซึ่งจะมีทั้งทรัพยากรที่จับต้องได้ (TANGIBLE RESOURCES) สามารถวัดค่าในเชิงปริมาณ (QUANTIFIED) ได้ และทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ (INTANGIBLE RESOURCES) ไม่สามารถวัดค่าในเชิงปริมาณ (NON QUANTIFIED) ได้ด้วย ดังนั้นผลที่กิจกรรมต่างๆ มีต่อระบบที่ตนเป็นองค์ประกอบอยู่นั้น จึงได้ถูกเรียกว่า ความสัมพันธ์ที่

กิจกรรมต่างๆ มีต่อระบบ และถูกอธิบายในลักษณะเดียวกันเพียงแต่จะมีความซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากระบบหนึ่งๆ นั้น จะประกอบด้วยกิจกรรมหลายๆ กิจกรรม

โดยการที่การให้หรือรับทรัพยากร ในการเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมมาจากกันและกันระหว่างกิจกรรม ซึ่งเรียกว่าความสัมพันธ์ที่กิจกรรมหนึ่งมีต่อกิจกรรมหนึ่งนั้น มิได้มีเพียงแต่ภายในระบบ (INTERNAL SYSTEM) ที่กิจกรรมเหล่านั้นเป็นองค์ประกอบอยู่เท่านั้น แต่ยังมีความเกี่ยวเนื่องกับระบบที่อยู่ภายนอก (EXTERNAL SYSTEM) อีกด้วย ดังนั้นการกล่าวถึงเรื่องความสัมพันธ์เหล่านี้ จึงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น แต่จะไม่เป็นปัญหาสำหรับการนำเสนอข้อมูลเหล่านี้ เนื่องจากเราสามารถนำมาแสดงไว้ในตารางแสดงปฏิสัมพันธ์แบบหลายมิติ (MULTI-DIMENSIONAL INTERACTION MATRIX) ได้

ดังนั้นแบบจำลองสำหรับการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา ด้วยวิธีการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา จึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ด้วยกันคือ 1. กิจกรรม (ACTIVITY) 2. ทรัพยากร (RESOURCES) และ 3. ความสัมพันธ์ (RELATIONSHIP) โดยมุ่งอธิบายว่า กิจกรรมหนึ่งๆ นั้น จะสามารถให้หรือรับทรัพยากร ในการเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมมาจากกันและกัน ซึ่งเรียกว่าความสัมพันธ์นั้นได้อย่างไร ทั้งในส่วนของภายในระบบ และส่วนระบบที่อยู่ภายนอก เพื่อความสามารถในการทำความเข้าใจระบบชุมชน การประเมินความต้องการทรัพยากรในฐานะองค์รวมของระบบ ช่วยในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงการทำงานบางส่วนของระบบ สำหรับการโยกย้ายทรัพยากร เพื่อทดแทนความต้องการของกิจกรรมบางประเภท เพื่อสัมฤทธิ์ผลแห่งความมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงระบบ โดยไม่กระทบถึงห่วงโซ่ความสัมพันธ์ของระบบเดิม แต่เสริมความแข็งแรงให้แก่ความสัมพันธ์เดิม สร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่จำเป็นเพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้น จะนำมาซึ่งความสมดุลของระบบ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป โดยเรื่องเกี่ยวกับการให้ ข้อสังเกตเรื่องการวางแผนนี้จะปรากฏรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ก. หน้า 235 - 236

โดยที่มีข้อสังเกตเกี่ยวกับกิจกรรม และทรัพยากร ดังนี้

ข้อสังเกตเกี่ยวกับกิจกรรม และทรัพยากร

จำนวนของกิจกรรม

กิจกรรมที่ทำการศึกษาสำหรับการวางแผน จะเป็นกิจกรรมที่มีอยู่ทั้งหมดในระบบ จำนวนของกิจกรรมจะขึ้นอยู่กับขนาดและระดับความสลับซับซ้อนของระบบเชิงนิเวศน์วิทยา ซึ่งผลจากการสังเกตการณ์พบว่าส่วนมากจะมีประมาณ 12 - 18 กิจกรรม ในระดับต่างๆ ถ้ามีการจำแนกจำนวนกิจกรรมให้มีปริมาณหรือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPES & CATHARINE FORTLAGE.NOTES ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art}1973)page 11

จำนวนเกินกว่านี้ จะมีรายละเอียดเพื่อเปรียบเทียบมากเกินไป แต่ถ้ามีน้อยเกินไปก็จะเกิดปัญหาในการกำหนดนโยบายเพื่อการเปลี่ยนแปลงพัฒนา โปรดดูตัวอย่างการจำแนกกิจกรรมในระดับต่างๆ ของหมู่บ้านขนาดเล็กหมู่บ้านหนึ่งในประเทศอังกฤษ ที่ประกอบไปด้วยระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระบบย่อยๆ ในระดับถนน (street level) จำนวน 2 ระดับ และระดับการทำการเกษตร (farm level) จำนวนหลายระดับ โดยระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในระดับย่อยเหล่านั้นจะรวมกลุ่มเป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับหมู่บ้าน (village level) ซึ่งเป็นองค์ประกอบของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับตำบล (district level) โดยมีความหมายของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับต่างๆ และกิจกรรมที่ระบบเชิงนิเวศน์วิทยานั้นๆ สนับสนุนอยู่ดังนี้ [1]

ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในระดับถนน หมายถึง ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่ประกอบไปด้วยการรวมกลุ่มของกิจกรรมต่างๆ อยู่ตามพื้นที่ริมถนน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ต้องอาศัยถนนหรือประโยชน์ของถนนในด้านต่างๆ เช่นการสัญจร มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมมากที่สุด จึงจำเป็นต้องมีที่ตั้งของกิจกรรมรวมกลุ่มกันอยู่ใกล้ถนนมากที่สุด ซึ่งระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในระดับดังกล่าวนี้ ในตัวอย่างหมู่บ้านขนาดเล็กในประเทศอังกฤษจะสนับสนุนกิจกรรม 4 อย่างด้วยกันคือ

1. ความเป็นอยู่ของครอบครัว (familly living)
2. ความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ (old people living)
3. การติดต่อทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ (informal social contact)
4. การจับจ่ายซื้อของสิ่งอำนวยความสะดวกประจำวัน (daily convenience shopping)

ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับทำการเกษตร หมายถึง ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่ประกอบไปด้วยการรวมกลุ่มของกิจกรรมต่างๆ อยู่ตามพื้นที่ทำการเกษตร ห่างไกลจากถนนออกไป เนื่องจากต้องอาศัยถนนหรือประโยชน์ของถนนในด้านต่างๆ เช่นการสัญจร มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมน้อยกว่าในระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับถนน ดังนั้นที่ตั้งของกิจกรรมในระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับนี้ จึงอยู่ห่างออกจากพื้นที่ริมถนนซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมในระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับถนนลึกเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรมได้ ซึ่งระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในระดับดังกล่าวนี้ ในตัวอย่างหมู่บ้านขนาดเล็กในประเทศอังกฤษจะสนับสนุนกิจกรรม 6 อย่างด้วยกันคือ

1. ความเป็นอยู่ของครอบครัว (familly living)
2. การผสมพันธุ์สัตว์ (stock breeding)
3. การเพาะเลี้ยงพืช (crop growing)
4. การกักตุนอาหาร (food storage)
5. การดูแลเก็บเครื่องมือทางการเกษตร (machine care and storage)
6. การจัดการ (management)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับหมู่บ้าน หมายถึง ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในภาพรวมที่ประกอบด้วยระบบย่อยคือระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับถนนทั้ง 2 ระดับ และระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับการทำการเกษตรอีก

หลายระดับที่กล่าวถึงแล้วเหล่านั้นรวมตัวกันขึ้น ซึ่งระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในระดับดังกล่าวนี้ ในตัวอย่างหมู่บ้านขนาดเล็กในประเทศอังกฤษจะสนับสนุนกิจกรรมที่ชุมชนเล็ก คือระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับย่อยต่างๆ ไม่สามารถสนับสนุนค้ำจุนได้ จำนวน 8 อย่างด้วยกันคือ

1. การซื้อสิ่งของทนทาน (durable shopping)
2. การซื้อบริการ (service shopping)
3. การศาสนา (religion)
4. โอกาสทางสังคมแบบที่เป็นทางการ (formal social occasions)
5. การศึกษาเบื้องต้น (primary education)
6. ธุรกิจเล็ก (small business)
7. กีฬาและการละเล่นต่างๆ (sport and games)
8. ระบบการขนส่ง (transport system)

ที่สำคัญคือต้องมีการอธิบายกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ด้วยคำถามต่อไปนี้

คำถามสำหรับการอธิบายกิจกรรม [1]

WHY - ทำไมจึงต้องดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมนั้นๆ

WHAT - อะไรคือคำจำกัดความของกิจกรรมนั้น ประกอบด้วยอะไร มีส่วนแยกย่อยอย่างไร (คำตอบที่ได้จะช่วยสร้างข้อจำกัดของกิจกรรม และช่วยยืนยันได้ว่าไม่มีกิจกรรมส่วนใดที่ยังไม่ได้รับการบันทึกลงไป)

WHO - ใครคือผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ มีจำนวนเท่าไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบในการควบคุมกิจกรรมนี้

WHEN - กิจกรรมเกิดขึ้นเมื่อใด นานเพียงใด และบ่อยเท่าไร ระยะความถี่ของกิจกรรมควรเป็นเท่าใด ชั่วโมง วัน เดือน หรือปี (จะช่วยตัดสินใจให้รู้ว่า ณ เวลาหนึ่ง กิจกรรมหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับอีกกิจกรรมหนึ่ง หรือกิจกรรมอื่นอย่างไรในเวลานั้นๆ และช่วยตัดสินความสำคัญของกิจกรรม)

HOW - วิธีการเฉพาะเพื่อการบริหารกิจกรรมมีหรือไม่ ลำดับเหตุการณ์ของการดำเนินการมีความสำคัญหรือไม่ มีการผันแปรอย่างไร (จะเป็นการช่วยตัดสินใจว่าควรจะต้องออกแบบให้สามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างไรและอิสระเพียงใดในการเลือกสถานการณ์)

เรื่องเกี่ยวกับเรื่องการวิเคราะห์กิจกรรมนี้จะปรากฏรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ก. หน้า 231 -232

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPES & CATHARINE FORTLAGE,NOTES ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art}1973)page 11

ประเภทของแหล่งทรัพยากร [1]

คำว่า แหล่งทรัพยากร จะมีความหมายครอบคลุมไปถึงวัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษา หรือก่อกำเนิดกิจกรรม หรือปรับปรุงกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรที่จับจ้องได้ หรือจับต้องไม่ได้ก็ตาม เพื่อความสะดวกในการทำการศึกษาควรมีการแบ่งแหล่งทรัพยากรซึ่งหากหลาย และผกผันไปตามธรรมชาติของระบบนิเวศน์ และความซับซ้อนของระบบเชิงนิเวศน์วิทยา ระบบนั้นๆ ออกเป็นหัวข้อ และสามารถนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษา ได้แก่

1. แหล่งทรัพยากรทางกายภาพ (PHYSICAL RESOURCES) ได้แก่ อาคาร ที่ดิน โรงงานอุตสาหกรรม ยานพาหนะ อากาศยาน เรือ และวัตถุลักษณะเดียวกันซึ่งสามารถวัดและตีค่าได้

2. แหล่งทรัพยากรทางสาธารณูปโภคสาธารณูปการ (INFRASTRUCTURE RESOURCES) ได้แก่ แหล่งน้ำ ก๊าซ ไฟฟ้า โทรคมนาคม การระบายน้ำ ถนน ทางรถไฟ คลอง สิ่งดังกล่าวสามารถวัดหรือตีค่าได้แม้ว่าจะน้อยกว่า แหล่งทรัพยากรทางกายภาพ

3. แหล่งทรัพยากรทางความรู้สึก (SENSORY RESOURCES) ได้แก่แหล่งทรัพยากรที่กระทบต่อความรู้สึกของพืช คน และสัตว์ อันได้แก่ เสียง แสงอาทิตย์ ฝน ลม และความรู้สึกอื่นๆ เช่น ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย สัมพันธภาพ ความกลัว ความพึงพอใจในงาน

4. แหล่งทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (ECONOMIC RESOURCES) ได้แก่ การเงิน ค่าดำเนินการ ค่าการลงทุน ภาษี รายรับ รายจ่าย เงินยืม รวมถึงกำลังคน

5. แหล่งทรัพยากรทางการจำกัดควบคุม (CONSTRAINTS RESOURCES) ได้แก่ การควบคุม กฎหมาย ระเบียบ ขนบธรรมเนียมต่างๆ ซึ่งควบคุมกิจกรรมให้ทำงานในทางที่ควร โดยมากจะเป็นการบีบคั้นในทางลบ เนื่องจากกฎหมายระเบียบส่วนใหญ่ เป็นการระงับเหตุร้าย มากกว่าจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดเหตุดี แต่ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ถึงการควบคุมว่าควบคุมแบบใด หรือประเภทใดที่แต่ละกิจกรรมมีอยู่เหนือกิจกรรมอื่น ก่อนที่จะทำการจำลองระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของชุมชนนั้นๆ

โดยที่ในต่างประเทศได้มีการนำการการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา ด้วยวิธีการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยานี้ ไปใช้ศึกษาและวางแผนชุมชนพื้นที่ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวมาแล้ว ดังเช่นการศึกษาที่เมือง LANGHOLM ประเทศสกอตแลนด์ ได้ผลการศึกษารายละเอียดดังปรากฏใน ภาคผนวก ก . หน้า 233-234

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPES & CATHARINE FORTLAGE,NOTES ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art}1973)page 13

ค. กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

กฎหมายที่นำมาทบทวนในหัวข้อนี้ จะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมรักษาความสงบเรียบร้อยของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน อำนวยความสะดวกในการบริการของรัฐ คือ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ในส่วนอำนาจหน้าที่ของกำนัน เนื่องจากพื้นที่ศึกษามีฐานะเป็นตำบลๆ หนึ่ง และอยู่ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติดังกล่าว จึงได้นำพระราชบัญญัติดังกล่าวมาทบทวน ได้ข้อสรุปว่าอาศัยอำนาจตามอำนาจหน้าที่ในพระราชบัญญัติดังกล่าว กำนันในพื้นที่ศึกษาจึงเสมือนเป็นตัวแทนของรัฐและในการเป็นผู้ดูแลให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในระบบกิจกรรมของชุมชนเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยตามกฎหมาย เป็นหน้าที่หนึ่ง และเสมือนเป็นตัวแทนของรัฐในการอำนวยความสะดวกด้านการบริการรัฐทางด้านทะเบียนราษฎร์ และภาษีอากร อีกหน้าที่หนึ่ง

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านกายภาพ สิ่งก่อสร้างของพื้นที่ ที่กำหนดใช้อยู่ในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 และพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2512 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535) เนื่องจากพื้นที่ศึกษาในปัจจุบันอยู่ในเขตผังเมืองรวมนนทบุรี การทบทวนเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา จึงได้นำพระราชบัญญัติดังกล่าวมาทบทวน ได้ข้อสรุปว่าการพัฒนาทางด้านกายภาพในพื้นที่ศึกษาจะต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของผังเมืองรวมเมืองนนทบุรี ซึ่งออกตามอำนาจในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 โดยกำหนดให้พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่สีเขียว อนุรักษ์ไว้เพื่อการเกษตรกรรม จะมีการขยายกิจกรรมทางด้านการพาณิชย์ หรืออุตสาหกรรม หรืออื่นๆ ที่ขัดต่อหลักการของพื้นที่ดังกล่าวมิได้เป็นประการหนึ่ง และต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2512 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535) อันเป็นกฎหมายซึ่งควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพ ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการผังเมือง โดยกำหนดให้มีแนวเขตการควบคุมการก่อสร้างอาคาร 3 แนว ด้วยกันคือ รัศมีรอบวัดกว้าง 100 เมตร ควบคุมการก่อสร้างอาคารสูงเกิน 9 เมตร เป็นแนวควบคุมที่ 1 , จากริมน้ำลึกเข้าในพื้นที่กว้าง 100 เมตร ตลอดรอบพื้นที่ ควบคุมการก่อสร้างอาคารสูงเกิน 9 เมตร เป็นแนวควบคุมที่ 2 และต่อจากแนวที่ 2 ลึกเข้าในพื้นที่กว้าง 100 เมตร ตลอดรอบพื้นที่ ควบคุมการก่อสร้างอาคารสูงเกิน 16 เมตร เป็นแนวควบคุมที่ 3

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบการคมนาคมในพื้นที่ คือพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 เนื่องจากพื้นที่ศึกษานั้นมีสภาพเป็นเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ไม่มีสะพานทอดข้ามไปถึง การเดินทางสู่พื้นที่ศึกษาจำเป็นต้องอาศัยการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก การทบทวนเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา จึงได้นำพระราชบัญญัติดังกล่าวมาทบทวน ได้ข้อสรุปว่าการพัฒนาพื้นที่ และการดำเนินกิจกรรมใดๆ ในพื้นที่ศึกษา จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจในพระราชบัญญัติดังกล่าว คือต้องไม่ทำลาย และรบกวน ซึ่งการเดินเรือในน่านน้ำ เช่นต้องไม่ปลูกสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างใด รุกล้ำลำน้ำ ให้เป็นที่กีดขวางแก่การเดินเรือ หรือต้องไม่เท ทิ้ง สิ่งของต่างๆ ลงในลำน้ำ อันเป็นเหตุให้เกิดการตื้นเขินของลำน้ำ เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการในพื้นที่ศึกษา คือ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เนื่องจากพื้นที่ศึกษานั้นมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยนอกเหนือจากกิจกรรมปกติในชุมชน การประกอบกิจการในพื้นที่มีแนวโน้มในการรองรับการท่องเที่ยวมากขึ้น อาจเกิดผลกระทบต่อระบบชุมชนเดิมทางด้านสิ่งแวดล้อมและการสาธารณสุขได้ การทบทวนเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา จึงได้นำพระราชบัญญัติดังกล่าวมาทบทวน ได้ข้อสรุปว่าในพื้นที่ศึกษา สามารถนำอำนาจตามพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับมาใช้ประกอบในการควบคุมการดำเนินกิจกรรมที่อาจก่อมลพิษหรือส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมมากขึ้นต่อไปในอนาคต เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น กิจการร้านอาหารขนาดใหญ่ ให้มีการกำหนดการจัดการที่ถูกสุขลักษณะ เป็นประการหนึ่ง และสามารถนำมาใช้ประกอบในการกำหนดพื้นที่สำหรับควบคุมการขยายตัวของกิจกรรมลักษณะดังกล่าวเหล่านั้นให้อยู่ในที่ที่เหมาะสมและไม่รุกล้ำเข้าสู่พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน อันเป็นอำนาจที่เสริมและสอดคล้องกับการควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพในพระราชบัญญัติอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นได้เป็นอีกประการหนึ่ง

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ และพื้นที่โดยรอบโบราณสถาน คือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการจัดผลประโยชน์ และควบคุมโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ. 2523 เนื่องจากพื้นที่ศึกษานั้นมีโบราณสถานที่น่าสนใจอยู่หลายแห่ง ในบริเวณวัดต่างๆ บนพื้นที่ศึกษา เป็นสถาปัตยกรรมสมัยปลายอยุธยาที่งดงาม ทั้งยังมีศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ก่อตั้งโดยประชาชนในพื้นที่ศึกษา ที่น่าสนใจส่งเสริม และอนุรักษ์ไว้ จึงได้นำพระราชบัญญัติ และระเบียบดังกล่าวมาทบทวน ได้ข้อสรุปว่าสามารถนำอำนาจตามพระราชบัญญัติและระเบียบดังกล่าวมาใช้สำหรับการจัดการในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยว และอนุรักษ์ ในบริเวณโบราณสถานที่มีอยู่หลายแห่งในพื้นที่ศึกษาเมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาได้ โดยสามารถนำมาควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพของกิจกรรมอื่นๆ ไม่ให้รุกล้ำโบราณสถาน หรือไม่ให้บดบังความงดงามของโบราณสถานได้ เป็นประการหนึ่ง , สามารถใช้ในการควบคุมการทำลายโบราณสถานด้วยความจงใจโดยตรง หรือโดยอ้อม รู้เท่าไม่ถึงการณ์ คือด้วยการดำเนินการซ่อมแซมที่ผิดวิธี ด้วยการระวางโทษ จำคุกหรือปรับ ทั้งนี้โบราณสถานนั้นต้องได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากรด้วย เป็นอีกประการหนึ่ง

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาที่ได้นำมาทบทวนในหัวข้อนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา หากแต่เหตุที่เลือกเฉพาะกฎหมายเหล่านี้มาทบทวนเพราะเป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาครอบคลุมพอเพียงแก่การศึกษาในครั้งนี้ ที่มีข้อจำกัดด้านเวลา ทุนทรัพย์ และประสบการณ์ความรู้ของผู้ศึกษาเอง โดยที่รายละเอียดเนื้อหาของกฎหมายที่นำมาทบทวนเหล่านั้นพอสรุปได้ดังปรากฏในภาคผนวก ข. หน้า 237 - 244

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

ขั้นตอนดำเนินการศึกษา

ด้วยการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาซึ่งอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์-วิทยา มาเป็นวิธีการศึกษา จึงมีขั้นตอนดำเนินการศึกษาตามกระบวนการของการศึกษาในวิธีดังกล่าวดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดขอบเขตและระดับของระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOSYSTEM)

ในการศึกษาตัดสินเรื่องขอบเขตของระบบนิเวศน์ที่จะทำการศึกษา และกำหนดระดับของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในพื้นที่ศึกษาที่จะทำการศึกษา พิจารณาพื้นที่ศึกษาว่าเข้าข่ายของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับใด เช่น ระดับภูมิภาค ระดับเมือง ระดับตำบล ซึ่งแต่ละระดับจะมีความซับซ้อนของระบบแตกต่างกันไป เพื่อเปรียบเทียบ ให้เห็นถึงความแตกต่างและลักษณะพิเศษของแต่ละระดับ จำเป็นต้องศึกษาถึงหลายระดับในขณะเดียวกัน แต่จะมีเพียงระดับที่เราจะทำการศึกษาระดับเดียวเท่านั้นที่เป็นหลักในการศึกษา การกำหนดระดับของระบบ ที่จะทำการศึกษาตั้งแต่ต้นจะทำให้ทราบถึงภาพที่ใกล้เคียงความเป็นจริงของระบบที่จะทำการศึกษาได้ เช่นกรณีศึกษาที่ LANGHOLM ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ในประเทศสกอตแลนด์ อยู่ในเขตติดต่อระหว่างอังกฤษกับสกอตแลนด์ มีประชากรประมาณ 3000 คน เมื่อทำการวิเคราะห์ถึงอาณาเขตของระบบเชิงนิเวศน์-วิทยาของพื้นที่ พบว่าเป็นถนนแคบๆ และคดเคี้ยว ไม่มีผลต่อการทำเกษตรตามแนวเขาที่อยู่ในพื้นที่ด้านนอก ดังนั้นขอบเขตของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาสำหรับพื้นที่นี้จึงถูกจำกัดอยู่ในเขตเมืองที่มีการพักอาศัย และการที่ LANGHOLM ไม่ติดต่อกับตำบล (DISTRICT) หรือหมู่บ้าน (VILLAGES) จึงทำให้ระดับสูงสุดของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของเมืองนี้ จึงเป็นระบบระดับภูมิภาค (REGIONAL SYSTEM) [1]

ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูลของพื้นที่ศึกษา

เป็นการรวบรวมข้อมูลของพื้นที่ศึกษาทั้งหมด ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง รวมทั้งระเบียบ กฎหมาย และนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา จากการค้นคว้าเอกสาร การสำรวจ และการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีความคุ้นเคย และเข้าใจถึงสภาพของพื้นที่ศึกษาในแง่มุมต่างๆ และสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับรายละเอียดในการศึกษาขั้นต่อไปได้ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะอยู่ในบทที่ 4 ข้อมูลของพื้นที่ศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973)page 19

ขั้นที่ 3 ดำเนินการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา (THE ECOSYSTEM ACTIVITIES MATRIX ANALYSIS)

ซึ่งมีกระบวนการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 จัดทำรายการกิจกรรม (ACTIVITY) ที่มีอยู่ในระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่ทำการศึกษา

ส่วนใหญ่มักจะมีจำนวนระหว่าง 12-18 กิจกรรม โดยการค้นคว้าเอกสาร การสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่นกรณีศึกษาที่ LANGHOLM เมืองในประเทศสกอตแลนด์ ที่กล่าวถึงแล้วในขั้นที่ 1 เมื่อออกภาคสนามเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาในด้านต่างๆ เช่นข้อมูลทางด้านสถิติจากองค์กรท้องถิ่น และข้อมูลทางด้านกิจกรรมทางสังคมจากองค์กรทางสังคม รวมถึงการสำรวจซึ่งครอบคลุมถึงการจราจร อาคารบ้านเรือน สิ่งสาธารณูปโภค การสัมภาษณ์เพิ่มเติมในรายละเอียดจากครอบครัวที่คัดเลือก และจากผู้นำหลักของชุมชนแล้ว กิจกรรมที่จะทำการศึกษาที่ได้ มีอยู่ 18 กิจกรรม [1]

1. ความเป็นอยู่ของครอบครัว HOME LIVING
2. ความเป็นอยู่ของผู้มาเยี่ยมเยือน VISITORS LIVING
3. การจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าอำนวยความสะดวก CONVENIENCE SHOPPING
4. การจับจ่ายใช้สอยซื้อบริการ SERVICE SHOPPING
5. การจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าที่ทนทาน DURABLE SHOPPING
6. การศึกษาระดับประถม PRIMARY EDUCATION
7. การศึกษาระดับมัธยม SECONDARY EDUCATION
8. สังคมอย่างไม่เป็นทางการ INFORMAL SOCIAL
9. การพักผ่อนหย่อนใจทางกายภาพ PHYSICAL RECREATION
10. สังคมที่มีการจัดการเป็นองค์กร ORGANISED SOCIAL
11. เหตุการณ์ในท้องถิ่น LOCAL EVENTS
12. การค้า/อาชีพ COMMERCE/PROFESSIONS
13. อุตสาหกรรมเบา LIGHT INDUSTRY
14. สุขภาพและสวัสดิการ HEALT AND WELFARE
15. การบริการด้านสาธารณูปโภค UTILITY SERVICE
16. การบริการของเมือง TOWN SERVICE
17. รัฐบาลท้องถิ่น LOCAL GOVERNMENT
18. การคมนาคมขนส่ง TRANSPORT INTERCHANGE

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973)page 19-20

3.2 จัดทำรายการทรัพยากร (RESOURCES) ที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

โดย แบ่ง เป็นหัวข้อต่างๆ ตามเกณฑ์มาตรฐานของการศึกษา จำนวน 5 กลุ่ม ดังนี้

ทรัพยากรกลุ่มที่ 1 ทางด้านกายภาพ PHYSICAL

ทรัพยากรกลุ่มที่ 2 ทางด้านสาธารณูปโภค INFRASTRUCTURE

ทรัพยากรกลุ่มที่ 3 ทางด้านความรู้สึก SENSORY

ทรัพยากรกลุ่มที่ 4 ทางด้านเศรษฐกิจ ECONOMIC

ทรัพยากรกลุ่มที่ 5 ทางด้านกฎหมาย CONSTRAINTS

3.4 สร้างแบบจำลองระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOSYSTEM MODEL)

ศึกษากิจกรรม และทรัพยากร ที่จัดทำรายการไว้ในข้างต้น เพื่อนำมาวางแผนความสัมพันธ์ (RELATIONSHIP) ของกิจกรรมที่มีต่อกิจกรรม และของกิจกรรมที่มีต่อระบบ ทั้งระบบภายในและระบบภายนอก ในระบบตารางซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระยะเวลา (TIMESCALE) ที่กำหนด แสดงให้เห็นด้วยการกรอกข้อมูลต่างๆ ที่ศึกษาได้ในบัตรสำหรับ ข้อมูลนั้น ๆ และนำบัตรต่างๆ เหล่านั้นไปจัดวางบรรจุไว้ในแบบจำลองของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่ทำการศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นถึง รายละเอียดต่างๆ ที่จะนำไปใช้ในการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOSYSTEM PLANNING) กับ พื้นที่ศึกษาในขั้นตอนต่อไป

โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.4.1 สร้างบัตรข้อมูลกิจกรรม ACTIVITY INFORMATION CARDS และบัตรแหล่งข้อมูล SOURCE CARDS

เก็บข้อมูลกิจกรรมในพื้นที่ศึกษาตามรายการที่ร่างไว้ โดยบันทึกรายละเอียดลงในบัตรข้อมูลกิจกรรม (บัตร A6 ขนาด 6" X 4") พร้อมๆ ไปกับการบันทึกที่มาของแหล่งข้อมูลในบัตรข้อมูลกิจกรรมลงในบัตรแหล่งข้อมูล (บัตร A6 ขนาด 6" X 4") มีรายละเอียดดังนี้

บัตรข้อมูลกิจกรรม : ข้อมูลที่กรอกลงไปเป็นภาษาที่กระชับ และเป็นประโยคสั้นๆ อธิบายถึงแต่ละกิจกรรมอย่างครบถ้วน ตามคำถามที่ตั้งขึ้นว่า ทำไม อะไร ใคร เมื่อไร และอย่างไร โดยมีการบันทึกชื่อและรหัสที่จำเป็น คือ ชื่อของกิจกรรม อยู่ทางมุมบนซ้ายสุดของบัตร หมายเลขของกิจกรรม อยู่ทางบนขวาสุดของบัตร และหมายเลขที่มาของแหล่งข้อมูล จะอยู่ที่หน้าข้อความที่บรรยายถึงกิจกรรม

เช่น กรณีศึกษาที่ LANGHOLM เมืองในประเทศสกอตแลนด์ ที่กล่าวถึงแล้วในข้างต้น มีลักษณะของบัตรกิจกรรม ดังรูปที่ 3.1 ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อ ... เอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 3.1 แสดงบัตรข้อมูลกิจกรรม : ความเป็นอยู่ของผู้มาท่องเที่ยว [1]

	VISITOR LIVING	2
16	VISITOR IN TRANSIT TO HIGHLANDS	
16	VISITORS FOR RALKING,FISHING,HISTORICAL INTEREST, RIDING	
0	LACK OF EVENING ACTIVITIES	
27	APPROX. 20/WEEK FOR 5 MONTHS LIVING - 70/WEEK FOR MEALS, SHOPPING,MILLS	
0	VISITORS PARKING INADEQUATE	
16	AVERAGE (MEAN) ANNUAL INPUTTO SYSTEM F3,400	

บัตรแหล่งข้อมูล : ใช้บันทึกแหล่งที่มาของข้อมูลที่กล่าวถึงในบัตรข้อมูลกิจกรรม เช่น ชื่อบุคคล ชื่อหนังสือ ระบุถึงวันที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลนั้น แบบการทำบรรณานุกรมมาตรฐาน มีการบันทึกชื่อและรหัสที่จำเป็น คล้ายกับบัตรกิจกรรม หมายเลขที่มาของแหล่งข้อมูล จะอยู่ที่หน้าข้อความที่บรรยายถึงแหล่งข้อมูล โดยที่หลังข้อความดังกล่าวจะบันทึกเวลาที่ทำการเก็บข้อความนั้น ตามด้วยชื่อย่อของผู้จดบันทึก ในกรณีที่มีหลายคนในทีมงาน ดังรูปที่ 3.2 ดังนี้

รูปที่ 3.2 แสดงบัตรแหล่งข้อมูล [2]

21	REGISTER OF MARKET RADERS. UILDHALL	15.6.71	WD
22	SOCIAL SURVEY BY LOCAL AUTHORITY. MAY 1970	20.6.71	JK
23	SURVEY BY LOCAL AUTHORITY. MAY 1970	26.6.71	BLM

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973)page 20

[2] เรื่องเดียวกัน page 15

3.4.2 สร้างบัตรทรัพยากร RESOURCE CARDS

เก็บข้อมูลแหล่งทรัพยากรสำหรับกิจกรรมต่างๆ โดยบันทึกรายละเอียดลงในบัตรทรัพยากร (บัตร A8 ขนาด 3" X 2")

บัตรทรัพยากร : ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรทั้งในเรื่องปริมาณ คุณภาพ และที่ตั้งของแหล่งทรัพยากรที่หาได้ทั้งหมด ทั้งภายในและภายนอกระบบ บรรยายเป็นประโยคสั้น ด้วยภาษาที่กระชับ คล้ายกับบัตรข้อมูลกิจกรรม โดยมีการบันทึกชื่อและรหัสที่จำเป็น คือ ชื่อของกิจกรรม อยู่ทางมุมบนซ้ายสุดของบัตร ชนิดของทรัพยากร และหมายเลขของกิจกรรม อยู่ทางบนขวาสุดของบัตร และหมายเลขที่มา ของแหล่งข้อมูล จะอยู่ที่หน้าข้อความที่บรรยายถึงกิจกรรม
เช่น กรณีศึกษาที่ LANGHOLM เมืองในประเทศสกอตแลนด์ ที่กล่าวถึงแล้วในข้าง-ต้น มีลักษณะของบัตรกิจกรรม ดังรูปที่ 3.3 ดังนี้

รูปที่ 3.3 แสดงบัตรทรัพยากรด้านกายภาพ : ความเป็นอยู่ของผู้มาท่องเที่ยว [1]

	VISITOR LIVING	**IN/2**
16	**11 Kw UNDERGROUND SUPPLY**	
16	**1.5 inch C.W.S. UNDERGROUND**	
12	**0.75 inch TOWN GAS MAIN**	
12	**TARMAC ROAD ACCESS TO ALL HOTELS**	
0	**PEDESTRIAN SAGREGATED ACCESS TO NONE OF THE TOURIST FACILITIES**	
0	**9 inch MAIN SOIL AND WATER DRAINGE TO ALL HOTELS**	

3.4.3 สร้างกระดานวางแผนที่ 1 ECOPLANNER BOARD 1 และ สร้างบัตรความสัมพันธ์ RELATIONSHIP CARDS

กระดานวางแผนที่ 1 : รายละเอียดของกระดานวางแผนที่ 1 คือการนำบัตรแหล่งข้อมูล , บัตรข้อมูลกิจกรรม , บัตรทรัพยากรและบัตรความสัมพันธ์ มาจัดวางบนกระดาน ขนาด 2.40ม. X 1.20 ม. โดยบัตรข้อมูลกิจกรรม และบัตรทรัพยากรจะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973)page 21

แสดงให้เห็นถึงโครงร่างของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่ทำการศึกษาว่าประกอบด้วยกิจกรรมอะไรใช้ทรัพยากรอะไรบ้างในการเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ และการวางบัตรความสัมพันธ์บนกระดานจะทำให้เห็นว่ากิจกรรมนั้นๆ มีการโอนถ่ายทรัพยากรต่างๆ เหล่านั้นต่อกันอย่างไร โดยจะนำบัตรแหล่งข้อมูล มาวางทางซ้ายบนสุดของกระดาน ตามด้วยบัตรข้อมูลกิจกรรมวางทางใต้ลงมา และวางบัตรทรัพยากรตรงกลางของกระดาน จัดเรียงแจกแจงลงตามกลุ่มของทรัพยากร พร้อมกับจัดเรียงตามกิจกรรมทางด้านซ้าย เป็นลักษณะของตารางเมทริกซ์ (MATRIX) 2 ทาง ดังนี้

รูปที่ 3.4 แสดงกระดานวางแผนที่ 1 : บัตรข้อมูลกิจกรรม และบัตรทรัพยากรที่กำหนดจุดลงไปแล้ว [1]

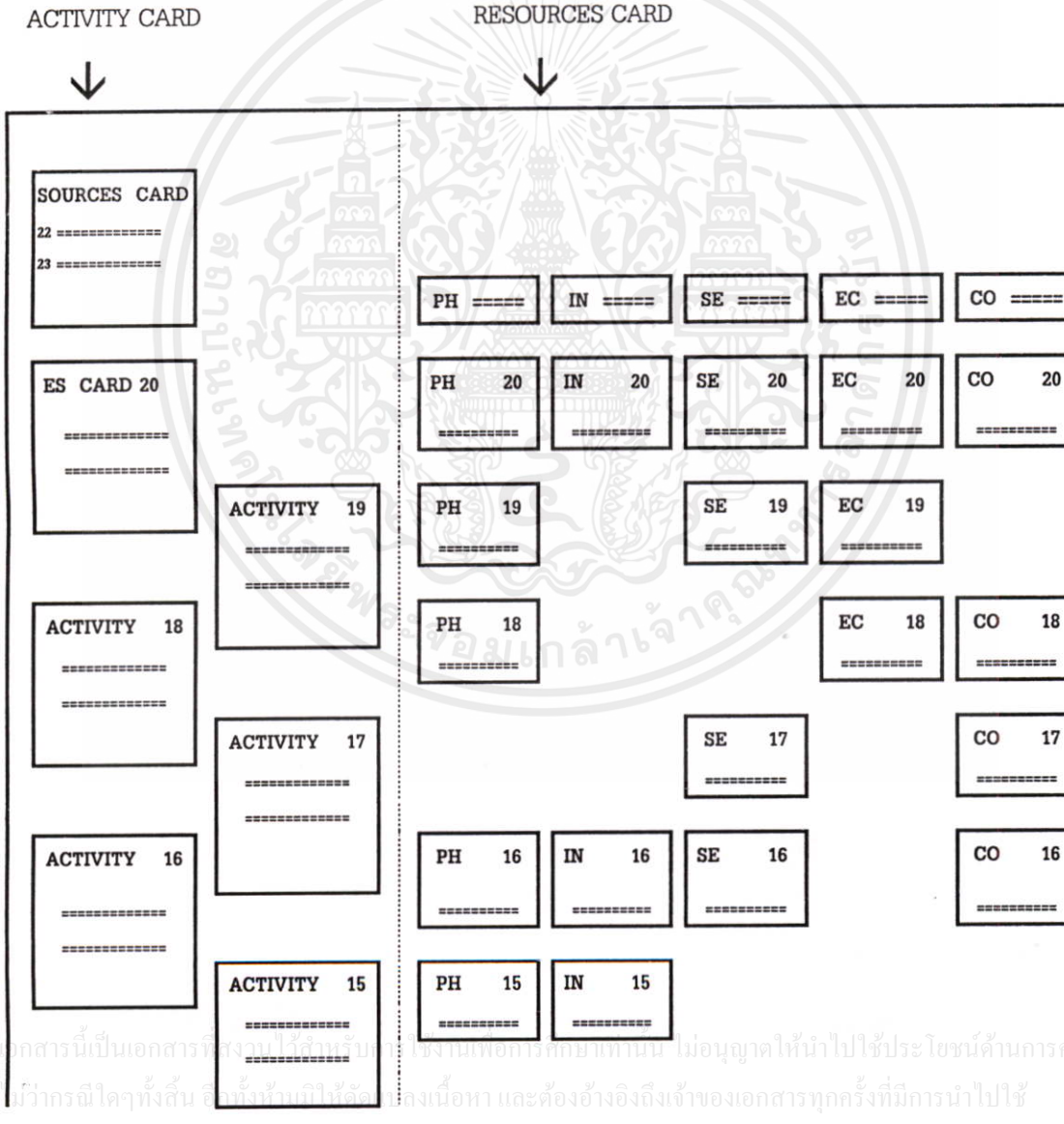

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973) figure14

บัตรความสัมพันธ์ : แสดงการโอนถ่ายทรัพยากรระหว่างกิจกรรมต่างๆ โดยบันทึกไว้ในบัตรความสัมพันธ์ (บัตร A8 ขนาด 3" X 2") ใช้บันทึกหมายเลขของกิจกรรมที่มีการโอนถ่ายทรัพยากรต่อกัน ระบุว่ากิจกรรมใดมีบทบาทเป็นผู้ให้ (OUTPUT) และกิจกรรมใดมีบทบาทเป็นผู้รับ (INPUT) จะปรากฏทั้งภายในและภายนอกระบบ และรายละเอียดของทรัพยากรที่ถูกโอนถ่าย โดยบัตรความสัมพันธ์นี้จะถูกวางไว้ทางขวาสุดของกระดานวางแผนที่ 1 ต่อจากบัตรทรัพยากร ดังรูปที่ 3.5 และ 3.6 ดังนี้

รูปที่ 3.5 แสดงกระดานวางแผนที่ 1 : การจัดเรียงบัตรต่างๆ [1]

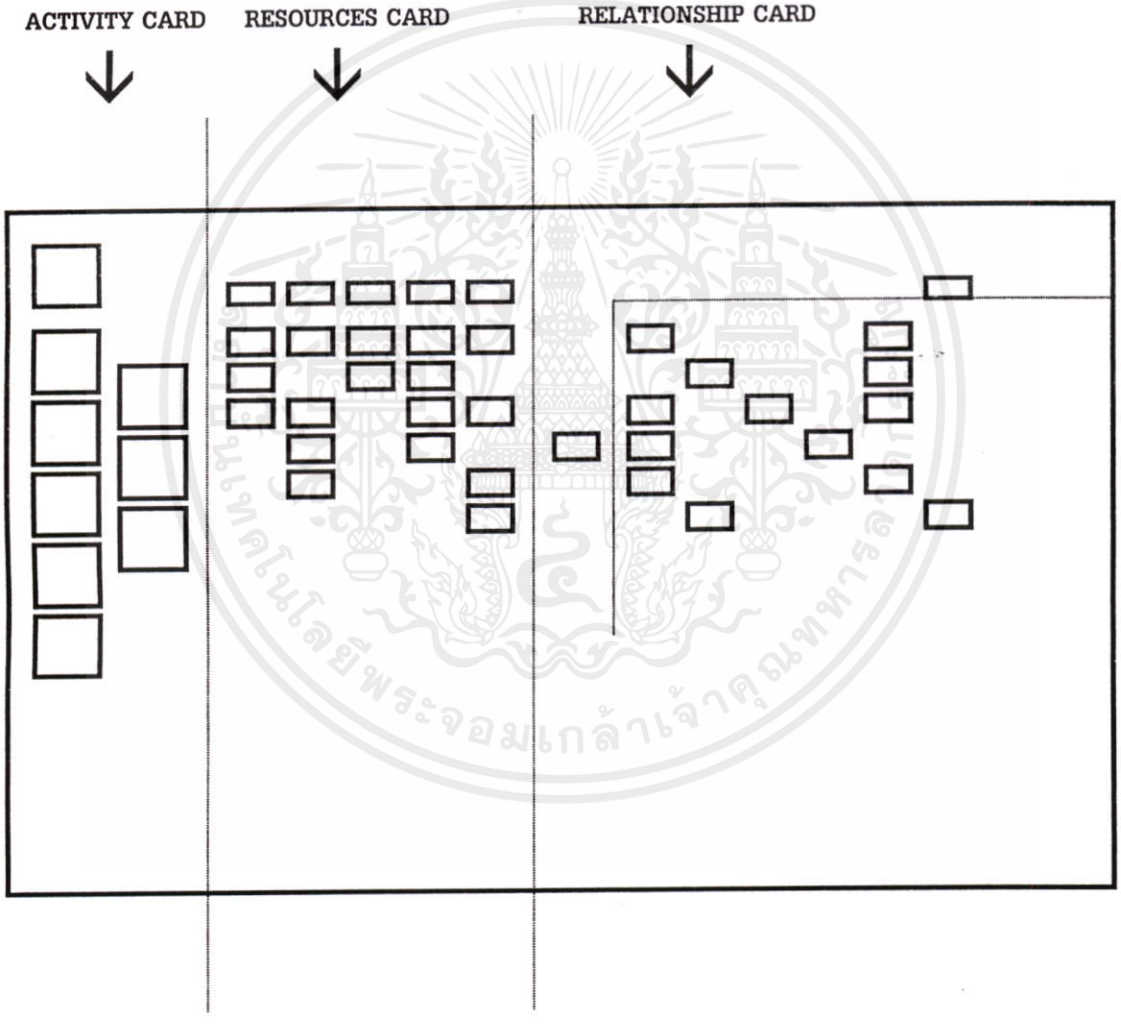

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973) figure13

รูปที่ 3.6 แสดงกระดานวางแผนที่ 1 : ความสัมพันธ์สองทางระหว่างกิจกรรม ซึ่งแต่ละความสัมพันธ์เป็นการโอนถ่ายทรัพยากรจากกิจกรรมหนึ่งสู่กิจกรรมอื่น [1]

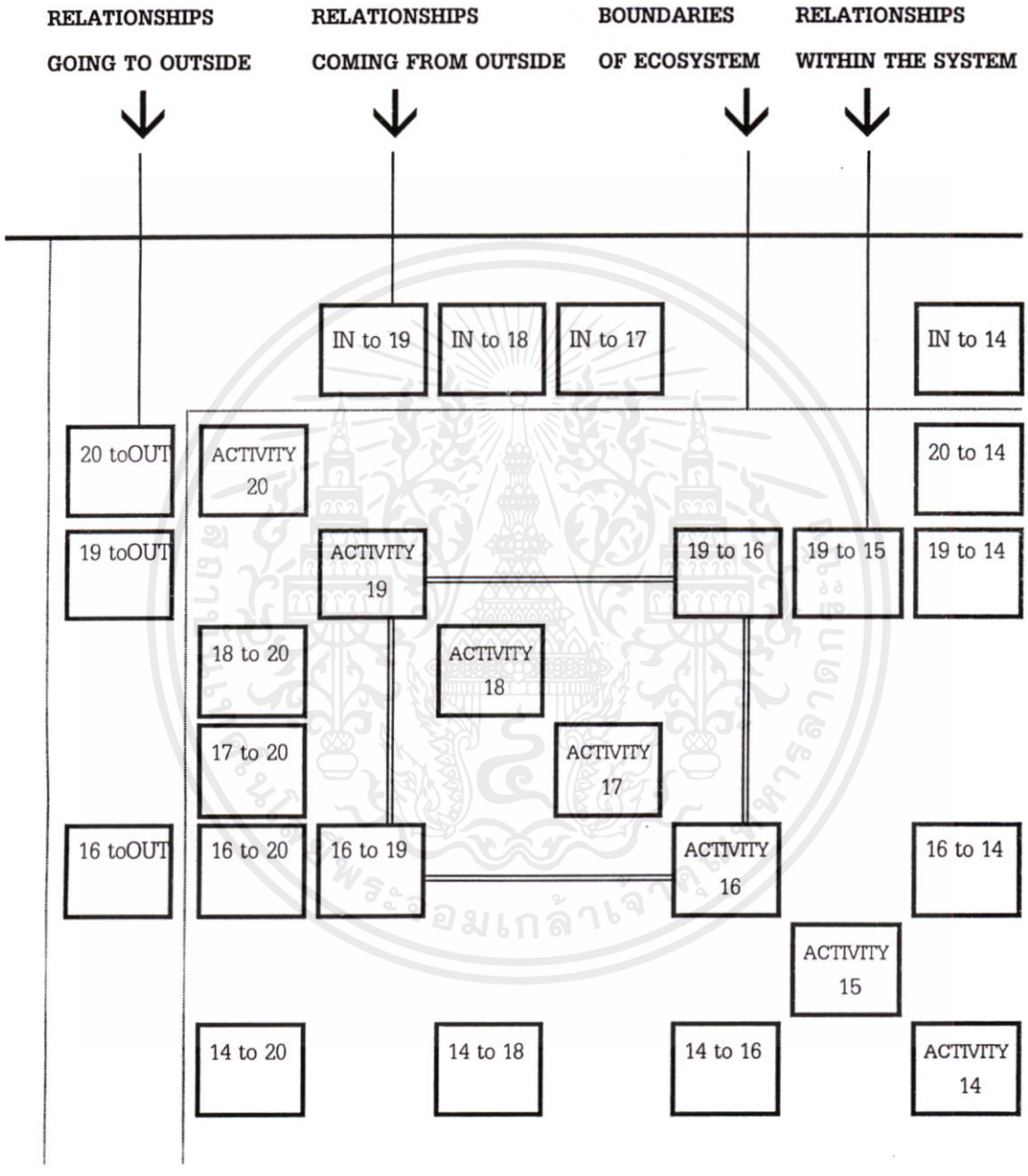

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973) figure17

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวางบัตรความสัมพันธ์ลงบนกระดานวางแผนที่ 1 แสดงให้เห็นได้ว่ากิจกรรมอะไรมีบทบาทอย่างไรในระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่เรากำลังศึกษา และระบบที่เรากำลังศึกษานั้นมีการทำงานอย่างไร มีความสัมพันธ์กับระบบภายนอกอย่างไร มีความเป็นอิสระต่อกัน มีการเชื่อมโยงกับระบบอื่นหรือต้องพึ่งพิงกันหรือไม่ ทั้งยังช่วยแสดงให้เห็นว่าภายในระบบที่เรากำลังศึกษานั้นมี INPUT และ OUTPUT เป็นอย่างไร เท่าเทียมกันหรือไม่ ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจสำหรับเสนอแนวทางการเปลี่ยนแปลงระบบ ให้มีความสมดุลย์ ในส่วนของ INPUT และ OUTPUT ของทรัพยากรได้เหมาะสมขึ้น ซึ่งข้อมูลในส่วนดังกล่าว ซึ่งข้อมูลส่วนนี้ในการศึกษาครั้งนี้จะอยู่ในบทที่ 5 การวิเคราะห์ตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา

3.4.4 สร้างบัตรความถี่ของกิจกรรม TIMESCALES CARDS

กำหนดความหนาแน่นของกิจกรรมต่อหน่วยเวลา อาจจะวัดจากวันไปจนถึงปี โดยใช้บัตรความถี่ของกิจกรรม (บัตร A8 ขนาด 3" X 2") สำหรับบันทึกข้อมูลต่อหนึ่งหน่วยเวลา หรือความหนาแน่นของกิจกรรม ข้อมูลที่ได้จะแสดงให้เห็นว่าแต่ละกิจกรรมใช้ทรัพยากรใดในช่วงเวลาใดบ้าง โดยข้อมูลส่วนนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการโยกย้ายกิจกรรม ช่วยในการแก้ไขปัญหาการใช้ทรัพยากรเกินขนาดในแต่ละช่วงเวลาได้ มีลักษณะดังรูปที่ 3.7 และ 3.8 ดังนี้

รูปที่ 3.7 แสดงบัตรความถี่ของกิจกรรม : ช่วงเวลาในรอบ 24 ชั่วโมง [1]

↓ TWENTY - FOUR HOUR TIMESCALE

ACTIVITY	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ACTIVITY 1	0	0	0	0	8	8	8	30	30	30	30	8	
ACTIVITY 2	4	4	4	4	4	4	4	45	60	60	60	60	
ACTIVITY 3	0	0	0	20	25	25	25	250	180	120	70	50	
ACTIVITY 4	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	5	0	
ACTIVITY 5	0	0	0	0	0	0	0	60	60	60	60	60	
ACTIVITY 6	0	0	0	0	0	50	50	90	90	180	180	180	
ACTIVITY 7	40	40	80	260	380	590	700	700	700	700	700	700	

↑ NUMBER OF PEOPLE engaged in the activity at each time. The distribution of other resources, noise/ or rainfall can also be plotted against the timescale.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973) figure20

รูปที่ 3.8 แสดงบัตรความถี่ของกิจกรรม : ช่วงเวลาในรอบปี [1]

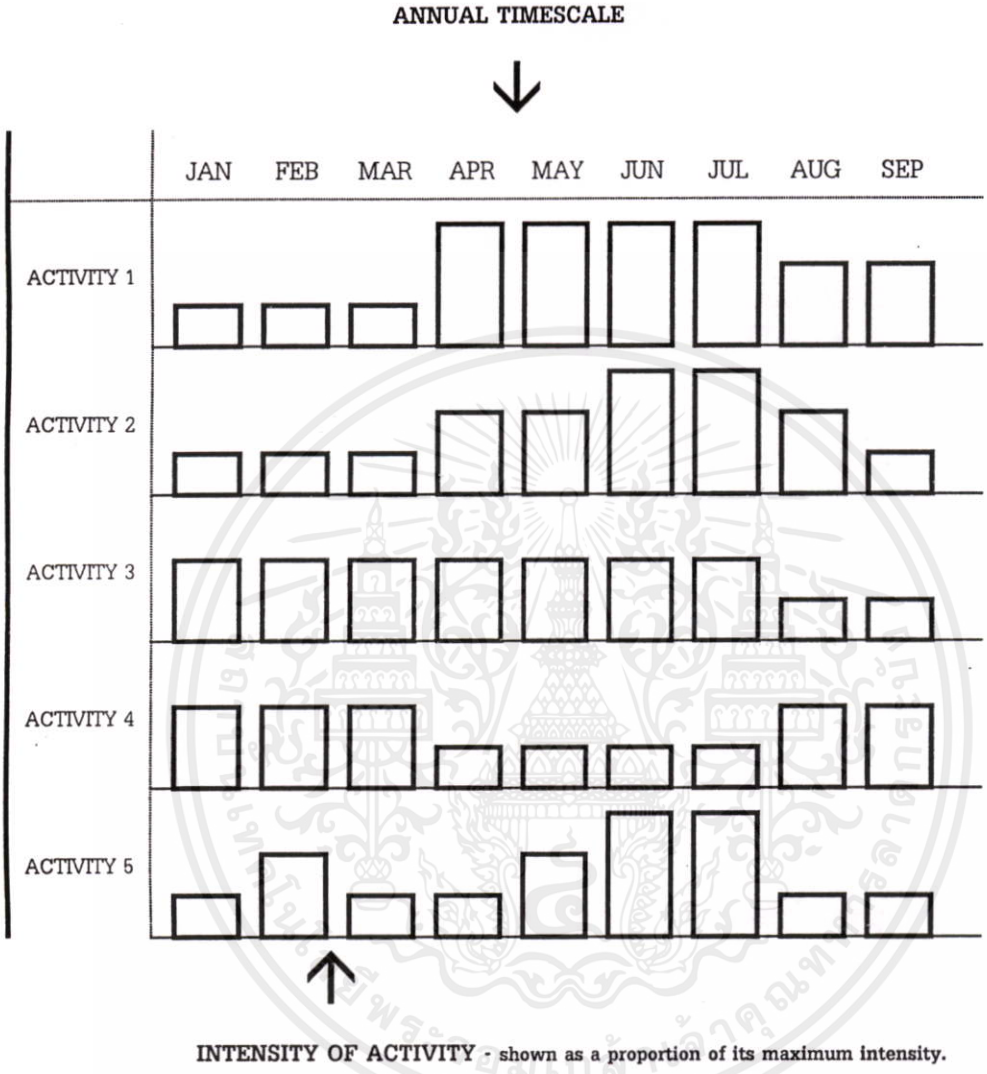

3.4.5 สร้างแผนที่ต้นฉบับของพื้นที่ศึกษา DISTRIBUTION MAPS

กำหนดแหล่งที่ตั้งของทรัพยากรโดยใช้รหัส หรือสี แทนทรัพยากรแต่ละอย่าง จากนั้นแสดงความหนาแน่นของกิจกรรมแต่ละกิจกรรมลงไปบนแผนที่นั้นโดยใช้เข็มหมุดสีเป็นตัวกำหนดสัญลักษณ์แทนจำนวนประชากร การแสดงการเคลื่อนที่ของทรัพยากร เช่นในกรณีที่มีการสื่อสาร เช่น การจราจร หรือ การเดินทางสามารถแสดงได้โดยปักเข็มหมุดลงไป ณ จุดที่มีการสื่อสาร และขึงเชือกระหว่างจุดที่ปักเข็มหมุดเหล่านั้น ดังรูปที่ 3.9 ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973) figure20

รูปที่ 3.9 แสดงการใช้สัญลักษณ์ แทนความหมายต่างๆ ในแผนที่ต้นฉบับ กรณีศึกษาต่างประเทศ [1]

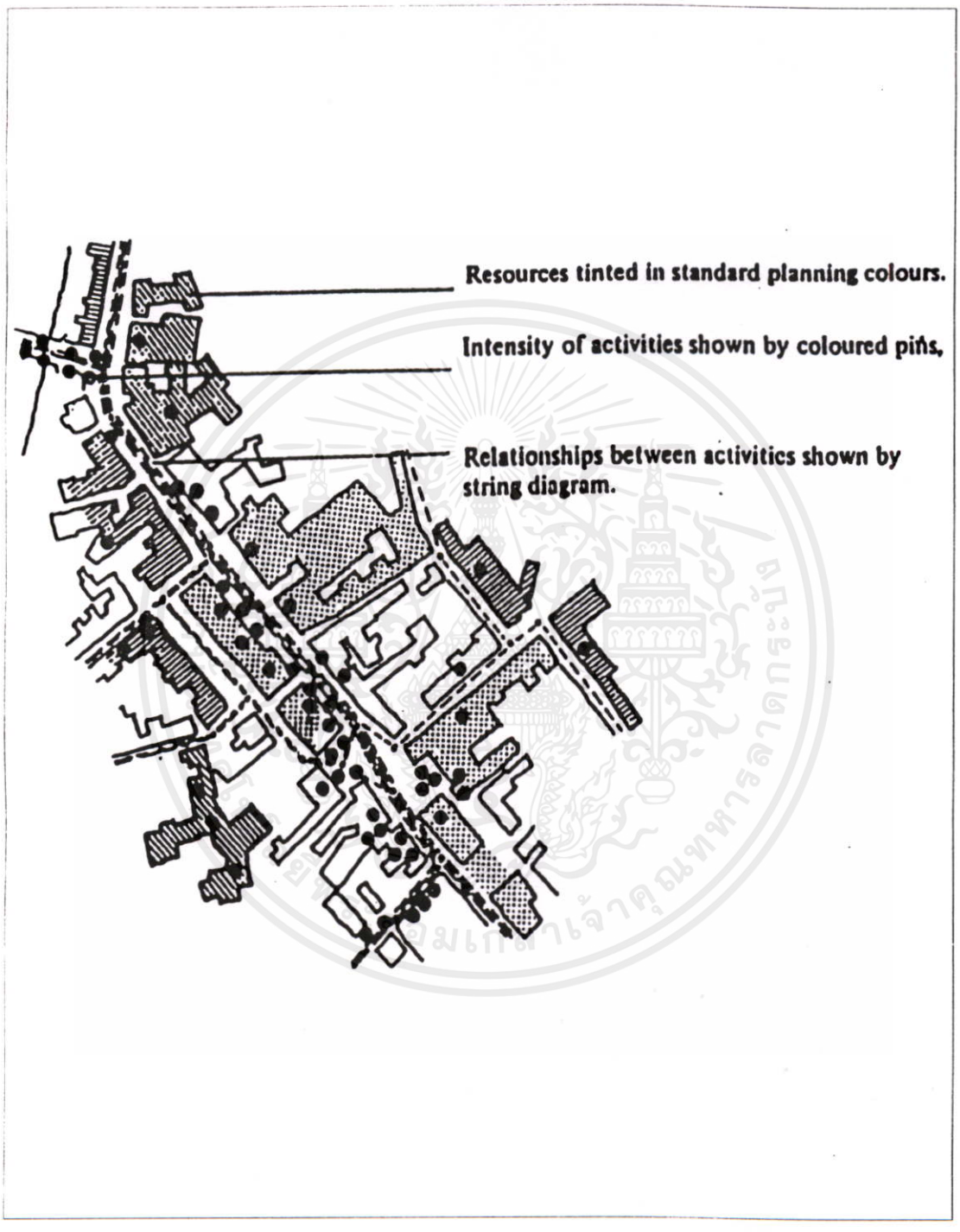

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973) figure21

3.4.6 สร้างกระดานวางแผนที่ 2 ECOPLANNER BOARD 2 และ วิเคราะห์ ปรับใช้แบบจำลองที่ได้กับชุมชนที่ทำการศึกษา

นำบัตรความถี่ แผนที่ มาจัดวางในกระดานที่ 2 (ขนาด 2.40 ม. X 1.20 ม.) โดยวางไว้ทางซ้ายสุด และตรงกลางของกระดาน ตามลำดับ อาจต้องมีการตัดสินใจโยกย้ายกิจกรรมบางส่วนเพื่อความเหมาะสมในการใช้ทรัพยากรมากขึ้น เพื่อสร้างระบบนิเวศน์ที่สมดุลสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยที่การตัดสินใจในครั้งสุดท้ายนี้จะเป็นแนวทางที่นำเสนอสำหรับการพัฒนาในระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่เรากำลังศึกษาอยู่ จะเขียนบันทึกลงในบัตร A6 ขนาด 6" x 4" และนำมาติดทางขวาสุดของกระดาน ดังรูปที่ 3.10 ดังนี้

รูปที่ 3.10 แสดงกระดานวางแผนที่ 2 : การจัดเรียงบัตรต่างๆ [1]

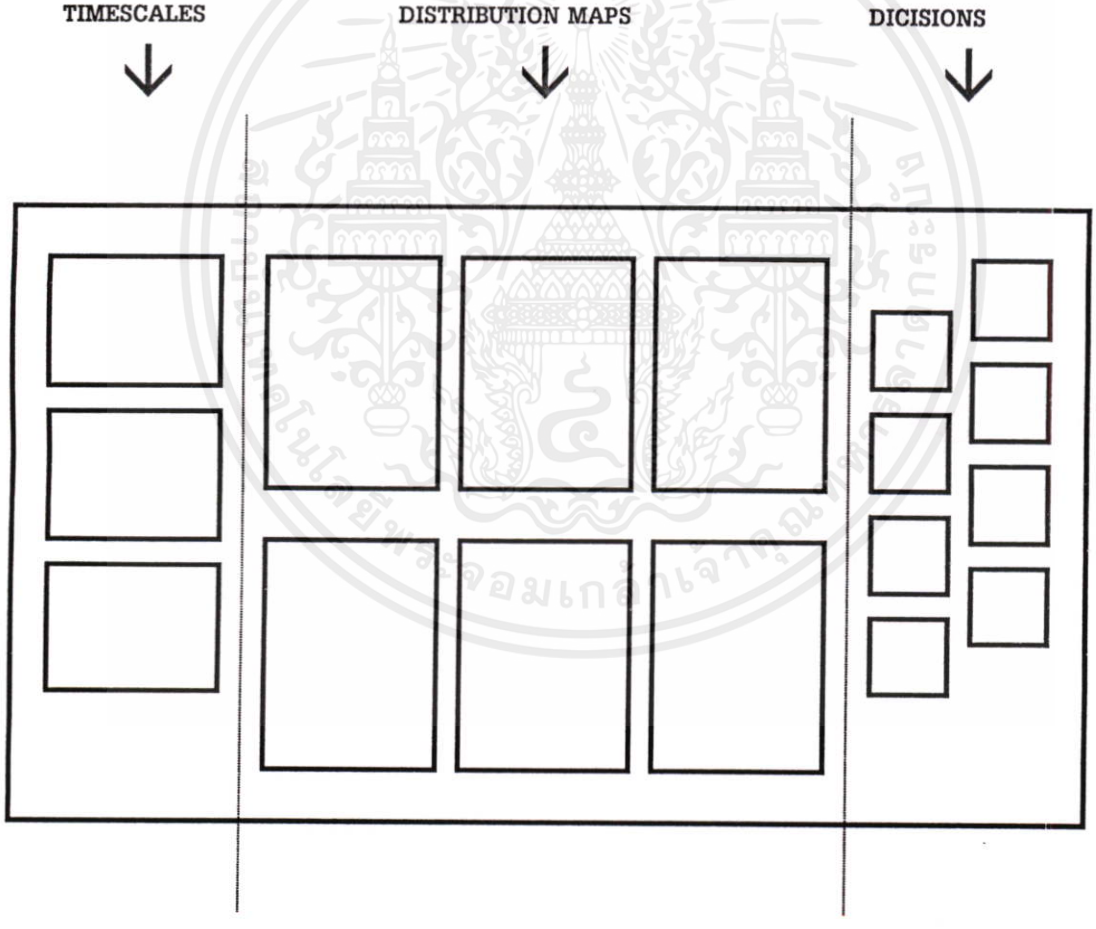

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] ELIZABETH PHILLIPS & CATHARINE FORTLAGE,NOTE ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinburgh : Edinburgh College of Art,1973) figure13

ขั้นที่ 4. แสดงผลการวิเคราะห์

แสดงผลการวิเคราะห์ที่ศึกษาได้ลงในรายงาน สำหรับเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พื้นที่ศึกษา เนื้อหาในส่วนนี้จะนำเสนอในบทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาพื้นที่ศึกษา

ขั้นที่ 5. นำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ศึกษา

นำผลการศึกษาที่ได้จากขั้นที่ 5 มาใช้พิจารณาประกอบการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ในทัศนะของผู้ศึกษา และในฐานะเป็นข้อควรพิจารณา หรือข้อควรคำนึงถึง ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสำหรับเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พื้นที่ศึกษา แก่ผู้ที่มีหน้าที่ในการวางแผนการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจต่อไป เนื้อหาในส่วนนี้จะนำเสนอในบทที่ 6 สรุปและเสนอแนะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ข้อมูลของพื้นที่ศึกษา

เนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา ซึ่งมีขั้นของการศึกษาเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลของพื้นที่ศึกษาทั้งหมด ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง รวมทั้งระเบียบ กฎหมายและนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา จากการค้นคว้าเอกสาร การสำรวจ การสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีความคุ้นเคย และเข้าใจถึงสภาพของพื้นที่ศึกษาในแง่มุมต่างๆ และสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับรายละเอียดในการศึกษาขั้นต่อไปคือการดำเนินการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาได้ ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 ขั้นตอนดำเนินการศึกษา ที่ผ่านมา ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยได้มีการค้นคว้าทั้งจากทางเอกสารของทางราชการ และเอกชน คือทางสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ประกอบกับการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกรณีเจ้าหน้าที่ และประชาชนในพื้นที่ศึกษา รวมทั้งได้ถ่ายภาพประกอบการศึกษาในหัวข้อต่างๆ ไว้เพื่อลดทอนความคิดเชิงอคติที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจถึงสภาพที่แท้จริง หรือความไม่คุ้นเคยต่อระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาของผู้ศึกษาให้เกิดขึ้นในระดับที่น้อยที่สุด โดยผลการศึกษาดังกล่าวนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

ก. ประวัติความเป็นมา จะเป็นรายละเอียดที่ทบทวนให้เห็นความเป็นมาของพื้นที่ศึกษาในอดีต 3 ด้านเป็นประโยชน์ในการเปรียบเทียบกับรายละเอียดข้อมูลของพื้นที่ศึกษาในปัจจุบันที่ปรากฏในส่วนต่อไป และเพื่อความเข้าใจในรากฐานที่มาที่รวมตัวกันเป็นความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน คือ

1. ด้านกายภาพ การตั้งถิ่นฐาน การเป็นชุมชน เศรษฐกิจ และการคมนาคมขนส่ง
2. ด้านฐานะการเมืองการปกครอง
3. ด้านสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี

ข. สภาพปัจจุบัน จะเป็นรายละเอียดที่ทบทวนให้เห็นถึงสภาพของพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน 8 ด้านเป็นประโยชน์ในการศึกษา ในบทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา ตลอดจนนำไปพิจารณาประกอบการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ในบทที่ 6 สรุป และเสนอแนะอันเป็นการศึกษาขั้นต่อไปได้ คือ

1. ลักษณะทางด้านกายภาพและการเมืองการปกครอง
2. ลักษณะทางด้านสังคม วัฒนธรรม
3. ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ
4. ลักษณะทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. ลักษณะทางด้านการบริการทางสังคม
6. การใช้ประโยชน์ที่ดินและมาตรการทางด้านผังเมือง
7. การท่องเที่ยวในพื้นที่
8. ปัญหาด้านต่างๆ ในพื้นที่

โดยที่รายละเอียดของเนื้อหาดังกล่าวที่ศึกษาได้ในการศึกษาครั้งนี้มีดังต่อไปนี้

ก. ประวัติความเป็นมา

1. ด้านกายภาพ การตั้งถิ่นฐาน การเป็นชุมชน เศรษฐกิจ และการคมนาคมขนส่ง

เกาะเกร็ด แต่เดิมนั้นมีสภาพพื้นที่เป็นเพียงแหลมยื่นไปตามความโค้งแม่น้ำเจ้าพระยา เรียกกันแต่เดิมว่า "บ้านแหลม" ต่อมาประมาณในปี พ.ศ. 2264 รัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ แห่งกรุงศรีอยุธยา พระองค์ได้ทรงเสด็จทางชลมารคเลียบลำน้ำเจ้าพระยา มาถึงวัดปากอ่าว ทางตอนบนของบ้านแหลม ทรงพิจารณาเห็นว่าลำน้ำเจ้าพระยาบริเวณวัดปากอ่าวไปจนจรดท้ายด่าน ทางตอนใต้ของบ้านแหลม ที่เรียกว่าคุ้งบางบัวทองนั้น มีสภาพทางน้ำที่คดเคี้ยวและอ้อมโค้งมาก ทำให้สิ้นเปลืองเวลาในการเดินทาง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาตรงบ้านแหลม ระยะทางจากวัดปากอ่าว ไปจดท้ายด่านตามคันคูส่งน้ำ เพื่อประสงค์จะย่นระยะทาง และอำนวยความสะดวกในการสัญจรไปมาตามลำน้ำให้รวดเร็วยิ่งขึ้น และทรงเรียกคลองขุดขึ้นใหม่นี้ว่า "คลองลัดเกร็ดน้อย" ซึ่งความตอนนี้ได้ปรากฏในพงศาวดารด้วยว่า

" ในปีขาล จัตวาศก ทรงพระกรุณา โปรดให้พระธนบุรี
เป็นแม่กอง เกณฑ์คนนิกายหัวเมืองปากใต้ ให้ได้
คน 10,000 คนเศษ ให้ขุดคลองเกร็ดน้อย ลัดคุ้ง
บางบัวทองนั้นคดอ้อมหนัก ขุดลัดตัดให้ตรง พระธนบุรี
รับสั่งแล้วกราบบังคมลา มาให้เกณฑ์พลนิกาย ใน
บรรดาหัวเมืองปากใต้ได้ 10,000 คนเศษ ให้ขุด
คลองเกร็ดน้อย ลึก 6 ศอก กว้าง 6 วา ยาว
ทางไกลได้ 39 เส้นเศษ ขุดเดือนเศษจึงแล้วเสร็จ ... " [1]

เมื่อขุดคลองแล้วเสร็จบ้านแหลมยังมิได้มีสภาพเป็นเกาะ เนื่องด้วยคลองที่ขุดนั้นยังเป็นเพียงคลองลัดแคบๆ ดังรูปที่ 4.1 ในเวลาต่อมากระแสน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาได้เปลี่ยนทางเดินไหลมาทางคลองลัดแห่งนี้มากขึ้น เนื่องจากเป็นทางตรงไหลสะดวก ทำให้แรงน้ำกัดเซาะพื้นที่สองฝั่งจนลำคลองกว้างและกลายเป็นแม่น้ำอีกสายเรียกว่า "แม่น้ำลัดเกล็ด" ความเป็นเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยาจึงได้ปรากฏชัดเจนดังรูปที่ 4.2

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] วินัย ภูมิพิทักษ์กุล,แนวทางการพัฒนาบริเวณเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2536)หน้า 37

รูปที่ 4.1 แสดงพื้นที่บ้านแหลม และ แนวขุดคลองลัดเกร็ดน้อย

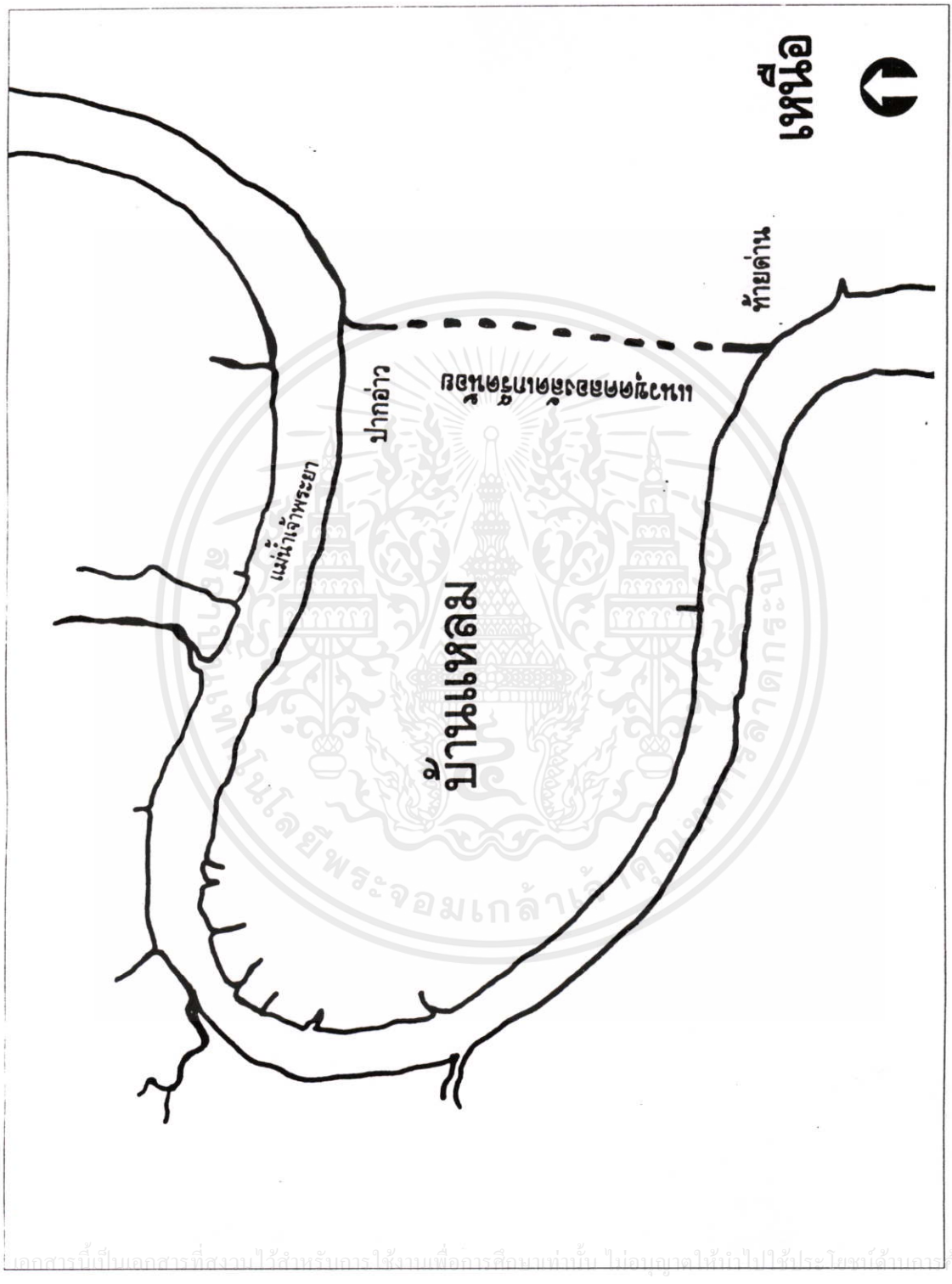

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม พ.ศ. 2540 และเทียบเคียงจากข้อมูลในเอกสารประวัติศาสตร์ โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.2 แสดงพื้นที่เกาะเกร็ด และ แม่น้ำลัดเกร็ด

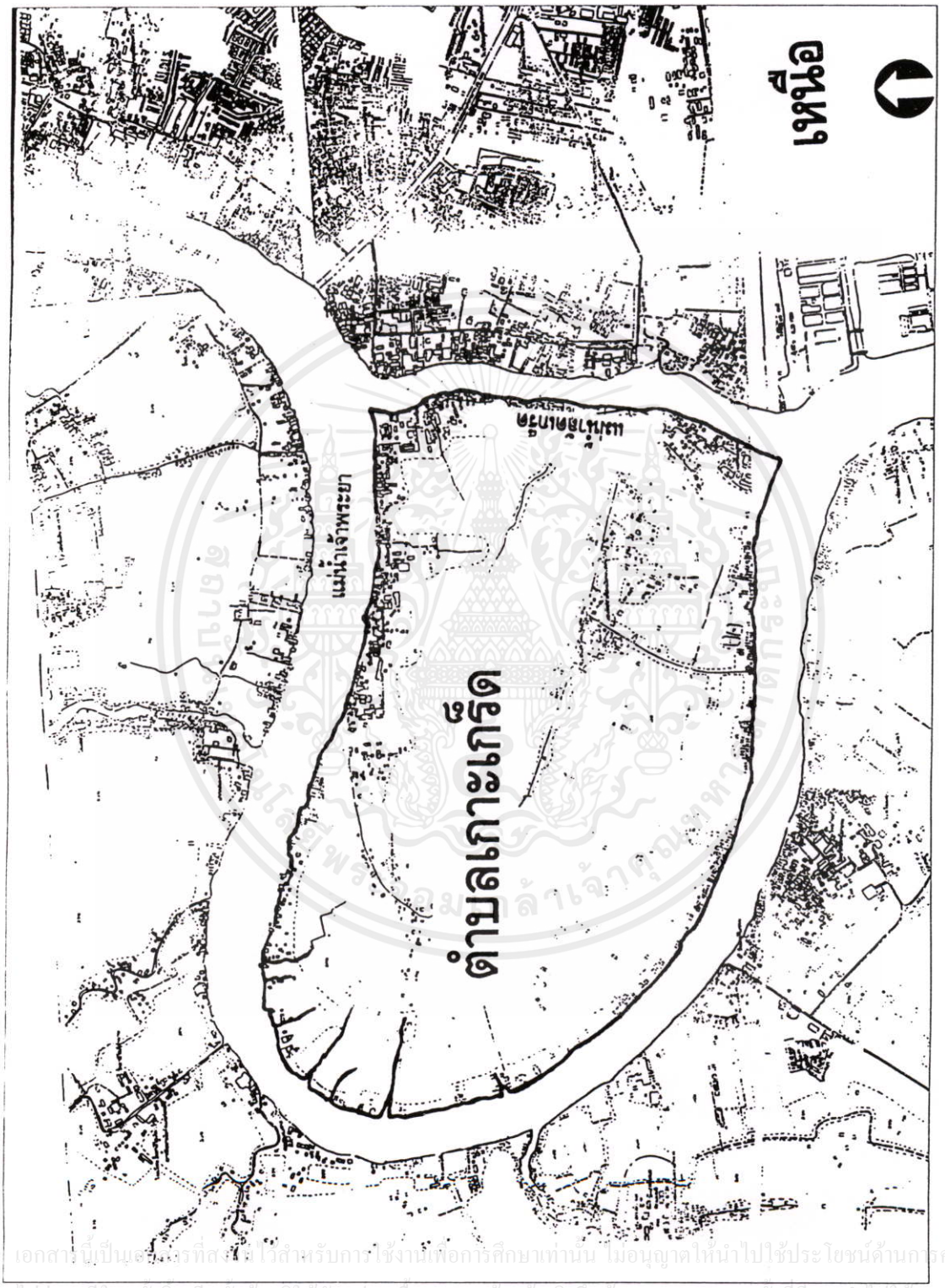

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

หลังจากนั้นบ้านแหลมจึงได้ถูกเรียกว่า "เกาะ" แต่ชื่อที่เรียกกันแรกๆ เรียกกันว่า "เกาะศาลากุน" ตามชื่อวัดบนเกาะนี้ คือวัดศาลากุน สันนิษฐานว่าได้ชื่อมาจากผู้สร้างศาลาถวายวัด คือ เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ ผู้มีชื่อเดิมว่ากุน ซึ่งในปัจจุบันวัดที่ท่านสร้างศาลาถวาย และบูรณะนั้น จึงมีชื่อว่าวัดศาลากุล ท่านเจ้าพระยานี้รับราชการเป็นสมุหนายก ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธ-เลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

เกาะเกร็ด เป็นชุมชนที่เจริญมาตั้งแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา สังเกตได้จากวัดที่สร้างขึ้นบนพื้นที่นี้ เป็นวัดที่สร้างขึ้นปลายสมัยอยุธยา เป็นโบราณสถานที่สวยงามทางด้านสถาปัตยกรรม และงดงามในคุณค่าทางวัฒนธรรม คนเกาะเกร็ดมีทั้งเชื้อสายไทยและชาวมอญที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของกษัตริย์ไทย ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คนไทยและมอญนั้นมีความคล้ายคลึงกันมาก ทั้งรูปร่าง ลักษณะ หน้าตา ผิวพรรณ ทั้งยังนับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน จึงทำให้เกิดการผสมผสานของวัฒนธรรมได้อย่างกลมเกลียว

การผสมผสานทางประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้อย่างสอดคล้องนุ่มนวลนั่นเอง ที่ทำให้พื้นที่เกาะเกร็ดเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยเสน่ห์ น่าประทับใจแก่ผู้ผ่านมาเยี่ยมเยือนตลอดมา แต่ถึงเช่นนั้นชาวมอญก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างเป็นพิเศษ ที่ยึดถือปฏิบัติเฉพาะในหมู่คนมอญ ซึ่งทำให้แตกต่างจากคนไทยโดยทั่วไป และกลายเป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้ผู้มาเยือนจดจำได้อย่างดี เช่นในต้นรัชกาลที่ 3 ประมาณ 150 กว่าปีมาแล้ว ราวปี พ.ศ.2327 สุนทรภู่ยอดกวีเอกของไทย ผู้เคยล่องเรือผ่านพื้นที่แถวนี้ ยังได้กล่าวถึงเกาะเกร็ด ในนิราศภูเขาทอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ และกาลเวลาอันยาวนานของชุมชนชาวมอญบนเกาะเกร็ด ได้อย่างดี ว่า

" ถึงเกร็ดย่านบ้านมอญแต่ก่อนเก่าผู้หญิงเกล้าผมงามตามภาษา
เดี๋ยวนี้มอญถอนไรจุกเหมือนตุ๊กตา ทั้งผัดหน้าจับเขม่าเหมือนชาวไทย " [1]

พื้นที่ส่วนใหญ่ของเกาะเกร็ด มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง เหมาะสำหรับการทำการเกษตร เนื่องจากพื้นที่เกาะถูกล้อมรอบไปด้วยแม่น้ำ ทั้งยังมีคูคลองซอยตามธรรมชาติ ที่แตกแขนงจากแม่น้ำเข้าไปในพื้นที่เกาะอย่างทั่วถึง ประชากรส่วนใหญ่จึงมีอาชีพเป็นเกษตรกร โดยมากเป็นการทำสวนไม้ผล ไม้ยืนต้น ส่วนชาวมอญนั้นมักมีฝีมือในด้านช่างปั้น จึงมีอาชีพในการปั้นโอ่งและหม้อน้ำ รวมถึงพาชนะจากดินเผาด้วย อีกทางหนึ่ง จากสภาพทางกายภาพที่เอื้ออำนวยทางกายภาพดังกล่าว คนเกาะเกร็ดจึงมีวิถีชีวิตแบบบ้านสวน มีการตั้งถิ่นฐานสร้างที่อยู่อาศัยตามริมน้ำ กลายเป็นชุมชนชาวน้ำที่ใช้เรือเป็นพาหนะและใช้คูคลองธรรมชาติเป็นทางสัญจรที่สำคัญ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สนชัย ศุขอัจจะสกุล, "กวานอาม่าน อนาคตชุมชนเกาะเกร็ด",นิตยสารสยามอารยะ,ฉบับที่ 23(เดือนธันวาคม 2537) หน้า 60

2. ด้านฐานะทางการเมืองการปกครอง

ในปี พ.ศ. 2427 พื้นที่ที่เป็นอำเภอปากเกร็ดในปัจจุบัน ซึ่งขณะนั้นยังคงมีฐานะเป็นแขวง เรียกว่า "แขวงตลาดขวัญ" ได้ถูกประกาศเป็น "อำเภอปากเกร็ด" มีพระรามัญนนทเขตต์คดี (เนียม นนทนาคร) ผู้ที่มีเชื้อสายชาวมอญ เป็นนายอำเภอปากเกร็ดคนแรก ซึ่งที่ว่าการอำเภอปากเกร็ดแต่แรกอยู่ที่บ้านของพระรามัญนนทเขตต์คดี ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 บนเกาะศาลากุน ต่อมาพื้นที่นี้ได้เลื่อนฐานะเป็นตำบลเรียกว่า "ตำบลเกาะเกร็ด" จากนั้นเกาะศาลากุน จึงได้มีชื่อใหม่ว่า "เกาะเกร็ด" อย่างเป็นทางการ สืบมาตั้งแต่บัดนั้นจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งกล่าวกันว่าชื่อนี้ชาวบ้านแถบย่านนั้นได้นิยมเรียกแทนเกาะศาลากุน มาตั้งแต่ก่อนจะได้ชื่อนี้เป็นทางการแล้ว เนื่องจากคำว่า "เกร็ด" นั้น โดยความหมายคือ ทางน้ำเล็กๆ ที่เชื่อมลำน้ำสองสายเข้าด้วยกัน มักเกิดขึ้นด้วยการขุดจากฝีมือมนุษย์ ในที่นี้หมายถึงคลองลัดเกร็ดน้อย ที่เชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงวัดปากอ่าว (วัดปรมัยฯ) กับแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงท้ายด่าน

3. ด้านสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี

ด้านการตั้งถิ่นฐานและประชากรของเกาะเกร็ด สันนิษฐานว่าคงจะมีชาวไทยอาศัยอยู่บ้างแต่ดั้งเดิมพอสมควร เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ ตรงบริเวณท้ายด่าน เคยเป็นด่านเก็บภาษีเรือสินค้า ที่จะเดินทางออกทะเลที่อ่าวไทย เพื่อไปค้าขายยังต่างแดน และมีวัดเดิมอยู่แล้ว คือวัดปากอ่าว ดังปรากฏในเนื้อหาช่วงที่กล่าวถึงการขุดคลองลัดเกร็ดน้อย ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ แห่งกรุงศรีอยุธยา ที่กล่าวถึงแล้วข้างต้น จึงสันนิษฐานว่าน่าจะมีชุมชนอยู่มาแต่ดั้งเดิมแล้ว ต่อมาเมื่อเกิดสงครามไทย-พม่า ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาน่าจะมีการอพยพครัวเรือนหนีข้าศึกลึกเข้าไปในแผ่นดินไกลๆ เนื่องจากพม่าได้ยึดพื้นที่แถบนี้ใช้เป็นที่ตรวจเรือแพของคนไทย ชุมชนชาวน้ำบนพื้นที่แถบนี้จึงร้างไป เพราะเมื่อถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อได้ทรงพระราชทานที่ดินแถบนี้ให้ชาวมอญอพยพได้ตั้งถิ่นฐาน พบว่าเป็นที่ร้างอยู่ก่อน

ส่วนชาวมอญที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เกาะเกร็ดนั้น กล่าวกันว่าน่าจะเป็นชาวมอญที่เรียกกันว่ามอญใหม่ ซึ่งอพยพเข้ามาในประเทศไทย ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และเป็นครั้งที่ 2 ของการอพยพเข้ามายังกรุงรัตนโกสินทร์ โดยที่ก่อนหน้านั้นชาวมอญได้มีการอพยพเข้ามาในประเทศไทยครั้งใหญ่ ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา เป็นมอญที่โดยเสด็จเข้ามา ระหว่างสงครามไทย-พม่า ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรทรงพระกรุณาแก่มอญกลุ่มนี้มาก โปรดให้มีที่ดินในหัวเมืองต่างๆ เป็นที่ทำมาหากิน และทรงตั้งขุนนางมอญขึ้นให้เป็นผู้ปกครองกันเอง เป็นหมวดหมู่เพื่อใช้ในราชการศึก ไม่ต้องมีหนังสือต่างด้าว ให้สิทธิเสรีภาพเหมือนดั่งคนไทยทุกประการ ได้รับความไว้วางใจให้รับราชการสืบข่าวข้าศึก และ ลาดตระเวณปลายด่านที่ติดต่อกับประเทศพม่า เนื่องจากการยึดมั่นในความจงรักภักดีที่มีต่อองค์สมเด็จพระนเรศวร จึงเป็นเหตุให้เข้ากับทางราชการไทยและสังคมไทยได้เป็นอย่างดี และรวดเร็วกว่าชนชาติอื่นๆ ที่เข้ามาในประเทศไทย โดยมอญกลุ่มนี้เรียกว่ามอญเก่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลังจากนั้นชาวมอญได้มีการอพยพครั้งใหญ่เข้ามาในประเทศไทยอีก ในสมัยสมเด็จพระเจ้า-ตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี ประมาณ ปี พ.ศ. 2317 เนื่องจากในตอนนั้นชาวมอญไม่ยอมรับอำนาจของพม่าที่มีอยู่เหนือตน เมื่อจับอาวุธสู้กับพม่าไม่สำเร็จผล จึงพากันมาพึ่งพระบารมี ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินได้ทรงโปรดให้รับมอญอพยพรุ่นนี้โดยดี พระราชทานที่ดินให้ทำกินเป็นหลักแหล่ง ในเขตจังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี และโปรดให้ตั้งขุนนางขึ้นปกครองมอญด้วยกันอย่างที่เคยเป็นมา เช่นเดียวกับสมัยสมเด็จพระนเรศวร และชาวมอญในสมัยนี้ก็ได้ถวายความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินอย่างสูงเช่นเดียวกัน ชาวมอญที่อพยพเข้ามาในช่วงเวลานี้ ส่วนมากเป็นครอบครัวทหาร ได้ร่วมกับชาวมอญเก่าที่อพยพมาตั้งแต่สมัยอยุธยาและทหารไทย ทำศึกสงครามขับไล่ทหารพม่าอย่างเข้มแข็งกล้าหาญยิ่งโดยเฉพาะสงครามเก้าทัพ จึงได้รับพระราชทานยศเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่จำนวนมากในเวลาต่อมา เช่น ท่านพระยาเจ่งนายทหารมอญคนสำคัญในศึกครั้งนั้น ผู้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ที่ปากคลองบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเป็นต้นสกุล "คชเสนี" นั้น ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นเจ้าพระยามหาโยธา

ชาวมอญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยครั้งใหญ่ครั้งล่าสุด คือชาวมอญที่อพยพเข้ามาในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยได้อพยพเข้ามาถึงสองแสนกว่าคน ในครั้งนั้นสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงโปรดให้จัดทัพหลวง มีสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ หรือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ในเวลาต่อมา ซึ่งขณะนั้นมีพระชันษาเพียง 8 หรือ 9 ขวบ สมมุติวงศ์เป็นจอมทัพ ไปรับชาวมอญกลุ่มนี้นำเข้ามาใกล้กรุงเทพ นับว่าเป็นเกียรติแก่มอญกลุ่มนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งมีผู้ให้ข้อสังเกตว่า การที่ทรงมีพระกรุณาแก่ชาวมอญในครั้งนั้น อาจจะเนื่องมาจากทรงรำลึกถึงสมเด็จพระบรมราชชนนี คือสมเด็จพระอมรินทราบรมราชชนนี ซึ่งได้ชื่อว่าทรงถือกำเนิดมาในตระกูลมอญที่อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ก็เป็นได้ จากนั้นทรงโปรดให้ชาวมอญกลุ่มนั้นตั้งรกรากอยู่ที่เมืองปทุมธานี ตลอดลงมาจนถึงปากลัด ปากเกร็ด นนทบุรี ลงไปจนถึงพระประแดง และโปรดให้ตั้งขุนนางมอญปกครองดูแลกันเองอย่างที่เคยเป็นมา ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวชาวมอญได้ตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนชาวน้ำริมแม่น้ำเจ้าพระยาเรื่อยมาซึ่งเป็นที่ร้างเนื่องจากชาวไทยอพยพจากไปเพราะหนีพม่าข้าศึก ตั้งแต่ปากน้ำไปจนถึงบางปะอิน ชาวมอญรุ่นนี้เรียกว่ามอญใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งก็คือชาวมอญที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เกาะเกร็ด และเป็นชาวมอญที่มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าช่วงเวลานั้นคือช่วงเวลาที่ชุมชนชาวมอญบนพื้นที่เกาะเกร็ดได้ถือกำเนิดขึ้น ซึ่งต่อมาชุมชนแห่งนี้ ได้กลายเป็นแหล่งพำนักพักพิงและก่อกำเนิดบุคคลผู้มีชื่อเสียง และมีความสำคัญต่อวงการราชการไทย รวมถึงสังคมไทยโดยรวม อย่างมากมายหลายท่าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ท่านที่อาวุโสที่สุด ที่พอสืบประวัติได้ท่านหนึ่งคือ "หลวงนราบริรักษ์" รับราชการสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในกรมพลตระเวณกรุงเทพฯ ของ "กรมพระนเรศวรฤทธิ์" เจ้ากรมตำรวจนครบาลคนแรกของประเทศไทย และทรงเป็นต้นสกุลกฤดากรด้วย ซึ่งกรมพระนเรศวรฤทธิ์ นั้น ท่านทรงเป็นพระโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เกิดจากเจ้าจอมมารดากลิ่น ซึ่งเป็นชาวมอญโดยแท้ สืบเชื้อสายมาจากท่านเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรี่ยะ) ซึ่งเป็นบุตรของเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ต้นสกุลคชเสนี ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 กรมพระนเรศวรฤทธิ์ จึงดำรงพระยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ ทรงมีบุตรและธิดาหลายคน หนึ่งในนั้นคือพระองค์เจ้าบวรเดช ซึ่งเชื้อสายของท่าน กับหม่อมแช่ม คือ "พลโท หม่อมเจ้า ชิดชนก กฤดากร" ปัจจุบัน อายุ 90 กว่าปี แม้จะย้ายจากพื้นที่เกาะเกร็ดไปแล้ว แต่ก็ยังคงพำนักอยู่ที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และตำหนักของเจ้าจอมมารดากลิ่น ซึ่งเป็นย่าของพระองค์เจ้าบวรเดช และเป็นทวดของพลโท หม่อมเจ้า ชิดชนก ในปัจจุบันก็ยังคงปรากฏอยู่บนพื้นที่เกาะเกร็ด บริเวณหมู่ที่ 7 หลังวัดปรมัยฯ ด้วย

นอกจากนั้นยังปรากฏบ้านเรือน และเชื้อสายของบุคคลสำคัญ อีกหลายท่าน เช่น ร.ต.อ. ขุนหาญระงับเหตุ มือปราบชื่อดังสมัยรัชกาลที่ 6 , พระยาพิชัยบุรินทร์ รับราชการเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย สมัยรัชกาลที่ 6 เช่นกัน ซึ่งในขณะนั้นเจ้าพระยายมราชเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย , รท. ขุนรณยุทธ์ นายทหารบก อาจารย์ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม , พท. ไสว ดวงมณี (หลานลุงของพระยาพิชัยบุรินทร์) รับราชการเป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญ สมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี และ พ.ต.ต. หลวงพิบูล อนุโยคกิจ ซึ่งเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจรุ่นแรก ตั้งแต่โรงเรียนนายร้อยตำรวจยังตั้งอยู่ที่ห้วยจรเข้ และเป็นเจ้าของชุดนักเรียนนายร้อยตำรวจรุ่นแรก ที่จัดแสดงให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าชมในพิพิธภัณฑ์ตำรวจด้วย ซึ่งต่อมาในปัจจุบัน หลานปู่ของท่านผู้นี้ คืออาจารย์พิศาล บุญผูก นักวิชาการวิทยากร และนายกชมรมเยาวชนมอญ กรุงเทพฯ ได้มีส่วนในการทำงานเพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ สภาพสังคมวัฒนธรรม อันดีงามของชาวมอญ ในประเทศไทย อย่างจริงจัง และมีบทบาทสำคัญอย่างมากในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่เกาะเกร็ด แห่งนี้ เป็นต้น

สำหรับประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ด อีกกลุ่มหนึ่งนั้น ได้แก่ กลุ่มของชาวมาลายู หรือชาวมุสลิม ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม และเป็นผู้อพยพเข้ามาอาศัยในจังหวัดนนทบุรีเป็นกลุ่มล่าสุด แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม โดยที่กลุ่มแรกเป็นชาวปัตตานี อพยพเข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลบางกระสอ และตำบลบางตะนาวศรี ในเขตอำเภอเมืองนนทบุรี ส่วนกลุ่มหลังเป็นชาวไทรบุรี อพยพเข้ามาสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด ซึ่งต่อมาได้ข้ามฝั่งมาตั้งถิ่นฐานก่อสร้างบ้านเรือนยังพื้นที่เกาะเกร็ด ใกล้วัดศาลากุล ในหมู่ที่ 3 ตรงข้ามกับชุมชนเดิมที่ฝั่งตำบลท่าอิฐ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เนื่องจากไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด แต่คนเกาะเกร็ดนั้นส่วนใหญ่แล้วจะนับถือศาสนาพุทธ จึงทำให้สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ของชุมชนบนพื้นที่แห่งนี้เป็นชุมชนที่เกี่ยวพันกับคติความเชื่อและแนวความคิดทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญ ทั้งในหมู่ผู้คนเชื้อสายไทยและชาวมอญ ที่ต่างก็นับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน แต่ถึงอย่างไรชาวมอญก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในหมู่ตน ที่น่าสนใจและแตกต่างจากคนไทยโดยทั่วไป ซึ่งประเพณีเหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันตั้งแต่ระยะแรกสุดของชีวิตคือขณะอยู่ในครรภ์จนเกิด กระทั่งถึงสุดท้ายของชีวิต คือการตาย

นอกจากนั้นในช่วงระหว่างงานบุญ ประเพณีของชาวมอญจะนิยมจัดให้มีการแสดงนาฏศิลป์ชั้นสูงตามแบบชาวรามัญโบราณ เช่น การรำมอญ การรำเจ้า การแสดงมโหรีและทะแยมอญ มรดกล้ำค่าทางด้านคีตศิลป์ และขบวนแห่ที่ยิ่งใหญ่ตระการตา แสดงถึงความสามัคคีกลมเกลียว การร่วมแรงร่วมใจและความศรัทธายึดมั่นในพุทธศาสนา เช่น ขบวนแห่งหางหงส์ ขบวนแห่น้ำหวาน ขบวนแห่ข้าวแช่ ขบวนแห่นก แห่ปลา รวมถึงการละเล่นต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน รื่นเริง บันเทิงใจ เป็นที่น่าสนใจ เช่น การเล่นสะบ้า การเล่นเพลงเรือ ซึ่งนับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นเสน่ห์อันน่าชื่นชมของชุมชนชาวมอญบนเกาะเกร็ดมาช้านาน

สถาปัตยกรรมด้านศาสนาสถาน เรียกได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสำคัญยิ่งที่ชนชาวมอญได้นำติดตัวมาจากอาณาจักรมอญที่เคยรุ่งเรืองในอดีต ด้วยเหตุที่ชาวมอญเป็นผู้ที่มีความศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าพวกเขาจะพักพิงตั้งถิ่นฐานอยู่บนแผ่นดินใด องค์เจดีย์ที่เลียนแบบพระมหาเจดีย์มุเตา แห่งกรุงหงสาวดี ราชธานีของอาณาจักรมอญโบราณ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศพม่าและวัดแบบมอญที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ซึ่งงดงามไม่แพ้ชนชาติใดนั้น ก็จะปรากฏเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรเป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นเครื่องเตือนใจถึงสำนึกแห่งความเป็นชาติ ของชาวมอญในชุมชนนั้นๆ เสมอมา

นอกจากนั้นความสามารถในการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมเครื่องเคลือบดินเผา ในรูปของพาชนะประเภทต่างๆ เช่น โอ่ง ครก หม้อน้ำ โถน้ำ จาน ชาม รูปทรงลวดลายแปลกตาวิจิตรพิศดาร อันเป็นลักษณะเฉพาะที่ตกทอดกันมาของศิลปมอญโดยแท้ ซึ่งเป็นที่ยกย่องของคนทั่วไปว่ามีความละเอียดงดงามมากนั้น ก็เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง ที่คนไทยเชื้อสายมอญบนเกาะเกร็ดยึดเป็นอาชีพมาช้านานในประวัติศาสตร์ ได้ปรากฏว่าเครื่องปั้นดินเผาชาวมอญเกาะเกร็ดนี้เป็นสินค้าลือชื่อ ทั้งในด้านคุณภาพและความงดงาม จนสามารถส่งลงเรือไปขายตามลำน้ำเจ้าพระยาถึงหัวเมืองทางด้านเหนือได้ไกลๆ เนื่องจากสภาพดินซึ่งเป็นวัตถุดิบในงาน มีความเอื้ออำนวยต่อกิจการเป็นอย่างดี ปรพกอบกับความสะดวกในการคมนาคมขนส่งทางน้ำ พื้นที่เกาะเกร็ดจึงกลายเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงโด่งดัง ในเวลาอันรวดเร็ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปัจจุบันบนเกาะเกร็ดก็ยังคงมีหมู่บ้านปั้นงานดินเผาของชาวมอญ ที่เรียกกันเป็นภาษามอญว่า "กวานอาม่าน" ซึ่งแปลว่า "หมู่บ้านช่างปั้น" สืบสานศิลปดังกล่าวเป็นอาชีพหนึ่งที่ยังคงทำรายได้อยู่ กระทั่งจังหวัดนนทบุรี ยังเลือกนำเอาหม้อน้ำลายวิจิตร อันเป็นศิลปมอญ มาใช้เป็นตราประจำจังหวัด ดังรูปที่ 4.3 และ คำขวัญประจำจังหวัดนนทบุรี คือ "พระตำหนักสง่างาม ลือนามสวนสมเด็จ เกาะเกร็ดแหล่งดินเผา วัดเก่านามระบือ เลื่องลือทุเรียนนนท์" ก็ยังกล่าวถึงความสำคัญของเกาะเกร็ดในเรื่องเครื่องปั้นดินเผาด้วย

ดังนั้นหากจะกล่าวถึงจุดเด่นของชุมชนบนเกาะเกร็ดที่แตกต่างจากที่อื่น นอกจากสภาพแวดล้อมที่งดงามตามธรรมชาติ วิถีชีวิตแบบบ้านสวน และการเป็นชุมชนชาวน้ำที่หาได้ยากในสังคมไทยปัจจุบันแล้ว ก็คงกล่าวได้ว่ารูปแบบวัฒนธรรมมอญของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญบนเกาะเกร็ดนั้น ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญและไม่อาจมองข้ามถึงความทรงคุณค่าไปได้

รูปที่ 4.3 ตราประจำจังหวัดนนทบุรี ใช้รูปหม้อน้ำลายวิจิตร เครื่องปั้นดินเผา ศิลปมอญ เป็นสัญลักษณ์ [1]

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] จากแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี จัดทำโดยสำนักงานจังหวัดนนทบุรี

ข. สภาพปัจจุบัน

1. ลักษณะทางด้านกายภาพ และการเมืองการปกครอง

1.1 ที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ อาณาเขต และการแบ่งเขตการปกครอง

พื้นที่ศึกษามีฐานะเป็นตำบล เรียกว่าตำบลเกาะเกร็ด อยู่ในเขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในขณะที่อำเภอปากเกร็ด อันเป็นที่ตั้งของพื้นที่ศึกษานั้น ได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 ตำบล 82 หมู่บ้าน พื้นที่รวมประมาณ 89.023 ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีพื้นที่อยู่ทั้งในฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา

ตำบลเกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษานั้น อยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันมีขนาดพื้นที่ประมาณ 4.544 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,840 ไร่ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่างๆ ในอำเภอปากเกร็ด โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยา ช่วงที่เรียกว่าอ้อมเกร็ด และแม่น้ำลัดเกร็ด กั้นกลาง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อแม่น้ำเจ้าพระยา (อ้อมเกร็ด) และตำบลคลองพระอุดม

ทิศใต้ ติดต่อแม่น้ำเจ้าพระยา (อ้อมเกร็ด) และตำบลท่าอิฐ

ทิศตะวันออก ติดต่อแม่น้ำลัดเกร็ด และตำบลปากเกร็ด

ทิศตะวันตก ติดต่อแม่น้ำเจ้าพระยา (อ้อมเกร็ด) และตำบลอ้อมเกร็ด

ดังปรากฏในรูปที่ 4.4 และจากตารางยังพบว่า ตำบลเกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษานั้น แบ่งพื้นที่เป็น 7 หมู่บ้าน ดังรูปที่ 4.5 ซึ่งมีจำนวนประมาณของพื้นที่และครัวเรือน ดังตารางที่ 4.1 มีผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน เป็นตัวแทนอำนาจรัฐตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนเนื้อที่ และหลังคาเรือนในพื้นที่ตำบลเกาะเกร็ดแยกตามหมู่บ้าน [1]

หมู่บ้าน	เนื้อที่ (ไร่)	หลังคาเรือน
1. บ้านลัดเกร็ด	580	198
2. บ้านศาลากุลนอก	280	220
3. บ้านศาลากุลใน	759	167
4. บ้านคลองสระน้ำอ้อย	303	99
5. บ้านท่าน้ำ	508	207
6. บ้านเสาธงทอง	230	142
7. บ้านโอ่งอ่าง	180	81
รวม	2,840	1,114

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

รูปที่ 4.4 แสดงที่ตั้งเกาะเกร็ดในเขตการปกครองเป็นตำบลของอำเภอปากเกร็ด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ และ ข้อมูล : แผนที่การแบ่งเขตตำบล ของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

รูปที่ 4.5 แสดงการแบ่งเขตการปกครองในพื้นที่ตำบลเกาะเกร็ด ออกเป็น 7 หมู่บ้าน

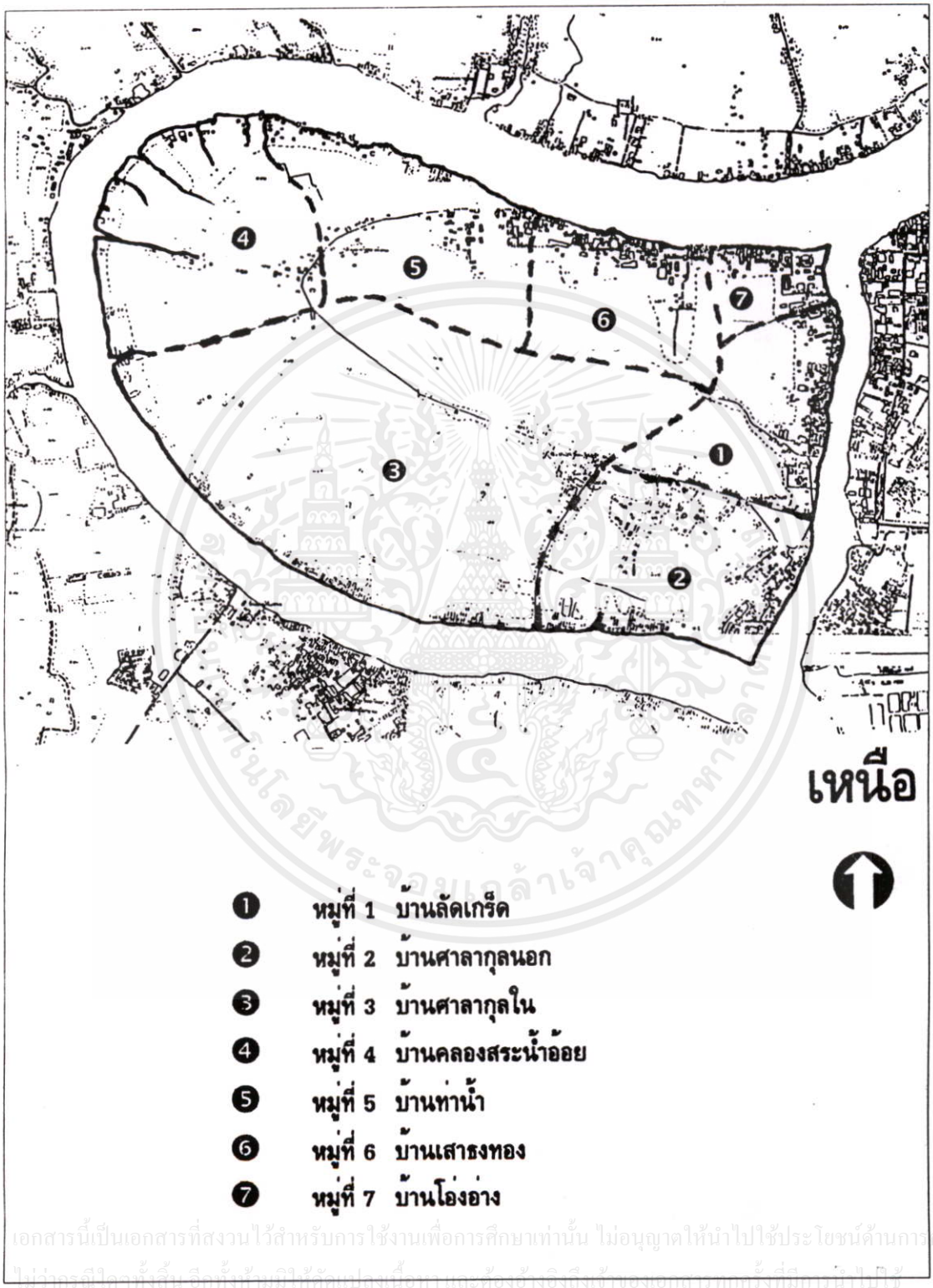

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม พ.ศ. 2540 และเทียบเคียงจากแผนที่แบ่งเขตหมู่บ้านของ อบต.เกาะเกร็ด โดยผู้ศึกษา

1.2 ภูมิประเทศ

ตำบลเกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษานั้น มีลักษณะเป็นเกาะ อยู่กลางลำแม่น้ำเจ้าพระยา ถูกล้อมรอบไปด้วยแม่น้ำ ทั้งยังมีคูคลองแยกย่อยเข้าไปในพื้นที่กลางเกาะอีกมาก จึงทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม โดยไล่ระดับจากตรงกลางพื้นที่ด้านในเกาะจะเป็นที่ราบลุ่ม ลงไปยังพื้นที่ริมน้ำ ซึ่งเป็นที่ลุ่มต่ำน้ำท่วมถึง และในช่วงฤดูฝนจะมีน้ำท่วมถึงตลอดทั้งเกาะ

1.3 ภูมิอากาศ และการกระจายตัวของฝน

เป็นแบบร้อนชื้น หรือมรสุมเมืองร้อน คล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ ของอำเภอปากเกร็ด และจังหวัดนนทบุรี ฝนจะตกชุกในช่วงฤดูฝน และตกมากที่สุดในเดือนกันยายน โดยปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในรอบปี ประมาณ 1,225 มิลลิเมตร หรือประมาณ 50.20 นิ้ว/ปี

1.4 สมรรถนะของดิน

บริเวณพื้นที่เกาะเกร็ดมีลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว ซึ่งมีชุดดินอยู่ด้วยกัน 2 ชุด คือ ชุดดินบางกอก ซึ่งเป็นชุดดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูงเหมาะสำหรับการทำนาข้าวและปลูกพืชอื่นๆ อยู่บริเวณตอนกลางของพื้นที่ และชุดดินธนบุรี ซึ่งเป็นชุดดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง มักจะใช้ยกร่องเพื่อปลูกผักและทำสวนผลไม้ อยู่บริเวณที่ราบลุ่มใกล้ริมฝั่งแม่น้ำของพื้นที่

1.5 แหล่งน้ำตามธรรมชาติ

นอกจากแหล่งน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ล้อมรอบเกาะเกร็ดอยู่แล้ว ในบริเวณพื้นที่ภายในเกาะเกร็ดยังมีคูคลองตามธรรมชาติ มีสภาพดังรูปที่ 4.6 อีกเป็นจำนวนมาก ประมาณ 20 กว่าสาย

รูปที่ 4.6 สภาพคลองวัดศาลากุล [1]

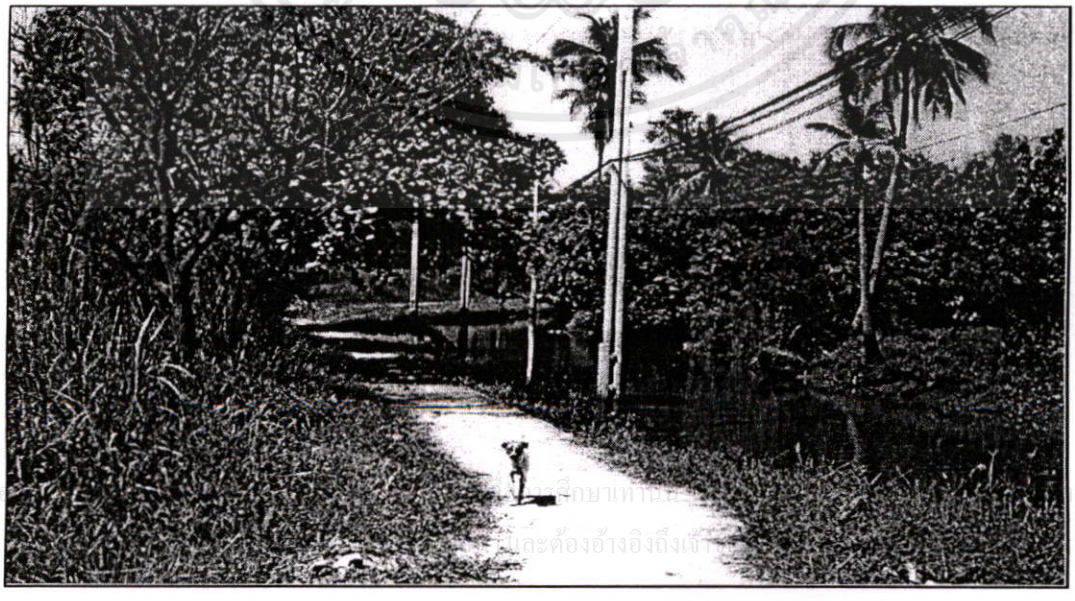

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

โดยแต่ละคลองนั้นจะมีขนาด กว้าง ยาว ลึก โดยประมาณ แตกต่างกันไป ดังตารางที่ 4.2 และ มีที่ตั้งในเกาะเกร็ดอยู่ในเขตหมู่บ้านต่างๆ กระจายทั่วพื้นที่ ซึ่งคลองเหล่านี้ได้เป็นเสมือนเครือข่ายแตกแขนงโยงใยนำสายน้ำ จากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไปยังพื้นที่ต่างๆ ด้านในพื้นที่เกาะเกร็ด เป็นประโยชน์ในการเดินทาง และการใช้น้ำในด้านต่างๆ ของประชากร หากแต่ในหน้าแล้งคลองบางแห่งประสบภาวะตื้นเขิน จึงทำให้เกิดปัญหาความไม่สะดวกอยู่บ้าง ได้รับการขุดลอกเพียง 3 คลอง คือ คลองวัดศาลากุล ในหมู่ที่ 3 , คลองวัดจันทร์ ในหมู่ที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2537 และคลองตาม้วน ในหมู่ที่ 6 เมื่อปี พ.ศ. 2536 โดยมีแนวคลองสายสำคัญ ดังรูปที่ 4.7

ตารางที่ 4.2 แสดงขนาดคลองธรรมชาติในพื้นที่เกาะเกร็ด แยกตามเขตหมู่บ้าน [1]

ชื่อคลอง	ขนาด			หมู่ที่
	กว้าง	ยาว	ลึก	
1. คลองวัดฉิมพลีสุทธาวาส	4 เมตร	300 เมตร	2 เมตร	หมู่ที่ 1
2. คลองศาลเจ้าพ่อปราสาททอง	3 เมตร	800 เมตร	2 เมตร	หมู่ที่ 2
3. คลองตาหยด (คลองศาลากุล)	2 เมตร	800 เมตร	1 เมตร	,,
4. คลองชมพูลาย	3 เมตร	500 เมตร	1 เมตร	,,
5. คลองบ้านครูเพี้ยน	3 เมตร	500 เมตร	1 เมตร	,,
6. คลองโต๊ะดำ	4 เมตร	1,300 เมตร	3 เมตร	หมู่ที่ 3
7. คลองวัดศาลากุล	8 เมตร	800 เมตร	2 เมตร	,,
8. คลองบ้านตาฮวย	3 เมตร	800 เมตร	1 เมตร	,,
9. คลองบ้านนายสวัสดิ์	2 เมตร	500 เมตร	1 เมตร	,,
10. คลองสระน้ำอ้อย	4 เมตร	600 เมตร	3 เมตร	หมู่ที่ 4
11. คลองวัดจันทร์	4 เมตร	800 เมตร	3 เมตร	หมู่ที่ 5
12. คลองวัดมะขามทอง	3 เมตร	200 เมตร	1 เมตร	,,
13. คลองบ้านนายเทียมศักดิ์	3 เมตร	400 เมตร	2 เมตร	,,
14. คลองบ้านนางเมี้ยน	3 เมตร	500 เมตร	1 เมตร	,,
15. คลองบ้านนายบุญเรือง	3 เมตร	500 เมตร	2 เมตร	,,
16. คลองบ้านนายตุ๋ย	3 เมตร	600 เมตร	2 เมตร	,,
17. คลองบ้านนายชุบ	2 เมตร	700 เมตร	1 เมตร	,,
18. คลองตาม้วน	2 เมตร	80 เมตร	0.75 เมตร	หมู่ที่ 6
19. คลองวัดเสาธงทอง	3 เมตร	200 เมตร	1 เมตร	,,
20. คลองวัดไผ่ล้อม	3 เมตร	200 เมตร	1 เมตร	,,
21. คลองวัดปรมัยยิกาวาส	3 เมตร	300 เมตร	2 เมตร	,,

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

รูปที่ 4.7 แสดงคลองต่างๆ ในพื้นที่เกาะเกร็ด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

2. ลักษณะทางด้านสังคม วัฒนธรรม

2.1 ประชากรและครัวเรือน

ประชากรบนพื้นที่เกาะเกร็ด มีจำนวนประมาณ 6,063 คน แบ่งเป็นหญิง 3,140 คน และเป็นชาย 2,923 คน มีครัวเรือน ประมาณ 1,114 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ยของประชากร/ครัวเรือน ประมาณ 5 คน/ครัวเรือน โดยมีจำนวนแยกตามหมู่บ้าน ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนครัวเรือนและประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ดแยกตามเพศและหมู่บ้าน[1]

หมู่	ประชากร			ครัวเรือน
	หญิง	ชาย	รวม	
หมู่ 1 บ้านลัดเกร็ด	584	528	1,112	198
หมู่ 2 บ้านศาลากุลนอก	588	525	1,113	220
หมู่ 3 บ้านศาลากุลใน	523	477	1,000	167
หมู่ 4 บ้านคลองสระน้ำอ้อย	246	256	502	99
หมู่ 5 บ้านท่าน้ำ	537	525	1,062	207
หมู่ 6 บ้านเสาธงทอง	472	452	924	142
หมู่ 7 บ้านโอ่งอ่าง	190	160	350	81
รวม	3,140	2,923	6,063	1,114

โดยที่ในพื้นที่เกาะเกร็ดมีจำนวนประชากรแยกตามช่วงอายุต่างๆ คือ

ช่วงอายุที่ 1 อายุ 1 วัน - 3 ปี

ช่วงอายุที่ 2 อายุ 3 ปี 1 วัน - 6 ปี

ช่วงอายุที่ 3 อายุ 6 ปี 1 วัน - 12 ปี

ช่วงอายุที่ 4 อายุ 12 ปี 1 วัน - 14 ปี

ช่วงอายุที่ 5 อายุ 14 ปี 1 วัน - 18 ปี

ช่วงอายุที่ 6 อายุ 18 ปี 1 วัน - 50 ปี

ช่วงอายุที่ 7 อายุ 50 ปี 1 วัน - 60 ปี

ช่วงอายุที่ 8 อายุ 60 ปี ขึ้นไป กระจายอยู่ในหมู่ต่างๆ ดังตารางที่ 4

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ด แยกตามช่วงอายุ และหมู่บ้าน [1]

แบ่งช่วงอายุ	หมู่บ้าน																					ผลรวม		
	หมู่ที่ 1			หมู่ที่ 2			หมู่ที่ 3			หมู่ที่ 4			หมู่ที่ 5			หมู่ที่ 6			หมู่ที่ 7			รวม	รวม	รวม
	หญิง	ชาย	รวม	หญิง	ชาย	รวม	หญิง	ชาย	รวม	หญิง	ชาย	รวม	หญิง	ชาย	รวม	หญิง	ชาย	รวม	หญิง	ชาย	รวม	หญิง	ชาย	ทั้งสิ้น
1	19	20	39	13	9	22	20	18	38	4	3	7	27	21	48	17	22	39	7	6	13	107	99	206
2	20	15	35	17	23	40	31	20	51	5	12	17	14	11	25	19	26	45	10	6	16	116	113	229
3	42	27	69	41	48	89	33	36	69	14	22	36	41	45	86	42	37	79	9	9	18	222	224	446
4	20	19	39	28	21	49	21	14	35	7	6	13	16	20	36	18	20	38	2	5	7	112	105	217
5	47	72	119	63	58	121	48	54	102	24	28	52	37	44	81	33	45	78	14	12	26	266	313	579
6	289	248	537	272	255	527	245	235	480	117	131	248	275	274	549	247	230	477	97	82	179	1542	1455	2997
7	52	57	109	74	59	133	59	48	107	37	28	65	52	57	109	41	35	76	14	14	28	329	298	627
8	95	70	165	80	52	132	66	52	118	38	26	64	75	53	128	55	37	92	37	26	63	446	316	762
	584	528	1112	588	525	1113	523	477	1000	246	256	502	537	525	1062	472	452	924	190	160	350	3140	2923	6063

จากตารางพบว่าประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ด มีกลุ่มวัยแรงงาน หรือ กลุ่มช่วงอายุที่ 6 ถึงช่วงอายุที่ 7 มากที่สุด คือประมาณ 3,624 คน หรือ 60% ของจำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่เกาะเกร็ด รองลงมาคือประชากรกลุ่มวัยเด็กและเยาวชน หรือ กลุ่มช่วงอายุที่ 1 ถึงช่วงอายุที่ 5 คือประมาณ 1,677 คน หรือ 28% ของจำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่เกาะเกร็ด สุดท้ายกลุ่มที่น้อยที่สุดคือประชากรกลุ่มวัยผู้สูงอายุ หรือ กลุ่มช่วงอายุที่ 7 คือประมาณ 762 คน หรือ 12% ของจำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่เกาะเกร็ด โดยประชากรกลุ่มวัยต่างๆ ทั้ง 3 กลุ่มนี้ ได้มีการกระจายตัวอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวนประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ด แยกตามกลุ่มวัยต่างๆ และหมู่บ้าน [2]

กลุ่มประชากร	หมู่ที่						
	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5	หมู่ที่ 6	หมู่ที่ 7
กลุ่มวัยแรงงาน	646	660	587	313	658	553	207
กลุ่มวัยเด็ก และเยาวชน	301	321	292	125	276	279	80
กลุ่มผู้สูงอายุ	165	132	118	64	128	92	63
รวม	1,112	1,113	1,000	502	1062	924	350

[1] สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

[2] ที่เดียวกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากตารางพบว่าประชากรกลุ่มวันแรงงานมีจำนวนใกล้เคียงกันในทุกหมู่บ้าน คือประมาณ 60% ของจำนวนประชากรทั้งหมดในแต่ละหมู่บ้าน ส่วนประชากรกลุ่มวัยเด็กและเยาวชน ส่วนใหญ่ คือในหมู่ที่ 1 - 6 จะมีจำนวนใกล้เคียงกันคือประมาณ 27% ของจำนวนประชากรทั้งหมดในแต่ละหมู่บ้าน โดยที่ในหมู่ที่ 7 จะแตกต่างไป คือมีประชากรกลุ่มวัยนี้เพียง 23% ของจำนวนประชากรทั้งหมดในหมู่บ้าน ในขณะที่ประชากรกลุ่มวัยผู้สูงอายุส่วนใหญ่ คือในหมู่ที่ 1 - 6 จะมีจำนวนใกล้เคียงกันคือประมาณ 13% ของจำนวนประชากรทั้งหมดในแต่ละหมู่บ้าน โดยที่ในหมู่ที่ 7 จะแตกต่างไป คือมีประชากรกลุ่มวัยนี้มากถึง 18% ของจำนวนประชากรทั้งหมดในหมู่บ้าน ในพื้นที่เกาะเกร็ดมีความหนาแน่นเฉลี่ยประมาณ 1,344 คน/ตร.กม. เป็นชาวไทยเชื้อสายมอญ ประมาณ ร้อยละ 43 มีชาวไทยเชื้อสายไทย และไทยจีน ประมาณ ร้อยละ 42 นอกนั้นเป็นชาวไทยมุสลิม ประมาณ ร้อยละ 15 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่

2.2 การตั้งถิ่นฐาน

ส่วนใหญ่จะมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนกันอย่างหนาแน่นอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตามแนวริมลำคลอง ตามแนวถนนสาธารณะและถนนซอย โดยรอบพื้นที่เกาะเพื่อประโยชน์ในการคมนาคม และการนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน และเพื่อความสะดวกในการนำน้ำมาใช้สำหรับการเกษตรกรรม อันเป็นกิจกรรมในการใช้พื้นที่บนเกาะเกร็ด และมีการเกาะกลุ่มของที่พักอาศัยอยู่รอบๆ สถานที่สำคัญต่างๆ เช่น วัด โรงเรียน และโรงงานเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีบางส่วนที่มีการตั้งบ้านเรือนกระจายออกไปตามพื้นที่ทำการเกษตร เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาผลผลิต โดยประชากรเชื้อสายไทย และเชื้อสายไทยจีน จะกระจายอยู่ในหมู่ที่ 2 , 3 , 4 และ 5 ส่วนประชากรเชื้อสายมอญจะตั้งบ้านเรือนเกาะกลุ่มกันบริเวณริมน้ำจากหมู่ที่ 6 , 7 , 1 และประชากรชาวไทยมุสลิมนั้นจะอาศัยตั้งบ้านเรือนเกาะกลุ่มกันอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงอ้อมเกร็ด ในหมู่ ที่ 2 และ 3 ตรงข้ามมัสยิดท่าอิฐ ตำบลท่าอิฐ ชุมชนดั้งเดิมของชาวมุสลิมเมื่อแรกอพยพเข้าอยู่ในพื้นที่ปากเกร็ด ดังที่กล่าวแล้วในเรื่องประวัติความเป็นมาข้างต้น

2.3 ศาสนา

ประชาชนในตำบลเกาะเกร็ดนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ถึงประมาณร้อยละ 85 ที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 15 จะนับถือศาสนาอิสลาม โดยประชากรใรพื้นที่เกาะเกร็ดมีการปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครบทุกครัวเรือน บนพื้นที่เกาะเกร็ดยังไม่มีศาสนสถานสำหรับชาวไทยมุสลิม ประกอบพิธีทางศาสนา แต่ชาวมุสลิมในพื้นที่เกาะเกร็ดก็สามารถข้ามฝั่งไปร่วมประกอบพิธีทางศาสนาได้อย่างสะดวกที่มัสยิดในตำบลท่าอิฐ ดังรูปที่ 4.8 ส่วนพระพุทธศาสนานั้น ในพื้นที่เกาะเกร็ดมีวัดสำหรับพุทธศาสนิกชนประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทั้งสิ้น 5 แห่ง และวัดร้างที่ยังคงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม อีก 3 แห่ง อยู่ในเขตหมู่บ้าน ดังตารางที่ 4.6 และดังรูปที่ 4.9 ซึ่งจากการสืบค้นโดยการสัมภาษณ์ พบว่าแต่เดิมน่าจะเป็นวัดมอญเกือบทั้งหมด เนื่องจากในสมัยก่อนเกือบทุกวัดจะมีเสาหงส์ สัญลักษณ์ของวัดมอญตั้งอยู่ หากแต่ในปัจจุบันได้หักพังลงไป เหลือเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น เช่นที่วัดเสาธงทอง และวัดไผ่ล้อม เป็นต้น

ตารางที่ 4.6 แสดงวัดในพื้นที่เกาะเกร็ดแยกตามหมู่บ้าน [1]

ชื่อ	หมู่ที่	สภาพในปัจจุบัน
1. วัดฉิมพลีสุทธาวาส	1	เป็นศาสนสถาน มีพระจำพรรษา พื้นที่วัดนอกเขตพุทธาวาส มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ มีสถาปัตยกรรม และศิลปกรรม ที่มีความงดงามทรงคุณค่า
2. วัดป่าเลไลย์	1	ร้าง เหลือเพียงพระอุโบสถ พระพุทธรูปปางป่าเลไลย์ทางด้านหน้า และเจดีย์เก่าทางด้านข้างพระอุโบสถ พื้นที่วัดถูกนำไปรวมกับวัดฉิมพลีสุทธาวาสที่มีพื้นที่อยู่ติดกัน
3. วัดศาลากุล	3	เป็นศาสนสถาน มีพระจำพรรษา พื้นที่วัดนอกเขตพุทธาวาส มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ ด้านข้างเป็นที่ตั้งของสถานีอนามัย และโรงเรียนวัดศาลากุล มีความเป็นมาสำคัญในประวัติศาสตร์ของพื้นที่ แม้สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมต่างๆ จะถูกบูรณะใหม่หมด
4. วัดจันทร์	4	ร้างมานาน เหลือเพียงศาลาประดิษฐานพระพุทธรูปเก่า พื้นที่วัดมีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ เป็นที่ตั้งของที่พักตำรวจสายตรวจ พื้นที่วัดอยู่ติดในความดูแลของกรมศาสนา
5. วัดมะขามทอง	5	ร้าง เหลือเพียงศาลาเอนกประสงค์ประดิษฐานพระพุทธรูปเก่า หลวงพ่อมะขามทอง และลูกนิมิตรเก่า พื้นที่วัดมีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ เป็นที่ตั้งของสถานีอนามัยแห่งใหม่ที่กำลังก่อสร้าง พื้นที่วัดอยู่ติดในความดูแลของกรมศาสนา เช่นเดียวกับวัดจันทร์ และจากการสืบค้นทำเนียบประวัติพระชั้นผู้ใหญ่ของจังหวัดนนทบุรี โดย อาจารย์พิศาล บุญผูก พบว่าในปี พ.ศ. 2452 ปรากฏเจ้าอาวาสวัดองค์สุดท้ายเป็นชาวมอญ ทำให้สันนิษฐานได้ว่า วัดแห่งนี้น่าจะร้างและถูรื้อไปหลังปีดังกล่าว เมื่อไม่นานมานี้
6. วัดเสาธงทอง	6	เป็นศาสนสถาน มีพระจำพรรษา พื้นที่วัดนอกเขตพุทธาวาส มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ ด้านข้างเป็นที่ตั้งของสถานีอนามัย และโรงเรียนวัดเสาธงทอง มีสถาปัตยกรรม และศิลปกรรม ที่มีความงดงามทรงคุณค่า สมัยอยุธยาตอนปลาย
7. วัดไผ่ล้อม	6	เป็นศาสนสถาน มีพระจำพรรษา พื้นที่วัดนอกเขตพุทธาวาส มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ มีสถาปัตยกรรม และศิลปกรรม ที่มีความงดงามทรงคุณค่า สมัยอยุธยาตอนปลาย
8. วัดปรมัยยิกาวาส	7	เป็นศาสนสถานสำคัญของชุมชนบนพื้นที่ และชุมชนใกล้เคียง มีฐานะเป็นพระอาราม-หลวง มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ ด้านข้างเป็นโรงเรียนวัดปรมัยยิกาวาส มีความเป็นมาที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ มีสถาปัตยกรรม และศิลปกรรม ที่มีความงดงามทรงคุณค่า อย่างมากมาย

รายละเอียดเรื่องความงดงามทรงคุณค่าของสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมรวมถึงความเป็นมาที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของวัดต่างๆ บนพื้นที่เกาะเกร็ดนั้น จะได้กล่าวต่อไปในเนื้อหาส่วนหลังจากนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] จากการสำรวจภาคสนาม ปี พ.ศ 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.8 แสดงที่ตั้งมัสยิดท่าอิฐ ตำบลท่าอิฐ สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวมุสลิม

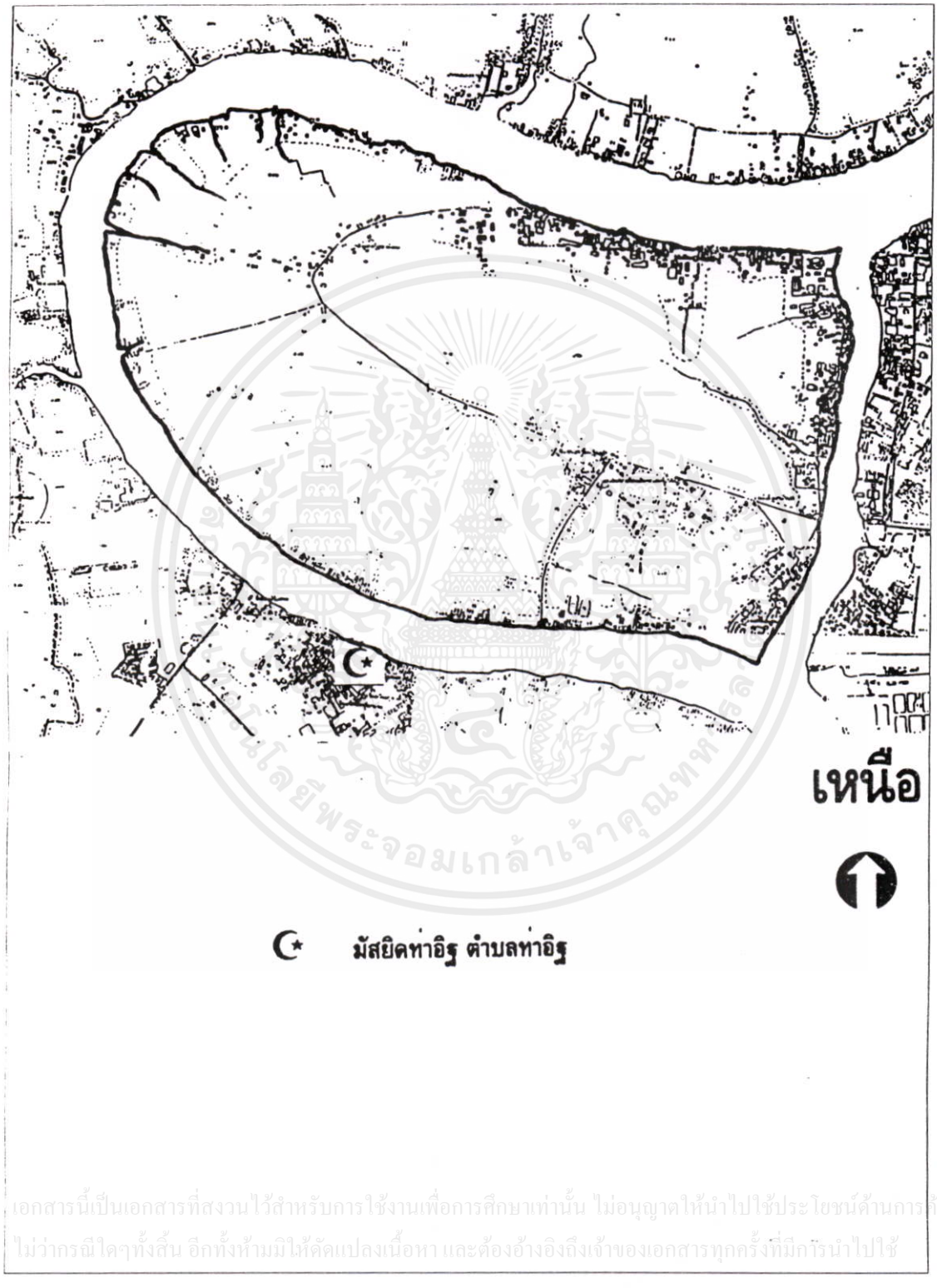

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.9 แสดงวัดต่างๆ ในพื้นที่เกาะเกร็ด

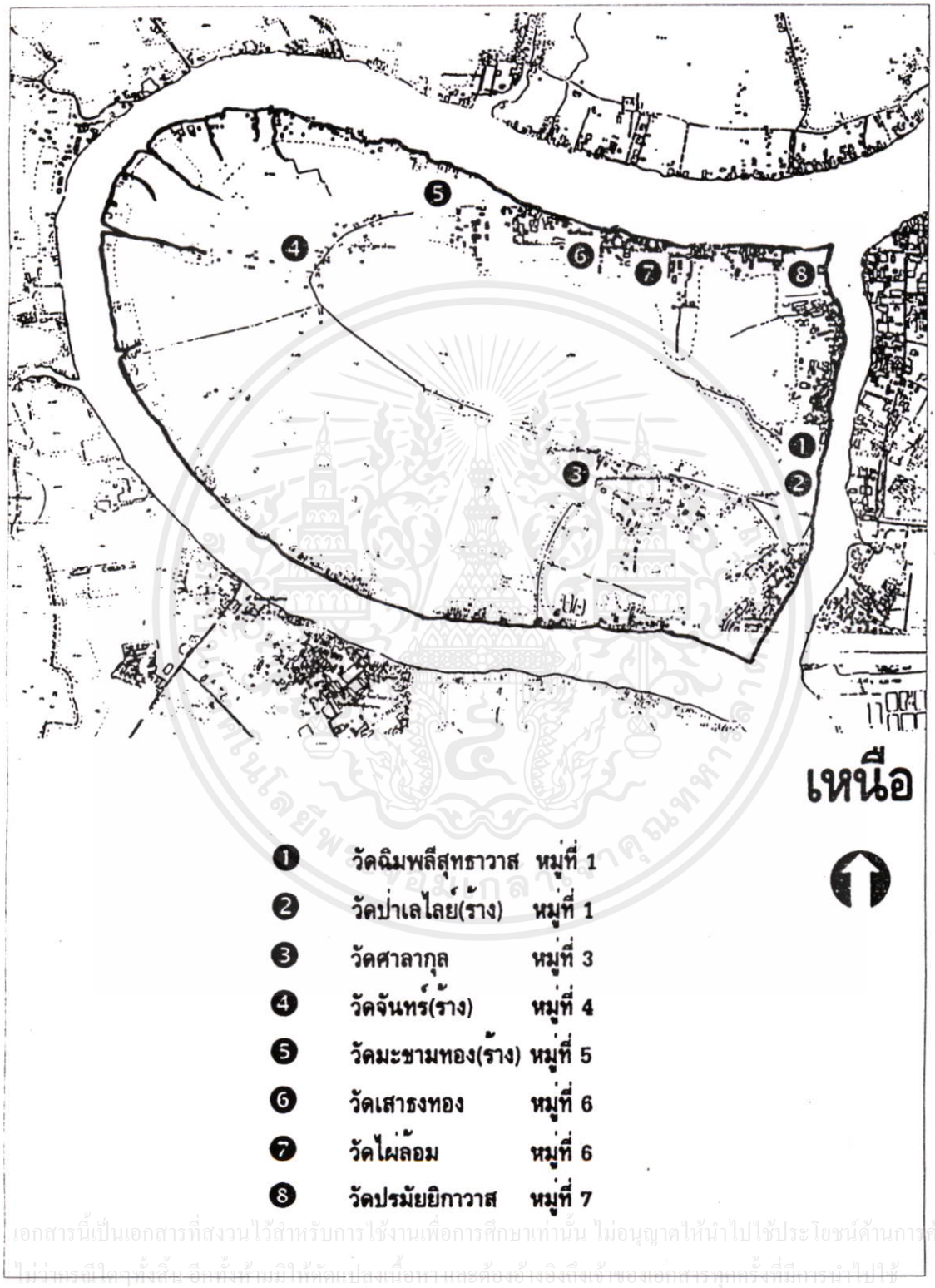

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

คุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรมของวัดต่างๆ ในพื้นที่เกาะเกร็ด พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. วัดฉิมพลีสุทธาวาส

ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 เดิมเรียกว่าป่าฝ้าย เป็นวัดโบราณ แต่มีการสันนิษฐานกันว่าน่าจะได้รับการปฏิสังขรณ์ในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เนื่องจากพระนามเดิมของพระองค์คือฉิม จึงพระราชทานนามใหม่ให้แก่วัดป่าฝ้ายนี้ว่าวัดฉิมพลีสุทธาวาส ซึ่งคำพ่วงท้ายว่าสุทธาวาสนั้น คล้ายคลึงกับที่ทรงตั้งให้แก่วัดสุทัศน์มหาสุทธาวาส ที่พระองค์ทรงโปรดเป็นพิเศษ อีกด้วย ทั้งยังสอดคล้องกับหลักฐานว่าพระองค์ได้ทรงเสด็จเยี่ยมชามมอญแถบ สามโคก และเมืองนนทบุรี หลายครั้ง ในรัชสมัยของพระองค์ ประกอบกับมีจุดที่น่าสนใจคือโบราณสถานที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปจีนซึ่งมีความสวยงามแปลกตา

สำหรับพระอุโบสถมีขนาดเล็กแต่งามมาก ทั้งยังมีสภาพสมบูรณ์ หน้าบันจำลักรูปเทพทรงราชรถ อยู่ในรัศมีทรงกลมคล้ายทรงกลด ล้อมกรอบด้วยลายดอกไม้ ดังรูปที่ 4.10 มีความประณีตของงานแกะสลักและความแปลกของรูปแบบ คล้ายกับที่ปรากฏในวัดสุทัศน์มหาสุทธาวาสอย่างมาก จนมีผู้สันนิษฐานว่าศิลปลายหน้าบันโบสถ์ของทั้ง 2 วัดนี้ อาจจะทำขึ้นในสมัยเดียวกัน ฐานโบสถ์ของวัดฉิมพลีสุทธาวาสนี้ เป็นฐานโบสถ์โค้งแบบเรือสำเภา ซุ้มประตู ยอดมณฑป และซุ้มหน้าต่างแบบหน้านาง ยังคงอยู่ในความงดงามและความทรงคุณค่าของประวัติศาสตร์ศิลป ตุ๊กตาหินแบบจีน นอกจากนั้นด้านเหนือของโบสถ์ยังมีเจดีย์ใหญ่ องค์เจดีย์ทรงระฆังประดับกระจกสี นับว่าเป็นเจดีย์ที่มีรูปทรงแปลกตาไปอีกแบบหนึ่ง

2. วัดป่าเลไลย์

ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 มีพระอุโบสถเก่า พระพุทธรูปเก่าปางป่าเลไลย์และเจดีย์ดังรูปที่ 4.11

3. วัดศาลากุล

ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 สร้างขึ้นสมัยอยุธยาตอนปลาย แต่เดิมไม่ทราบว่ามีชื่อเรียกอย่างไร แต่สันนิษฐานว่าเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ ผู้มีชื่อเดิมว่า กุน ผู้สร้างวัดท้ายเมือง ในตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมืองนนทบุรี เป็นผู้บูรณะขึ้น เนื่องจากท่านมีอาชีพเป็นพ่อค้า มีเรือสำเภานำสินค้าไปขายยังต่างประเทศ ซึ่งเรือสินค้าในสมัยก่อนต้องมาจอดเรือกันที่ปากเกร็ดเพื่อจะรอเสียภาษีที่บริเวณท้ายด่าน หรือบริเวณฝั่งตรงข้ามบ้านเกร็ดตระการทางใต้ของเกาะเกร็ดในปัจจุบัน พ่อค้าในสมัยนั้นจึงอาศัยจอดเรือบริเวณคุ้งน้ำช่วงหน้าวัดวัดหนึ่งบนฝั่งเกาะเกร็ด เพราะมีภูมิประเทศเหมาะแก่การจอดเรือ เจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ ท่านเป็นพ่อค้าใหญ่คนหนึ่งซึ่งมีเรือสินค้าอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อมาอาศัยจอดเรือในบริเวณดังกล่าว จึงสร้างศาลาที่พักขึ้นและบูรณะวัดศาลากุลในเวลาต่อมา วัดดังกล่าวจึงมีชื่อเรียกว่าวัดศาลากุลตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา หากแต่ในปัจจุบันสิ่งก่อสร้างภายในวัดได้ถูกสร้างขึ้นมาใหม่หมดแทนของเดิม แต่ถึงกระนั้นวัดศาลากุล ก็มีความสำคัญแก่ชุมชนบนพื้นที่เกาะเกร็ดที่อาศัยอยู่รอบๆ ทั้งในแง่ที่เป็นสถานที่ที่เอื้ออำนวยแก่การจัดกิจกรรมรวมกลุ่มในเรื่องต่างๆ ของชาวบ้านในแถบนั้น และในด้านการเป็นที่ยึดมั่นทางจิตใจด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.10 พระอุโบสถ วัดฉิมพลีสุทธาวาส [1]

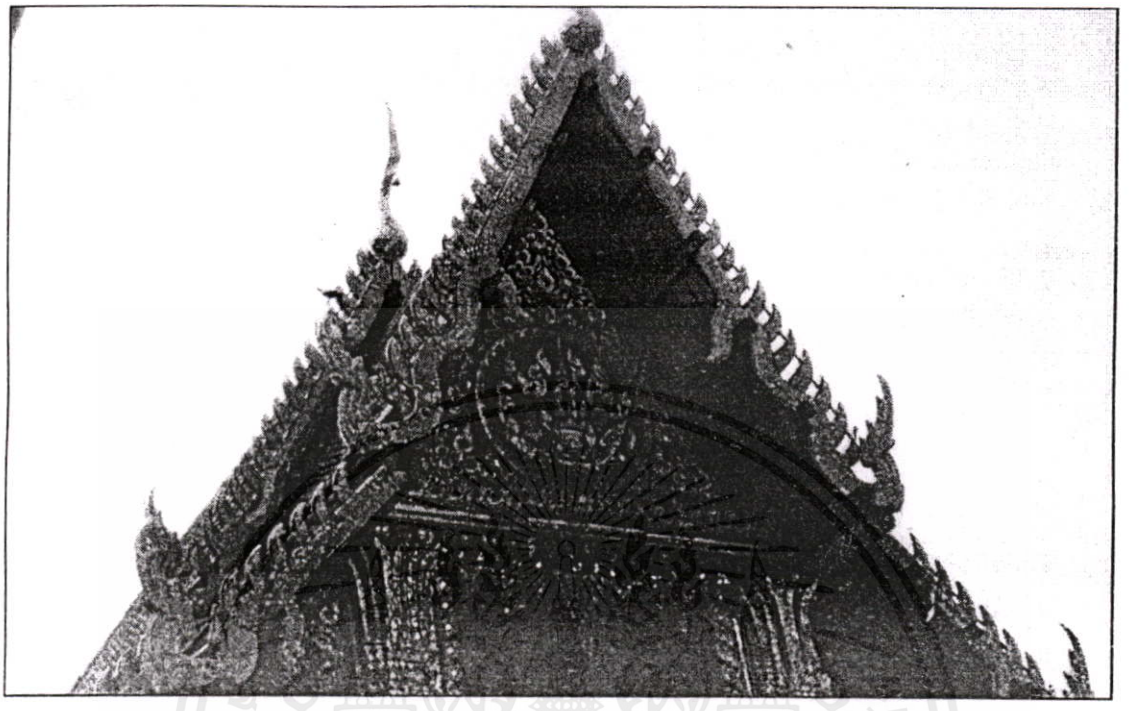

รูปที่ 4.11 ทัศนียภาพวัดปาเลไลย์ มองเห็นพระอุโบสถ และเจดีย์เก่า [2]

1 และ 2 จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

4. วัดเสาธงทอง

ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 เดิมชื่อวัดสวนหมาก มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่สร้างในสมัยอยุธยาเป็นส่วนใหญ่ มีเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสององค์ใหญ่อยู่ด้านหลังโบสถ์ และเป็นเจดีย์ที่มีความสูงที่สุดในอำเภอปากเกร็ด มีเจดีย์องค์เล็กเป็นบริวารโดยรอบ 2 ชั้น ดังรูปที่ 4.12 ทางด้านหน้าโบสถ์ยังมีเจดีย์องค์ใหญ่อีก 2 องค์ เป็นเจดีย์ทรงระฆังกลมองค์หนึ่ง อีกองค์หนึ่งมีฐานเหลี่ยมองค์เจดีย์เป็นทรงกลมแบ่งเป็นพูๆ ดูแปลกตามาก ตัวโบสถ์มีการซ่อมใหม่ บานประตูหน้าต่างเดิมซึ่งเคยมีการประดับด้วยการเขียนลายทองรดน้ำภาพต้นนารีผล ได้ถูกทาสีใหม่ทับหมดแล้ว แต่ภายในโบสถ์ยังมีสิ่งทรงคุณค่างดงามอีกมากโดยเฉพาะลายเพดาน ซึ่งเป็นการเขียนลายทองลายกรวยเชิง

รูปที่ 4.12 ทัศนียภาพบริเวณเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง วัดเสาธงทอง [1]

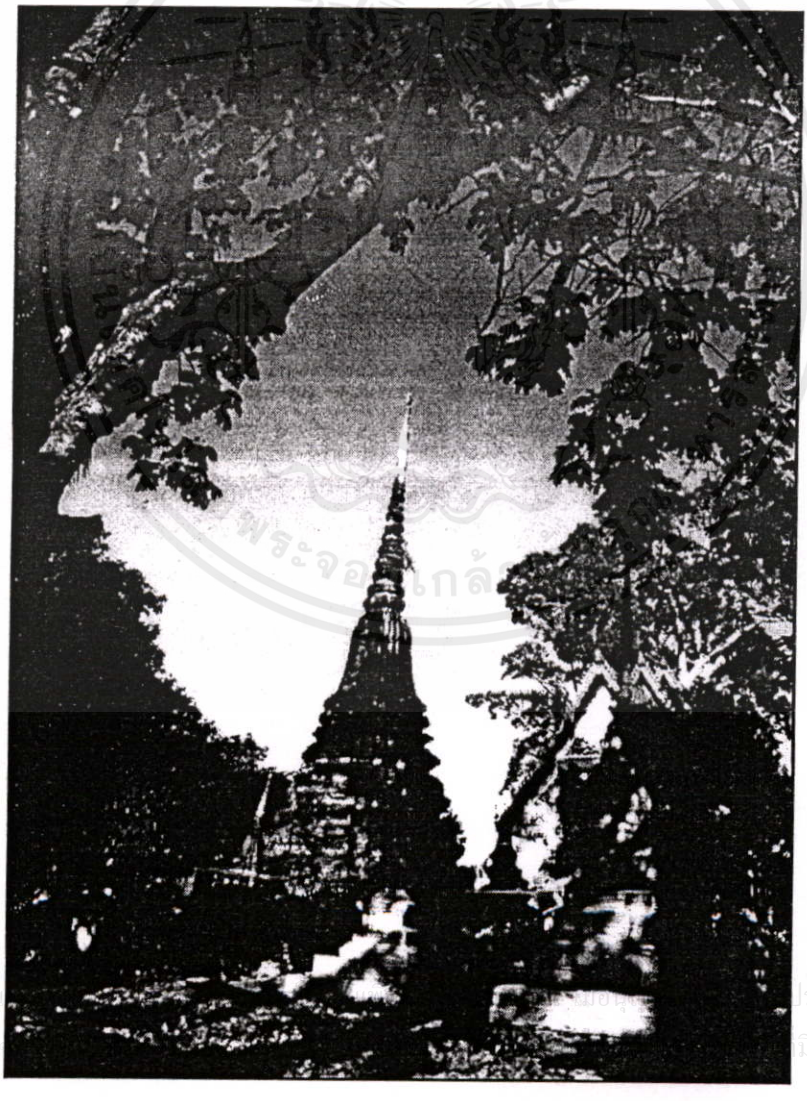

เอกสารนี้เป็น ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใด มีการนำไปใช้

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

5. วัดไผ่ล้อม

ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 เป็นวัดที่สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย อาจจะสังเกตได้จากการที่วัดแห่งนี้มีพระอุโบสถที่มีความงดงามตามแบบศิลปสมัยอยุธยาตอนปลาย ลายหน้าบันประดับด้วยไม้จำหลักด้วยลายดอกไม้ มีคันทวยที่อ่อนช้อยและบัวหัวเสาที่งดงาม ด้านหน้าโบสถ์มีเจดีย์รูปทรงแปลกขนาดย่อมอยู่ 2 องค์ ด้วย ฐานเป็นเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง แต่องค์เจดีย์กลับทำเป็นรูปบาตรคว่ำ มียอดทรงกลมประดับลายปูนปั้นสวยงาม ด้านหลังโบสถ์ยังมีเจดีย์ทรงมอญขนาดใหญ่ สวยงามมาก ดังรูปที่ 4.13 วัดนี้เป็นวัดหนึ่งที่ยังคงมีเสาหงส์ปรากฏอยู่ให้เห็น เป็นจุดที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่ง ถึงแม้ว่าซุ้มประตูและหน้าต่างจะได้ถูกซ่อมแซมเป็นแบบใหม่แล้วก็ตาม

รูปที่ 4.13 เจดีย์ทรงมอญ ด้านหลังพระอุโบสถวัดไผ่ล้อม [1]

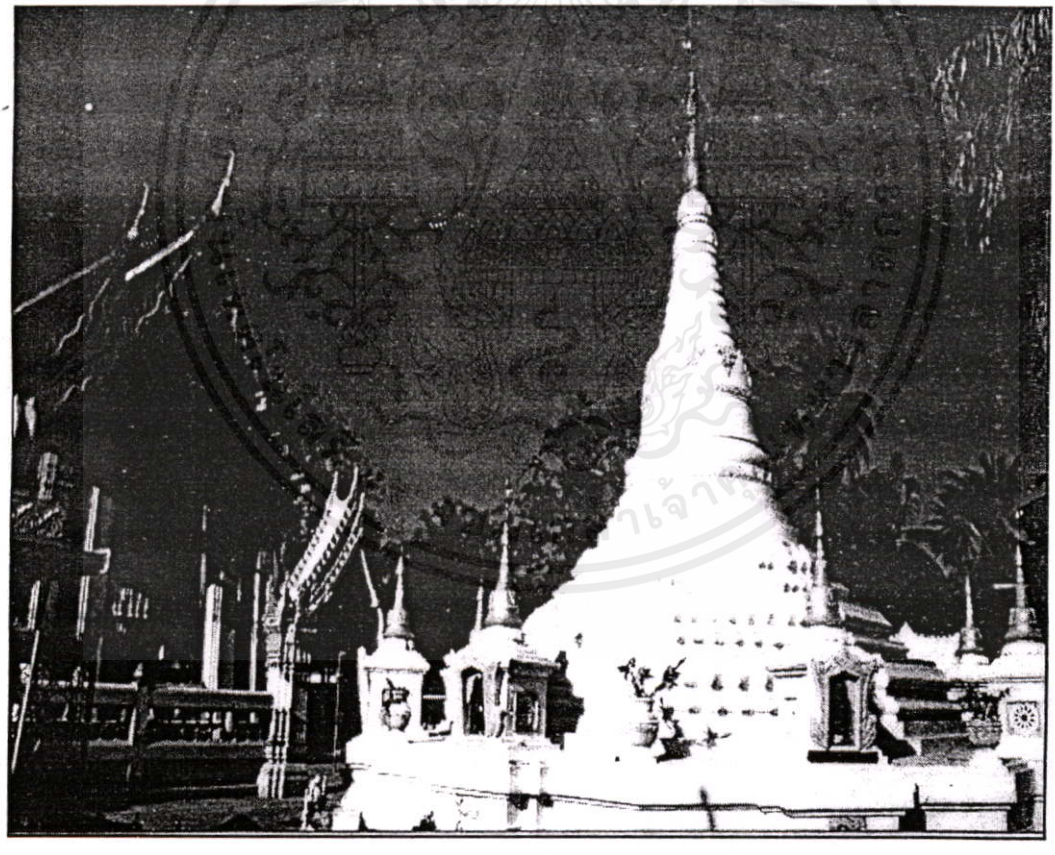

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

6. วัดปรมัยยิกาวาส

ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 7 เดิมชื่อวัดปากอ่าว สร้างสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาปฏิสังขรณ์ใหม่หมดในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล สนองพระคุณในสมเด็จกรมพระยาสุดารัตน์ราชประยูร (ทูลกระหม่อมแก้ว) พระบรมมหัยยิกาเธอ (สมเด็จยาย) ฉลองเมื่อ พ.ศ.2427 มีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นโทประเภทวรวิหาร

หน้าบันของพระอุโบสถ ประดับประดาด้วยปูนปั้นตราพระจุลจอมเกล้า ประตูและหน้าต่าง มีลายปูนปั้นตราพระราชลัญจกร ประดับอยู่ ดังรูปที่ 4.14 ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ฝีพระหัตถ์หม่อมเจ้าประวิช ชุมสาย ช่างหลวงสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นภาพธุดงควัตร และพุทธจริยาวัตร มีการตกแต่งภายในด้วยลายปูนปั้นแบบตะวันตก เป็นการผสมผสานความงดงามแบบตะวันออกและตะวันตกเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนแปลกตายิ่ง ด้านกำแพงแก้วนั้น มีลักษณะเป็นกำแพงเหล็ก มีลวดลายสวยงามเป็นเหล็กอย่างดี ที่สั่งตรงมาจากยุโรป นับว่าเป็นกำแพงแก้วที่หาได้ยาก

ด้านหลังพระอุโบสถ มีเจดีย์องค์ใหญ่ศิลปมอญ จำลองแบบมาจากพระมหาเจดีย์มุเตาแห่งกรุงหงสาวดี มียอดเป็นฉัตร 5 ชั้น อย่างมอญ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้สร้างขึ้น และทรงโปรดให้อัญเชิญพระบมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าที่ได้มาจากอุปราชอินเดีย มาบรรจุไว้ ทั้งยังทรงโปรดให้บรรจุไว้ที่ภูเขาทอง กรุงเทพฯ และที่พระเจดีย์กลางน้ำ สมุทรปราการ ด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้พระยาศรีสุนทรโวหารญาณปรีชา เจ้ากรมพระอาลักษณ์ สลักโคลงสำหรับบานหน้าต่างและคำจารึกเสาศิลาพระราชทาน เป็นพระราชนิพนธ์ประวัติวัดปรมัยยิกาวาส และทรงโปรดเกล้าให้พระสุเมธาจารย์ (ศรี) วัดชนะสงคราม แปลเป็นภาษามอญ แล้วทรงโปรดเกล้าให้สลักบนเสาหินอ่อนเป็นภาษาไทย 1 ต้น และภาษามอญ 1 ต้น ประดิษฐานไว้หน้าพระอุโบสถ พระราชทานในการผูกพัธสีมาและการฉลองวัด

สถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 5 ในวัดปรมัยยิกาวาส ที่น่าสนใจอีกคือ วิหารพระพุทธไสยาสน์ ซึ่งพระองค์ทรงโปรดให้สร้างขึ้นใหญ่กว่าของเดิม มีหลังคา 2 ชั้น หน้าหลังมีมุขเด็จ ช่อฟ้าเป็นหัวพญานาค หน้าบันเป็นตราพระเกี้ยวมีพู่ประกอบลายเครือเถา ประตูหน้าต่างเป็นภาพสีฝุ่นเขียนลายต้นไม้ดัดเพดานมีตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ 13 ดวง เขียนเป็นลายประดับไว้ มีระเบียงคตล้อมรอบ มีพระพุทธรูปเรียงรายโดยรอบ 46 องค์ องค์พระพุทธไสยาสน์มีลักษณะงดงาม ยาว 4 วา 3 ศอก เป็นรูปปั้นลงรักปิดทอง ที่ฝ่าพระบาทขององค์พระนั้น เป็นภาพลายรดน้ำรูปมงคล 108 ประการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.14 พระอุโบสถ วัดปรมัยยิกาวาส งามแปลกตาด้วยหน้าบันลายปูนปั้นตราพระจุลจอมเกล้า และกำแพงแก้วเหล็ก [1]

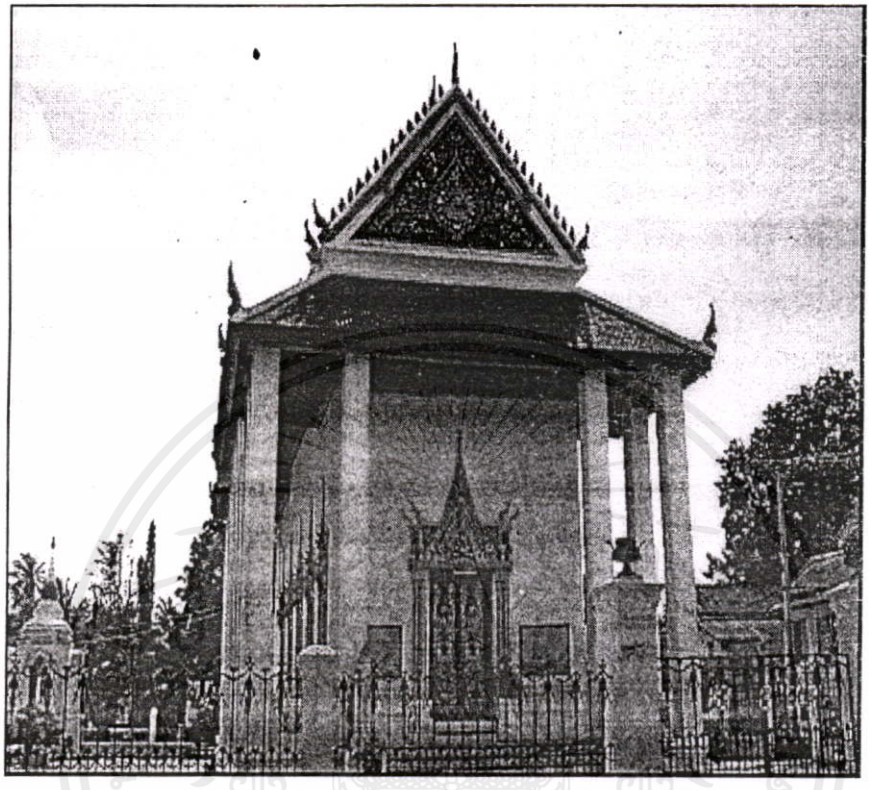

ส่วนศาลารับเสด็จ ซึ่งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระบรมราชโองการให้สร้างขึ้น สำหรับเสด็จประทับก่อนเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ศาลานี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ขณะนั้นดำรงพระยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรในเขตจังหวัดนนทบุรี เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2489 ทรงประทับเยี่ยมราษฎรชาวไทย และมอญ ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอปากเกร็ด ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ราษฎรเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงประทับทอดพระเนตรการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญอย่างสนพระทัยยิ่ง ณ ศาลารับเสด็จนี้ จากนั้นทรงเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญเกาะเกร็ดด้วย วัดปรมัยยิกาวาส เป็นที่ประดิษฐานของโบราณวัตถุที่สำคัญและมีคุณค่าหลายชิ้นคือ พระนนทมุนินทร์ พระพุทธรูปประจำจังหวัดนนทบุรี เป็นพระหล่อด้วยโลหะผสม หล่อขึ้นเมื่อ 19 มีนาคม ร.ศ. 118 พ.ศ. 2433 ที่โรงพิธีหน้าวัดปรมัยยิกาวาส ใต้ร่มพระศรีมหาโพธิ์กลางลานด้านข้างพระเจดีย์มอญ โดยพระศาสนโสภณ (อ่อน) วัดพิชัยญาติการาม ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลกรุงเทพในสมัยนั้น เป็นผู้ดำริให้จัดการหล่อขึ้น โดยให้พระคุณวงศ์ (สน) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาสขณะนั้นร่วมกับ พระยานนทบุรีศรีเกษตราราม ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี และประชาชนร่วมกันหาทุนทรัพย์จัดสร้าง

[1] จากแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี จัดทำโดยสำนักงานจังหวัดนนทบุรี

รูปที่ 4.16 ขบวนแห่ข้าวแช่ ของชาวไทยเชื้อสายมอญ แห่งเดียวในประเทศไทย ที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

การเล่นสะบ้านั้นเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มๆ สาวๆ ในหมู่บ้านได้ทำความรู้จักพูดคุยกันโดยอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ นอกจากนั้นนยังเป็นโอกาสในการฝึกตนเองในเรื่องกริยามารยาทที่สุภาพงดงามตามแบบแผนของสังคมด้วย เพราะในการเล่นสะบ้านั้นจะต้องมีการใช้ท่าทางต่างๆ ในการเล่น เช่นการเดินเลี้ยงลูกสะบ้าโดยวางลูกไว้บนหลังเท้า ถ้าผู้เล่นมีการเดินที่ดี เรียบร้อย นิ่มนวล ลูกสะบ้าก็จะไม่ค่อยตกหล่นง่าย ทำให้ผู้เล่นต้องระวังการเดินของตนให้สุภาพเรียบร้อยไปในที นับได้ว่าเป็นการฝึกมารยาทให้เยาวชนด้วยทางหนึ่ง ซึ่งมีผู้ใหญ่คอยดูแลอยู่ นอกจากนั้นการเล่นสะบ้าจะต้องมีการพูดคุยโต้ตอบระหว่างกันในระหว่างการเล่น เพื่อขอลูกสะบ้าของตนคืนจากฝ่ายตรงข้าม เมื่อถูกยึดไปเนื่องจากการเล่นที่ผิดพลาดของตนเอง ผู้เล่นจึงต้องใช้วาจาท่วงท่าการแสดงออกที่สุภาพในการเจรจากับฝ่ายตรงข้ามท่ามกลางสายตาผู้คน ซึ่งดูการละเล่นอยู่มากมาย รวมถึงผู้ใหญ่ด้วย จึงเปรียบเสมือนเป็นการฝึกการปฏิบัติตนของผู้เล่น หรือเยาวชนในชุมชนไปในตัวด้วย ทั้งนี้กล่าวกันว่าผู้ที่เล่นสะบ้าได้สนุกและทำให้การเล่นสะบ้าสนุกออกรสออกชาดมากขึ้นคือผู้ที่เล่นสะบ้าไม่ค่อยเป็น หรือผู้ที่ไม่ชำนาญ เพราะจะมีการเล่นที่ผิดพลาดบ่อย จึงมีโอกาสในการพูดจากับฝ่ายตรงข้ามได้บ่อย มีการร้องรำทำเพลงตามคำสั่งของฝ่ายตรงข้าม นั่นเอง โดยที่เล่นสะบ้าแต่ละแห่งจะมีอาหารและขนมหวาน ซึ่งชาวบ้านจะช่วยกันทำบริจาคจัดฟรีตลอดงาน ประเพณีอีกอย่างหนึ่งคือ **"พิธีบูชานางสงกรานต์"** ที่บ้านของตนด้วยการตั้งศาลเพียงตาไว้ที่หน้าบ้าน และนำข้าวแช่พร้อมเครื่องบูชาต่างๆ มาวางไว้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

หลังจากงานบุญ และงานรื่นเริงสนุกสนานแล้ว พิธีการปิดงานสงกรานต์ของชาวมอญก็จะจบลงด้วยประเพณีที่ยิ่งใหญ่อีกเช่นกัน โดยวันสุดท้ายของงานสงกรานต์ ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน โดยที่เกาะเกร็ดนั้น ในหมู่ที่ 1 และ 2 จะยึดวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 ตามจันทรคติ เป็นวันสิ้นสุดวันสงกรานต์ ซึ่งในหมู่ที่ 6 และ 7 จะยึดวันที่ 5 พฤษภาคม ตามสุริยคติ ซึ่งเป็นวันฉัตรมงคลด้วย เป็นวันสิ้นสุดวันสงกรานต์ โดยในวันดังกล่าว ชาวมอญจะมี **"พิธีการทำบุญกลางบ้าน"** เพื่อเป็นศิริมงคลแก่ชาวบ้านและหมู่บ้านนั้น **"พิธีการสรงน้ำพระและพระเจดีย์"** จะจัดให้มีการสรงน้ำพระพุทธรูป และเจดีย์ที่สำคัญภายในวัด ร่วมกันบูชาพระเจดีย์ หรือพระพุทธรูปสำคัญของวัด แล้วร่วมกันสวดมนต์ จากนั้นชาวมอญจะมี **"พิธีบูชาวิญญาณศักดิ์สิทธ์"** หรือ **"เจ้าพ่อ"** ประจำหมู่บ้าน ที่อัญเชิญมาจากเมืองมอญ และจะมี **"พิธีรำเจ้า"** ถวายเจ้าพ่อ เพื่อให้ท่านทรงช่วยคุ้มครองและนำมาซึ่งความสงบสุขของชีวิตและชุมชนชาวมอญสืบไป โดยในหมู่ที่ 1 และ 2 จะมี **"เจ้าพ่อหนุ่ม"** ในภาษามอญเรียกออกเสียงคล้ายว่า **"เล๊ะจุ๊สะเมินปราย"** เป็นที่เคารพสักการะประจำชุมชน ส่วนในหมู่ที่ 6 และ 7 จะมี **"เจ้าพ่อต้นหว้า"** หรือในภาษามอญเรียก ออกเสียงคล้ายว่า **"เล๊ะจุ๊นอมเกรียง"** เป็นที่เคารพสักการะประจำชุมชน ซึ่งวิญญาณศักดิ์สิทธ์ หรือเจ้าพ่อประจำหมู่บ้านของชาวมอญมักจะมีต้นไม้ใหญ่เป็นสัญลักษณ์ ในชุมชนชาวมอญจะไม่มีการปั้นหรือนำรูปหรือจัดทำสิ่งใดมาเป็นสัญลักษณ์ เนื่องจากชาวมอญถือว่าการปั้นหรือจัดทำสิ่งใดในรูปแบบจำลองของคนหรือสัตว์สิ่งมีชีวิต นอกจากการปั้นหรือจัดทำพระพุทธรูปเพื่อเป็นพุทธบูชาแล้ว จะไม่เป็นมงคล นั่นเอง

จากนั้นจะจัดให้มี **"ขบวนแห่หางหงส์"** ไปที่วัด ดังรูปที่ 4.17 ร่วมกันสักการะพระเจดีย์ที่สำคัญของวัด แล้วเชิญหางหงส์ขึ้นสู่ยอดเสาของวัดซึ่งเรียกว่าเสาหงส์ มีอยู่ประจำวัดมอญทั่วไป เพื่อเป็นพุทธบูชา และเป็นการรำลึกถึงเมืองหงสาวดี ราชธานีแห่งอาณาจักรมอญโบราณ ซึ่งมีตำนานเล่าว่ามีต้นกำเนิดมาจากก่อนที่จะมีชุมชนเกิดขึ้น สมัยพระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดพุทธบริษัท ยังที่ตั้งเมืองนี้ได้ทรงทอดพระเนตรเห็นหงส์คู่หนึ่งบินลงมายังหนองน้ำใกล้ที่ประทับ และทำการสักการะแด่พระพุทธเจ้า จากนั้นพระพุทธองค์จึงทรงตรัสว่า ณ ดินแดนแห่งนี้ ต่อไปจะเป็นนครที่ยิ่งใหญ่ เจริญรุ่งเรืองเป็นที่สถิตและเผยแผ่ซึ่งพระพุทธศาสนาสืบไป ซึ่งชาวมอญทุกคนก็เปรียบเสมือนลูกหลานของหงส์คู่นั้น ที่มีความยึดมั่นในพระพุทธสาสนาและมีความหวังว่าสักวันจะหวนคืนสู่รังเดิม นั่นเอง โดยที่หางหงส์นี้จัดทำขึ้นจากผ้า นำมาตัดเย็บเป็นรูปธงยาวผูกปลายไม้ คล้ายตุงในงานแห่สำคัญๆ ของชาวล้านนาทางเหนือ ก่อนที่จะอัญเชิญหางหงส์ไปถึงวัด และอัญเชิญขึ้นผูกไว้บนเสาหงส์ประจำวัด ชาวมอญจะแห่หางหงส์ไปในหมู่บ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล ความร่มเย็นเป็นสุขของบ้านเมือง ชาวบ้านที่มีศรัทธามากๆ จะตัดผมของตนเองส่วนหนึ่งไปผูกไว้ที่หางหงส์แสดงถึงการสละกิเลส และเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาด้วย

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.17 ขบวนแห่หางหงส์ ที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา และศิริมงคล ในวันสงกรานต์ [1]

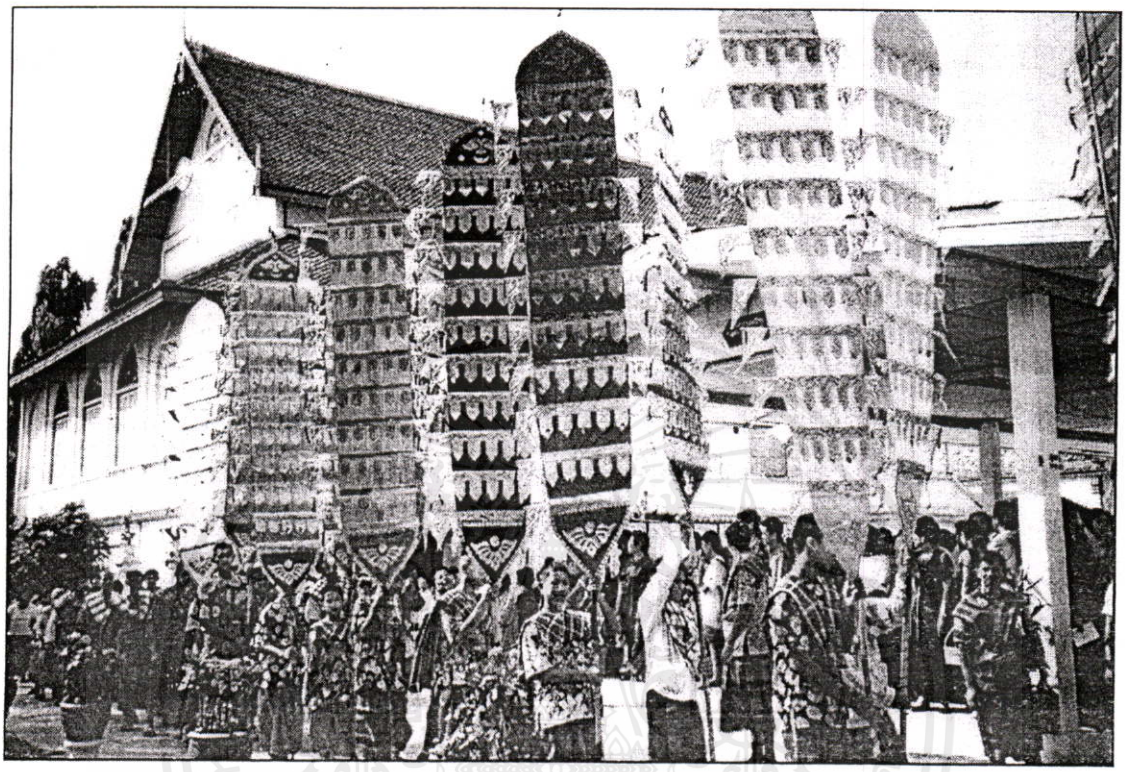

โดยที่ในขบวนแห่หางหงส์นั้นจะร่วมไปด้วย **"ขบวนแห่น้ำหวาน"** โดยการนำน้ำหวานสีต่างๆ บรรจุขวดนำไปถวายพระสงฆ์ตามวัดต่างๆ ได้ฉันในตอนบ่ายถึงเย็น รวมถึง **"ขบวนแห่นก"** และ **"ขบวนแห่ปลา"** เพื่อนำไปปล่อยด้วย เรียกได้ว่าเป็นการทำบุญ และทำทานไปพร้อมกัน

การที่ชาวมอญได้จัดให้มีการปล่อยนกปล่อยปลาในวันสงกรานต์นั้น ก็เนื่องมาจากความเชื่อของชาวมอญที่ว่าการปล่อยชีวิตสัตว์เปรียบเสมือนการสะเดาะห์เคราะห์ให้แก่ตนเอง ดังตำนานที่เล่าต่อๆ กันมาว่า นานมาแล้วมีพระอาจารย์ท่านหนึ่ง มีความเชี่ยวชาญในเรื่องการทำนายดวงชะตาอย่างยิ่ง มีลูกศิษย์มากมายทั้งพระภิกษุและสามเณร เมื่อถึงฤดูแล้งลูกศิษย์แต่ละคนจะขออนุญาติพระอาจารย์เพื่อกลับไปเยี่ยมบิดามารดา พระอาจารย์จึงได้ดูดวงชะตาให้ ปรากฏว่าสามเณรรูปหนึ่งอยู่ในเกณฑ์ชะตาขาด จะต้องถึงแก่ความตายในไม่ช้านี้ แม้จะเวทนาแต่ก็มิอาจช่วยเหลือได้ จึงอนุญาตให้กลับได้ ระหว่างเดินทางสามเณร ได้พบทุ่งนาหนองน้ำที่กำลังแห้งขอด มีปลาจมอยู่ในโคลนตมรอวันตาย เกิดความสงสาร จึงได้จับปลาเหล่านั้นไปปล่อยตามลำน้ำลำคลองเพื่อให้มีชีวิตรอดต่อไป แล้วเดินทางต่อไปบ้านเมื่อครบกำหนดสามเณรกลับถึงวัด พระอาจารย์แปลกใจมากที่สามเณรยังมีชีวิตอยู่ สอบถามได้ความว่าสามเณรได้ช่วยชีวิตปลา บุญกุศลจึงส่งให้สามเณรมีชีวิตยืนยาวต่อไป จากตำนานดังกล่าวจึงทำให้ชาวมอญได้มีการปล่อยปลาเป็นประเพณีสืบมา [2]

---

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

[2] พีระ กาบแก้ว,"บ่อนสะบ้าเกมกีฬาของหนุ่มสาวชาวบ้าน",20 ปี ชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพ(กรุงเท : เทคโปรโมชั่น,2540)หน้า 61-62

เมื่อผ่านพิธีการทำบุญต่างๆ นี้แล้วชาวไทยเชื้อสายมอญมีความเชื่อว่าความเป็นศิริมงคลได้เกิดขึ้นแก่หมู่บ้านและผู้คนในหมู่บ้านนั้นแล้ว ด้วยการกระทำการสักการะบูชาแด่พระรัตนตรัยและเทพยดาอารักษ์ การเริ่มชีวิตใหม่ในศักราชใหม่ของชาวไทยเชื้อสายมอญจะมีความร่วมเย็นเป็นสุขมั่นคงในความดีงามสืบไป

เรื่องประเพณีของชาวมอญในการ **"บูชาบุคคลที่เคารพ"** สำหรับผู้หญิงที่มีการใช้ผมของตนเช็ดเท้าของบุคคลผู้นั้น หรือสยายผมลง หรือใช้สไบที่พาดบ่าลงปูที่ทางเดินให้บุคคลผู้นั้นเดินเหยียบต่างพรมปูบาทวิถี หรือสำหรับผู้ชายที่ใช้ร่างกายของตนทอดลงที่ทางเดินให้บุคคลผู้นั้นเดินเหยียบเพื่อวัตถุประสงค์เดียวกัน นั้น ตั้งแต่โบราณชาวมอญถือว่าเป็นการแสดงถึงความศรัทธา และความเคารพสูงสุด ซึ่งหากปฏิบัติเช่นนี้ต่อพระสงฆ์ ชาวมอญก็จะรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า เป็นที่ตั้ง รวมถึงพระคุณของพระธรรม และพระสงฆ์องค์นั้นด้วย เป็นการแสดงบุญกริยาสูงสุด นำมาซึ่งบุญอันสูงสุดเช่นกัน ซึ่งความเชื่อนี้ถือได้ว่าอยู่คู่กับสังคมชาวมอญมาช้านาน โดยปรากฏหลักฐานในแผ่นหินสลักของมอญโบราณ สมัยทวาราวดี ขุดพบที่จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นภาพของพระนางพิมพา พระมารดาของพระพุทธเจ้า กำลังสยายผมลงเช็ดพระบาทของพระพุทธเจ้า และการที่ชาวมอญมีความเชื่อเรื่องการกระทำบุญกริยาเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากความเชื่อในพระพุทธประวัติ ช่วงที่กล่าวถึงอดีตชาติของพระสมณโคดม พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ซึ่งเกิดเป็นมานพน้อยในสมัย พระทีปังกร เป็นพระพุทธเจ้าก่อนหน้านี้ ว่ามานพน้อยนั้นได้ทอดกายลงทับแอ่งน้ำที่ขังอยู่บนทางเดิน เพื่อให้พระทีปังกรทรงเสด็จผ่านโดยพระบาทจะได้ไม่เปียกน้ำในแอ่งนั้น โดยตั้งจิตอธิษฐานะพร้อมด้วยว่าขอให้การกระทำบุญกริยาในครั้งนี้ ของข้าพเจ้า ได้ทรงผลให้ข้าพเจ้าบังเกิดปัญญา บรรลุซึ่งมรรคผล นิพพานในกาลข้างหน้าด้วยเถิด และในเวลาต่อมามานพน้อยผู้นั้นก็ได้เกิดมาเป็นพระสมณโคดม พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ดังนั้นชาวมอญจึงได้กระทำบุญกริยาเช่นเดียวกัน เนื่องจากความศรัทธาและยึดมั่นในพระพุทธศาสนาและเป็นการสั่งสมบุญกุศล เพื่อการบรรลุถึงมรรคผลนิพพานในกาลข้างหน้านั่นเอง

แต่ในปัจจุบันปรากฏว่ามีผู้เข้าใจผิดทางในเรื่องประเพณีนี้ ดังเกิดขึ้นที่วัดวังวิเวการามของหลวงพ่ออุตมะ ในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อมีการกระทำบุญกริยาเช่นนี้เกิดขึ้นแด่หลวงพ่อ ผู้ที่ไม่เข้าใจเมื่อได้มาพบเห็น ก็ทึกทักและลือกันไปในทางที่ผิดความจริงว่า หลวงพ่ออุตมะท่านแสดงการอวดอ้างอภินิหาร ใช้เวทย์มนต์คาถาพร้อมการเดินเหยียบในการรักษาผู้คนให้หายจากการโรคภัยไข้เจ็บ นับว่าเป็นความเข้าใจผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากด้วยภาพลักษณ์ที่ไม่ถูกต้องต่อพระพุทธศานา และวัฒนธรรมซึ่งเกิดมาจากความเคารพศรัทธาอันดีงามของชาวมอญ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. ประเพณีวันออกพรรษา

การทำบุญวันออกพรรษาของชาวไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ด เริ่มขึ้นตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 จนถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 โดยจะมีการทำบุญใหญ่ในวันขึ้น 15 ค่ำ มี **"การตักบาตรทางน้ำ"** ในตอนเช้า จากนั้นชาวบ้านจะรีบจัดสำรับอาหารไปถวายพระสงฆ์จากวัดต่างๆ ในละแวกนั้นที่จะมารวมกัน ฉันเพลที่ศาลาการเปรียญวัดปรมัยยิกาวาส หลังจากฉันเพลแล้วจะเป็นพิธีบูชาพระบรมสารีริกธาตุ พระสงฆ์จะจัดแถวเดินจากศาลาการเปรียญสู่พระอุโบสถมีการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุบรรจุหีบมุก ซึ่งได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อยู่นำหน้าแถว ตลอดสองข้างทางจะมีชาวบ้านคอยถวายธูปเทียนดอกไม้แด่พระบรมสารีริกธาตุและพระสงฆ์ด้วยอาการสงบนอบน้อม เรียกว่าเป็น **"การตักบาตรดอกไม้"** เป็นการระลึกถึงการที่พระพุทธเจ้าเสด็จจากดาวดึงส์ในวันออกพรรษา และมีพุทธบริษัทคอยรอรับเสด็จพลางถวายดอกไม้ตลอดทางที่ผ่านด้วย โดยชาวมอญจะไม่มีการตักบตรเทโว แต่จะมีการตักบาตรดอกไม้นี้แทน เมื่อถึงพร้อมกันที่พระอุโบสถแล้วพระสงฆ์จะทำพิธีปวารณาทางด้านใน ส่วนด้านนอกชาวบ้านจะร่วมทำ **"พิธีขอสมาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์"**

โดยที่การไหว้พระวัดสำคัญในวันออกพรรษาในทำเนียบของอำเภอปากเกร็ดนั้น จะเริ่มไหว้ในวันขึ้น 1 ค่ำ ที่วัดเกาะ วันขึ้น 2 ค่ำ ที่วัดกู้ วันขึ้น 3 ค่ำ ที่วัดปรมัยยิกาวาส วันขึ้น 4 ค่ำ ที่วัดฉิมพลีสุทธาวาส วันขึ้น 5 ค่ำ ที่วัดตำหนัก วันขึ้น 6 ค่ำ ที่วัดกลางเกร็ด วันขึ้น 7 ค่ำ ที่วัดสนามเหนือ โดยจะมีการตักบตรตอนเช้า และทำบุญสลากพัสตร์ต่อบนศาลา ซึ่งทางวัดเสาธงทองจะจัดขึ้นในวันขึ้น 8 ค่ำ หรือในบางปีก็จะเป็นวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ หลังจากวัดอื่นดังกล่าวข้างต้น เพื่อความสะดวกของผู้คนในชุมชน

3. ประเพณีการรำมอญ

มอญรำ หรือ การรำมอญ ซึ่งภาษามอญออกเสียงเรียกคล้ายว่า **"ปัวหะเปิ้น"** มีความหมายว่า **"มหรสพ"** หรือการแสดงที่ใช้ตะโพนเป็นหลัก สตรีมอญแต่โบราณเมื่อถึงวัยแรกรุ่นสาว ต่างถูกบิดามารดาส่งให้ไปเรียนรำมอญกันแทบทุกคน ด้วยค่านิยมที่ว่าการรำมอญนั้นเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความเป็นกุลสตรีทำให้มีท่าทางงดงาม ทั้งยังช่วยฝึกฝนให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรักในการฟ้อนรำ ซึ่งเป็นศิลปที่ช่วยกล่อมเกลาให้จิตใจมีความสุภาพอ่อนโยน สมกับแบบฉบับสตรีมอญผู้มีความนอบน้อมอ่อนหวานมาแต่โบราณ

ถึงในปัจจุบันนี้ ชาวไทยเชื้อสายมอญในประเทศไทย ก็ยังคงมีค่านิยมในเรื่องดังกล่าวไม่แตกต่างไปจากเดิมนัก ท่ามกลางกระแสการพัฒนาประเทศที่ไหลเชี่ยวกราก จนสภาพสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมได้เกิดการทับซ้อนผสมปนเปจากวัฒนธรรมหลายชาติหลายภาษาจับต้นชนปลายไม่ถูก ได้กลายเป็นสถาณการณ์ที่หลีกเลี่ยงได้ยากนั้น สตรีชาวไทยเชื้อสายมอญในชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศไทยต่างยังคงพยายามรักษาและสืบทอดประเพณีการรำมอญ นาฏศิลป์ชั้นสูงอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญไว้ได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นที่ทราบกันดีว่า เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นแหล่งถ่ายทอดการรำมอญที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ครูรำมอญอาวุโส แห่งบ้านเกาะเกร็ดทั้งหมด ล้วนได้รับการถ่ายทอดวิชาการรำมอญมาจากนางปริก ชาวตะเคียน กันทั้งสิ้น นางปริกเป็นชาวมอญมาจากเมืองมอญ เกิดประมาณปี พ.ศ.2410 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่งงานกับนายทอเจ๊าะ ชาวตะเคียน ซึ่งเป็นคนมอญอยู่ใกล้วัดไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี กล่าวกันสืบมาว่าในบรรดาพี่น้องของนางปริกนั้นต่างมีความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมกันแทบทุกคน ทั้งปี่พาทย์มอญรำเก่าแก่ สำหรับนางปริกเองนั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่สามารถรำมอญได้ถูกต้องตามแบบแผนและสวยงามที่สุด

นางปริก สอนรำมอญให้แก่ลูกหลานชาวปากเกร็ดตลอดมา จนแก่กรรมเมื่ออายุได้ 87 ลูกศิษย์รุ่นหลังๆ ก็ถ่ายทอดวิชารำมอญสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ที่มีชื่อเสียงมากคือนางมะลิ วงศ์จำนงค์ และนางจำหน่าย ทองเพ็ชร ชาวเกาะเกร็ด ท่ารำที่นางปริกถ่ายทอดไว้ได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี ท่ารำทั้งหมดนั้นจะมีอยู่ 10 ท่า แต่ละท่าจะมีปี่พาทย์บรรเลงประกอบการรำ เริ่มต้นด้วยการบรรเลงเพลงโหมโรงมอญเรียกว่า " **ซอป๊าต** " ซึ่งก็คือเพลงที่เราทุกคนได้ยินทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยอยู่ทุกวันก่อนการเทียบเวลา 8.00 น. เพลงดังกล่าวนี้จะเป็นเพลงโหมโรงของมอญโดยแท้ จะต้องบรรเลงเพลงนี้ก่อนทุกครั้งที่จะรำมอญ จากนั้นจึงบรรเลงเพลงที่ 1 ถึง 10 ประกอบการรำของผู้รำ

การรำมอญผู้รำจะเหยียดมือทั้งสองออกรำในท่านิ่งอยู่กับที่ หลังตรง แต่อ่อนช้อยยามร่ายรำ ผู้รำจำต้องอาศัยจังหวะตะโพนมอญเป็นแนวทางหลักของการรำ เมื่อลงจังหวะตีทางหน้าตะโพนด้านใหญ่ ผู้รำต้องทิ้งมือลงให้พอดีกับจังหวะของตะโพน การเยื้องกรายก้าวเท้า ของการรำมอญมีลักษณะการย่างก้าวไปข้างหน้าเฉียงออกด้านข้างและโย่งเท้า ส่วนใหญ่จะใช้มือร่ายรำจะเคลื่อนไหวน้อยมาก ทั้งลีลาและจังหวะการใช้เท้ารวมถึงการทอดตัว จะละม้ายคล้ายกับการรำฟ้อนเล็บของชาวล้านนาราวกับพิมพ์เดียวกัน ต่างกันก็เพียงแต่ของล้านนาใช้เล็บฟ้อนและมีท่ารำที่น้อยกว่าของการรำมอญ

ผู้รำมอญชุดหนึ่งมีประมาณ 4 หรือ 6 คน อาจมากหรือน้อยกว่านี้ก็ได้ ผู้รำจะนุ่งซิ่นยาวกรอมเท้า สวมเสื้อแบบมอญ พาดสะไบ เกล้าผมมวยรัดเกล้าแบบมอญ มีลักษณะคล้ายดังรูปที่ 4.18 ในทางปฏิบัติก่อนรำ ผู้รำจะกราบครั้งหนึ่ง และเมื่อรำจบแล้วจะกราบอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อแสดงการเคารพ เพราะการรำมอญนั้น โดยปกติมักจะรำเพื่อแสดงความเคารพด้วยมิใช่รำเพื่อความรื่นเริงอย่างเดียว ทั้งหากเป็นงานศพ โดยเฉพาะศพพระหรือศพผู้มีอาวุโสเป็นผู้เคารพนับถือแล้ว ชาวบ้านจะมารำด้วยความเคารพผู้ตายถือเป็นการรำเพื่อคารวะผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าชาวมอญนั้นเป็นผู้ที่มีจิตใจอ่อนน้อมยึดมั่นในความกตัญญูอย่างแน่นแฟ้น การรำมอญจึงเป็นเสมือนเครื่องบ่งชี้ถึงลักษณะพิเศษอย่างแน่นแฟ้นของสังคมมอญในด้านนี้ได้อย่างดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.18 การแต่งตัวของสตรีชาวมอญ สำหรับนาฏศิลป์มอญรำชุดทั่วไป [1]

ดังนั้นการรำมอญของชาวไทยเชื้อสายมอญที่บ้านเกาะเกร็ดนั้น จึงมิได้เป็นเพียงการสืบทอดศิลปการรำมอญ อันเป็นศิลปแขนงหนึ่งเท่านั้น หากแต่นับได้ว่าเป็นการสืบสานจิตวิญญาณของชาวมอญทั้งปวงที่แสดงออกถึงความอลังการแห่งศิลปชั้นสูงทางคีตนาฏศิลป์ ที่ผสมผสานสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมทางสังคม และชุมชน ตลอดจนเป็นสื่อแสดงย้อนกลับไปสู่อดีตแห่งความรุ่งโรจน์ ของอารยธรรมแห่งอาณาจักรมอญอันเกรียงไกรที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ฉะนั้นประเพณีการรำมอญของชาวเกาะเกร็ดจึงมีความสำคัญในฐานะชีพจรที่ยังคงเต้นอยู่ ของศาสตร์โบราณแขนงหนึ่งอันงดงาม ที่ควรค่าแก่การเผยแพร่ส่งเสริมและอนุรักษ์รักษาไว้ด้วย

4. ประเพณีการรำเจ้า

ประเพณีการรำเจ้านั้น เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีสงกรานต์ของชาวมอญ เนื่องจากชาวมอญนั้นนอกจากจะเป็นผู้ที่เคร่งครัดในศาสนาพุทธแล้ว ในส่วนของวัฒนธรรมความเชื่อเฉพาะเผ่าพันธุ์ชาวมอญยังคงมีความเชื่อถือในเรื่องผี ผีบรรพบุรุษ เทพเจ้า เทวดาอารักษ์ และยังคงมีพิธีการเพื่อการแสดงความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ควบคู่ไปกับการทำบุญและพิธีการทางศาสนาพุทธ การรำเจ้าก็นับได้ว่าเป็นประเพณีหนึ่งที่แสดงถึงความเชื่อในเรื่องดังกล่าวของชาวมอญ แม้ในปัจจุบันชาวไทยก็ยังคงรำเจ้ากันอยู่

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

ตามธรรมเนียมทั่วไปทุกหมู่บ้านของชาวมอญ จะต้องมีศาลเจ้าประจำหมู่บ้านเพื่อเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่จะคอยคุ้มครองให้ผู้คนในหมู่บ้านนั้นๆ อยู่เย็นเป็นสุข โดยที่เจ้าประจำหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านนั้นต่างก็มีชื่อและฤทธานุภาพแตกต่างกันไป สำหรับเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีนั้นนับถือเจ้าพ่อหนุ่ม มีศาลอยู่ที่เมืองเมาะตะมะ หรือเมืองมอญโบราณ และเจ้าพ่อต้นหว้า ซึ่งเจ้าพ่อหนุ่มมิได้เป็นที่เคารพสักการะสำหรับชาวไทยเชื้อสายมอญเกาะเกร็ดเท่านั้น หากยังเป็นที่เคารพนับถืออย่างมากของชาวไทยเชื้อสายมอญในละแวกใกล้เคียงด้วย

การรำเจ้าในประเพณีสงกรานต์ ก็คือการร่ายรำมอญเพื่อถวายแด่เจ้าประจำหมู่บ้านอันเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน เพื่อเป็นการแสดงการสักการะแก่สิ่งที่เคารพ ทำให้จิตใจของชาวไทยเชื้อสายมอญมีความสงบสุข อิ่มบุญจากการกระทำพิธีทางพระพุทธศาสนาอิ่มทานจากการบริจาคข้าวปลาอาหารขนมหวานเพื่องานรื่นเริงระหว่างงานบุญ อิ่มใจจากการจัดพิธีการตามความเชื่อถืออย่างถูกต้อง ความมั่นใจของชาวไทยเชื้อสายมอญในการเริ่มชีวิตใหม่ในปีใหม่อย่างรุ่งเรืองราบรื่น จึงเกิดขึ้นอย่างอิ่มเอมด้วยเหตุนี้

5. การเล่นเพลงเรือเจ้าขาว

"เพลงเรือเจ้าขาว" เป็นเพลงพื้นบ้านเก่าแก่ของเกาะเกร็ด ใช้สำหรับบอกบุญชักชวนให้คนมาทำบุญร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเทศกาลทอดกฐิน เป็นช่วงเวลาที่น้ำขึ้นเอ่อล้นตลิ่ง ชาวบ้านจะออกบอกบุญทางเรือ ด้วยการพายเรือไปตามหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งการบอกบุญทางเรือนี้คนมอญที่มีภูมิลำเนาในเขตอำเภอปากเกร็ดได้ปฏิบัติเป็นประเพณีมาช้านานแล้ว ตั้งแต่ประมาณต้นรัตนโกสินทร์เรื่อยมา เมื่อได้ยินเสียงเพลงนี้ดังขึ้นในคืนใด ชาวบ้านจะรีบจัดเตรียมสิ่งของเงินทอง เพื่อร่วมทำบุญกันอย่างพร้อมเพรียงต่อไป

6. "กวานอาม่าน" หมู่บ้านช่างปั้น

เริ่มแรกในสมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อชาวมอญได้รับพระราชทานพื้นที่แถบอำเภอปากเกร็ดเป็นที่อยู่อาศัย ชาวมอญบนพื้นที่เกาะเกร็ด ได้ทดลองนำดินที่ขุดขึ้นในพื้นที่ และจากฝั่งตรงข้ามแม่น้ำ มาผลิตเป็นเครื่องปั้นดินเผา โดยมีการผลิตอยู่ 3 ชนิดคือ

1. โอ่งน้ำ ซึ่งแยกออกสองแบบคือ เป็นโอ่งธรรมดา กับโอ่งสลักลาย มีขนาดต่างๆ กันบรรจุน้ำได้ตั้งแต่ประมาณ 10 ปี๊บ 7 ปี๊บ 6 ปี๊บ 4 ปี๊บ เรื่อยลงมาจนถึงขนาดเล็กที่สุด เป็นกระปุกใส่น้ำตาลไว้ใช้ในครัวเรือนได้

2. อ่าง ขนาดต่างๆ ใหญ่เล็กไปตามขนาดของโอ่งน้ำ เนื่องจากจะใช้อ่างนี้เป็นฝาปิดโอ่งน้ำ ในขณะที่จะสามารถใช้บรรจุสิ่งของต่างๆ ลงไปได้ด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. ครกตำน้ำพริก ขนาดเล็กใหญ่ ลดหลั่นกันลงมา โดยขนาดใหญ่สุด มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 นิ้ว

เครื่องปั้นดินเผาทั้งสามชนิดดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นสินค้าที่สำคัญและมีการผลิตกันเป็นหลักในเกาะเกร็ด โดยที่ยังมีการผลิตเครื่องปั้นชนิดอื่นๆ เพื่อใช้ในครัวเรือนเองด้วย เช่น จาน ชาม หม้อไห กระถาง และที่มีลักษณะพิเศษสวยงามแตกต่างจากศิลปของชนชาติอื่นจนเห็นได้ชัด และได้ชื่อว่าเป็นเอกลักษณ์ของศิลปเครื่องปั้นดินเผาชาวมอญที่คนทั่วไปรู้จักและจดจำได้ คือ หม้อน้ำลายวิจิตร หรือเรียกกันว่า "เนิ่ง" ในภาษามอญ ดังรูปที่ 4.19 มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดทำขึ้นเพื่อถวายแด่พระสงฆ์ วัด หรือเจ้าเมือง ซึ่งจะปั้นโดยใช้เวลาว่างที่เหลือจากการปั้นสินค้าที่จะขาย ทั่วไปประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ส่วนฝา ส่วนตัวหม้อน้ำ และส่วนฐาน รูปทรงจะมีทรงหลักๆ คือ ทรงโหล ทรงโกษ ทางฟักทอง ทรงตุ่ม และทรงอื่นๆ ที่ดัดแปลงไปจากทรงหลักนี้อีกมาก ในส่วนฝาหม้อน้ำนั้น จะมีทรงหลักๆ คือทรงเจดีย์ ทรงฉัตร ทรงฝาหม้อข้าว และทรงอื่นๆ ที่ดัดแปลงไปจากทรงหลักนี้อีกมากเช่นเดียวกับรูปทรงของตัวหม้อน้ำ ในส่วนของฐานหม้อน้ำนั้น จะมีทั้งฐานสูงและต่ำ ส่วนมากจะมีลักษณะแคบที่ส่วนบนที่รองรับส่วนก้นของหม้อน้ำ และผายออกในส่วนล่างที่ใช้ตั้งลงบนโต๊ะหรือบนพื้น โดยจะมีทั้งฐานทึบ และฐานโปร่งด้วยลายฉลุ สวยงาม ซึ่งการตกแต่งหม้อน้ำลายวิจิตรนั้น จะมีขั้นตอนมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละโรงปั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละโรงปั้น และความชำนาญของช่างปั้น เป็นสำคัญ

รูปที่ 4.19 หม้อน้ำลายวิจิตร เอกลักษณ์อันงดงาม ของศิลปชั้นสูงในงานปั้นเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญ [1]

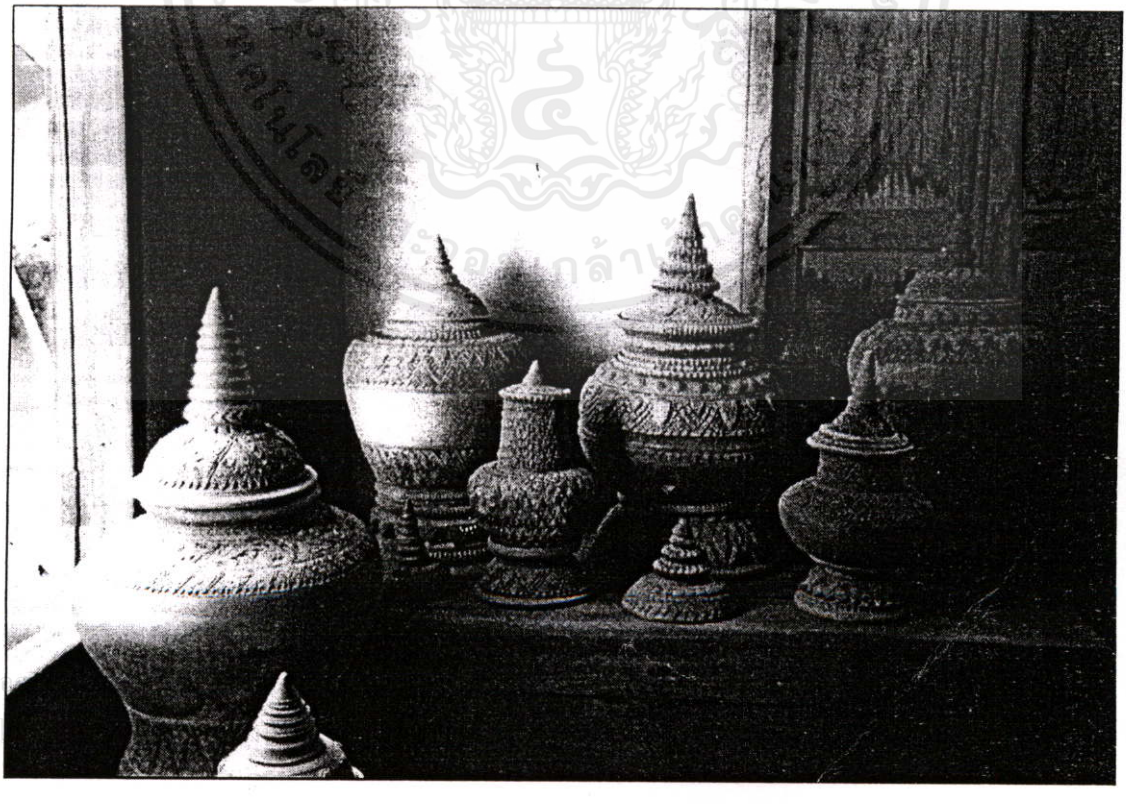

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

การจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาของชาวเกาะเกร็ดในสมัยก่อนนั้น ทางโรงปั้นจะไม่มีการออกไปจำหน่ายเอง จะมีคนกลางมารับซื้อออกไปเร่ขายอีกต่อหนึ่ง แต่เดิมคือชาวมอญจากอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี หรืออาจเป็นชาวมอญในเขตอำเภอปากเกร็ด โดยนำเรือมาซื้อถึงโรงปั้น คัดแต่ของคุณภาพดี ไม่มีตำหนิ คิดราคาเป็นแต่ละใบไป และออกเรือขึ้นไปตามแม่น้ำเจ้าพระยาทางเหนือ เพื่อนำสินค้าไปขายต่อยังจังหวัดอื่น ถึงพิษณุโลก อุตรดิตถ์ และสุโขทัย โดยเฉพาะที่เกาะน้อย ซึ่งบ้างก็เรียกว่าเกาะมอญ ในเขตอำเภอศรีสัชนาลัย พ่อค้าจะแวะพักที่นี่ก่อน เนื่องจากมีชุมชนชาวมอญ อาจมีการทำนาร่วมกับชาวเกาะน้อย หลังฤดูเก็บเกี่ยวแล้วจึงค่อยล่องเรือกลับบ้านยังปทุมธานี และนนทบุรี

ส่วนของที่มีตำหนิที่เหลือจากถูกพ่อค้าคัดเลือกไปแล้ว ชาวเกาะเกร็ดก็จะเก็บไว้ใช้เอง หรือเก็บไว้แลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น เช่นอาหารแห้ง และข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มีพ่อค้าอื่นที่ผ่านมาทางเรือนำมาแลกเปลี่ยนถึงที่ได้อีกทางหนึ่ง

จากนั้นต่อมาประมาณ ปี พ.ศ. 2490 - 2500 เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด ก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตไปจากเดิม ผลิตในจำนวนที่น้อยลง โรงปั้นบางโรงปิดตัวไป หรือไม่ก็เปลี่ยนรูปแบบของผลิตภัณฑ์เป็น แบบอื่น เช่น ผลิตกระถางต้นไม้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุหลายประการเช่น

1. การขาดแคลนวัตถุดิบ คือดินคุณภาพดีสำหรับนำมาทำเครื่องปั้นดินเผา เนื่องจากบนพื้นที่เกาะเกร็ดและฝั่งตรงข้ามที่เคยเป็นแหล่งวัตถุดิบ มีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานและทำการเกษตรกรรมมากขึ้น

2. การขาดแคลนช่างปั้น เนื่องจากคนรุ่นใหม่มีโอกาสหันไปทำอาชีพอื่นมากขึ้น

3. การขาดแคลนกิจการ เนื่องจากค่าครองชีพสูงขึ้น ตามความเจริญของสังคม รายได้จากกิจการเครื่องปั้นดินเผาไม่เพียงพอสำหรับการครองชีพในสังคมสมัยใหม่อีกต่อไป

4. การขาดแคลนส่วนแบ่งในตลาด เนื่องจากเริ่มมีคู่แข่งในสินค้าประเภทเดียวกันจากแหล่งอื่นเพิ่มมากขึ้น และเริ่มมีสินค้าแปลกใหม่เข้ามาแย่งส่วนแบ่งในตลาด เช่น โอ่งเคลือบจากราชบุรี

5. มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต โดยหันไปผลิตสินค้าและใช้เทคนิคการผลิตตามแบบของช่างปั้นจีนที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ ในอำเภอปากเกร็ด และพื้นที่เกาะเกร็ด เนื่องจากกระถางต้นไม้ของช่างปั้นจีนเป็นที่ยอมรับ กิจการดี มีผู้มาซื้อหาเป็นจำนวนมาก โรงปั้นชาวมอญดั้งเดิมบางโรงจึงหันมาปั้นกระถางต้นไม้ตามแบบชาวจีนควบไปด้วย บางโรงก็หันมาปั้นกระถางต้นไม้เพียงอย่างเดียว และบางโรงก็หันมาปั้นแต่สินค้าเฉพาะที่ขายได้เป็นจำนวนมากอยู่ คือครก และกระถางต้นไม้ เท่านั้น ผลผลิตแบบเดิมจึงเริ่มน้อยลง ที่ยังผลิตอยู่คุณภาพก็เปลี่ยนไป เพราะการนำเทคนิคและเครื่องมือในการผลิตแบบของช่างจีนที่เสียเวลาน้อยกว่า มาใช้ เช่นการใช้เครื่องหมุนแป้นขับด้วยมอเตอร์ไฟฟ้า ทำให้ลดทอนแรงงานผู้ช่วยช่างปั้นลงไป เกิดการขาดความต่อเนื่องในการสืบทอดวิชาการปั้นดั้งเดิม การนำเตาเผาแบบจีนที่ใช้เวลาในการเผาน้อยกว่ามาใช้ จึงต้องเปลี่ยนผลผลิตให้เหมาะกับเตาเผาแบบใหม่ที่นำมาใช้ด้วย คือการผลิตกระถางต้นไม้นั่นเอง

ดังนั้นในปัจจุบันเครื่องปั้นดินเผาบนพื้นที่เกาะเกร็ด ส่วนใหญ่จึงเป็นการผลิตกระถางต้นไม้ และครก ส่วนโอ่งน้ำ อ่าง แบบดั้งเดิมของชาวมอญเรียกได้ว่าไม่มีการผลิต อีกแล้ว สำหรับหม้อน้ำลายวิจิตรนั้นมีความพยายามที่จะฟื้นฟูและส่งเสริมให้มีการผลิตมากขึ้น เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น และสมารถเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับผู้มาท่องเที่ยวได้ โดยผลิตให้มีขนาดเล็กลง เป็นของปั้นชิ้นเล็ก มีการผลิตถ้วยชามฝา ฉลุลายในจำนวนเพิ่มขึ้น กว่าใช้ในครัวเรือนดังเช่นแต่ก่อน และเพื่อประโยชน์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าให้อยู่คู่กับจิตวิญญาณของชุมชนชาวมอญสืบต่อไป แม้ว่าจะไม่สามารถคงคุณภาพให้เท่ากับของเดิมก็ตาม

การที่เครื่องปั้นดินเผาศิลปมอญในพื้นที่เกาะเกร็ด ประสบกับปัญหาด้านคุณภาพนั้นก็เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการด้วยกันเช่น การเปลี่ยนแหล่งวัตถุดิบในการผลิต จากการที่เคยใช้ดินบนเกาะเกร็ด และบนพื้นที่ฝั่งตรงข้าม ซึ่งเป็นดินคุณภาพดี เหมาะแก่การใช้ในงานปั้น เนื่องด้วยเป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนที่พัดมากับลำน้ำ เป็นดินสีเข้ม ทำให้เครื่องปั้นเป็นมันเงา มีความเหนียว เกาะตัวดี นั้นก็ต้องเปลี่ยนมาเป็นการซื้อดินที่ขุดมาจากอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มาใช้แทน เพราะการขยายตัวของที่อยู่อาศัยในแหล่งวัตถุดิบเดิมในอำเภอปากเกร็ดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และต่อมาเมื่อในเขตอำเภอสามโคกเกิดสภาพการณ์เช่นเดียวกัน การซื้อวัตถุดิบดังกล่าวจึงต้อง หาในพื้นที่ที่เลื่อนไกลออกไปมากขึ้น เช่นที่เขตอำเภอบางไทร จนถึงจังหวัดอยุธยา โดยที่ดินรุ่นใหม่นี้ จะมีคุณภาพด้อยลง ไม่เหมาะแก่การนำมาทำเครื่องปั้นดินเผา เนื่องจาก เนื้อดินร่วน ไม่อยู่ตัว สีอ่อน ไม่สวย เพราะผ่านการเพาะปลูกมาเป็นเวลานาน

นอกจากนั้นยังต้องมีการเปลี่ยนแหล่งซื้อหาฟืนที่ใช้ในการเผาเครื่องปั้นดินเผา จากเดิมที่เคยใช้ไม้แสม ไม้ตาตุ่ม และไม้กระบูน ได้มาจากอำเภอปากลัด จังหวัดสมุทรปราการ โดยชาวมอญด้วยกันที่ตั้งถิ่นฐานในแถบนั้นเป็นผู้นำมาขายให้ ซึ่งมีขนาดท่อนที่ใหญ่ เนื้อแน่น เมื่อเผาแล้วจะคุกรุ่นอยู่เป็นเวลานานและทำให้เครื่องปั้นมีสีที่สวย นั้น มาเป็นการใช้ทางมะพร้าว กับฟืนเศษไม้เบญจพรรณ ที่เหลือจากการก่อสร้างและการทำเครื่องเรือน ในโรงงานย่านบางโพ โดยขนส่งมาทางรถยนต์แล้วลงเรือเข้าสู่เกาะเกร็ด ซึ่งฟืนชนิดใหม่นี้เมื่อเผาแล้วให้อุณหภูมิที่สูงน้อยลงกว่าแบบเดิม ไม่ค่อยทน และให้สีเครื่องปั้นที่ไม่ค่อยสวย

3. ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

3.1 อาชีพ

อาชีพหลักของประชากรพื้นที่เกาะเกร็ดโดยทั่วไปเป็นจะรับจ้างในส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและธุรกิจเอกชน รองลงมาคือการทำเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ ค้าขาย และหัตถกรรมในครัวเรือน ซึ่งมีอยู่ 3 ชนิดคือ เครื่องปั้นดินเผามอญ , ครกและกระถางต้นไม้ และการสานเข่งปลาทู ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อย่าง คือมีอาชีพหลักแล้วยังมีอาชีพเสริมด้วย

บนพื้นที่เกาะเกร็ดมีกิจกรรมด้านเศรษฐกิจใช้พื้นที่ดำเนินอยู่คือ การทำสวนผลไม้ พื้นที่โดยรวมประมาณ 1,266 ไร่ หรือประมาณ 44.57% ของพื้นที่เกาะเกร็ดทั้งหมด อยู่ในหมู่ที่ 2 , 3 , 4 , 5 และในหมู่ที่ 1 อีกเล็กน้อย ผลผลิตมีพ่อค้ามาเลือกซื้อถึงสถานที่ ในพื้นที่เกาะเกร็ดยังไม่มีตลาดกลาง หรือสถานที่กลางสำหรับซื้อขายผลิตผลทางการเกษตร ส่วนการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผานั้นมีการผลิตในหมู่ที่ 1 , 3 , 5 , 6 , 7 และในหมู่ที่ 2 อีกเล็กน้อย และการสานเข่งปลาทูนั้นจะมีการผลิตอยู่ในหมู่ที่ 2 , 3 , 4 และ 5 สุดท้ายคือการค้าขายนั้น จะมีร้านค้าเล็กๆ ที่เปิดในครัวเรือนเพื่อขายในชุมชน มีลักษณะเป็นร้านขายของชำ ร้านขายอาหารตามสั่ง ร้านขายอาหารปรุงสำเร็จ อยู่กระจายในหมู่ต่างๆ ประมาณ หมู่ละ 4 - 5 ร้าน

3.2 การเงินการคลังในท้องถิ่น

- รายได้เฉลี่ยของประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ด ประมาณ คนละ 35,000 บาท/ ปี
- ภาษีบำรุงท้องที่ของพื้นที่เกาะเกร็ดในปี พ.ศ. 2538 มีจำนวนประมาณ 96,956 บาท มาจากหมู่ที่ 5 มากที่สุด คือประมาณ 40,434 บาท รองลงไปคือ หมู่ที่ 3 ประมาณ 25,118 บาท , หมู่ที่ 2 ประมาณ 15,778 บาท , หมู่ที่ 4 ประมาณ 9,954 บาท , หมู่ที่ 6 ประมาณ 3,242 บาท , หมู่ที่ 1 ประมาณ 2,863 บาท และหมู่ที่ 7 ประมาณ 972 บาท
- ในพื้นที่เกาะเกร็ดมีแหล่งสินเชื่อที่ประชากรนิยมใช้บริการคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธกส. , สหกรณ์ ต่างๆ , ธนาคารพาณิชย์ และ บางส่วนจาก เงินทุนหมุนเวียนของทางราชการ และภาคเอกชน พ่อค้าทั่วไป

3.3 กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน

สิทธิ์ในที่ดินทำกินของประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ดแบ่งได้ 3 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกมีกรรมสิทธิ์เป็นของตนเองไม่ต้องเช่าผู้อื่น และกลุ่มที่ 2 และ 3 รวมกัน ซึ่งเป็นส่วนมากยังต้องเช่าที่ดินทำกิน โดยมีจำนวนครัวเรือนในแต่ละกลุ่มแยกตามหมู่บ้านได้ดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนครัวเรือนในพื้นที่เกาะเกร็ดแยกตามกลุ่มของกรรมสิทธิ์ในที่ทำกินและหมู่บ้าน [1]

กลุ่มของกรรมสิทธิ์	หมู่ที่							รวม
	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5	หมู่ที่ 6	หมู่ที่ 7	
1. มีสิทธิ์ในที่ดินทั้งหมด ไม่ต้องเช่า	34	30	94	72	50	138	10	428
2. มีสิทธิ์ในที่ดินบางส่วน ต้องเช่าบ้าง	20	45	26	14	70	-	31	206
3. ไม่มีสิทธิ์ในที่ดิน ต้องเช่าทั้งหมด	112	140	30	13	74	4	40	413

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

[1] สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

3.4 แรงงานในท้องถิ่น

ประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ดมีการเดินทางออกไปใช้แรงงานยังพื้นที่อื่น ทั้งหมดเป็นจำนวนประมาณ 3,392 คน/วัน โดยเป็นการไปเช้า - เย็นกลับ และส่วนใหญ่ไปทำงานยังแหล่งใกล้เคียงกันคือในโรงงาน ซึ่งในหมู่ที่ 3 , 4 , 5 , 7 จะเหมือนกันคือส่วนใหญ่ทำงานในเขตจังหวัดนนทบุรี และในหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 6 จะเหมือนกันคือส่วนใหญ่ทำงานในจังหวัดอื่นแต่อยู่ในเขตภาคกลางเช่นเดียวกับจังหวัดนนทบุรี โดยมีจำนวนประชากรในหัวข้อดังกล่าวนี้แยกตามหมู่ และเพศ ดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 แสดงจำนวนประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ดที่เดินทางไปทำงานนอกพื้นที่แยกตามเพศและหมู่บ้าน[1]

หมู่ที่	หญิง	ชาย	รวม	ครัวเรือน
หมู่ที่ 1	365	342	707	166
หมู่ที่ 2	243	258	501	210
หมู่ที่ 3	324	186	510	160
หมู่ที่ 4	126	191	317	97
หมู่ที่ 5	204	298	502	202
หมู่ที่ 6	321	314	635	142
หมู่ที่ 7	116	104	220	81
รวม	1,699	1,693	3,392	1,058

4. ลักษณะทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน

4.1 ไฟฟ้า

พื้นที่เกาะเกร็ดมีไฟฟ้าใช้ประมาณ 20 กว่าปีมาแล้ว โดยมีแนวเสาไฟฟ้าตามแนวถนนสาธารณะรอบเกาะและต่อสายแยกเข้าไปในพื้นที่ด้านในของเกาะ ซึ่งการบริการอยู่ในขอบข่ายของการไฟฟ้านครหลวง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

4.2 ประปา

เป็นระบบน้ำประปาบาดาล ของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งได้จากการขุดเจาะแหล่งน้ำใต้ดินขนาดใหญ่ 2 แห่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ขณะนี้มีถึงรวม 6 แห่ง ให้บริการในพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานของประชาชนกระจายเกือบทั่วทั้งบริเวณเกาะ โดยน้ำประปาบาดาลนี้เก็บค่าบริการรายเดือน 20 บาท และค่าน้ำประปา ยูนิตละ 4 บาท และจัดเก็บโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด สำหรับบางส่วนที่มิได้รับบริการเนื่องจากสะดวกในการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ จึงมิได้ให้ความสนใจในการเข้ารับบริการ และบางส่วนการบริการประปายังไม่สามารถกระจายไปทั่วถึงได้ ทำให้ประสบปัญหาเรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ที่สะอาดไม่พอเพียงแก่ความต้องการอยู่บ้าง โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้ง ที่น้ำในแม่น้ำจะมีความสกปรก และมีจำนวนน้อยลง จนไม่สามารถนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้

4.3 โทรคมนาคม

พื้นที่เกาะเกร็ดมีบริการติดตั้งโทรศัพท์แล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2532 ซึ่งมีโครงข่ายครอบคลุมทุกหมู่บ้าน บ้านเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำหรือทางเท้าสาธารณะ ส่วนใหญ่ได้ติดตั้งโทรศัพท์ส่วนตัวแทบทุกบ้าน สำหรับในบริเวณพื้นที่ด้านในของเกาะนั้น ถึงแม้จะไม่ขอติดตั้งโทรศัพท์ส่วนตัวแต่ก็สามารถใช้บริการโทรศัพท์สาธารณะจากร้านค้า และวัด ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงได้ ดังรูปที่ 4.20 หากแต่ยังมีบางแห่งที่อยู่ไกลจากแหล่งดังกล่าวจึงประสบปัญหาการขาดแคลนปัจจัยด้านนี้เล็กน้อย

รูปที่ 4.20 การใช้บริการโทรศัพท์สาธารณะบริเวณศาลาริมน้ำ วัดเสาธงทอง [1]

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

4.4 การคมนาคมขนส่ง

ก. การคมนาคมทางบก

การคมนาคมทางบกจากพื้นที่อื่นเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ด สิ้นสุดที่บริเวณท่าน้ำปากเกร็ด ถนนแจ้งวัฒนะ ซึ่งมีบริการรถรับจ้างของเอกชนทั่วไป เช่นรถตู้รับส่งจากท่าน้ำปากเกร็ด ไปยังอนุสาวรีย์ชัยฯ และมีรถประจำทางสายต่างๆ เดินทางถึงบริเวณดังกล่าว ดังตารางที่ 4.9 และรูปที่ 4.21

ตารางที่ 4.9 แสดงรถประจำทางและสายการเดินรถในพื้นที่อำเภอปากเกร็ด [1]

รถประจำทาง	เส้นทางเดินรถ
(ธรรมดา) สาย 32	ปากเกร็ด - สนามหลวง
(ธรรมดา) สาย 51	ปากเกร็ด - ท่าน้ำบางโพ
(ธรรมดา) สาย 52	ปากเกร็ด - ดินแดง
(ธรรมดา) สาย 150	ปากเกร็ด - บางกะปิ
(รถร่วมบริการทั้งธรรมดาและปรับอากาศ) สาย 356	ปากเกร็ด - ดอนเมือง
(ธรรมดา) สาย 140 * มีบางคันขึ้นทางด่วน *	ปากเกร็ด - อนุสาวรีย์ฯ
(ปรับอากาศ) สาย ปอ.5	ปากเกร็ด - สีลม
(ปรับอากาศ) สาย ปอ. 6	ปากเกร็ด - พระประแดง

หลังจากนี้ต้องอาศัยการคมนาคมทางน้ำเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ดต่อไป เมื่อถึงในพื้นที่เกาะเกร็ดแล้ว สามารถเดินทางต่อไปยังที่อยู่อาศัยและสถานที่สำคัญ ได้โดยสะดวกโดยถนน คสล. 1 สายรอบเกาะ ซึ่งมีถนนซอยแยกย่อยจากถนนสายนี้อีกประมาณ 9 สาย ดังรูปที่ 4.22 อาศัยการเดินเท้า หรือใช้จักรยานและจักรยานยนต์เข้าสู่พื้นที่ด้านในได้ ดังรูปที่ 4.23 โดยมีวินจักรยานยนต์รับจ้างอยู่ที่บริเวณท่าน้ำป่าฝ้าย ดังรูปที่ 4.24 และนอกจากนี้ บนพื้นที่เกาะเกร็ดจะไม่ปรากฏรถยนต์อื่นอยู่เลยถนนสาธารณะรอบเกาะมีลักษณะเป็นถนนคอนกรีตกว้างประมาณ 1.50 เมตร เป็นทางขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยา สร้างเสร็จตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2520 ในพื้นที่ ที่ไกลจากถนนเหล่านี้ ก็สามารถเดินทางต่อไปโดยถนนที่สร้างตามคันสวนในพื้นที่เกษตรกรรม และการคมนาคมทางน้ำในแม่น้ำและลำคลอง หากแต่ในปัจจุบัน ถนน คสล. สายหลักบางช่วง และสะพานบางแห่ง มีการชำรุดทรุดตัว ทำให้เกิดน้ำท่วมถึงในฤดูฝน และ คลองบางสายก็เกิดการตื้นเขินแห้งขอดในฤดูแล้ง จึงทำให้ประสบปัญหาด้านความสะดวกในการเดินทางในช่วงเวลาดังกล่าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.21 แสดงบริเวณให้บริการการเดินทางทางบกจากพื้นที่ปากเกร็ดสู่พื้นที่อื่นๆ

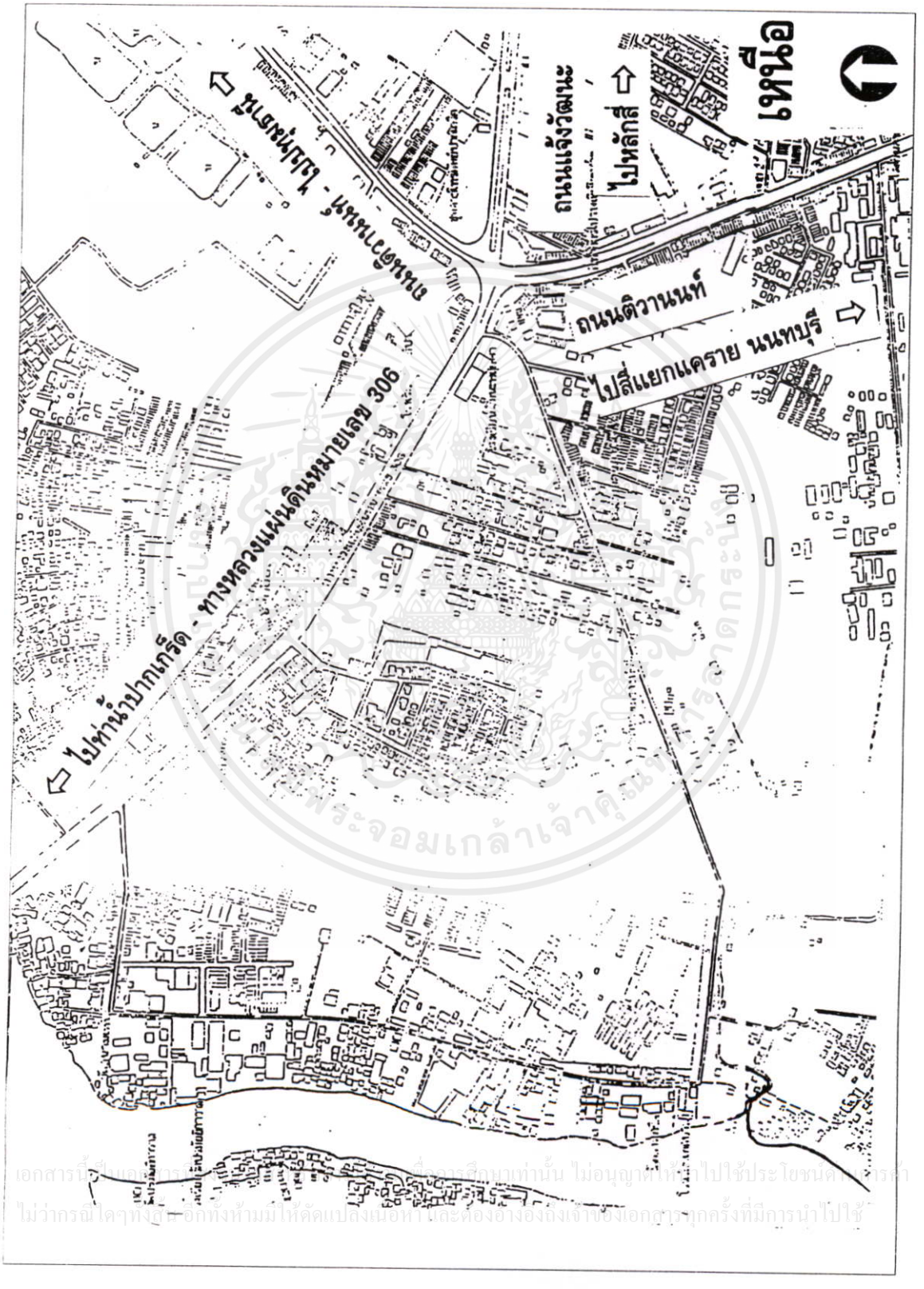

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.22 แสดงถนนสายหลัก และถนนซอย ในพื้นที่เกาะเกร็ด

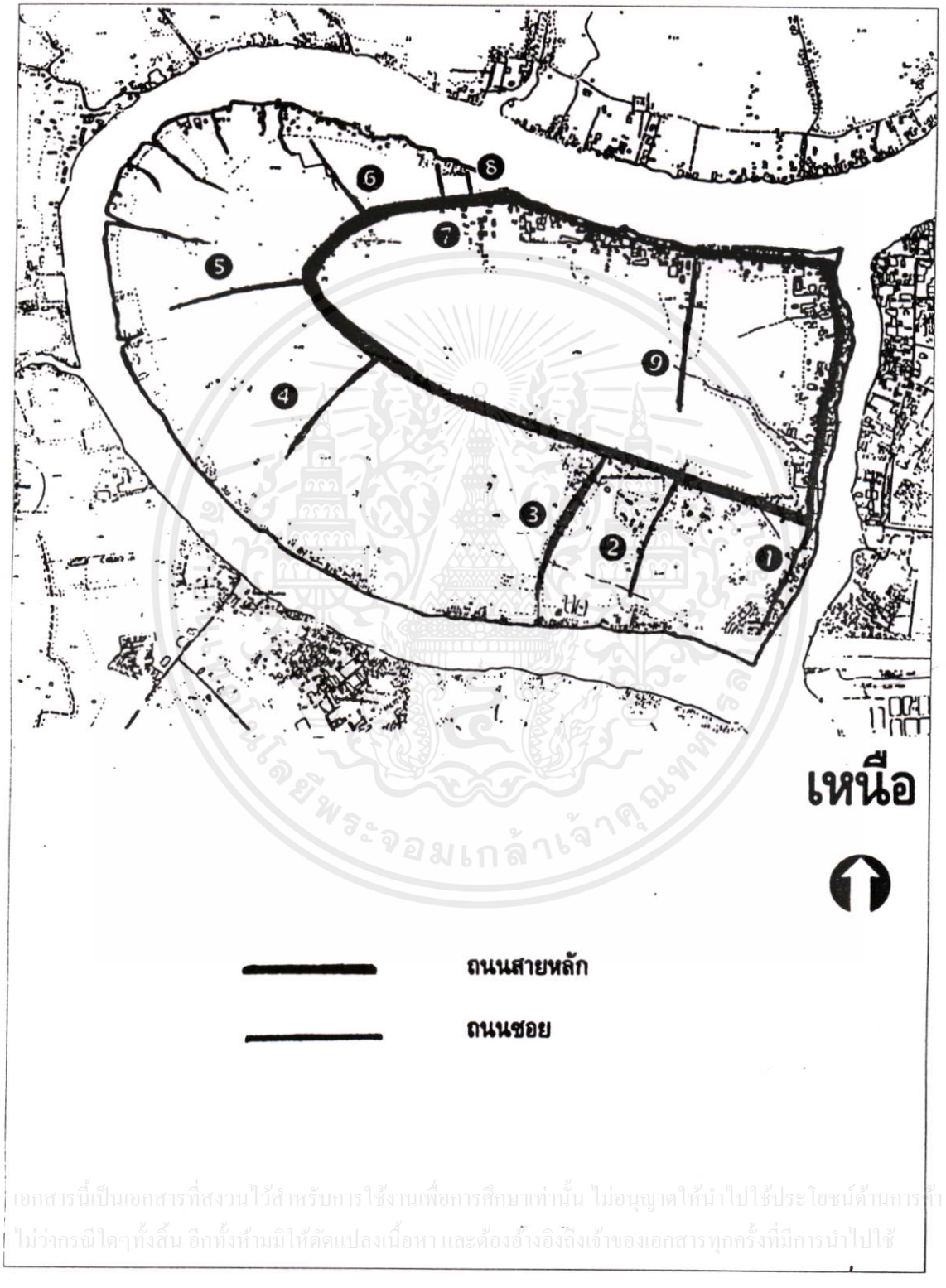

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.23 การเดินทางสัญจรแบบต่างๆ ในชุมชนพื้นที่เกาะเกร็ด [1]

รูปที่ 4.24 รถจักรยานยนต์รับจ้าง บริเวณท่าน้ำปาฝ้าย [2]

[1และ2] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

ข. การคมนาคมทางน้ำ

การคมนาคมทางน้ำเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ดนั้น มีทั้งบริการเรือข้ามฟาก เรือหางยาว เรือเร็ว (สองตอน) และเรือด่วน ให้บริการอีก 2 บริษัท คือ เรือด่วนเจ้าพระยา และ เรือด่วนแหลมทอง

เรือข้ามฟาก มีท่าเรือที่ให้บริการอยู่ 2 แห่งคือ จากท่าเรือวัดสนามเหนือบนฝั่งอำเภอปากเกร็ดถึงท่าเรือวัดปรมัยยิกาวาสบนฝั่งเกาะเกร็ด และ จากท่าเรือวัดกลางเกร็ดบนฝั่งอำเภอปากเกร็ดถึงท่าเรือวัดฉิมพลี ดังรูปที่ 4.25 บริการเรือข้ามฟากทั้ง 2 แห่ง จะมีเรือไว้คอยบริการประมาณแห่งละ 2 ลำ บริการตั้งแต่เวลา 5.45 -21.30 น. ค่าบริการคนละ 3 บาท ในช่วงเวลา 18.00 - 21.30 น. ส่วนเวลาอื่นค่าบริการคนละ 2 บาท ที่ท่าวัดสนามเหนือ ค่าบริการคนละ 2 บาท ในช่วงเวลา 16.00 - 21.30 ส่วนเวลาอื่นค่าบริการคนละ 1 บาท ที่ท่าวัดกลางเกร็ด โดยที่ท่าเรือวัดสนามเหนือเรือ 2 ลำ จะมีขนาดต่างกัน ช่วงเช้าเวลา 5.45 - 9.00 น. จะนำเรือใหญ่ ความจุประมาณ 35 คน ออกบริการ ช่วงสายถึงบ่ายเวลาหลัง 9.00 - 15.00 น. จะนำเรือเล็ก ความจุประมาณ 15 คน ออกบริการ ช่วงบ่ายถึงค่ำเวลาหลัง 15.00 - 19.00 น. จะนำเรือใหญ่ออกบริการอีกครั้ง สุดท้ายที่ช่วงค่ำถึงดึกเวลาหลัง 19.00 - 21.30 น. จะนำเรือเล็กออกบริการ โดยที่ในท่าเรือวัดกลางเกล็ดจะมีบริการเรือให้เช่าเหมาลำสำหรับท่องเที่ยวชมทัศนียภาพของเกาะเกร็ด และบริเวณใกล้เคียง ซึ่งอัตราค่าบริการและรายละเอียดอื่นๆ จะนำเสนอต่อไปในหัวข้อสภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ หลังจากนี้

เรือหางยาว และเรือเร็ว (สองตอน) ดังรูปที่ 4.26 มีบริการทั้งออกเรือตามเวลา และเช่าเหมาลำ มีท่าเรือที่ให้บริการอยู่ 2 แห่งคือ

1. ท่าเรือวัดบ่อบนฝั่งอำเภอปากเกร็ด มีเส้นทางประจำคือ ออกจากท่าวัดบ่อผ่านไปทางตอนเหนือของเกาะเกร็ด ผ่านพื้นที่เกาะเกร็ดหมู่ที่ 7 , 6 , 5 และหมู่ที่ 4 เรื่อยไปจนสิ้นสุดที่ท่าเรือวัดใหญ่สว่างอารมณ์ของอำเภออ้อมเกร็ด เรือที่ให้บริการที่ท่าเรือแห่งนี้จะเป็นเรือหางยาวที่มีขนาดใหญ่ สามารถบรรจุผู้โดยสาร ได้ประมาณ 30 คน อัตราค่าโดยสาร 5 บาท ตลอดสาย ทั้งเที่ยวไปและกลับ เวลาออกจาก ท่าเรือประมาณ 30 นาที / 1 ลำ

2. ท่าเรือเทศบาลบนฝั่งอำเภอปากเกร็ด มีเส้นทางประจำคือออกจากท่าเทศบาลผ่านลงไปทางใต้ของเกาะเกร็ด เข้าสู่แม่น้ำลัดเกร็ดผ่านพื้นที่เกาะเกร็ดหมู่ที่ 7 , 1 , 2 , 3 และหมู่ที่ 4 เรื่อยไปจนสิ้นสุดที่ท่าเรือตำบลท่าอิฐ บริเวณวัดแสงศิริธรรม เรือที่ให้บริการที่ท่าเรือแห่งนี้จะเป็นเรือหางยาวที่มีขนาดกลาง และขนาดเล็ก สามารถบรรจุผู้โดยสารได้ประมาณ 10 - 20 คน อัตราค่าโดยสารเที่ยวไป คนละ 10 บาทตลอดสาย ส่วนขากลับ คนละ 7 บาท ตลอดสาย ระยะเวลาออกจากท่าเรือไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้โดยสาร ส่วนใหญ่จะออกถี่กว่าสายวัดใหญ่ เนื่องจากเรือลำเล็กกว่าผู้โดยสารขึ้นเต็มลำเรืองง่ายกว่า และไม่ต้องออกตามเวลาเช่นที่เรือวัดบ่อ โดยที่ท่าเรือ และเส้นทางบริการ สู่เกาะเกร็ด มีรายละเอียดดังรูปที่ 4.27

รูปที่ 4.25 การเดินทางทางน้ำ เข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ด โดยบริการเรือข้ามฟาก ที่ท่าเรือวัดสนามเหนือ [1]

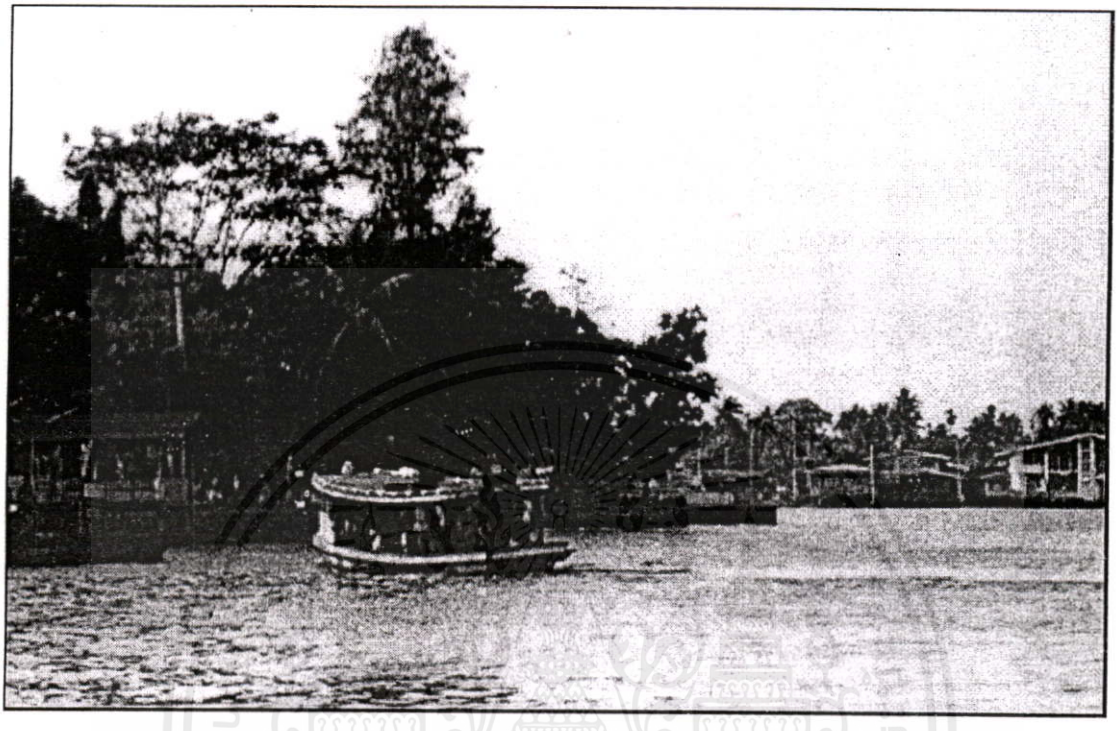

รูปที่ 4.26 การเดินทางทางน้ำ เข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ด โดยบริการเรือเร็วบริเวณแม่น้ำลัดเกร็ด [2]

1และ2 จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.27 แสดงท่าเรือ และเส้นทางบริการเดินเรือสู่พื้นที่เกาะเกร็ด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

5. ลักษณะทางด้านการบริการทางสังคม

5.1 การศึกษา และบริการข่าวสารที่เป็นประโยชน์

5.1.1 โรงเรียน

ในพื้นที่เกาะเกร็ดมีสถานศึกษา 3 แห่ง มีสภาพปัจจุบันดังตารางที่ 4.10 และมีที่ตั้งอยู่ในหมู่ต่างๆ ดังรูปที่ 4.28

ตารางที่ 4.10 แสดงจำนวนนักเรียนและบุคคลากรของโรงเรียนในพื้นที่เกาะเกร็ดแยกตามโรงเรียนและระดับที่เปิดสอน [1]

โรงเรียน			โรงเรียน
	นักเรียน	บุคลากร	
1. โรงเรียนวัดศาลากุล	30	1	อนุบาล
	70	6	ป. 1 - ป. 6
2. โรงเรียนวัดเสาธงทอง	92	13	ป. 1 - ป. 6
3. โรงเรียนวัดปรมัยยิกาวาส	62	2	อนุบาล
	150	18	ป. 1 - ป. 6
	115	"	ม. 1 - ม. 3

ด้านการศึกษาโดยรวมพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่เกาะเกร็ดอ่านออกเขียนได้ จบการศึกษาภาคบังคับประมาณ ร้อยละ 62 และกำลังศึกษาอยู่ในระดับต่างๆ ประมาณ ร้อยละ 23 ของจำนวนประชากรทั้งหมด โดยกระจายอยู่ในหมู่ต่างๆ ดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 แสดงจำนวนประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ดที่กำลังศึกษาแยกตามระดับการศึกษาและหมู่บ้าน [2]

ระดับการศึกษา	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5	หมู่ที่ 6	หมู่ที่ 7	รวม
ก่อนประถม	35	40	51	17	25	45	16	229
ประถมภาคบังคับ	69	39	69	36	86	79	18	396
มัธยมต้น	48	43	41	88	58	49	18	345
มัธยมปลาย (เทียบเท่า)	58	66	27	39	48	14	4	256
สูงกว่ามัธยมปลาย	38	64	18	28	44	8	3	203
รวม	248	252	206	208	261	195	59	1,429

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

[2] สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปากเกร็ด

รูปที่ 4.28 แสดงที่ตั้งสถานศึกษาในพื้นที่เกาะเกร็ด

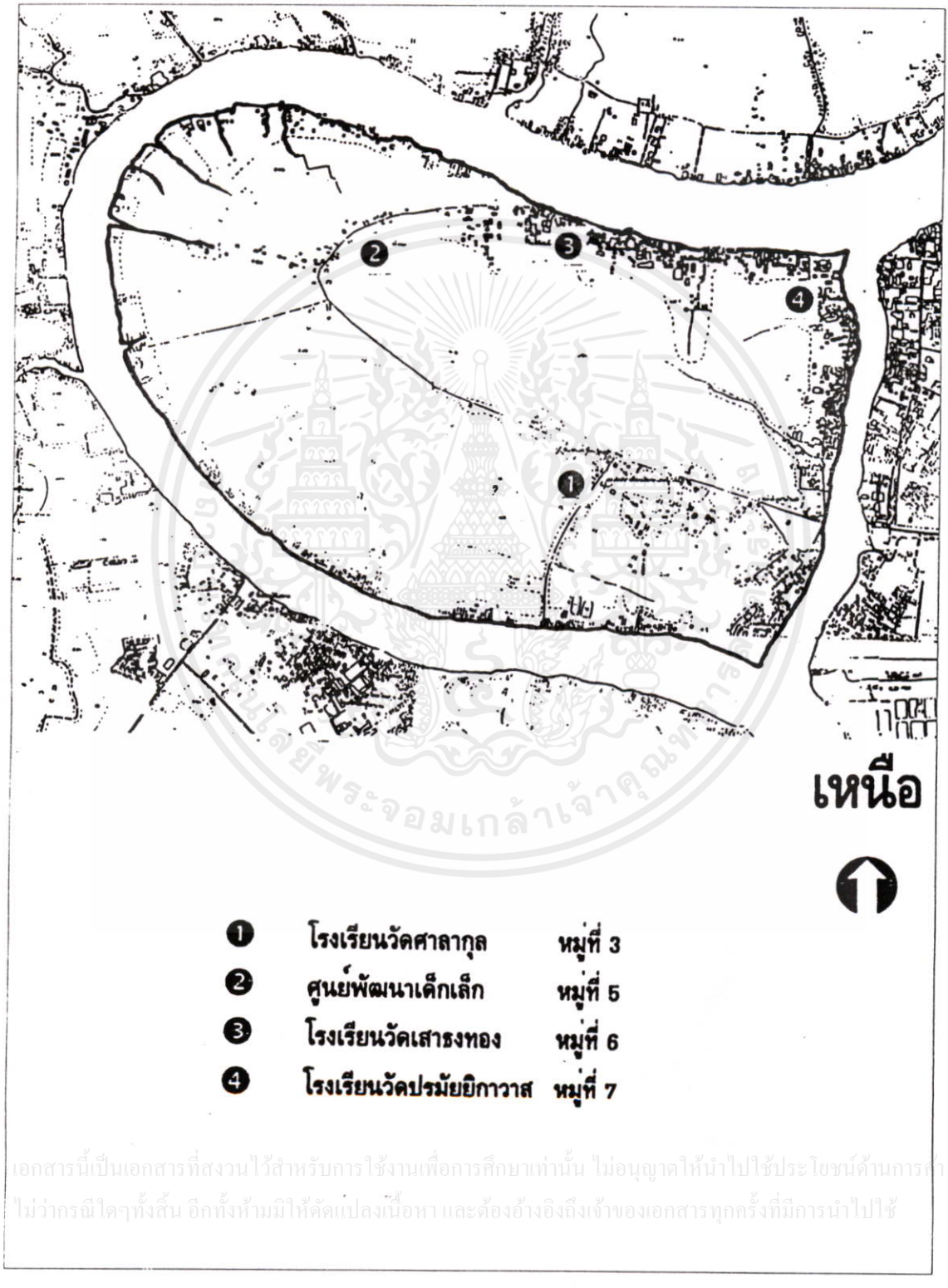

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

5.1.2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของหน่วยงานพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5 ดังรูปที่ 4.28 เปิดสอนแก่เด็กๆ ในพื้นที่ รับเด็กอายุ 2 ปี ถึงอายุ 6 ปี จำนวนครู 3 คน นักเรียน 60 คน

5.1.3 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

สถานที่ให้ข่าวสาร ให้ความรู้ต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ต่อชาวบ้านในพื้นที่เกาะเกร็ด นั้น มีลักษณะเป็นศาลาอ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน มีอยู่ 3 แห่ง คือในพื้นที่หมู่ที่ 3 , 6 และ 7 ศาลาดังกล่าวนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย นอกจากจะเป็นที่กระจายข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชน ยังมีหนังสือพิมพ์รายวันให้ได้ติดตามอ่านข่าวสารสำคัญด้วย แต่ในขณะนี้ศาลาบางแห่งไม่มีหนังสือ และไม่มีผู้ใช้บริการ ดังรูปที่ 4.29 จึงทำให้เกิดภาวะการณ์ขาดการต่อเนื่องทางด้านการกระจาย ข่าวสาร และการศึกษานอกระบบขึ้น

รูปที่ 4.29 ที่อ่านหนังสือชุมชน หมู่ที่ 3 ข้างวัดศาลากุล [1]

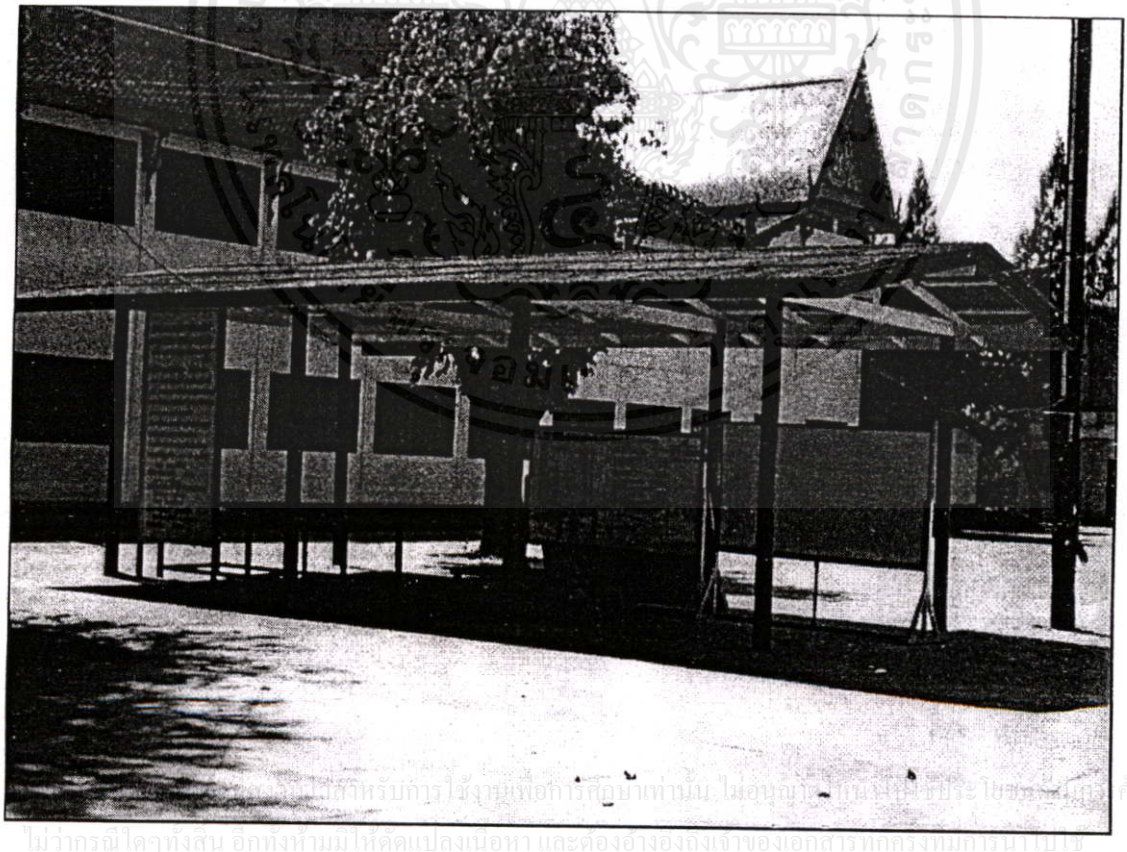

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

5.1.4 กระดานข่าวประชาสัมพันธ์ และหอกระจายข่าว

ในพื้นที่เกาะเกร็ดมีกระดานข่าวประชาสัมพันธ์ติดตั้งไว้ในชุมชน เพื่อใช้ติดประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน ตามวัดต่างๆ และมีหอกระจายข่าวซึ่งให้บริการเสียงตามสายกระจายข่าวสารที่มีประโยชน์ต่อประชาชนอยู่ด้วย

นอกจากนั้นในพื้นที่เกาะเกร็ดยังมีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้ด้านต่างๆ เช่นด้านการใช้วิทยุสื่อสาร ด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านความมั่นคงของชาติ แก่ประชาชนอยู่เป็นระยะ แต่ปรากฏว่าไม่มีการฝึกอบรมด้านอาชีพแก่ประชาชนแต่อย่างใด

5.2 การสาธารณสุข และการอนามัย

บริเวณพื้นที่ศึกษานั้น มีสถานีอนามัยอยู่ด้วยกัน 2 แห่ง คือสถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 บริเวณใกล้วัดศาลากุล และสถานีอนามัยตำบลเกาะเกร็ด ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 บริเวณใกล้วัดเสาธงทอง จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูง ดังรูปที่ 4.30 นอกจากนั้นยังการสร้างสถานีอนามัยเพิ่มอีก 1 แห่ง คือที่บริเวณใกล้วัดมะขามทอง คาดว่าจะแล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2541 นี้ โดยที่สถานีอนามัยต่างๆ มีที่ตั้งอยู่ดังรูปที่ 4.31 ในพื้นที่เกาะเกร็ดมีการให้บริการด้านสาธารณสุขมูลฐาน ได้ครบทุกชุมชนหม่บ้าน และมีลักษณะของครัวเรือนถูกสุขลักษณะในด้านต่างๆ เช่น การจัดบริเวณบ้าน มีส้วมราดน้ำ และมีครัวถูกหลักสุขาภิบาลอาหารครบเกือบทุกครัวเรือน

รูปที่ 4.30 สถานีอนามัย หมู่ที่ 6 บริเวณริมน้ำข้างวัดเสาธงทอง [1]

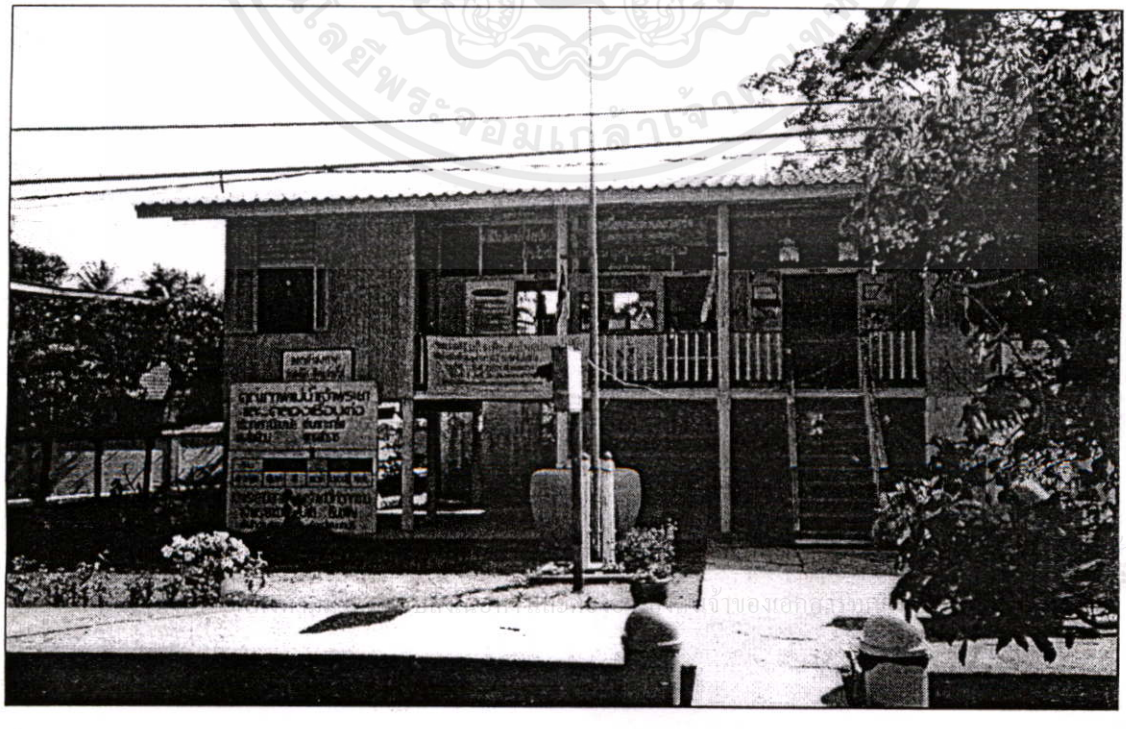

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.31 แสดงที่ตั้งสถานีอนามัยในพื้นที่เกาะเกร็ด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

5.3 การจัดการของเสีย และการควบคุมสิ่งแวดล้อม

5.3.1 การระบายน้ำ

ใช้การระบายลงแหล่งน้ำธรรมชาติโดยตรง

5.3.2 การบำบัดน้ำเสีย

ในพื้นที่เกาะเกร็ดยังไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงแหล่งน้ำธรรมชาติ ไม่ว่าจะในบ้านเรือน สถานที่ราชการ ศาสนสถาน หรือกิจการค้าก็ตาม

5.3.3 การกำจัดขยะมูลฝอย

การกำจัดขยะในบริเวณพื้นที่เกาะเกร็ดนั้น มีการกำจัดกันเองภายในครัวเรือน โดยการเผาภายในพื้นที่ของตนเอง ยังไม่มีระบบการจัดการขยะมูลฝอยรวมกันในชุมชน หรือโดยวิธีอื่นแต่อย่างใด ก่อนหน้านี้ได้มีความพยายามในการร่วมมือของชาวบ้านและราชการ จัดการประชุมเรื่องการกำจัดขยะ ซึ่งได้ข้อตกลงเป็นแนวทางในการจัดการขยะในชุมชนว่า จะจัดให้มีการนำขยะใส่ถุงดำมาไว้สถานที่ริมน้ำเป็นจุดโดยรอบ เพื่อให้เรือยนต์สำหรับเก็บขยะมาตระเวนรับมาทำการกำจัดรวมกับขยะที่อยู่ในพื้นที่บนฝั่งอำเภอปากเกร็ดต่อไป โดยจะตกลงในเรื่องค่าบริการอีกครั้ง แต่ในขณะนี้โครงการนั้นได้ถูกระงับไว้ก่อน เนื่องจากไม่มีการสนับสนุนในเรื่องเรือยนต์เก็บขยะจากหน่วยงานใด ทำให้ในพื้นที่จึงกำลังประสบปัญหาเรื่องการจัดการกำจัดขยะ อยู่ในปัจจุบัน

5.4 ความปลอดภัย และการบรรเทาสาธารณภัย

5.4.1 ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน

ในพื้นที่เกาะเกร็ดขณะนี้ นับได้ว่าประชาชนยังมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอยู่ในเกณฑ์ดี คดีที่เกิดขึ้นมักเป็นคดีลักเล็กขโมยน้อยเท่านั้น หน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่นี้เป็นของกำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในกรณีที่มีผู้กระทำผิดขึ้นเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะจับผู้กระทำผิดนั้นส่งให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอปากเกร็ดดำเนินการต่อไป นอกนั้นยังมีเจ้าหน้าที่ อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน หรือ อปพร. ประจำหมู่บ้าน ประมาณ หมู่บ้านละ 5 คน และตำรวจสายตรวจ จำนวน 2 นาย คอยตรวจตราความสงบเรียบร้อย โดยมีที่ตั้งที่พัก ดังรูปที่ 4.32

5.4.2 การป้องกันและการบรรเทาปัญหา น้ำท่วม

เมื่อถึงหน้าน้ำ หรือฤดูน้ำหลาก พื้นที่เกาะเกร็ด จะประสบปัญหาน้ำท่วม และทางพื้นที่ได้มีความพยายามในการป้องกันน้ำท่วมโดยตลอดมาได้มีโครงการสร้างเขื่อนเอนกประสงค์ ดังรูปที่ 4.33 ซึ่งสามารถใช้กั้นน้ำและใช้ประโยชน์ในการสัญจรได้ด้วย ในพื้นที่โดยรอบเกาะ ซึ่งยังไม่แล้วเสร็จ เนื่องจากไม่มีงบประมาณสนับสนุน และสามารถกระทำให้เป็นจริงได้ยาก เนื่องจากมีการตั้งบ้านเรือนของประชาชนรุกล้ำเข้าไปในลำน้ำเป็นบางส่วน

รูปที่ 4.32 แสดงที่พักตำรวจสายตรวจในพื้นที่เกาะเกร็ด

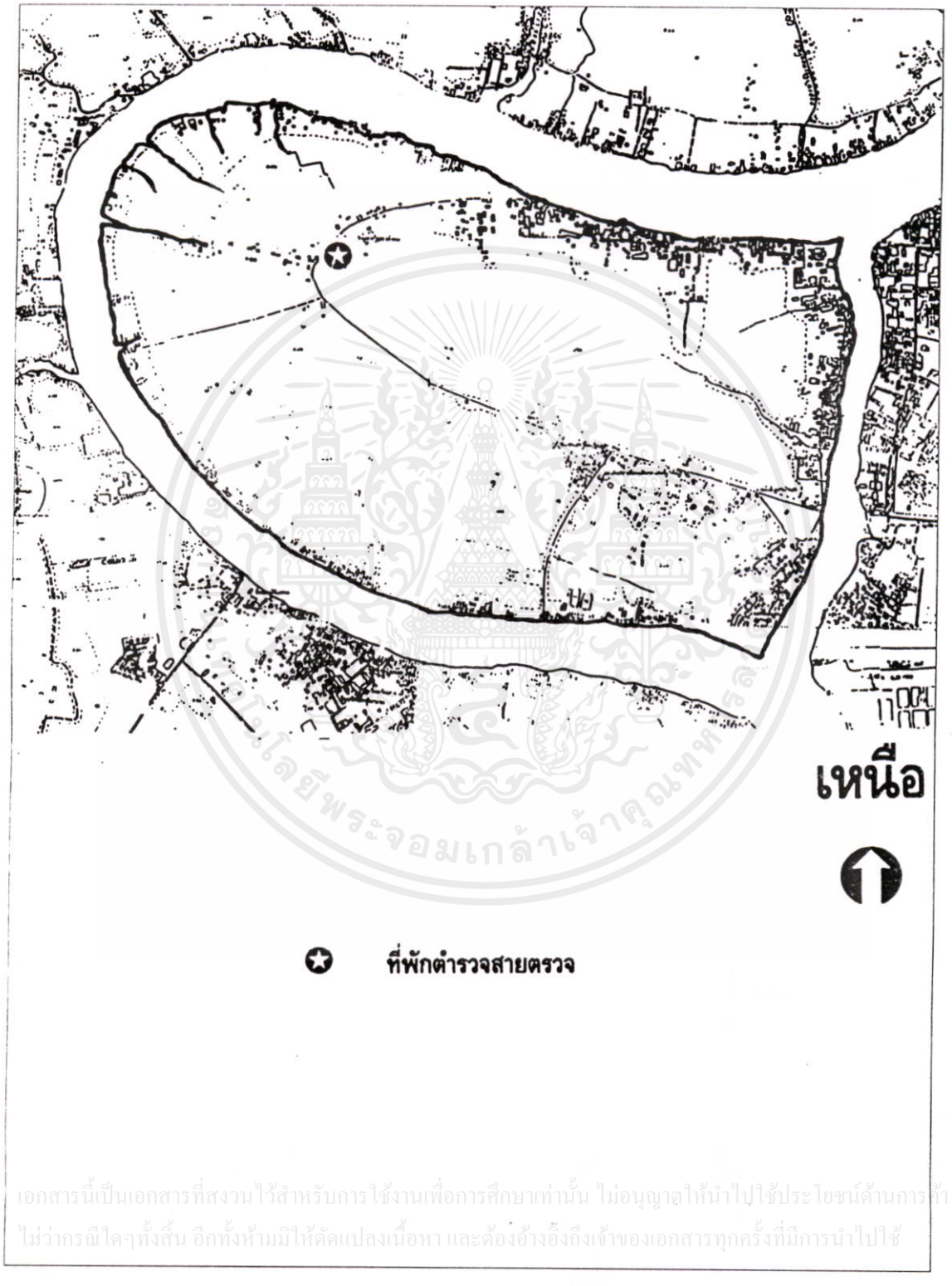

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.33 แสดงแนวก่อสร้างเขื่อนเอนกประสงค์ในพื้นที่เกาะเกร็ด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

5.4.3 การป้องกันและการบรรเทาปัญหา การดับเพลิง สาธารณภัยอื่นๆ

การดับเพลิงในพื้นที่เกาะเกร็ดยังไม่มีเครื่องมือดับเพลิงเพื่อใช้สาธารณะ ทำให้ไม่สามารถระงับเหตุได้รวดเร็วเท่าที่ควร หากแต่มีโครงการที่จะจัดหาถังดับเพลิง มาไว้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 จำนวน 4 ถัง ส่วนในเรื่องการบรรเทาสาธารณภัยอื่น ได้ชาวบ้านช่วยกันในเรื่องต่างๆ นอกเหนือจากเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ ในข้อ 5.4.2 และต้องขอความช่วยเหลือเสริมจากอำเภอปากเกร็ดรวมถึงตำบลใกล้เคียง

5.5 แหล่งจับจ่ายใช้สอยสินค้าและบริการ

บนพื้นที่เกาะเกร็ด จะมีร้านค้าเล็กๆ ภายในชุมชน ขายสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน มีร้านขายอาหาร ดังรูปที่ 4.34 และร้านขายน้ำมันสำหรับเรือและรถจักรยานยนต์ ให้บริการอยู่บ้าง นอกเนือจากนั้นจะมีการค้าในรูปแบบของรถเข็นขายพืชผักผลไม้และอาหารสด และหาบเร่อยู่จำนวนหนึ่ง ดังรูปที่ 4.35 ไม่มากนักซึ่งหากไม่ต้องการใช้บริการจากร้านค้าและบริการเหล่านี้ ก็สามารถข้ามฝั่งมาซื้อหาสินค้าและใช้บริการจากร้านค้า รวมถึงห้างสรรพสินค้าต่างๆ บนฝั่งอำเภอปากเกร็ดที่มีอยู่อย่างมากมายได้ โดยที่บริการและสินค้าทนทานอื่นก็ต้องข้ามฝั่งมาซื้อหายังนอกพื้นที่เช่นเดียวกัน แต่กิจการที่เพิ่มขึ้นมาในช่วงหลังนี้ ส่วนมากเป็นร้านอาหารขนาดใหญ่เพื่อบริการนักท่องเที่ยว เช่นร้านเกาะเกร็ด ดังรูปที่ 4.36 บริเวณข้างวัดฉิมพลีสุทธาวาส เป็นต้น

รูปที่ 4.34 ร้านขายของใช้ประจำวัน ผลไม้ ขนม และอาหารปรุงสำเร็จ ในพื้นที่เกาะเกร็ด [1]

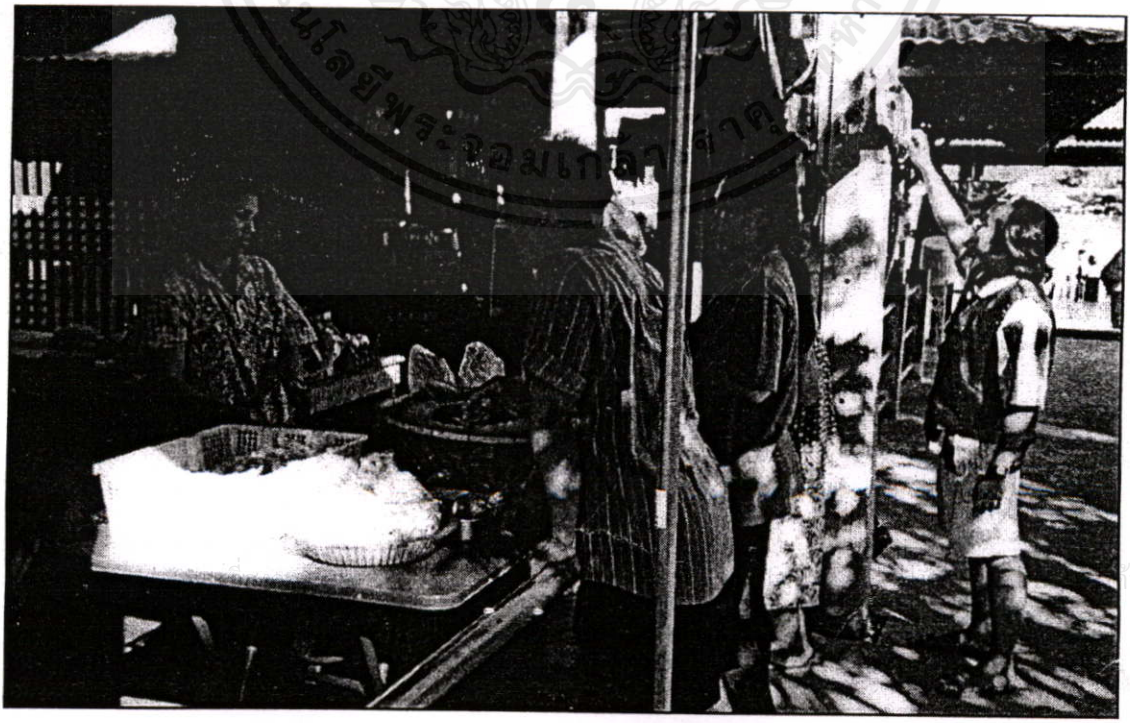

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.35 รถเข็นและหาบเร่ ขายอาหารพืชผักผลไม้สด และขนมต่างๆ ทางเลือกในการจับจ่ายใช้สอยของชาวเกาะเกร็ด [1]

รูปที่ 4.36 ร้านอาหารเกาะเกร็ด กิจการหนึ่งที่เพิ่มขึ้นบนพื้นที่เกาะเกร็ดในปัจจุบัน [2]

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

[2] สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปากเกร็ด

5.6 การนันทนาการ และการพักผ่อนหย่อนใจ

ในเรื่องการนันทนาการด้านใช้แรง หรือการออกกำลังกาย และเล่นกีฬา ในปัจจุบันยังไม่มีสนามกีฬา หรือสถานที่เฉพาะ สำหรับประชาชนประกอบกิจกรรมดังกล่าว แต่ประชาชนในพื้นที่เกาะเกร็ดสามารถประกอบกิจกรรมเหล่านี้ได้หลายที่ เช่น สนามของโรงเรียน ลานวัด ดังรูปที่ 4.37 และที่ว่างต่างๆ ที่กระจายแทรกตัวอยู่ในพื้นที่อยู่อาศัย นอกจากนั้นยังสามารถใช้ทางเดินริมแม่น้ำในการเดินเล่น วิ่ง หรือออกกำลังการเบาๆ เช่นการแกว่งแขน สูดอากาศบริสุทธิ์ หรือกายบริหารง่ายๆ ได้

ส่วนในเรื่องกิจกรรมนันทนาการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจกับธรรมชาตินั้น ในปัจจุบันยังไม่มีสถานที่เฉพาะสำหรับประกอบกิจกรรมนี้ เช่น สวนสาธารณะ ด้วยเช่นกัน แต่จากการสำรวจพบว่าชาวเกาะเกร็ดสามารถสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติ ของชีวิตบ้านสวนที่เรียบง่ายร่มเย็น ให้ความสงบสุขแก่จิตใจได้อย่างดีจากสภาพแวดล้อมของพื้นที่ มีการนั่งพักผ่อนบนพื้นที่ริมน้ำด้านหน้าวัดต่างๆ บริเวณกลุ่มโต๊ะหินและม้านั่ง รวมถึงศาลาท่าน้ำ และเขื่อนริมน้ำหน้าวัดต่างๆ เช่น บริเวณวัดฉิมพลีสุทธาวาส วัดปรมัยยิกาวาส วัดไผ่ล้อม และวัดเสาธงทอง เป็นต้น

สำหรับในเรื่องของกิจกรรมนันทนาการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจทางวัฒนธรรมและการศาสนานั้น ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อต่างๆ ข้างต้นแล้วว่า บนพื้นที่เกาะเกร็ดนั้นมีแหล่งน่าสนใจทางศิลปวัฒนธรรมมากมายตามวัดวาอารามต่างๆ และงานประเพณีซึ่งมีอยู่เป็นระยะตลอดปี

รูปที่ 4.37 ชาวเกาะเกร็ดกำลังเล่นฟุตบอล อย่างสนุกสนาน ในสนามริมน้ำของวัดไผ่ล้อม [1]

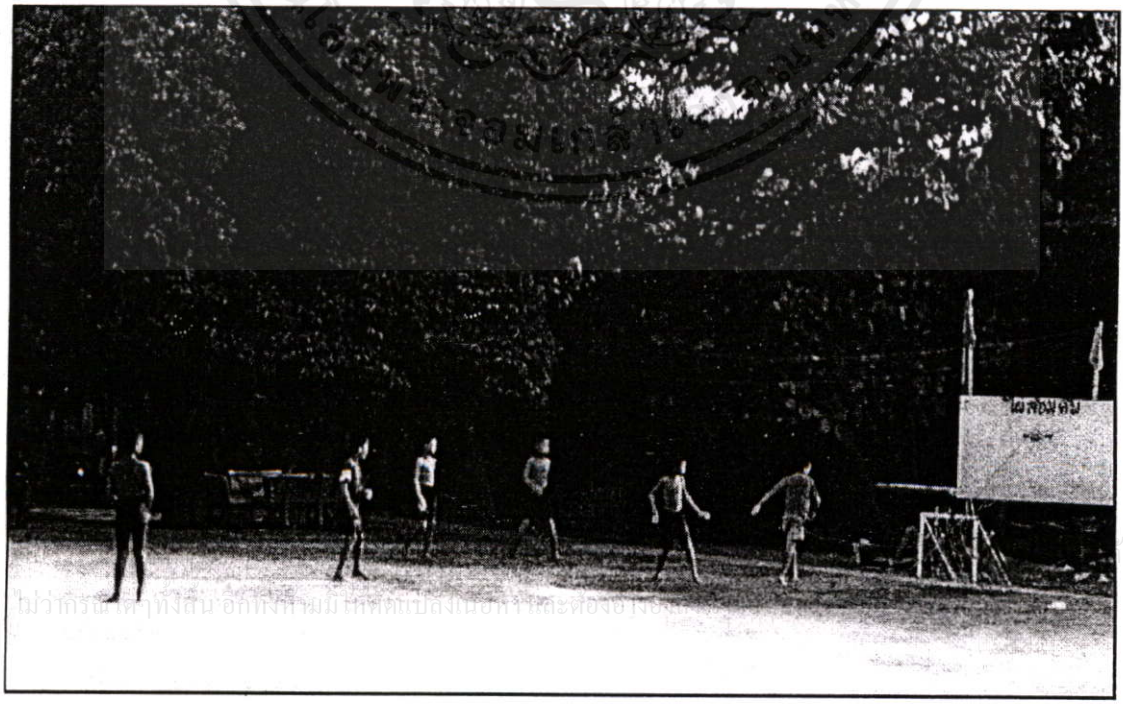

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

6. การใช้ประโยชน์ที่ดิน และมาตรการทางด้านผังเมือง

ในพื้นที่เกาะเกร็ด การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนมากจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม การตั้งถิ่นฐานโดยมากจะรวมตัวในบริเวณริมน้ำทางฝั่งตะวันออกของเกาะ คือส่วนตรงข้ามกับเขตที่ว่าการอำเภอปากเกร็ด ศาสนสถานจะเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนแต่ละกลุ่มย่อยๆ กรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดใช้ประโยชน์เป็นสถานที่สำหรับบริการทางสังคมต่างๆ เช่น โรงเรียน และส่วนหนึ่งให้ประชาชนเช่าสำหรับตั้งบ้านเรือนและประกอบอาชีพด้วย มีการใช้ที่ดินในส่วนของสถานที่ราชการอยู่บ้างเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ดังรูปที่ 4.38 มีที่ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 ดังรูปที่ 4.39 ซึ่งบางครั้งใช้เป็นสำหรับชุมนุมประชาชนชาวเกาะเกร็ด เพื่อหาประชามติ หรือทำความตกลง ออกความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ด้วย นอกจากนั้นจะเป็นที่ตั้งของสถานีอนามัย และบ้านเกร็ดตระการ ซึ่งเป็นสถานที่คุมประพฤติและฝึกอาชีพสตรีของทางราชการ มีที่ตั้งในหมู่ที่ 2 ดังรูปที่ 4.39 นอกจากนั้นก็มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชยกรรมเล็กน้อยกระจายแทรกอยู่ในพื้นที่อยู่อาศัย และริมน้ำบางส่วน สำหรับการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่ตั้งของสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ก็ปรากฏอยู่อย่างที่กล่าวแล้วในหัวข้อข้างต้น คือ ถนนภายในเกาะ บ่อน้ำบาดาล เป็นต้น และในพื้นที่เกาเกร็ดนี้ ตามผังเมืองรวมนนทบุรี กำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียวอนุรักษ์ไว้เป็นสภาพธรรมชาติ เพื่อการเกษตรกรรม ซึ่งมีแนวเขตควบคุมความสูงของอาคาร ดังรูปที่ 4.40

รูปที่ 4.38 สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด [1]

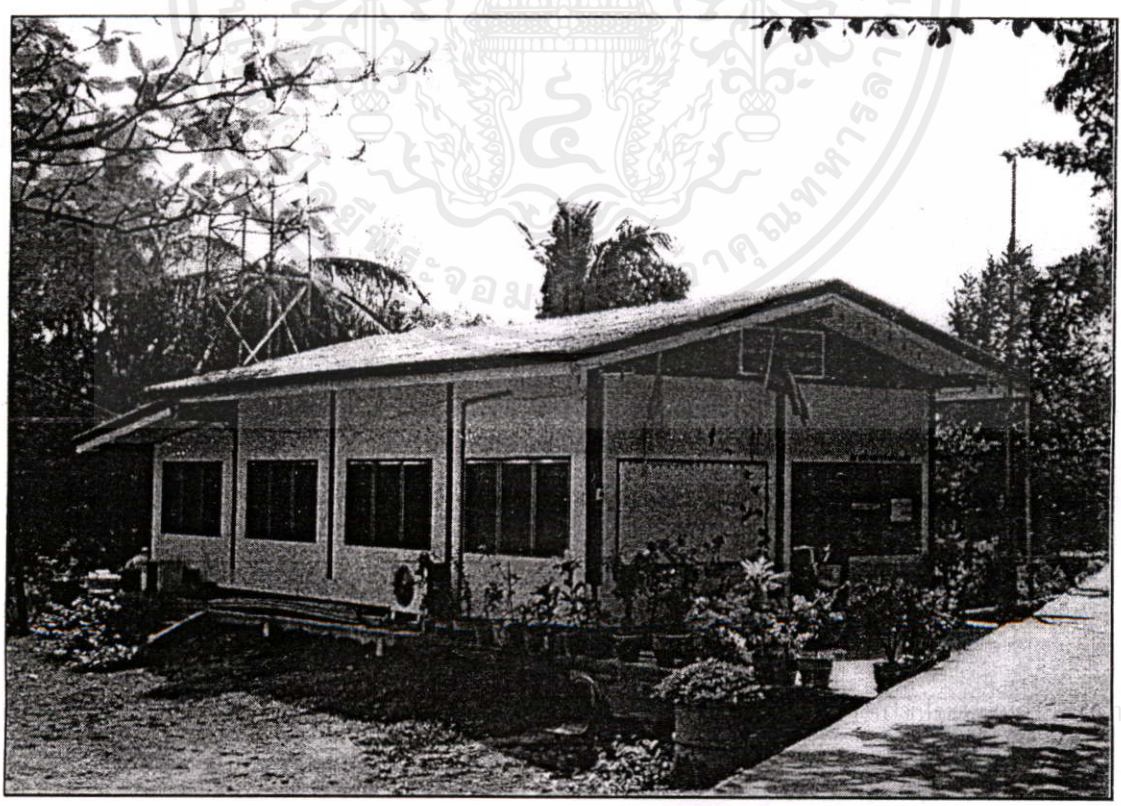

[1] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.39 แสดงที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด และบ้านเกร็ดตระการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.40 แสดงแนวเขตควบคุมความสูงของอาคารในพื้นที่เกาะเกร็ด

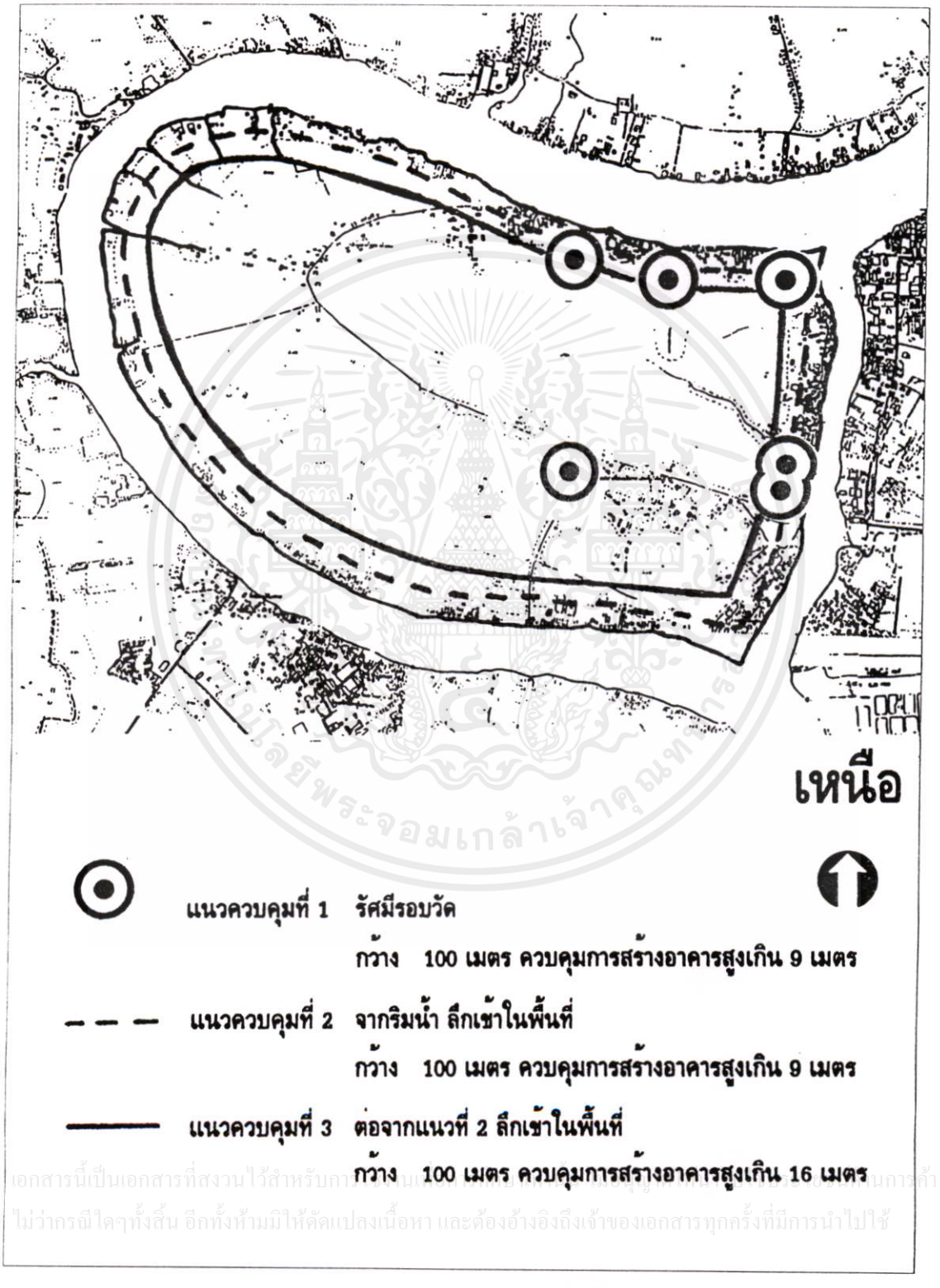

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

7. การท่องเที่ยวในพื้นที่

พื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำแห่งหนึ่ง ของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งในปัจจุบันมีความสำคัญอยู่ในระดับต้นๆ ดังปรากฏในแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี ที่สำนักงานจังหวัดนนทบุรีจัดทำขึ้นว่า

ขอแนะนำ " เกาะเกร็ด เพชรเม็ดงามเมืองนนท์ "

Highly Recommended " Koh Kred Nonthaburi Precious Landmark"

โดยที่ในแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี ในแผ่นพับประชาสัมพันธ์ดังกล่าวยังได้อธิบายถึง จุดที่ 13 คือพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ว่า

13. วัดปรมัยยิกาวาส & แหล่งเครื่องปั้นดินเผา

(Para - mai - yika -was - Temple & Pottery Making)

ดังรูปที่ 4.41

โดยที่ศักยภาพของพื้นที่นั้นนอกจากสภาพธรรมชาติ วิถีชีวิตแบบบ้านสวนแล้ว พื้นที่เกาะเกร็ดยังมีสถานที่ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ที่อุดมไปด้วยแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานศิลปสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา คือโบราณสถานและโบราณวัตถุ ในเขตวัดวาอารามให้ชื่นชมได้อย่างเต็มภาคภูมิ ได้อีกหลายแห่ง คือวัดในพื้นที่อีก 5 วัด ได้แก่ วัดปรมัยยิกาวาส , วัดไผ่ล้อม , วัดเสาธงทอง , วัดฉิมพลี และวัดป่าเลไลย์ ดังปรากฏในแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่สนับสนุนโดยร้านอาหารเกาะเกร็ด ช่วงแสดงวัดสำคัญบนพื้นที่เกาะเกร็ด ดังรูปที่ 4.42

ในขณะที่พื้นที่เกาะเกร็ดยังเป็นแหล่งชุมชนมอญ และศิลปวัฒนธรรมประเพณีงดงามของชาวไทยเชื้อสายมอญที่น่าศึกษา และน่าชื่นชม ที่หยั่งรากลึกมานานนับร้อยปี บนเกาะเล็กๆ กลางลำน้ำเจ้าพระยาแห่งนี้ โดยเฉพาะในวันสำคัญที่จัดเป็นประจำทุกปี คือวันสงกรานต์ และวันออกพรรษา ดังปรากฏในแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ช่วงวัฒนธรรมประเพณีชาวไทยเชื้อสายรามัญ ที่จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ดังรูปที่ 4.43

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.41 แผนพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี จัดทำโดยสำนักงานจังหวัดนนทบุรี ช่วงแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี [1]

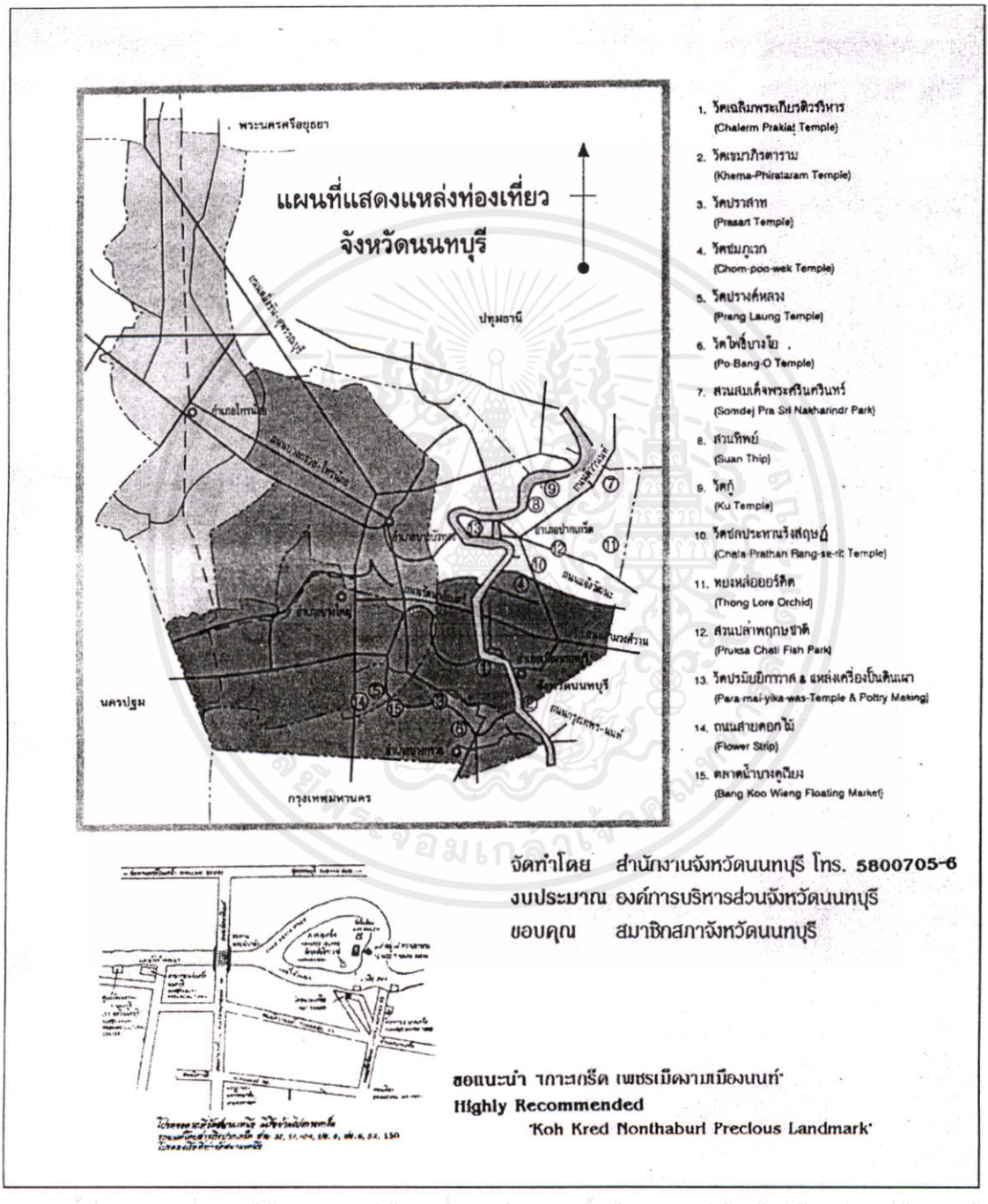

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] แผนพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี จัดทำโดยสำนักงานจังหวัดนนทบุรี ช่วงแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี

รูปที่ 4.42 แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สนับสนุนโดยร้านอาหารเกาะเกร็ด ช่วงแสดงวัดสำคัญบนพื้นที่เกาะเกร็ด [1]

วัดที่สำคัญ

บนเกาะเกร็ด มี 6 วัด ดังนี้

วัดปรมัยยิกาวาส เดิมชื่อวัดปากอ่าว โบราณวัตถุสมัยอยุธยาตอนปลายที่เหลืออยู่ขณะนี้คือ พระพุทธไสยาสน์ และธรรมาสน์บุษบก ซึ่งมีความงดงามมาก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้บูรณะใหม่ทั้งวัด เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลสนองพระคุณสมเด็จพระยาสุดารัตน์ราชประยูร พระบรมมหัยยิกาเธอ

พระอุโบสถของวัดปรมัยยิกาวาส มีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีพระหัตถ์หม่อมเจ้าประวิชชุมสายที่สวยงาม เป็นภาพทูตงค์วัตร และพุทธจริยาวัตร การตกแต่งภายในด้วยลายปูนปั้นแบบตะวันตก ภายในอุโบสถจึงมีศิลปะตะวันตกและตะวันออกมา ผสมผสานกันได้อย่างสวยงามยิ่ง กำแพงแก้วรอบอุโบสถนี้ แปลกกว่าวัดอื่น ๆ เป็นกำแพงเหล็กที่ทรงส่งมาจากยุโรป เป็นเหล็กอย่างดีและทำลวดลายสวยงาม

ด้านหลังพระอุโบสถมีเจดีย์องค์ใหญ่ จำลองแบบพระธาตุเจดีย์มุตตาเมืองพงสาวดีของมอญ ซึ่งคนมอญเคารพนับถือมาก ทรงโปรดอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้

วิหารพระพุทธไสยาสน์ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 องค์พระพุทธไสยาสน์ มีลักษณะงดงามและล้อมรอบด้วยระเบียงคต มีพระพุทธรูปเรียงรายโดยรอบ

ที่หน้าบันพระอุโบสถและวิหาร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าให้อัญเชิญตราจุลจอมเกล้าประดับไว้ที่ประตูและหน้าต่างพระอุโบสถ มีตราพระราชลัญจกรประดับไว้ ทำด้วยปูนปั้น สวยงามมาก เพดานวิหารมีตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ เขียนเป็นลายประดับเพดาน

วัดปรมัยยิกาวาส เป็นวัดที่รักษาสมบัติอันมีค่าทางด้านพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างมาก เช่น เครื่องสังเขตในงานพระบรมศพ และในงานพระศพ ตลอดจนพระไตรปิฎก ภาษามอญที่ได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 5 และมีเพียงจุดเดียวในประเทศไทย พระพุทธรูปประจำจังหวัดนนทบุรี คือ พระนนทมุนินท์ประดิษฐานอยู่ที่วัดนี้เช่นกัน

วัดนี้เป็นวัดที่มีความสำคัญของคนมอญ เป็นที่สถิตย์ของสังฆราชฝ่ายรามัญที่พระสุมนธาจารย์ และเป็นที่รวมทำบุญในโอกาสสำคัญ ๆ ของคนมอญ เช่น วัดทำบุญออกพรรษา เป็นต้น

มอญเรียกวัดนี้ว่า "เพี๊ยะมุ่ยะเด้ง"

วัดไผ่ล้อม เป็นวัดที่สร้างสมัยอยุธยา มีโบสถ์ที่งดงามมาก ลายหน้าบันจำหลักไม้เป็นลายดอกไม้มีคันทวยและบัวหัวเสาที่งดงามเช่นกัน ซุ้มประตูหน้าต่างที่เคยงดงามแถบยอดมณฑปและซุ้มหน้านาง ได้ถูกซ่อมเป็นแบบใหม่เสียแล้ว หน้าโบสถ์มีเจดีย์ขนาดย่อมสององค์ รูปทรงแปลก ฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมสิบสอง มอญเรียกว่า "เพี๊ยะโต้"

วัดเสาธงทอง เป็นโบราณเดิมชื่อวัดสวนหมาก ที่มีเจดีย์ย่อมุมสิบสองขนาดใหญ่ของหลังโบสถ์ ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ มีเจดีย์องค์เล็กบริวารโดยรอบสองชั้นมอญเรียกว่า "เพี๊ยะอาล้าด"

วัดฉิมพลี วัดนี้มีโบสถ์ขนาดเล็กแต่งามมาก หน้าบันจำหลักไม้เป็นรูปเทพพรหมราชกาล้อมรอบด้วยดอกไม้ ซุ้มประตู ยอดมณฑป ซุ้มหน้าต่าง ยังคงให้ความงามอยู่ ฐานโบสถ์โค้งแบบเรือสำเภา องค์ระฆังประดับกระจกสี

วัดนี้มีตุ๊กตาหิน ยุคจีนโบราณขนาดใหญ่อยู่ข้างประตูกำแพงโบสถ์ 2 ตัวเสาหินขนาดใหญ่ ทำเป็นเสาศาลาท่าน้ำ ตุ๊กตาจีนนี้มีการนำเข้าในประเทศไทยมากในรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 3

วัดป่าเลไลยก์ ปัจจุบันวัดนี้เป็นวัดร้าง และไม่รวมเป็นวัดเดียวกับวัดฉิมพลี คงเหลือให้เห็นเป็นโบสถ์และเจดีย์หน้าโบสถ์อีก 2 องค์

ภายในโบสถ์ยังพอใช้ได้ สภาพทั่วไปยังดี เว้นแต่หลังคาที่ชำรุดมาก เพดานโบสถ์เขียนลายทองสวยงามมาก สภาพยังดีอยู่ พระประธานเป็นพระปางมารวิชัยสัมฤทธิ์ขนาดหน้าตักกว้าง 3 ศอก บานประตูเขียนลายทองรดน้ำ ที่สวยงามมาก

วัดศาลากุล เป็นวัดเก่าเช่นกัน เดิมอยู่ริมน้ำ แต่ต่อมาแผ่นดินงอกออกไปจนถึงวัดอยู่ไกลจากริมน้ำไปมาก วัดนี้มีชื่อเสียงในการทำเครื่องรางของขลัง โดยเฉพาะหนุมานแกะสลักของพระอาจารย์สุ่น อดีตเจ้าอาวาส ภายในวัดมีเครื่องมุก เครื่องแก้ว ของสะสมของพระอาจารย์สุ่น และหีบศพทำด้วยมุก วัดนี้ไกลสักหน่อย ไม่เหมาะที่จะเดินทางไป

ปัจจุบันสิ่งก่อสร้างมากมายในวัดเป็นของสร้างใหม่หมด แม้แต่ศาลาที่พระยะเจ้ารัตนาธิเบศร์มาสร้างไว้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สนับสนุนโดยร้านอาหารเกาะเกร็ด ช่วงแสดงวัดสำคัญบนพื้นที่เกาะเกร็ด

รูปที่ 4.43 แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ช่วงวัฒนธรรมประเพณีชาวไทยเชื้อสายรามัญ [1]

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด ช่วงวัฒนธรรมประเพณีชาวไทยเชื้อสายรามัญ

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น คือความพยายามของภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งได้รับการตอบสนองอย่างดีจากภาคเอกชน ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ที่ได้พากันนำเสนอเรื่องราวความน่าสนใจเกี่ยวกับพื้นที่เกาะเกร็ดทางสื่อของตนกันอย่างมากมาย ส่งผลให้ในช่วงเวลาที่ผ่านมาบรรยากาศการท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวมีความคึกคักขึ้นจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด ดังรูปที่ 4.44

รูปที่ 4.44 ผู้มาท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ กำลังเยี่ยมชมบริเวณวัดปรมัยยิกาวาส [1]

โดยที่ความคึกคักนั้นจะมีในทั้งจากผู้มาท่องเที่ยว ที่มีจุดประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ หรือเพื่อซื้อหาสินค้าพื้นถิ่น โดยทั่วไป และทั้งจากผู้มาท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาในแง่มุมต่างๆ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเดินทางมาเพื่อจุดประสงค์ใดก็ตามก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่ตามมาด้วยกันทั้งสิ้น

แม้การเดินทางเข้าถึงพื้นที่เกาะเกร็ด ต้องอาศัยการเดินทางน้ำเพียงทางเดียว แต่ผู้มาท่องเที่ยวก็สามารถเลือกบริการได้หลายลักษณะ ทั้งเรือข้ามฟาก เรือหางยาว เรือเร็ว(สองตอน) และเรือเช่าเหมาลำ ที่เหมาะต่องบประมาณ และความต้องการของแต่ละคน หรือกลุ่มคนนั้นๆ ซึ่งอัตราค่าบริการในเส้นทางบริการประจำก็จะเท่ากับผู้ใช้บริการทั่วไป คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] จากการสำรวจภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

เรือข้ามฟากที่ท่าวัดสนามเหนือ-วัดปรมัยยิกาวาส	คนละ 2 บาท/เที่ยว
เรือข้ามฟากที่ท่าวัดกลางเกร็ด-ป่าฝ้าย	คนละ 1 บาท/เที่ยว
เรือหางยาวสายวัดใหญ่สว่างอารมณ์	คนละ 5 บาท/เที่ยว
เรือหางยาวสายวัดแสงศิริธรรม	คนละ 10 บาท/เที่ยว

นอกจากนี้ยังมีบริการเรือนำเที่ยวรอบพื้นที่เกาะเกร็ด ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ลงเรือที่ท่าเรือวัดปรมัยยิกาวาส อัตราค่าบริการ คนละ 40 บาท/เที่ยว โดยมีบริการ 5 เที่ยว/วัน ในเวลา 9.00 น. , 11.00 น. , 13.00 น. , 15.00 น. และ 17.00 น. ด้วย

หากผู้มาท่องเที่ยวมาเป็นกลุ่ม และประสงค์จะเช่าเรือเหมาลำ เพื่อท่องเที่ยวชมสภาพธรรมชาติ วัฒนธรรม รอบพื้นที่เกาะเกร็ดและสถานที่ใกล้เคียง ก็สามารถติดต่อผู้รับจ้างทั่วไปได้ในอัตราใกล้เคียงกันดังนี้

เรือไม่เกิน 8 คน วิ่งรอบเกาะเกร็ด	ราคา 350 บาท/เที่ยว
เรือไม่เกิน 8 คน วิ่งรอบเกาะเกร็ดและเข้าคลองขนมหวาน	ราคา 500 บาท/เที่ยว
เรือเร็ว(สองตอน) วิ่งรอบเกาะเกร็ด	ราคา 400 บาท/เที่ยว
เรือหางยาว วิ่งรอบเกาะเกร็ดและเข้าคลองขนมหวาน	ราคา 600 บาท/เที่ยว

ในกรณีที่ผู้มาท่องเที่ยว มาเป็นกลุ่มใหญ่ประมาณ 15 - 60 คน สามารถใช้บริการเรือเช่าเหมาลำพร้อมเครื่องดื่ม และบริการมัคคุเทศก์ นำเที่ยวด้วย ในอัตราดังนี้

เรือใหญ่ไม่เกิน 15 คน พร้อมเครื่องดื่ม และมัคคุเทศก์	ราคา 1,500 บาท/เที่ยว
เรือใหญ่ไม่เกิน 30 คน พร้อมเครื่องดื่ม และมัคคุเทศก์	ราคา 2,000 บาท/เที่ยว
เรือใหญ่จุ 50-60 คน พร้อมเครื่องดื่ม และมัคคุเทศก์	ราคา 3,000 บาท/เที่ยว

โดยเส้นทางการท่องเที่ยว สำหรับผู้มาเป็นกลุ่ม และเช่าเรือเหมาลำ ที่แนะนำอยู่ในปัจจุบัน ดังรูปที่ 4.45 คือ

1. ลงเรือเช่าที่วัดกลางเกร็ด วิ่งเรือขึ้นมาทางเหนือตามลำน้ำลัดเกร็ด ขึ้นท่าที่วัดปรมัยยิกาวาส พระอารามหลวงชั้นโท ประเภทวรวิหาร นมัสการพระพุทธรูปประจำจังหวัดนนทบุรี หลวงพ่อนนทมุนินทร์ , พระพุทธไสยาสน์ , พระประธานและพระสาวกในพระอุโบสถ ฝีพระหัตถ์ดัดแปลงโดยพระองค์เจ้าประดิษฐ์-วรการ ผู้ปั้นพระสยามเทวาธิราช , เข้าชมเครื่องใช้สมัยรัชกาลที่ 5 ในพิพิธภัณฑ์รัชกาลที่ 5 (ค่าเข้าชมคนละ 10 บาท) , นมัสการพระบรมสารีริกธาตุ ที่พระมหามุเตาเจดีย์ (จำลอง) ด้านหลังพระอุโบสถ , ชมความงดงามแปลกตาของพระอุโบสถ ที่ผสมผสานระหว่างศิลปตะวันออกและตะวันตกเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ด้วยปูนปั้นลายพระราชลัญจกรในรัชกาลที่ 5 และกำแพงแก้วเหล็กจากยุโรป , รับทราบประวัติการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดในสมัยรัชกาลที่ 5 จากเสาหินอ่อนสลักภาษาไทยและมอญ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์ไทยและราษฎรจากศาลารับเสด็จ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. เดินเท้าต่อจากวัดปรมัยยิกาวาสเข้าสู่หมู่บ้านชาวไทยเชื้อสายมอญ เพื่อชมหมู่บ้านช่างปั้น หรือ "กวานอาม่าน" และเลือกซื้อสินค้าหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาศิลปมอญ ตลอดสองข้างทางในเขตหมู่ที่ 7 บ้านโอ่งอ่าง จนถึงหมู่ที่ 6 บ้านเสาธงทอง

3. แวะชมความงดงามของสถปัตยกรรมศิลปปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ในหมู่ที่ 6 เริ่มที่วัดไผ่ล้อม ชมความงดงามของพระอุโบสถ บัวหัวเสา และคันทวยที่อ่อนช้อย, เจดีย์ทรงมอญด้านหลังพระอุโบสถ , เสาหงส์ สัญลักษณ์ของวัดมอญ และเจดีย์ขนาดย่อมอีกสององค์ทางด้านหน้าพระอุโบสถ

4. เดินเท้าต่อไปยังวัดเสาธงทอง ชมความงดงามของสถปัตยกรรมศิลปปลายสมัยกรุง-ศรีอยุธยา ต่อที่พระอุโบสถวัดเสาธงทอง ลายปูนปั้นกรอบหน้าต่างที่พริ้วไหว , เจดีย์ย่อมมุมไม้สิบสองขนาดใหญ่ เป็นเจดีย์ที่มีขนาดสูงที่สุดในอำเภอปากเกร็ด และเสาหงส์ สัญลักษณ์ของวัดมอญ

5. ลงเรือที่ท่าน้ำวัดเสาธงทอง แล่นเรือตามแม่น้ำอ้อมเกร็ดไปทางตะวันตก ต่อไปยังวัดใหญ่-สว่างอารมณ์ ในเขตตำบลอ้อมเกร็ด ฝั่งตรงข้ามเกาะเกร็ด แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ เพื่อชมธรรมชาติ และสนุกสนานกับการให้อาหารปลา

6. ลงเรือต่อที่ท่าน้ำวัดใหญ่สว่างอารมณ์ แล่นเรือตามแม่น้ำอ้อมเกร็ดวกไปทางใต้ ต่อไปยังคลองบางบัวทอง หรือคลองขนมหวาน ชมหมู่บ้านขนมไทยสองฝั่งคลอง เลือกซื้อเป็นของฝากของขวัญได้

7. นำเรือย้อนกลับจากคลองบางบัวทอง มุ่งหน้าทางทิศตะวันออก ตามแม่น้ำอ้อมเกร็ด ชมความงามตามธรรมชาติของวิถีชีวิตบ้านสวนของพื้นที่เกาะเกร็ด เลี้ยวขึ้นทางเหนือเข้าแม่น้ำลัดเกร็ด ขึ้นท่าที่ท่าน้ำวัดฉิมพลี ชมความงดงามของสถาปัตยกรรมพระอุโบสถ หน้าบันจำหลักรูปเทพทรงราชรถ ล้อมกรอบด้วยลายเครือเถาดอกไม้ และเจดีย์ประดับกระจกสี พร้อมทั้งนมัสการพระพุทธรูปปางป่าเลไลย์ ของวัดป่าเลไลย์ ที่ร้างอยู่ทางด้านข้าง เลือกซื้อสินค้าเกษตร คือผลไม้ตามฤดูกาล เช่น กระท้อน กล้วยหอม และทุเรียน เป็นต้น

8. เดินเท้าต่อขึ้นไปทางเหนือขนานกับแม่น้ำลัดเกร็ด เข้าสู่หมู่บ้านชาวไทยเชื้อสายมอญ ในหมู่ที่ 1 บ้านลัดเกร็ด ชมและเลือกซื้อสินค้าหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาศิลปมอญ ตลอดสองข้างทางจนถึงวัดปรมัยยิกาวาส

9. ลงเรือที่ท่าน้ำวัดปรมัยยิกาวาส กลับสู่ท่าเรือวัดกลางเกร็ด

หากแต่ในช่วงเวลาปกติที่มิใช่งานเทศกาล ส่วนมากแล้วผู้มาท่องเที่ยวยังพื้นที่เกาะเกร็ด มักจะมาเป็นกลุ่มเล็กๆ ประมาณ กลุ่มละ 5 คน ไม่เช่าเรือเหมาลำ แต่จะใช้บริการเรือข้ามฟาก โดยลงที่ท่าวัดสนาม-เหนือ ขึ้นท่าที่วัดปรมัยยิกาวาส เดินชมและซื้อสินค้าหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาศิลปมอญ ในเขตหมู่ที่ 7 หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 1 จากนั้นก็จะเดินทางกลับ หรือถ้าจะเดินทางต่อไปยังวัดใหญ่สว่างอารมณ์ ก็จะลงเรือหางยาวสายประจำต่อไป โดยในช่วงวันธรรมดา (วันทำงาน) ผู้มาท่องเที่ยวจะแวะมาในช่วงบ่ายหลังเลิกงานจนถึงเย็น และในวันหยุดสุดสัปดาห์จะเพิ่มในช่วงสายๆ ตั้งแต่ประมาณ 9.00 - 10.00 น. เป็นต้นไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนในช่วงวันเทศกาลงานประเพณี ซึ่งในพื้นที่เกาะเกร็ดมีการจัดเป็นประจำทุกปีคือ งานวันสงกรานต์ ในเดือนเมษายน งานออกพรรษา ในเดือนตุลาคม ซึ่งบางปีอาจมีงานลอยกระทง ในเดือนพฤศจิกายน ด้วยนั้น จะเป็นช่วงที่พื้นที่เกาะเกร็ดมีความคึกคัก จากผู้ที่เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยจะมีทั้งผู้ที่เดินทางมาเพื่อร่วมทำบุญกุศล และเพื่อร่วมชมประเพณีอันงดงามเหล่านั้น ซึ่งจะมีทั้งคนไทยเชื้อสายมอญจากพื้นที่ใกล้เคียง และคนไทยโดยทั่วไป

โดยที่การมาท่องเที่ยวยังพื้นที่เกาะเกร็ดนั้น ผู้มาท่องเที่ยวจะสามารถใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น สุขา ที่นั่งพักผ่อน หรือโทรศัพท์สาธารณะ จากบริเวณวัด หรือร้านค้าเอกชน ภายในพื้นที่ได้ แม้จะไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านั้น ไว้บริการแก่ผู้มาท่องเที่ยวเป็นการเฉพาะก็ตาม

ด้านตลาดการท่องเที่ยวนั้น พื้นที่เกาะเกร็ด นับว่ามีความสดใสมาก เนื่องจากได้รับความสนใจสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวยังพื้นที่ดังกล่าว ทั้งการถูกบรรจุเข้าไว้ในแผนการท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี และการปรากฏในรายการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางสื่อต่างๆ ทั้งสิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ส่งผลให้สภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวเข้มข้นขึ้น ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทั้งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นต่อไป จากคำบอกเล่าแบบปากต่อปาก จากผู้มาท่องเที่ยวสู่ญาติมิตรเพื่อนสนิทของตน ที่ส่งผลเป็นการท่องเที่ยวของผู้ที่ได้รับฟังตามมา และปรากฏกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบใหม่ เช่นการขี่จักรยานรอบพื้นที่ของชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย เป็นต้น นอกจากนั้นในช่วงเวลาปกติทั่วไป พื้นที่เกาะเกร็ดยังมีโอกาสต้อนรับการเดินทางเพื่อการศึกษาในแง่มุมต่างๆ ของนักศึกษา และนักวิชาการโดยทั่วไปในสาขาวิชาที่หลากหลายอยู่เป็นระยะ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเดินทางมาด้วยจุดประสงค์ใด ก็ล้วนแต่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจเป็นรายได้แก่ชุมชนบนพื้นที่ หรือชุมชนพื้นถิ่น ตามมาทั้งโดยตรง ในรูปของค่าเดินทาง ค่าสินค้าอำนวยความสะดวก ค่าสินค้าหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา รวมไปถึงค่ามัคคุเทศก์ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในทางอ้อม เช่น ค่าเข้าชมพิพิธภัณฑ์รัชกาลที่ 5 หรือเงินทำบุญให้วัดในชุมชนตามศรัทธาด้วย ในปัจจุบันจึงปรากฏกิจการในเชิงโน้มเอียงไปในทางรองรับการท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าหัตถกรรม ร้านใหม่ๆ และร้านอาหารเครื่องดื่ม เช่นร้านคาวบอย ในเขตหมู่ที่ 6 ดังรูปที่ 4.46 และร้านเกาะเกร็ด ในเขตหมู่ที่ 1 (ดังรูปที่ 4.36 กล่าวถึงแล้วในหัวข้อแหล่งจับจ่ายใช้สอยสินค้าและบริการ ก่อนหน้านี้)

ปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว ในพื้นที่เกาะเกร็ด ที่สำรวจพบชัดเจนที่สุดคือ การขาดศูนย์การท่องเที่ยว หรือสถานที่ที่เป็นจุดสรุปรวมถึงภาพรวมทั้งหมดของพื้นที่ ความสำคัญ ความน่าสนใจของพื้นที่ในแง่มุมต่างๆ และจุดสรุปรวมของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งบนพื้นที่ เพื่อให้ผู้มาท่องเที่ยวเห็นภาพรวมของแต่ละสถานที่อย่างย่อๆ ก่อนที่จะตัดสินใจเดินทางต่อไปพบกับรายละเอียดความน่าสนใจของสถานที่แห่งนั้นๆ ยังสถานที่นั้นๆ ต่อไป ซึ่งในปัจจุบันมีเพียงศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อการติดต่อสอบถาม ดังรูปที่ 4.47

รูปที่ 4.45 เส้นทางการท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด และสถานที่ใกล้เคียง

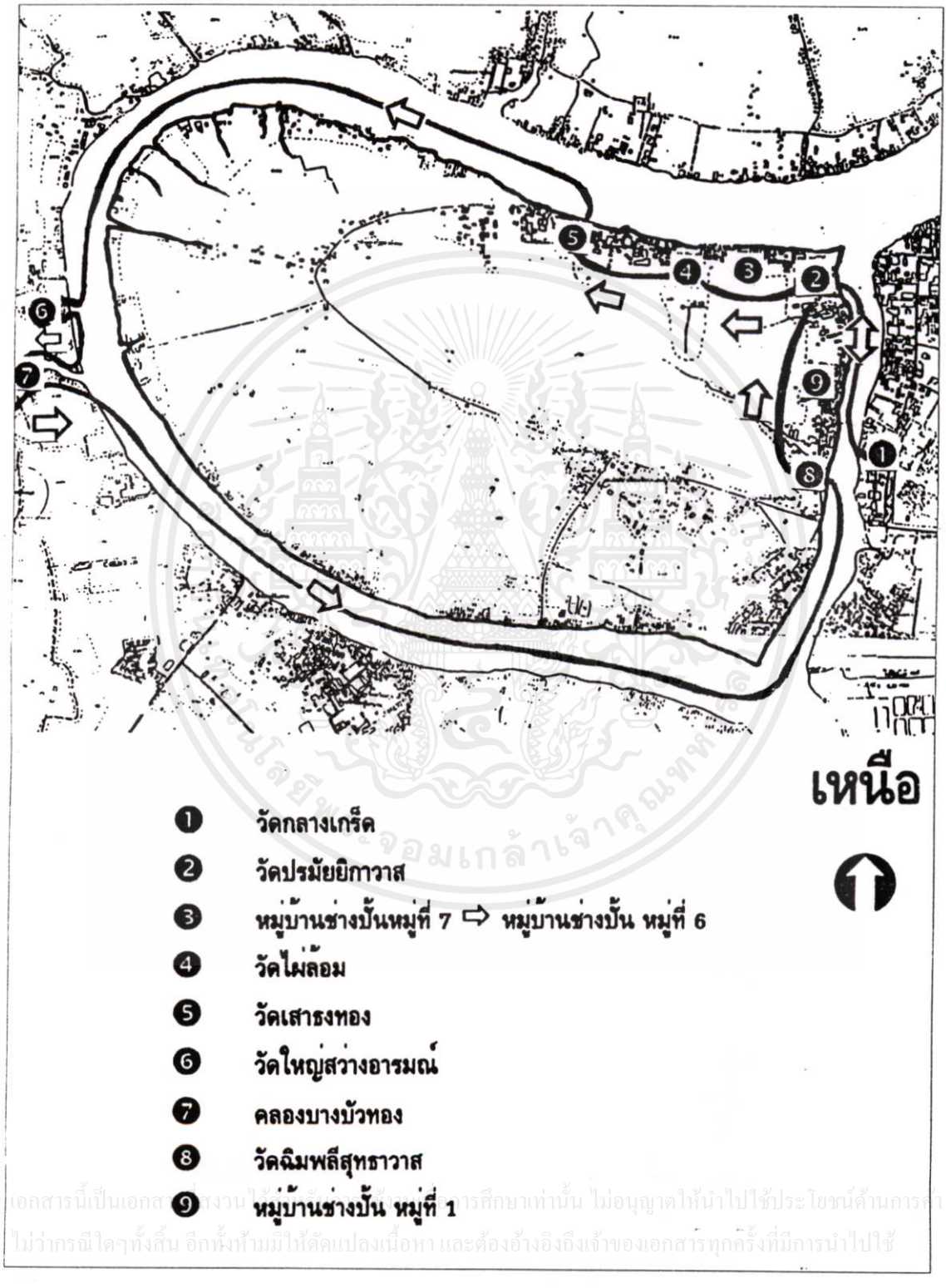

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 4.46 บรรยากาศของร้านคาวบอย ในหมู่ที่ 6 [1]

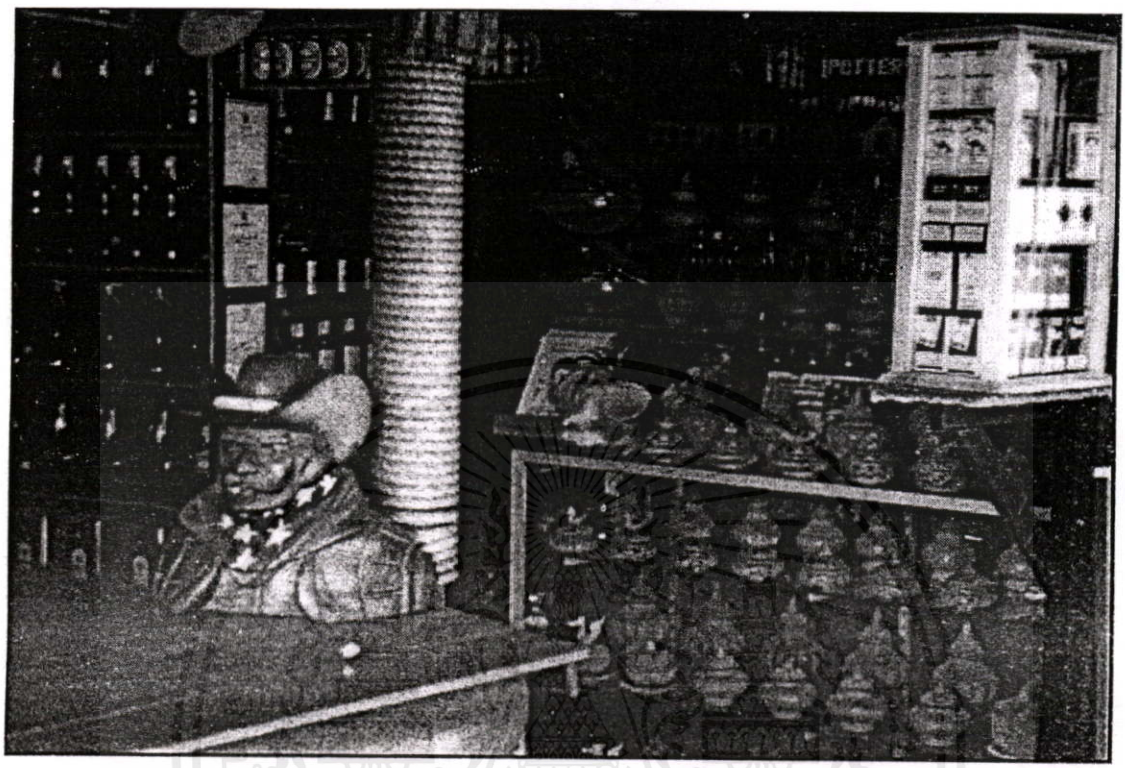

รูปที่ 4.47 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ตำบลเกาะเกร็ด บริเวณริมน้ำหน้าวัดปรมัยยิกาวาส [2]

1และ2 จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

8. ปัญหาด้านต่างๆ ในพื้นที่

จากการค้นคว้าเอกสาร การสำรวจ และการสัมภาษณ์ ในพื้นที่ ของผู้ศึกษา พบว่าข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาด้านต่างๆ ในพื้นที่ เกาะเกร็ด สามารถสรุปพอสังเขปได้ ดังนี้

1. การขาดแคลนน้ำดื่มน้ำใช้ในช่วงฤดูแล้ง
2. ปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูน้ำหลาก
3. การสัญจรทางบกที่ลำบากในช่วงฤดูฝน เนื่องจากสภาพถนนที่ชำรุดทรุดตัว
4. การสัญจรทางน้ำที่ลำบากในช่วงฤดูแล้ง เนื่องจากสภาพลำคลองที่ตื้นเขิน ยังไม่ได้ขุดลอก
5. การขาดการบริการกำจัดขยะ
6. การขาดแคลนเครื่องมือระงับอัคคีภัย
7. การขาดระบบบำบัดน้ำเสีย
8. การขาดการฝึกอบรมด้านอาชีพ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์
9. การขาดแหล่งเงินทุนสำหรับกิจการต่างๆ ในพื้นที่
10. การขาดตลาดกลางจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร
11. การขาดศูนย์การท่องเที่ยว

ข้อมูลที่ศึกษาได้จากบทที่ 4 นี้ จะทำให้ทราบถึงสภาพกรณ์ในด้านต่างๆ ของพื้นที่มากขึ้น และจะนำไปประกอบการวิเคราะห์ในบทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาพื้นที่ศึกษา และเสนอแนวแนะทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ในบทที่ 6 สรุป และเสนอแนะ ต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาพื้นที่ศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาชุมชน ผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา (THE ECOSYSTEM ACTIVITIES MATRIX ANALYSIS) จุดประสงค์เพื่อทราบถึงกลไกระบบห่วงโซ่ความสัมพันธ์ที่สำคัญของกิจกรรมในชุมชน ที่ดำเนินอยู่เป็นชุมชนในปัจจุบัน สำหรับนำไปพิจารณาประกอบการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ที่สอดคล้องกับชุมชนปัจจุบัน หลีกเลี่ยงการรบกวนหรือทำลายระบบห่วงโซ่ความสัมพันธ์ที่สำคัญของกิจกรรมในชุมชนนั้น อันเป็นแนวทางที่การพัฒนาและการอนุรักษ์จะได้ดำเนินไปเป็นวัฏจักรที่ยั่งยืนสืบไป

การวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา ที่เลือกนำมาใช้นั้นสามารถจะทำให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ที่กล่าวถึงนั้นอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการสร้างแบบจำลองของระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOPLANNER MODEL) ของชุมชนพื้นที่ศึกษาขึ้นมา เริ่มด้วยการกำหนดขอบเขตและระดับของชุมชนที่จะทำการศึกษา และกำหนดให้ชุมชนที่เราจะศึกษานั้นเป็นระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่เกี่ยวกับมนุษย์ (HUMAN ECOSYSTEM) ระบบหนึ่ง ซึ่งจะจำแนกรูปแบบของชีวิตมนุษย์ (PATTERN OF HUMAN LIFE) ในระบบนั้นๆ ออกเป็นกิจกรรม (ACTIVITY) ย่อยๆ ที่ต่างก็เป็นองค์ประกอบของรูปแบบดังกล่าว และแยกแยะกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ไว้ในแบบจำลอง (MODEL) ในลักษณะที่แสดงถึงความสัมพันธ์ (RELATIONSHIP) ที่กิจกรรมต่างๆ มีต่อกัน และรวมถึงความสัมพันธ์ที่กิจกรรมต่างๆ นั้น มีต่อระบบ (SYSTEM) ที่ตนเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย

โดยที่การพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมนั้น ก็คือการพิจารณาว่ากิจกรรมทุกกิจกรรมต่างก็จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากร (RESOURCES) ในการเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ และเนื่องจากการนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้เพื่อการดำเนินกิจกรรมของแต่ละกิจกรรมนั้น มีรูปแบบการนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในลักษณะของการโอนถ่าย (TRANSFER) ทรัพยากรต่างๆ ระหว่างกันและกันของกิจกรรม คล้ายวงจรห่วงโซ่อาหารในระบบนิเวศน์ด้วย ซึ่งในกรณีหนึ่งกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นผู้ให้ทรัพยากรแก่กิจกรรมอื่น แต่ในอีกกรณีกิจกรรมนั้นอาจเป็นผู้รับทรัพยากรมาจากกิจกรรมอื่นก็ได้ ซึ่งหน้าที่ของกิจกรรมที่มีต่อกันและกันในฐานะเป็นผู้ให้หรือรับทรัพยากรต่างๆ ต่อกันและกันนี้ เรียกว่า ความสัมพันธ์ของกิจกรรม นั่นเอง โดยที่ทรัพยากรที่ใช้นั้นจะมีทั้งทรัพยากรจับต้องได้ (TANGIBLE RESOURCES) สามารถวัดค่าในเชิงปริมาณ (QUANTIFIED) และทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ (INTANGIBLE RESOURCES) ไม่สามารถวัดค่าในเชิงปริมาณ (NON QUANTIFIED) ได้ด้วย และความสัมพันธ์นั้นมิได้มีเพียงแต่ภายในระบบ (INTERNAL SYSTEM)ที่กิจกรรมเหล่านั้นเป็นองค์ประกอบอยู่เท่านั้น แต่ยังมีความเกี่ยวเนื่องกับระบบที่อยู่ภายนอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(EXTERNAL SYSTEM) ด้วย ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่อระบบที่ตนเองเป็นองค์ประกอบอยู่ จึงหมายถึง ความสัมพันธ์ที่กิจกรรมนำพาระบบของตน ไปสัมพันธ์กับระบบภายนอกอย่างไรนั่นเอง

ในแบบจำลองระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของพื้นที่ศึกษา ตามเทคนิคการวิเคราะห์ที่เลือกใช้ จึงมีองค์-ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ด้วยกันคือ 1. กิจกรรม (ACTIVITY) 2. ทรัพยากร (RESOURCES) และ 3. ความสัมพันธ์ (RELATIONSHIP) โดยนำเสนอให้เห็นด้วยระบบตารางความสัมพันธ์สองทาง หรือเมทริกซ์ (MATRIX) ถ้าความสัมพันธ์มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เช่นมีความเกี่ยวเนื่องกับระบบที่อยู่ภายนอกด้วย ก็สามารถนำมาแสดงไว้ในตารางแสดงปฏิสัมพันธ์แบบหลายมิติ (MULTI-DIMENSIONAL INTERACTION MATRIX) ซึ่งวิธีการโดยละเอียดได้กล่าวถึงแล้วในบทที่ 3 ขั้นตอนดำเนินการศึกษา เนื้อหาในบทนี้จึงจะได้กล่าวถึงผลของการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนพื้นที่ศึกษา ผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา ในขั้นตอนต่างๆ คือ

1. ระดับของระบบเชิงนิเวศน์วิทยา

จากสภาพของพื้นที่ศึกษา ดังปรากฏในเนื้อหาข้อมูลของพื้นที่ศึกษาในบทที่ 4 ส่วน ข. สภาพปัจจุบัน ข้อ 1. ลักษณะทางด้านกายภาพ และการเมืองการปกครอง ที่ผ่านมา ทำให้ทราบว่า พื้นที่เกาะเกร็ด มีฐานะเป็นตำบล อยู่ในเขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นพื้นที่มีสายน้ำล้อมรอบ จึงทำให้ขอบเขตของพื้นที่และการเชื่อมต่อกับชุมชนอื่น ถูกกำหนดให้ขึ้นอยู่กับการสัญจรทางน้ำเพียงทางเดียว และจากข้อที่ 4 ลักษณะทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน ข้อย่อย 4.4 การคมนาคมขนส่ง ในบทที่ 4 ที่ผ่านมาเช่นเดียวกัน ทำให้ทราบว่า ถึงอย่างไรพื้นที่เกาะเกร็ดก็สามารถติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่น คือตำบลอื่นๆ ภายในอำเภอเดียวกันได้ โดยสะดวก เนื่องจากการสัญจรทางน้ำก็เป็นบริการที่สำคัญสำหรับพื้นที่ใกล้เคียงเช่นเดียวกัน

นอกจากนั้นยังทำให้ทราบอีกว่าบนพื้นที่นี้เปรียบเสมือนเป็นชุมชนเพียงชุมชนเดียว แม้ทางราชการจะมีการแบ่งเขตการปกครองเป็น 7 หมู่บ้าน ทั้งนี้เนื่องจากการที่ภายในพื้นที่ชุมชนเกาะเกร็ด ยังมีคูคลองซอยตามธรรมชาติ แตกแขนงโยงใย นำการสัญจรทางน้ำเข้าสู่พื้นที่ด้านในได้อีกมากมายหลายสาย นอกจากสายแม่น้ำเจ้าพระยาที่ล้อมอยู่โดยรอบ ประกอบกับระบบถนนที่นำพาการสัญจรทางบก ให้พื้นที่ชุมชนแต่ละส่วนสามารถเชื่อมต่อกันได้ค่อนข้างทั่วถึง โดยทางสัญจรแต่ละชนิดจะมีความสามารถในการสนับสนุนความหนาแน่น และความหลากหลายของกิจกรรมในชุมชนได้ในระดับที่แตกต่างกันไป

ดังนั้นพื้นที่เกาะเกร็ดจึงมีระดับของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในระดับตำบล ซึ่งประกอบไปด้วยระบบเชิงนิเวศน์วิทยาทางการสัญจรหลายระดับทั้งทางบกและทางน้ำรวมตัวกัน ซึ่งระบบเชิงนิเวศน์วิทยาเหล่านั้นต่างสนับสนุนกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในชุมชน ในจำนวนที่แตกต่างกันไป โดยที่กิจกรรมที่มีอยู่ในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาและได้เลือกมาศึกษาครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

2. กิจกรรมที่ทำการศึกษา

หลังจากผ่านการศึกษา และการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางเอกสาร การสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ศึกษาดังปรากฏรายละเอียดในเนื้อหาของบทที่ 4 ข้อมูลของพื้นที่ศึกษา ที่ผ่านมาแล้ว พบว่ากิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาเป็นจำนวนมากกว่า 20 กิจกรรม แต่เพื่อให้เหมาะสมแก่การศึกษาในครั้งนี้ จึงเลือกกิจกรรมที่สนันสนุนความดำรงอยู่เป็นชุมชนในปัจจุบันมาเป็นพื้นฐานในการศึกษาชุมชนพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ จำนวน 16 กิจกรรม คือ

1. การอยู่อาศัยของครอบครัว HOME LIVING
2. การจับจ่ายซื้อสินค้าในชีวิตประจำวัน CONVENIENCE SHOPPING
3. การจับจ่ายซื้อบริการหรือสินค้าทนทานอื่นๆ SERVICE & DURABLE SHOPPING
4. อาชีพเกษตรกรรม AGRICULTURE PROFESSIONS
5. อาชีพหัตถกรรม HANDICRAFT PROFESSIONS
6. อาชีพบริการ SERVICE PROFESSIONS
7. อาชีพการค้า COMMERCIAL PROFESSIONS
8. การศึกษาระดับก่อนประถม NURSERY EDUCATION
9. การศึกษาระดับประถม ELEMENTARY EDUCATION
10. การศึกษาระดับมัธยม SECONDARY EDUCATION
11. ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม RELEGION & TRADITION CULTURE
12. การนันทนาการที่ใช้พละกำลัง ACTIVE RECREATION
13. การนันทนาการที่ไม่ใช้พละกำลัง PASSIVE RECREATION
14. การคมนาคมขนส่ง TRANSPORT INTERCHANGE
15. บริการรัฐ -การปกครองท้องถิ่น GOVERNMENT SERVICE-LOCAL ADMINISTRATION
16. การท่องเที่ยว TOURISM

โดยที่มีข้อจำกัดสำหรับกิจกรรมบางประเภท ให้แคบลงเพื่อเหมาะสมแก่การศึกษาในครั้งนี้ด้วย คือ ในกิจกรรมที่ 3 การจับจ่ายซื้อบริการและสินค้าทนทานอื่นๆ หมายถึงบริการและสินค้าในแต่ละบุคคลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่นการตัดผม การซื้อเสื้อผ้า บริการและสินค้าอื่นที่เป็นต้นทุนการผลิต ไม่หมายรวมถึงในที่นี้ ส่วนในกิจกรรมที่ 13 การนันทนาการที่ไม่ใช้พละกำลัง นั้น ที่ดำเนินอยู่บนพื้นที่คือการนั่งเล่นที่สวนหย่อมหรือศาลาริมแม่น้ำ ส่วนกรณีที่ต้องซื้อหานอกพื้นที่คือ การดูภาพยนต์ การเช่าวิดีทัศน์ การซื้อหาหนังสือ และสำหรับกิจกรรมที่ 11 ประเพณีวัฒนธรรมนั้น หมายถึงงานประเพณีทางศาสนาและวันสำคัญ ซึ่งในพื้นที่จะมีการจัดงานสม่ำเสมอ ทุกปี คือ งานวันสงกรานต์ ในเดือนเมษายน และงานวันออกพรรษา ในเดือนตุลาคม

โดยที่แต่ละกิจกรรมนั้น ต่างก็มีความต้องการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมเหมือนหรือแตกต่างกันออกไป ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้นำเกณฑ์การแบ่งกลุ่มทรัพยากรจากการศึกษาในต่างประเทศมาใช้ เช่นเดียวกันคือ

3. ทรัพยากรที่ทำการศึกษา

เพื่อความสะดวกในการศึกษาระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้จึงแบ่งกลุ่มทรัพยากรที่กิจกรรมต่าง ๆ ต้องใช้ในการดำเนินกิจกรรม สำหรับใช้ในการศึกษาเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. ทรัพยากรทางกายภาพ (PHYSICAL RESOURCES) ได้แก่ อาคาร ที่ดิน โรงงานอุตสาหกรรม ยานพาหนะ เรือ และวัตถุลักษณะเดียวกันซึ่งสามารถวัดและตีค่าได้

2. ทรัพยากรทางสาธารณูปโภคสาธารณูปการ (INFRASTRUCTURE RESOURCES) ได้แก่ แหล่งน้ำ ก๊าซ ไฟฟ้า โทรคมนาคม การระบายน้ำ ถนน คลอง สิ่งดังกล่าวสามารถวัดหรือตีค่าได้แม้ว่าจะน้อยกว่า ทรัพยากรทางกายภาพ

3. ทรัพยากรทางความรู้สึก (SENSORY RESOURCES) ได้แก่แหล่งทรัพยากรที่กระทบต่อความรู้สึกของพืช คน และสัตว์ อันได้แก่ เสียง แสงอาทิตย์ ฝน ลม และความรู้สึกอื่นๆ เช่น ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย สัมพันธภาพ ความกลัว ความพึงพอใจในงาน

4. ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (ECONOMIC RESOURCES) ได้แก่ การเงิน ค่าดำเนินการ ค่าการลงทุน ภาษี รายรับ รายจ่าย เงินยืม รวมถึงกำลังคน

5. ทรัพยากรทางการจำกัดควบคุม (CONSTRAINTS RESOURCES) ได้แก่ การควบคุม กฎหมาย ระเบียบ ขนบธรรมเนียมต่างๆ ซึ่งควบคุมกิจกรรมให้ทำงานในทางที่ควร โดยมากจะเป็นการบีบคั้นในทางลบ เนื่องจากกฎหมายระเบียบส่วนใหญ่ เป็นการระงับเหตุร้าย มากกว่าจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดเหตุดี แต่ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ถึงการควบคุมว่าควบคุมแบบใด หรือประเภทใดที่แต่ละกิจกรรมมีอยู่เหนือกิจกรรมอื่น ก่อนที่จะทำการจำลองระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของชุมชนนั้นๆ

จากนั้นจึงทำการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาต่อไป

4. การศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา

เมื่อทำการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาในพื้นที่ศึกษา โดยการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ลงในบัตรกิจกรรม ตัวอย่างดังรูปที่ 5.1 บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในหัวข้อต่างๆ ของแต่ละกิจกรรมลงในบัตรทรัพยากร ตัวอย่างดังรูปที่ 5.2 และบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะของการโอนถ่ายทรัพยากรแก่กัน ลงในบัตรความสัมพันธ์ ซึ่งจะบรรจุหมายเลขของกิจกรรมที่เป็นผู้ให้และกิจกรรมที่เป็นผู้รับ แล้วนำไปจัดเรียงบนกระดานวางแผน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในระบบตารางเมตริกซ์สองทาง ดังวิธีการศึกษาที่เสนอในบทที่ 3 ที่ผ่านมาแล้ว ได้แบบจำลองระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของพื้นที่ศึกษา ดังรูปที่ 5.3

รูปที่ 5.1 แสดงบัตรข้อมูลกิจกรรม : ความเป็นอยู่ของครอบครัว

ความเป็นอยู่ของครอบครัว HOME LIVING **1**

ส บ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมทางสัญจรทุกชนิด หนาแน่นมากพื้นที่ริมถนนสายหลัก บริเวณใกล้จุดบริการเรือข้ามฟากทั้ง 2 แห่ง

1 บ้านเรือนทั้งหมดในพื้นที่มีจำนวนประมาณ 1,114 หลัง ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ 2 ชั้น หลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี มีความทนทานสามารถอาศัยต่อไปได้อีกมากกว่า 5 ปี

ส และบางส่วนถูกแบ่งไปเป็นโรงปั้น ร้านค้า ที่เก็บเครื่องมือเกษตรกรรม และบางส่วนอยู่บนที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของวัด

ส สมาชิกจะแยกย้ายออกจากบ้านไปทำกิจกรรมอื่นเช่นอาชีพ และการศึกษา ในเวลาเช้า และกลับมาอยู่ร่วมกันในเวลาเย็นตลอดคืนเพื่อพักผ่อน มีจำนวนประมาณ 5คน/ครัวเรือน

1 รายได้ของแต่ละครอบครัวส่วนใหญ่มาจากอาชีพจำนวน 2 อาชีพ ขึ้นไป

ส สมาชิกอยู่ร่วมกันภายใต้ความรู้สึกรักในครอบครัว ระบบอาวุโสในเครือญาติ ความรักในอาชีพ ความศรัทธายึดมั่นในศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีของสังคม

รูปที่ 5.2 แสดงบัตรทรัพยากรด้านกายภาพ : ความเป็นอยู่ของครอบครัว

ความเป็นอยู่ของครอบครัว HOME LIVING **PH/1**

1 บ้านเรือนจำนวนประมาณ 1,114 หลังส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ 2 ชั้น หลังคามุงกระเบื้อง หรือสังกะสี มีความทนทานอาศัยต่อไปได้อีกกว่า 5 ปี

ส บางส่วนของบ้านเรือนส่วนหนึ่งถูกแบ่งไปเป็นโรงปั้น ร้านค้า และที่เก็บรักษาเครื่องมือเกษตรกรรม

ส กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตั้งบ้านเรือนส่วนหนึ่งเป็นของวัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.3 แสดงแบบจำลองระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของพื้นที่ศึกษา

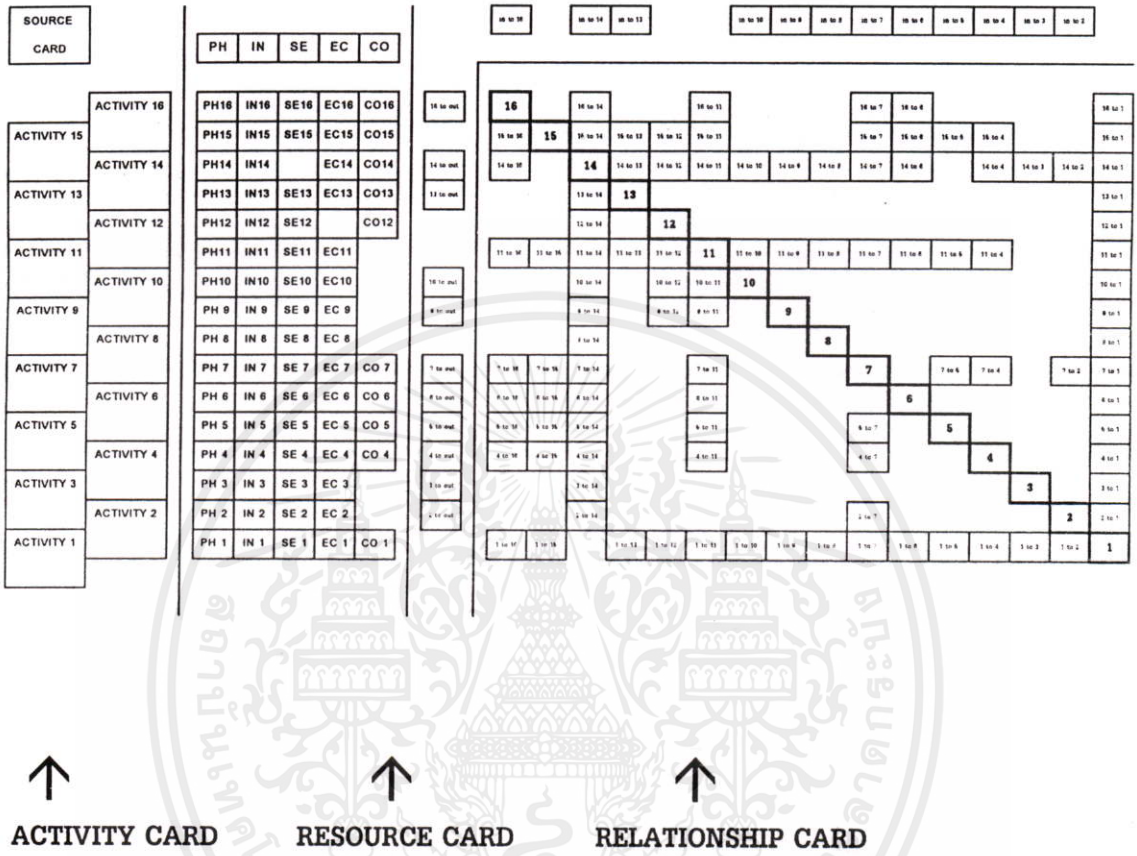

ซึ่งมีลักษณะระบบความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

4.1 ลักษณะความต้องการทรัพยากรของกิจกรรม

จากการศึกษาพบการจัดสรรทรัพยากร หรือความต้องการทรัพยากรของกิจกรรมแต่ละด้านในพื้นที่ศึกษา คือ

1. ทรัพยากรทางด้านกายภาพ (PHYSICAL RESOURCE)

ในกรณีที่ตั้งกิจกรรม พบว่าที่ดินสำหรับใช้เป็นที่ตั้งกิจกรรมทุกชนิด ส่วนหนึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของวัด ในกิจกรรมที่ 11 ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม เช่นบางส่วนถูกแบ่งสรรไปเป็นบ้านในกิจกรรมที่ 1 , พื้นที่เกษตรกรรม ในกิจกรรมที่ 4 , โรงงาน ในกิจกรรมที่ 5 , ร้านค้า ในกิจกรรม ที่ 7 , สถานศึกษา ในกิจกรรมที่ 8 , 9 , 10, สนามวัด ในกิจกรรมที่ 12 , ศาลาท่าน้ำ สวนหย่อมริมน้ำ ในกิจกรรมที่ 13 , ถนน และท่าน้ำ ในกิจกรรมที่ 14 และบางส่วนของทุกข้อรวมกันเป็นที่ตั้ง ในกิจกรรมที่ 16

โดยที่พบด้วยว่า มีความสัมพันธ์กันของหลายกิจกรรมในแง่ของการมีที่ตั้งอยู่ในที่เดียวกัน คือ บ้านจำนวนประมาณ 1,114 หลัง ในกิจกรรมที่ 1 การอยู่อาศัยของครอบครัว บางส่วนถูกดัดแปลงให้เป็นที่ตั้งของโรงปั้นเครื่องปั้นดินเผา ประมาณ 29 โรง ในกิจกรรมที่ 5 และร้านค้า ประมาณ 68 ร้าน ในกิจกรรมที่ 7 หรืออาคารสิ่งก่อสร้าง และสนามวัด ในกิจกรรมที่ 11 บางส่วนถูกใช้เป็นสนามกีฬาออกกำลังกายของเด็กและเยาวชน ในกิจกรรมที่ 12 ถูกใช้เป็นที่นั่งรับอากาศบริสุทธิ์และชมสภาพธรรมชาติ ในกิจกรรมที่ 13 ถูกใช้เป็นที่ตั้งที่ปล่อยรถจักรยานยนต์รับจ้าง และถูกใช้เป็นท่าเรือสำหรับกิจการเรือข้ามฟาก ในกิจกรรมที่ 14 ซึ่งบางส่วนของทุกข้อรวมกันยังใช้เป็นภูมิทัศน์ของการท่องเที่ยว และสถานที่ในการดำเนินการท่องเที่ยว ในกิจกรรมที่ 16 ด้วย

2. ทรัพยากรทางด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการ (INFRASTRUTURE RESOURCE)

ด้านการสัญจรเป็นทรัพยากรที่สนับสนุนกิจกรรมเกือบทุกชนิด เรียงลำดับตามความสำคัญมากไปหาน้อยคือ แม่น้ำเจ้าพระยา , ถนนสายหลัก , ถนนซอย , คลอง และถนนในพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งพบว่าทรัพยากรด้านการสัญจรเหล่านี้ ยังเป็นส่วนสำคัญในการเอื้อหรือจำกัดโอกาสในการขยายตัวของกิจกรรมบางประเภทด้วย เช่น ริมถนนสายหลักและถนนซอย เป็นที่ตั้งของบ้านพักอาศัย กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ศาสนา การศึกษา และสาธารณประโยชน์อื่น ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมถูกกันให้ไกลออกไป เชื่อมต่อโดยเจ้าของสร้างทางสัญจรเป็นถนนในพื้นที่เกษตรกรรมขึ้น ส่วนเขตที่เรียกได้ว่ามีการเกาะกลุ่มกันของที่ตั้งกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องและค่อนข้างหนาแน่นนั้น คือเขตหมู่บ้านชาวไทยเชื้อสายมอญบริเวณริมถนนสายหลักและถนนซอย ตั้งแต่หมู่ที่ 1 ขึ้นมาทางเหนือตามริมแม่น้ำลัดเกร็ดเข้าสู่หมู่ที่ 7 ไปทางตะวันตกตามริมแม่น้ำเจ้าพระยาถึงหมู่ที่ 6 ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณดังกล่าวอยู่ใกล้จุดคมนาคมขนส่งหลักที่นำพาการสัญจรระหว่างพื้นที่เกาะเกร็ดกับพื้นที่ฝั่งอำเภอปากเกร็ด ได้สะดวกที่สุด และใช้เวลาน้อยที่สุด คือท่าบริการเรือข้ามฟากวัดกลางเกร็ด - ท่าป่าฝ้าย ในหมู่ที่ 1 และ ท่าบริการเรือข้ามฟากวัดสนามเหนือ - วัดปรมัยยิกาวาส ในหมู่ที่ 7 นั่นเอง ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าบริการเรือข้ามฟากทั้งสองแห่งนับได้ว่าเป็นทรัพยากรทางด้านการสัญจรที่สำคัญมากต่อการเอื้อหรือจำกัดโอกาสในการขยายตัวของกิจกรรมบางประเภทในชุมชนพื้นที่ศึกษาเช่นกัน

ทรัพยากรอื่น นอกเหนือจากการสัญจร เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ มีความสำคัญเท่าเทียมกันจนเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีความสำคัญ หรือมีบทบาทใดในการกำหนดสิ่งใดๆ แก่กิจกรรม เนื่องจากให้บริการได้ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมด

3. ทรัพยากรทางด้านความรู้สึก (SENSORY RESOURCE)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนใหญ่ผูกพันธ์อยู่กับความอบอุ่นอันเนื่องมาจากความรักในครอบครัว ความรักในถิ่นที่อยู่อาศัย ความรักในอาชีพ ความศรัทธาในศาสนา และความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนร่วมกัน เหมือนญาติมิตร โดยเฉพาะในกลุ่มของชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่เรียกได้ว่ายังคงรักษาความเป็นชุมชนที่เปี่ยมไปด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม โดยมีการสืบสานผ่านกาลเวลาที่ยาวนานจากครั้งอาณาจักรมอญรุ่งเรืองที่หงสาวดี

กระทั่งถึงกาลอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของกษัตริย์ไทย เริ่มตั้งแต่ครั้งแรกสมัยอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เรื่อยมาจนถึงครั้งที่สองในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรี และครั้งที่สามในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งในครั้งหลังสุดนี้คือต้นกำเนิดของชุมชนเกาะเกร็ดที่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ภายหลังจากที่ร้างมานานเพราะชาวไทยอพยพหนีพม่าข้าศึกตั้งแต่ครั้งสงครามไทย - พม่า จนเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2310 โดยมีขุนนางชาวมอญ และชาวไทยเชื้อสายมอญปกครองดูแลความสงเรียบร้อยในชุมชนเรื่อยมา ทั้งยังเป็นแหล่งพำนักของข้าราชการผู้มีคุณงามความดีต่อประเทศชาติในหลายสาขา มากมายหลายท่าน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2427 พื้นที่ที่เป็นอำเภอปากเกร็ดในปัจจุบัน ซึ่งขณะนั้นยังคงมีฐานะเป็นแขวง เรียกว่า "แขวงตลาดขวัญ" ได้ถูกประกาศเป็น "อำเภอปากเกร็ด" นายอำเภอปากเกร็ดคนแรกก็คือชาวมอญแห่งเกาะเกร็ด คือพระรามัญนนทเขตต์คดี (เนียม นนทนาคร) และที่ว่าการอำเภอปากเกร็ดแต่แรกอยู่ที่บ้านของพระรามัญนนทเขตต์คดี ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 ด้วย จากนั้นต่อมาชุมชนแห่งนี้จึงได้เลื่อนฐานะเป็นตำบลเรียกว่า "ตำบลเกาะเกร็ด" จนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในเนื้อหาในบทที่ 4 ข้อมูลของพื้นที่ศึกษา ส่วน ก. ประวัติความเป็นมา ที่ผ่านมา

โดยที่ประเพณีวัฒนธรรมของชาวมอญนั้นก็มีความคล้ายคลึงกับชาวไทยโดยทั่วไป เนื่องจากมีรากฐานมาจากความศรัทธาในศาสนาพุทธเช่นเดียวกัน แต่ถึงเช่นนั้นชาวมอญก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างเป็นพิเศษ ที่ยึดถือปฏิบัติเฉพาะในหมู่คนมอญ ซึ่งแตกต่างออกไป และกลายเป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้ผู้มาเยือนจดจำได้อย่างดี เป็นประเพณีที่แสดงถึงความอ่อนน้อม และศรัทธาที่แรงกล้าในพระพุทธศาสนา เช่น การบูชาบุคคลที่เคารพโดยการสยายผมลง หรือใช้สไบที่พาดบ่าลงปูที่ทางเดินให้บุคคลผู้นั้นเหยียบเดินผ่านต่างพรม ซึ่งส่วนมากมักจะปฏิบัติต่อพระสงฆ์ที่ชาวมอญให้ความเคารพเป็นอย่างสูง กระทั่งการตัดผมของตนผูกไว้ที่หางหงส์เพื่อเป็นพุทธบูชา และเป็นประเพณีที่แสดงได้ถึงความใจบุญสุนทาน ความร่วมแรงร่วมใจสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะได้เป็นอย่างดีด้วย ดังปรากฏเป็นขบวนแห่ที่ยิ่งใหญ่ในงานวันสงกรานต์ ได้แก่ ขบวนแห่ข้าวแช่ ขบวนแห่งหางหงส์ ขบวนแห่น้ำหวาน ขบวนแห่นก แห่ปลา และการตักบาตรทางน้ำ กระทั่งการตักบาตรดอกไม้ในวันออกพรรษา รวมถึงการละเล่นต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน รื่นเริงบันเทิงใจ เป็นที่น่าสนใจ เช่น การเล่นสะบ้า การแสดงทะแยมอญ และการร้องเพลงบอกบุญทางเรือไปตามแม่น้ำลำคลองดังเช่นการเล่นเพลงเรือเจ้าขาว ตลอดจนการแสดงนาฏศิลป์ชั้นสูงตามแบบชาวรามัญโบราณ เช่น การแสดงมโหรีมอญ การรำมอญ และการรำเจ้า ซึ่งแสดงออกถึงความกตัญญูต่อวิญญาณผู้มีคุณในการปกปักรักษานำความสมบูรณ์พูนสุขมาสู่ชุมชนของตน และมิได้เป็นเพียงการแสดงทั่วๆ ไป หากแต่อีกนัยหนึ่งยังเป็นการแสดงถึงการสืบสานจิตวิญญาณของชาวมอญทั้งปวงที่แสดงออกถึงความอลังการแห่งศิลปชั้นสูงทางคีตนาฏศิลป์ ที่ผสมผสานสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมทางสังคม และชุมชน ตลอดจนเป็นสื่อแสดงย้อนกลับไปสู่อดีตแห่งความรุ่งโรจน์ของอารยธรรมแห่งอาณาจักรมอญอันเกรียงไกร ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันอีกด้วย ดังปรากฏในเนื้อหาในบทที่ 4 ข้อมูลของพื้นที่ศึกษา ส่วน ข. สภาพปัจจุบัน ข้อย่อยที่ 2.4 ประเพณีวัฒนธรรมที่ผ่านมาข้างต้น ซึ่งชุมชนเกาะเกร็ดในปัจจุบันก็ยังคงมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นทรัพยากรทางด้านความรู้สึก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่สำคัญอยู่ในระบบชุมชน และมีส่วนทำให้ชุมชนดังกล่าวมีความทรงคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์อันเป็นที่รู้จักสนใจใคร่รู้ และเดินทางมาเยี่ยมชมของบุคคลทั่วไปตลอดมา นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งที่เป็นต้นกำเนิดหรือแรงผลักดันสนับสนุนที่อยู่เบื้องหลังการดำเนินกิจกรรมเกือบทุกประเภทในชุมชนอีกด้วย โดยที่วัฒนธรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่นั้นไม่ได้มีอิทธิพลในการให้เหตุผลต่อทัศนคติของประชาชนในพื้นที่แต่อย่างใด เช่น ประกอบอาชีพการค้า โดยดัดแปลงส่วนของบ้านเป็นร้านอาหารเครื่องดื่ม สำหรับผู้คนในพื้นที่และผู้ท่องเที่ยว และแบ่งส่วนหนึ่งของหน้าร้านเป็นที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ของเจ้าของร้าน คาวบอย ในหมู่ที่ 6 เนื่องจากต้องการมีส่วนส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในชุมชนถิ่นกำเนิดและต่อผู้มาเยี่ยมเยือน อาศัยรายได้จากธุรกิจเพียงเล็กน้อย โดยไม่ได้ต้องการขยายกิจการให้ใหญ่โตขึ้น ซึ่งก็คือการให้ความสำคัญกับความปกติสุขของชุมชนมากกว่าผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ นั่นเอง

4. ทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจ (ECONOMIC RESOURCE)

ทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจที่ถูกใช้จ่ายในพื้นที่ หรือถูกจ่ายไปนอกพื้นที่ เช่นการซื้อสินค้าอำนวยความสะดวก สินค้าบริการ หรือสินค้าทนทาน ที่ต้องออกมาใช้จ่ายนอกชุมชน ล้วนมีพื้นฐานมาจากรายได้ของครอบครัวแทบทั้งสิ้น และส่วนมากก็ถูกใช้จ่ายในกิจกรรมทั้งด้านรูปธรรม และนามธรรม ที่นำมาซึ่งคุณภาพในการดำรงชีวิต เช่นเดียวกัน โดยที่ครอบครัวหนึ่งๆ จะมีรายได้มาจากหลายอาชีพ เนื่องจากพบว่าประชากรในพื้นที่ส่วนมากแต่ละคนมีอาชีพมากกว่า 1 อย่าง คือมีอาชีพหลัก และอาชีพรองเสริม อาชีพที่มีผู้ทำมากที่สุดและนำรายได้โดยรวมเข้าสู่ชุมชนมากที่สุด คือ อาชีพให้บริการ ในภาครัฐ และเอกชน ซึ่งมีที่ทำงานอยู่ภายนอกพื้นที่ ส่วนกิจการภายในพื้นที่ เช่นการเกษตรกรรม หัตถกรรม การค้า ไม่ค่อยส่งผลต่อรายได้รวมของชุมชน แต่พบว่าผลผลิตในอาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรมนั้นมีโอกาสในการจำหน่ายเพิ่มขึ้นในรูปของสินค้าพื้นถิ่น หรือสินค้าที่ระลึกสำหรับผู้มาท่องเที่ยว อันจะเป็นการเพิ่มผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่อีกทางหนึ่งได้ ส่วนด้านแหล่งเงินที่จะนำมาสำหรับเพิ่มผลผลิต หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับกิจกรรมเหล่านี้กลับมีน้อยแห่ง ที่สำรวจพบจะมีมาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ธนาคารพาณิชย์ และพ่อค้าเอกชนไม่กี่คนเท่านั้น

5. ทรัพยากรทางด้านกฎระเบียบ (CONTRAINTS RESOURCE)

กฎหมายที่ควบคุมกิจกรรมในพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ศึกษามีฐานะเป็นตำบล ที่เห็นชัดเจนจากการศึกษาพบการควบคุมโดยพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปโดยความสงบเรียบร้อย ตามกฎหมาย โดยผ่านอำนาจหน้าที่ของกำนัน เนื่องจากพื้นที่ศึกษามีฐานะเป็นตำบลๆ หนึ่ง จึงอยู่ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติดังกล่าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านกายภาพ สิ่งก่อสร้างของพื้นที่ศึกษา ที่กำหนดใช้อยู่ในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 และพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2512 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535) โดยกำหนดให้การพัฒนาทางด้านกายภาพ สิ่งก่อสร้างของพื้นที่ศึกษานั้น จะต้องอยู่

ภายใต้ข้อกำหนดของผังเมืองรวมเมืองนนทบุรี ซึ่งออกตามอำนาจในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 โดยกำหนดให้พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่สีเขียว อนุรักษ์ไว้เพื่อการเกษตรกรรม จะมีการขยายกิจกรรมทางด้านการพาณิชย์ หรืออุตสาหกรรม หรืออื่นๆ ที่ขัดต่อหลักการของพื้นที่ดังกล่าวมิได้ เนื่องจากพื้นที่ศึกษาในปัจจุบันอยู่ในเขตผังเมืองรวมนนทบุรี เป็นประการหนึ่ง และต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2512 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535) อันเป็นกฎหมายซึ่งควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพ ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการผังเมือง โดยกำหนดให้มีแนวเขตการควบคุมการก่อสร้างอาคาร 3 แนว ด้วยกันคือ รัศมีรอบวัดกว้าง 100 เมตร ควบคุมการก่อสร้างอาคารสูงเกิน 9 เมตร เป็นแนวควบคุมที่ 1 , จากริมน้ำลึกเข้าในพื้นที่กว้าง 100 เมตร ตลอดรอบพื้นที่ ควบคุมการก่อสร้างอาคารสูงเกิน 9 เมตร เป็นแนวควบคุมที่ 2 และต่อจากแนวที่ 2 ลึกเข้าในพื้นที่กว้าง 100 เมตร ตลอดรอบพื้นที่ ควบคุมการก่อสร้างอาคารสูงเกิน 16 เมตร เป็นแนวควบคุมที่ 3

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบการคมนาคมในพื้นที่ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจำกัดการพัฒนาทางด้านกายภาพด้วย คือพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 ซึ่งกำหนดไว้ว่าการดำเนินกิจกรรมใดๆ ในพื้นที่ศึกษา จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจในพระราชบัญญัติดังกล่าว คือต้องไม่ทำลายและรบกวนซึ่งการเดินเรือในน่านน้ำ เช่นต้องไม่ปลูกสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างใด รุกล้ำลำน้ำ ให้เป็นที่กีดขวางแก่การเดินเรือ หรือ ต้องไม่เท ทิ้ง สิ่งของต่างๆ ลงในลำน้ำ อันเป็นเหตุให้เกิดการตื้นเขินของลำน้ำ เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือ

นอกจากนั้นจะเป็นกฎหมายที่สามารถนำมาใช้ออกกฎระเบียบควบคุมกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ในทางอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของพื้นที่ได้ เช่น นำมาใช้ในการควบคุมการดำเนินกิจกรรมที่อาจก่อมลพิษหรือส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมมากขึ้นต่อไปในอนาคต เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น กิจการร้านอาหารขนาดใหญ่ ให้มีการกำหนดการจัดการที่ถูกสุขลักษณะเป็นประการหนึ่ง และสามารถนำมาใช้ประกอบในการกำหนดพื้นที่สำหรับควบคุมการขยายตัวของกิจกรรมลักษณะดังกล่าวเหล่านั้นให้อยู่ในที่ที่เหมาะสมและไม่รุกล้ำเข้าสู่พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน อันเป็นอำนาจที่เสริมและสอดคล้องกับการควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพในพระราชบัญญัติอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นได้ เป็นอีกประการหนึ่ง โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เนื่องจากพื้นที่ศึกษานั้นมีกิจกรรมการ ท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยนอกเหนือจากกิจกรรมปกติในชุมชน การประกอบกิจการในพื้นที่มีแนวโน้มในการรองรับการท่องเที่ยวมากขึ้น อาจเกิดผลกระทบต่อระบบชุมชนเดิมทางด้านสิ่งแวดล้อมและการสาธารณสุขได้นั่นเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สุดท้ายจะเป็นกฎหมายที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการ ในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ ในบริเวณโบราณสถานที่มีอยู่หลายแห่งในพื้นที่ศึกษาเมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาได้ โดยสามารถนำมาควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพของกิจกรรมอื่นๆ ไม่ให้รุกล้ำโบราณสถาน หรือไม่ให้

บดบังความงดงามของโบราณสถานได้ เป็นประการหนึ่ง , สามารถใช้ในการควบคุมการทำลายโบราณสถานด้วยความจงใจ โดยตรง หรือโดยอ้อม รู้เท่าไม่ถึงการณ์ คือด้วยการดำเนินการซ่อมแซมที่ผิดวิธี ด้วยการระวางโทษ จำคุก หรือปรับ ทั้งนี้โบราณสถานนั้นต้องได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากรด้วย เป็นอีกประการหนึ่ง โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการจัดผลประโยชน์ และควบคุมโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ. 2523 เนื่องจากพื้นที่ศึกษานั้นมีโบราณสถานที่น่าสนใจอยู่หลายแห่ง ในบริเวณวัดต่างๆ บนพื้นที่ศึกษา เป็นสถาปัตยกรรมสมัยปลายอยุธยาที่งดงาม ทั้งยังอาจมีศูนย์การท่องเที่ยว ที่อยู่ในรูปแบบของศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ก่อตั้งโดยประชาชนในพื้นที่ศึกษาที่น่าสนใจส่งเสริม และอนุรักษ์ไว้

ส่วนในกฎระเบียบอื่นๆ จะมีพื้นฐานการควบคุมการดำเนินกิจกรรม มาจากวัฒนธรรมไทยแบบระบบอาวุโสในเครือญาติ และสังคม เป็นหลัก ประกอบกับทรัพยากรทางด้านความรู้สึกภายในระบบชุมชนรายละเอียดดังที่กล่าวถึงแล้วในหัวข้อที่ผ่านมา ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกฎระเบียบในการปฏิบัติในชุมชน หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นกฎเกณฑ์ในการควบคุมการดำเนินกิจกรรมด้วย นอกจากนั้นจะร่วมอาศัยการประชุมหาความตกลงของประชาชนโดยรวมเป็นหลักในการตัดสินปัญหาในชุมชน เช่น ปัญหาค่าโดยสารเรือข้ามฟากที่ท่าเรือวัดกลางเกร็ด - ท่าน้ำป่าฝ้าย ประชาชนได้รวมกลุ่มกันเชิญเจ้าของกิจการและกำนันผู้ใหญ่บ้าน มาประชุมหารือตกลงเรื่องมาตรฐานค่าโดยสารเรือ โดยใช้สถานที่ของสำนักงานองค์การ-บริหารส่วนตำบล เป็นที่ประชุม เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าผลการศึกษาในขั้นนี้ ทำให้ทราบถึงลักษณะที่สำคัญเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมในชุมชนเกาะเกร็ดพื้นที่ศึกษาคือ

1. มีกิจกรรมหลักและเป็นกิจกรรมสำคัญที่ทำให้เกิดความเป็นชุมชน และเป็นแหล่งที่เอื้อทรัพยากรต่อการดำเนินกิจกรรมอื่น ทั้งทางด้านกายภาพ สาธารณูปโภคสาธารณูปการ ความรู้สึก เศรษฐกิจ และกฎระเบียบ อยู่ 2 กิจกรรม ด้วยกัน คือ กิจกรรมที่ 1. การอยู่อาศัยของครอบครัว และกิจกรรมที่ 11. ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม โดยกิจกรรมอื่นเป็นเพียงส่วนประกอบย่อยที่สนับสนุนซึ่งความสมบูรณ์ของกิจกรรมหลักดังกล่าว ทางรูปธรรมอาจสังเกตได้จากบัตรความสัมพันธ์ที่จัดวางลงในแบบจำลองระบบเชิงนิเวศน์วิทยาพื้นที่ศึกษา ในรูปที่ 5.3 นั้น นอกจากกิจกรรมที่ 14 การคมนาคมขนส่งซึ่งเกือบทุกกิจกรรมจะต้องมีความสัมพันธ์ด้วยแล้ว จะเห็นว่าในกิจกรรมหลักทั้งสองกิจกรรมที่กล่าวถึงนั้นจะมีจำนวนของบัตรความสัมพันธ์ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์กับกิจกรรมอื่นเป็นจำนวนมากเกือบทุกกิจกรรม โดยที่ในข้อมูลเชิงคุณภาพคือข้อความเกี่ยวกับทรัพยากรที่ส่งผ่านไปกับความสัมพันธ์เหล่านั้น ก็จะมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรทุกด้าน เช่นกรณีทรัพยากรทางด้านกายภาพ หมายถึงที่ตั้งของกิจกรรมที่ 1 คือบ้านถูกแบ่งสรรไปเป็นที่ตั้งของกิจกรรมอื่น เช่น เป็นที่เก็บเครื่องมือเกษตรกรรมในกิจกรรมที่ 4 อาชีพเกษตรกรรม,

เป็นโรงปั้นในกิจกรรมที่ 5 อาชีพหัตถกรรม เป็นต้น หรือเช่นกรณีทรัพยากรทางด้านความรู้สึก หมายถึงความรู้สึกรักในชุมชนสังคมถิ่นที่อยู่ที่มีต้นกำเนิดจากประเพณีวัฒนธรรม และถูกปลูกฝังผ่านจากครอบครัวสู่สมาชิก และกระจายออกไปเป็นทรัพยากรทางความรู้สึกในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกเช่นกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพต่างๆ ทั้งเกษตรกรรม หัตถกรรม บริการ และการค้า คือการให้ความสำคัญกับความปกติสุขของชุมชนมากกว่าผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเป็นต้น

ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาจึงต้องควรระวังในการรบกวนซึ่งความปกติสุขของกิจกรรมหลักทั้งสองกิจกรรม เพื่อป้องกันความกระทบกระเทือนต่อระบบชุมชนจนอาจถึงความล่มสลายของระบบในเวลาต่อไปได้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากทรัพยากรทางด้านความรู้สึกโดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับความปกติสุขของชุมชนมากกว่าผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

2. การดำเนินกิจกรรมทั้งหมดในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาอยู่ภายใต้การควบคุมของทรัพยากรทางด้านความรู้สึกคือขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนในชุมชน ซึ่งจะมีความเข้มข้นอยู่มากโดยเฉพาะในกลุ่มของชาวไทยเชื้อสายมอญ และอยู่ภายใต้การควบคุมของทรัพยากรทางด้านกฎระเบียบ โดยอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ผ่านอำนาจหน้าที่ของกำนัน ประกอบกับการประชุมหาความตกลงร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาจึงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมลักษณะดังกล่าว เพื่อเป็นการสอดคล้องกับการควบคุมเดิมในระบบชุมชน ป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นและอาจนำมาซึ่งปัญหาความไม่สงบสุขในระบบชุมชนด้วย

3. การพัฒนากิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่เพิ่มขึ้นจะถูกจำกัดด้วยทรัพยากรด้านเศรษฐกิจ คือแหล่งเงินทุนที่มีอยู่อย่างจำกัด และทรัพยากรทางด้านความรู้สึกที่ให้ความสำคัญกับความปกติสุขของชุมชนมากกว่าผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ประกอบกับทรัพยากรทางด้านกฎระเบียบซึ่งควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพคือข้อกำหนดของผังเมืองรวมเมืองนนทบุรี อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 , แนวควบคุมความสูงของอาคาร อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2512 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535) , การควบคุมการทำลายและรบกวนซึ่งการเดินเรือในน่านน้ำ อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 โดยเฉพาะการถูกจำกัดลงด้วยทรัพยากรทางด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการด้านการสัญจรที่สำคัญที่สุด คือการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ที่ถูกจำกัดให้ทำได้ทางเดียวคือทางน้ำ ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาจึงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดังกล่าว เพื่อเป็นการสอดคล้องกับการควบคุมเดิมในระบบชุมชน ป้องกันการละเมิดกฎหมายด้วยการพัฒนาด้านกายภาพที่ขัดต่อระบบชุมชน และอาจนำมาซึ่งปัญหาในระบบชุมชนด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. นอกจากนั้นพบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจในเชิงเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ไม่มีที่ตั้งเฉพาะแต่อาศัยบางส่วนในทุกกิจกรรมของชุมชน มารวมตัวเป็นทรัพยากรสำหรับกิจกรรมดังกล่าว ไม่ต้องจัดสรรทรัพยากรให้แก่กิจกรรมดังกล่าวเพิ่มเติมจากความเป็นอยู่เดิม

ของชุมชน แต่กิจกรรมดังกล่าวก็สามารถทำให้เกิดการเพิ่มพูนทางเศรษฐกิจให้แก่ระบบกิจกรรมของชุมชนอันเนื่องมาจากการจับจ่ายใช้สอยของผู้มาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ โดยพบว่าผลผลิตในอาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรมนั้นมีโอกาสในการจำหน่ายเพิ่มขึ้นในรูปของสินค้าพื้นถิ่น หรือสินค้าที่ระลึกสำหรับผู้มาท่องเที่ยว อันจะเป็นการเพิ่มผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่อีกทางหนึ่งได้ ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาจึงควรพิจารณาความน่าสนใจของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าไว้ด้วย

5. และเมื่อพิจารณาถึงโอกาสในการพัฒนากิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นแก่ระบบชุมชนพื้นที่ศึกษา จึงน่าจะเป็นโอกาสในการเพิ่มจำนวนหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเพียงเล็กน้อยในประเภทกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่อยู่แล้ว คือเกษตรกรรม หัตถกรรม และการค้าเพื่อศักยภาพที่เพิ่มมากขึ้นในการเอื้อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจที่มากขึ้นออกมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาที่มีการเพิ่มจำนวนหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเพียงเล็กน้อย สำหรับร้านค้าบริการอาหารเครื่องดื่มแก่ผู้มาท่องเที่ยวและผลผลิตในอาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรม เพื่อโอกาสในการจำหน่ายหรือการค้าเพิ่มขึ้นในรูปของสินค้าพื้นถิ่น หรือสินค้าที่ระลึกสำหรับผู้มาท่องเที่ยว นั่นเอง ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาจึงควรพิจารณาความน่าสนใจของการพัฒนาดังกล่าวเข้าไว้ด้วย

6. โดยที่เมื่อการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาเป็นการพัฒนาในข้อที่ 4 และข้อที่ 5 ซึ่งนอกจากจะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ควรระลึกถึง และการควบคุมเดิมในชุมชน ดังที่กล่าวมาในข้อ 1 ถึง 3 แล้ว ในการศึกษายังพบด้วยว่าสามารถนำกฎหมายที่สามารถนำมาใช้ออกกฎระเบียบควบคุมกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ในทางอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของพื้นที่ร่วมด้วยได้ คือการควบคุมการดำเนินกิจกรรมที่อาจก่อมลพิษหรือส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ไม่รุกล้ำเข้าสู่พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน และให้มีการกำหนดการจัดการที่ถูกสุขลักษณะ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 , ควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพของกิจกรรมอื่นๆ ไม่ให้รุกล้ำโบราณสถาน หรือไม่ให้บดบังความงดงามของโบราณสถาน และควบคุมการทำลายโบราณสถานด้วยความจงใจ โดยตรง หรือโดยอ้อม รู้เท่าไม่ถึงการณ์ คือด้วยการดำเนินการซ่อมแซมที่ผิดวิธี โดยอาศัยอำนาจตาม พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการจัดผลประโยชน์ และควบคุมโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ. 2523

จากแบบจำลองของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาพื้นที่ศึกษาดังภาพที่ 5.3 ที่ผ่านมา วงจรเศรษฐกิจที่ได้จากการศึกษาระบบความสัมพันธ์ของกิจกรรม ที่แสดงในรูปตารางเมตริกซ์ 2 ทาง จากการจัดเรียงบัตรความสัมพันธ์ของกิจกรรม อันเป็นการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาในขั้นต่อไปที่ได้อธิบายต่อไปนี้ จะทำให้เห็นถึงความสำคัญของกรณีการพัฒนากิจกรรมดังที่กล่าวถึงนี้เพิ่มขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2 ระบบความสัมพันธ์ของกิจกรรม

การศึกษาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา ซึ่งบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะของการโอนถ่ายทรัพยากรแก่กัน ลงในบัตรความสัมพันธ์ โดยบรรจุหมายเลขของกิจกรรมที่เป็นผู้ให้และกิจกรรมที่เป็นผู้รับ และนำไปจัดเรียงบนกระดานวางแผนในระบบตารางเมตริกซ์สองทาง ดังวิธีการศึกษาที่เสนอในบทที่ 3 ที่ผ่านมาแล้ว ทำให้เราทราบถึงวงจรความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญที่ดำเนินอยู่ในชุมชน เกี่ยวกับการโอนถ่ายทรัพยากรต่างๆ ดังที่กล่าวมาบ้างแล้วในเรื่องความต้องการทรัพยากรของกิจกรรมที่ผ่านมา ที่สำคัญคือสามารถแสดงให้เห็นถึงการโอนถ่ายทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจ คือวงจรการไหลของเงินตราที่ทำให้สามารถประเมินในขั้นต้นได้ว่า ในเชิงเศรษฐกิจแล้วระบบของชุมชนนั้นๆ มีความเข้มแข็งหรือด้อยในจุดใดบ้าง จากการตรวจสอบการรับและให้ทรัพยากรระหว่างระบบกับระบบภายนอก ซึ่งชุมชนเกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษาพบผลการศึกษาด้านนี้ดังนี้

1. วงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน

ในชุมชนเกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษา วงจรการไหลเวียนของเงินตราภายในระบบ ที่เห็นได้ชัดเจนมีเพียงบางส่วนของการซื้อสินค้าในชีวิตประจำวัน จากกิจกรรมที่ 1 การอยู่อาศัยของครอบครัวที่มีต่อ กิจกรรมที่ 2 การจับจ่ายซื้อสินค้าในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นส่วนที่ผ่านไปยังกิจกรรมที่ 7 อาชีพการค้ากรณีที่เป็นร้านค้าขายสินค้าดังกล่าวในพื้นที่อีกต่อหนึ่ง ตามวงจรการไหลของเงินตรา ดังรูปที่ 5.4

2. วงจรการไหลของเงินตราออกภายนอกระบบกิจกรรมของชุมชน

ส่วนใหญ่ของสินค้า 3 ชนิด เกี่ยวกับชีวิตประจำวันที่ประชาชนในพื้นที่ศึกษาซื้อหา คือสินค้าในกิจกรรมที่ 2 การจับจ่ายซื้อสินค้าในชีวิตประจำวัน , กิจกรรมที่ 3 การจับจ่ายซื้อบริการและสินค้าทนทานอื่นๆ และกิจกรรมที่ 13 นันทนาการที่ไม่ใช้พละกำลัง นั้น จะมีแหล่งของสินค้าอยู่ที่ภายนอกพื้นที่ การซื้อหาสินค้าดังกล่าวจึงต้องออกมาซื้อหายังภายนอกพื้นที่ด้วย ตามวงจรการไหลของเงินตรา ดังรูปที่ 5.5 จึงกล่าวได้ว่ากิจกรรมทั้งสาม คือกิจกรรมที่นำการไหลเวียนของเงินตราออกนอกระบบ

นอกจากนั้นยังมีการเดินทางเพื่อไปเรียนยังสถานศึกษานอกพื้นที่ ในกิจกรรมที่ 9 การศึกษาระดับประถม และกิจกรรมที่ 10 การศึกษาระดับมัธยม ประมาณ 50% ของจำนวนประชากรทั้งหมดในกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งนำพาค่าใช้จ่ายประจำวันของผู้คนในกิจกรรมทั้งสอง ติดตัวไปใช้จ่ายยังนอกพื้นที่ด้วย ตามวงจรการไหลของเงินตรา ดังรูปที่ 5.6 จึงอาจนับได้ว่ากิจกรรมทั้งสอง คือกิจกรรมที่มีส่วนนำการไหลเวียนของเงินตราออกนอกระบบกิจกรรมของชุมชนด้วยเช่นกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. วงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน

กิจกรรมที่นับได้ว่าเป็นกิจกรรมที่นำการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบ มีอยู่ด้วยกัน 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 7 อาชีพการค้า คือการเดินทางไปขายสินค้าหรือนำสินค้าออกไปขาย ยังพื้นที่ภายนอก หรือขายสินค้าในพื้นที่ กรณีร้านค้าในพื้นที่ และนำค่าสินค้ากลับเข้าสู่ภายในระบบ ซึ่งสินค้านั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลิตผลจากกิจกรรมที่ 4 อาชีพเกษตรกรรม และกิจกรรมที่ 5 อาชีพหัตถกรรม ด้วย ส่วนอีกกิจกรรมหนึ่งคือ กิจกรรมที่ 6 อาชีพบริการ คือการเดินทางไปทำงานยังสถานที่ทำงานนอกพื้นที่ และนำค่าจ้างเงินเดือนเข้าสู่ภายในระบบ ตามวงจรการไหลของเงินตรา ดังรูปที่ 5.7

กิจกรรมต่อไปคือกิจกรรมที่ 16 การท่องเที่ยว คือการที่ผู้ท่องเที่ยวนำภาวะการจับจ่ายใช้สอย ติดตัวเข้ามาด้วยกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งอาจจะมีแค่การซื้อสินค้าอำนวยความสะดวกจากกิจกรรมที่ 2 การจับจ่ายซื้อสินค้าในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผ่านไปยังกิจกรรมที่ 7 อาชีพการค้า เป็นระดับหนึ่ง หรือเพิ่มการซื้อบริการนำเที่ยว จากมัคคุเทศก์ในกิจกรรมที่ 6 อาชีพบริการ ด้วย เป็นอีกระดับหนึ่ง ที่สำคัญคือเพิ่มการซื้อสินค้าที่เป็นผลิตผลในพื้นที่ ซึ่งในชุมชนศึกษาคือ ผลไม้ของกิจกรรมที่ 4 อาชีพเกษตรกรรม และเครื่องปั้นดินเผาของกิจกรรมที่ 5 อาชีพหัตถกรรม โดยซื้อจากกิจกรรมที่ 7 อาชีการค้าด้วย ในกรณีที่มีแรงจูงใจที่ดีพอ ตามการไหลของเงินตรา ดังรูปที่ 5.8 จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในกิจกรรมที่ 16 นั้น เป็นกิจกรรมที่นำการไหลของเงินจากภายนอกระบบเข้าสู่ภายในระบบ โดยสิ่งที่นำติดตัวกลับออกไปนั้นคือ สินค้าและบริการที่ได้รับจากภายในระบบ นอกจากนั้นการขายสินค้าผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว ยังเป็นการเปิดโอกาสทางการค้าให้แก่สินค้าที่หาแหล่งจำหน่ายได้ยาก และลดต้นทุนในการนำสินค้าไปขายของผู้ผลิตอีกด้วย

อาจกล่าวได้ว่าผลการศึกษาในขั้นนี้ ทำให้ทราบถึงลักษณะที่สำคัญเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ของกิจกรรมในชุมชนเกาะเกร็ดพื้นที่ศึกษาคือ

1. จุดด้อยของระบบอยู่ที่วงจรการไหลของเงินตราออกภายนอกระบบกิจกรรมของชุมชนในกิจกรรมการซื้อที่ 2 , 3 และ 13 ซึ่งอาจแก้ไขได้โดย การเพิ่มจำนวนหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบในกิจกรรมที่ 7 อาชีพการค้า กรณีร้านค้าในพื้นที่ ให้มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมทั้งสามเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มอุปทานของกิจกรรมการซื้อดังกล่าวในพื้นที่ให้มากขึ้น ประกอบกับการเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมที่ 1 และกิจกรรมที่ 7 กรณีร้านค้าในพื้นที่ให้แข็งแกร่งขึ้น ซึ่งก็คือการเพิ่มอุปสงค์ของกิจกรรมการซื้อทั้งสามในพื้นที่ให้มากขึ้นตามไป อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดวงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้นตามมานั่นเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. จุดเด่นของระบบคือ มีโอกาสในการเพิ่มวงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน โดยการเพิ่มจำนวนในกิจกรรมที่ 16 คือกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มอุปสงค์การซื้อ ในกิจกรรมที่ 2 และ 3 ผ่านกิจกรรมที่ 7 กรณีร้านค้าในพื้นที่ อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดวงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้น ที่สำคัญคือมีโอกาสในการพัฒนาอุปสงค์ การซื้อผลิตผลในพื้นที่จากกิจกรรมที่ 4 และ 5 โดยผ่านทางกิจกรรมที่ 7 กรณีร้านค้าในพื้นที่ อันจะเป็นการ ส่งเสริมให้เกิดวงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย ทั้งนี้อาจต้องกระทำควบคู่ไปกับการพัฒนาอุปทานการซื้อดังกล่าว คือการเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมที่เป็นผู้ผลิตคือกิจกรรมที่ 4 และ 5 กับกิจกรรมที่ 7 ให้แข็งแกร่งขึ้น พร้อมกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการสร้าง อุปทานที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น และให้สัมพันธ์กับอุปสงค์ที่มีเพิ่มมากขึ้น อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดวงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้นตามมานั่นเอง

จะเห็นได้ว่าผลการศึกษาในขั้นนี้มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาในขั้นที่แล้ว ในเรื่องความน่าสนใจของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษา และสามารถใช้เป็นข้อสนับสนุนการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวได้ ส่วนแนวทางการเพิ่มจำนวนในกิจกรรมดังกล่าวนั้น ผลการศึกษาที่ได้ในส่วนของความถี่ของกิจกรรม ซึ่งเป็นการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาในขั้นต่อไปที่ได้อธิบายต่อจากนี้ จะสามารถแสดงให้เห็นได้ชัดเจนขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.4 วงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน กรณีการซื้อสินค้าในชีวิตประจำวัน

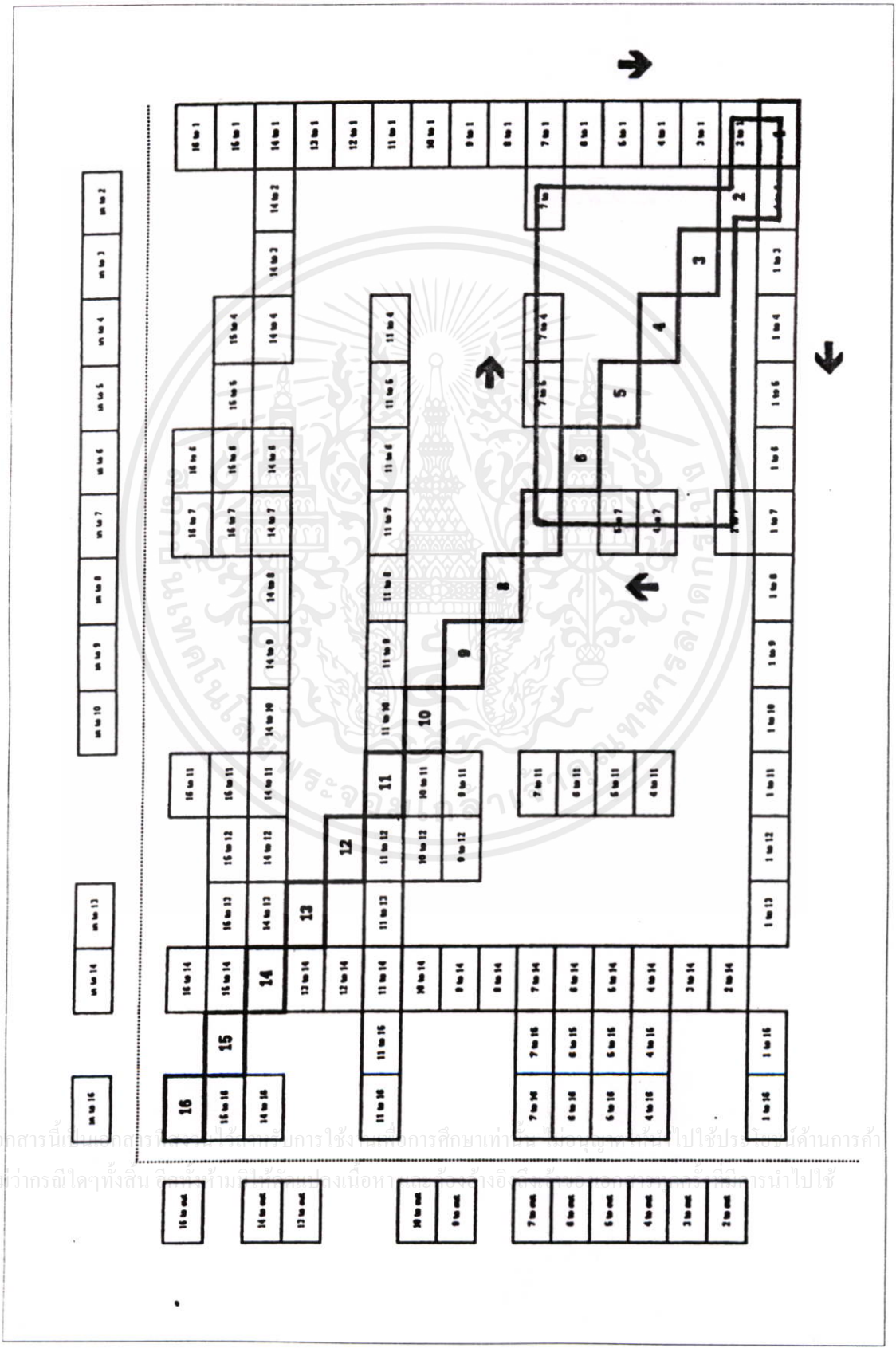

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.5 วงจรการไหลของเงินตราออกภายนอกระบบกิจกรรมของชุมชน กรณีกิจกรรมการซื้อต่างๆ

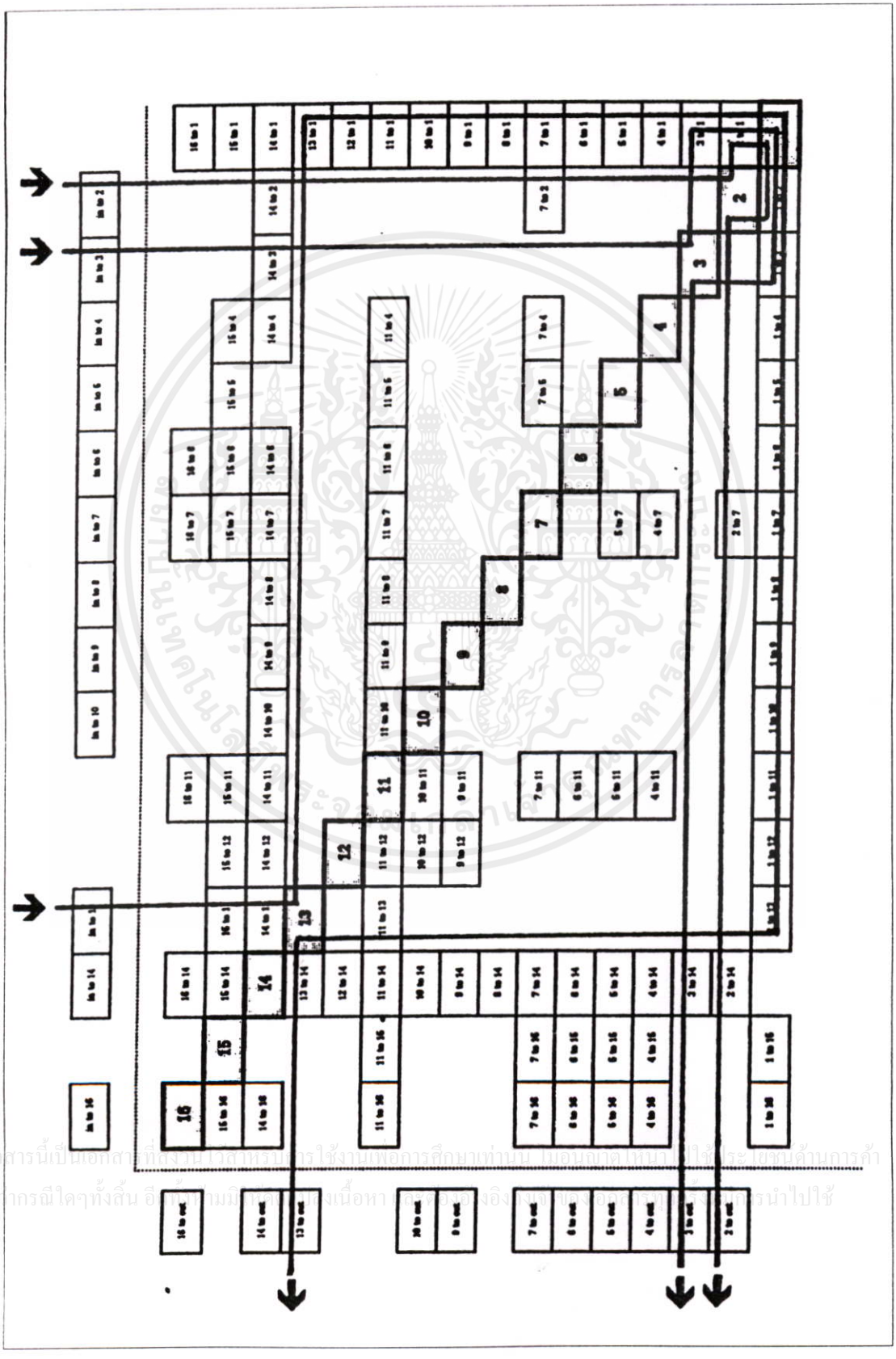

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.6 วงจรการไหลของเงินตราออกภายนอกระบบกิจกรรมของชุมชน กรณีการเดินทางไปเรียนนอกพื้นที่

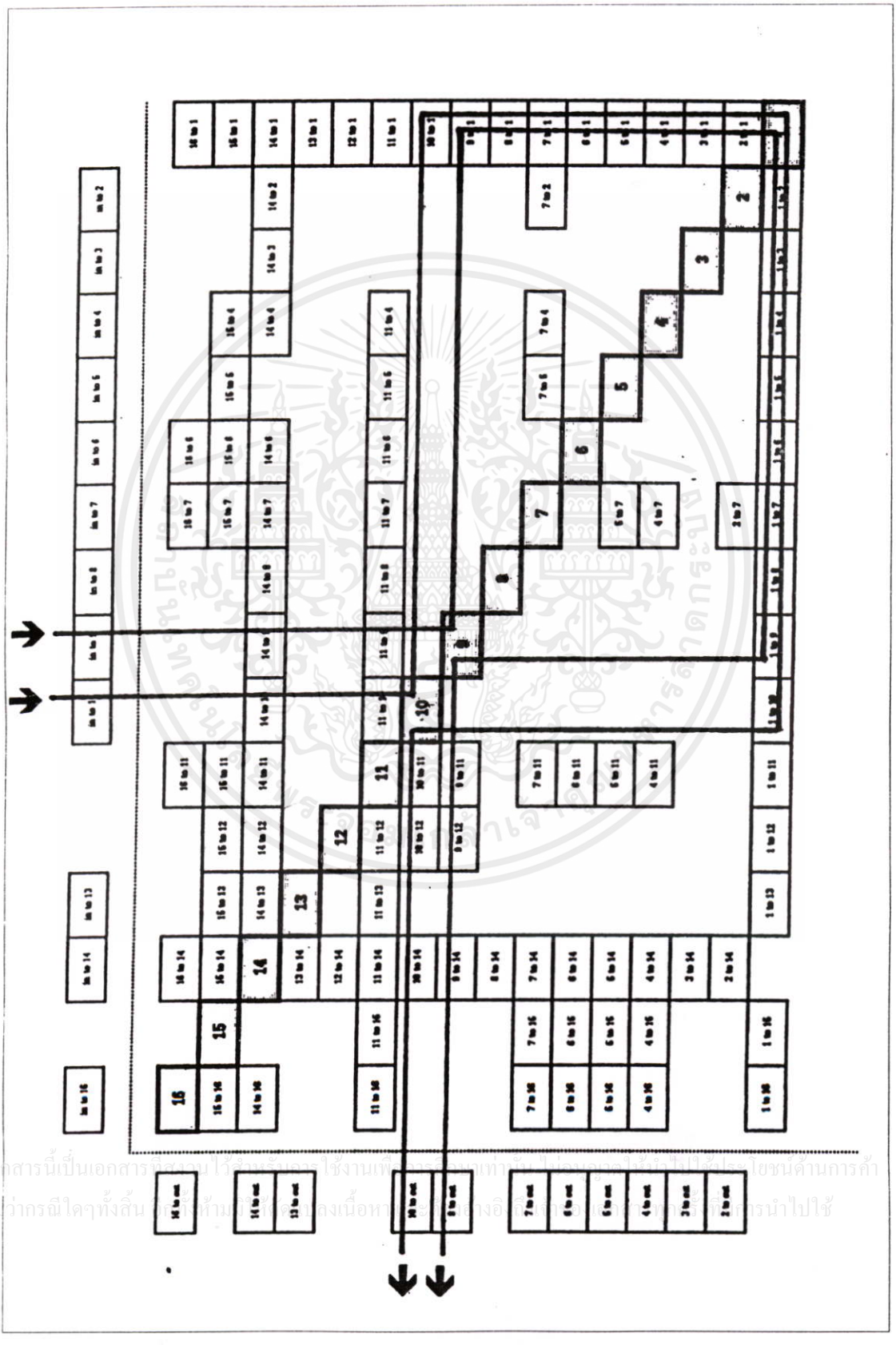

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.7 วงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน กรณีกำไรและค่าจ้าง

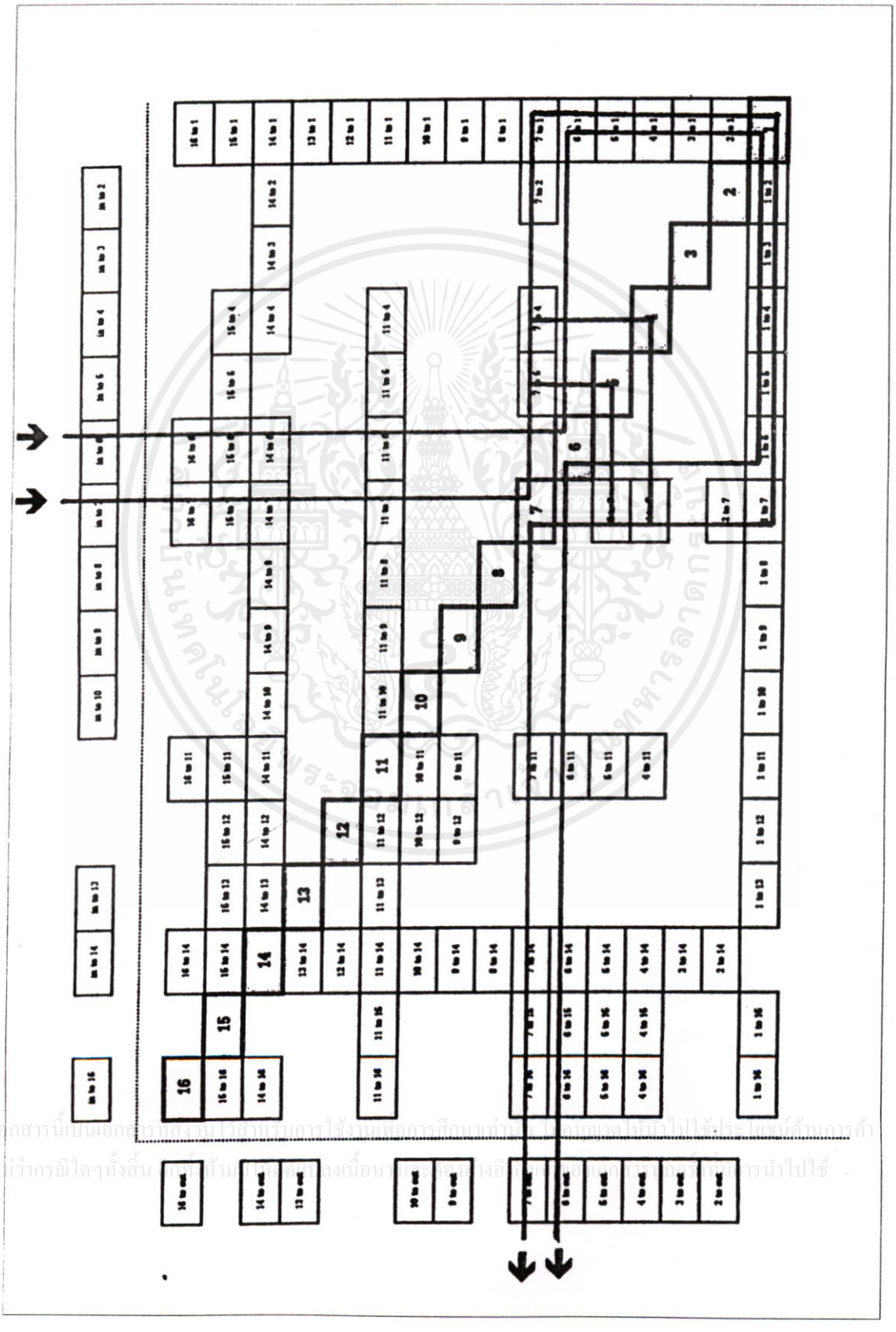

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.8 วงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน กรณีการท่องเที่ยว

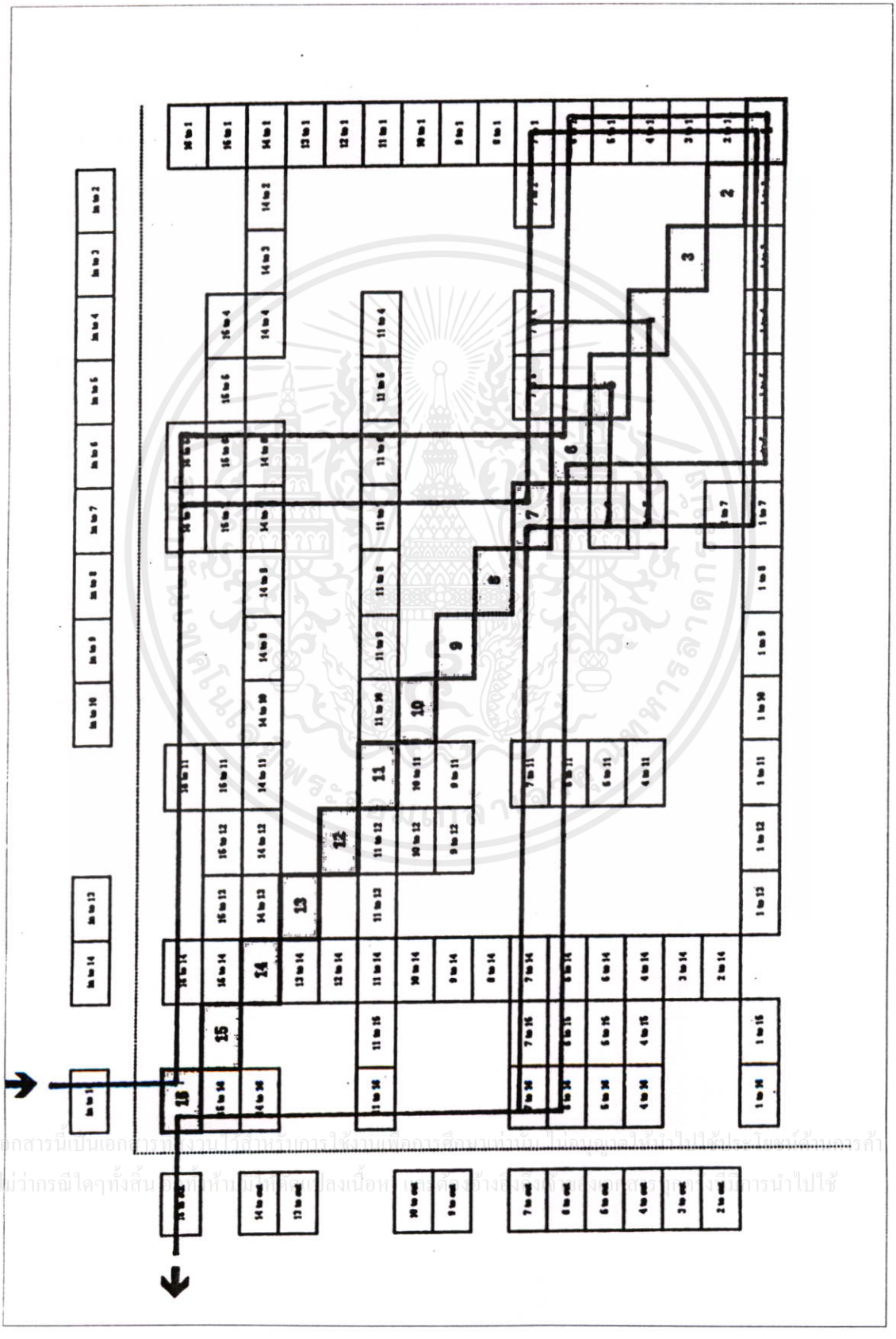

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 ความถี่ของกิจกรรม

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้สำรวจประกอบกับการสัมภาษณ์ในพื้นที่ศึกษา ซึ่งทำการจดบันทึกความถี่ หรือความหนาแน่นของกิจกรรม ในช่วงเวลา 24 ชั่วโมง ของวันที่มีสถานะต่างๆ กัน 3 แบบ คือ

1. วันทำงาน หรือ WEEKDAY เป็นแบบที่ 1
2. วันหยุดสุดสัปดาห์ หรือ WEEKEND เป็นแบบที่ 2
3. วันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม หรือ PUBLIC HOLIDAY เป็นแบบที่ 3
   (ในวันทำการศึกษาสังเกตการณ์ตรงกับวันสงกรานต์ ประจำปี พ.ศ. 2540)

โดยกำหนดเกณฑ์ความถี่ของกิจกรรม เพื่อง่ายต่อการศึกษาเปรียบเทียบ เป็น 5 เกณฑ์ คือ

1. หนาแน่นมากที่สุด
2. หนาแน่นมาก
3. หนาแน่นปานกลาง
4. หนาแน่นน้อย
5. หนาแน่นน้อยที่สุด

ซึ่งหมายถึงการเปรียบเทียบจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมนั้นๆ เอง ในแต่ละช่วงเวลาตลอดวันแต่ละสถานะ ว่ากิจกรรมใดมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุดหรือหนาแน่นมาที่สุดในช่วงเวลาใด และลดหลั่นลงมาเป็นเกณฑ์ที่ลดลงมาเป็นลำดับในช่วงเวลาใดบ้าง ซึ่งจากการศึกษาในพื้นที่ศึกษานั้น ได้ภาพของความถี่ หรือความหนาแน่นของกิจกรรม ในช่วงเวลา 24 ชั่วโมง ของวันในแต่ละแบบสถานะ แตกต่างกันออกไป คือ

1. วันทำงาน จะปรากฏดังรูปที่ 5.9
2. วันหยุดสุดสัปดาห์ จะปรากฏดังรูปที่ 5.10 และ
3. วันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม จะปรากฏดังรูปที่ 5.11

ดังต่อไปนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.9 แสดงความถี่ของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนพื้นที่ศึกษา รอบ 24 ชั่วโมง

วันทำงาน (WEEKDAY)

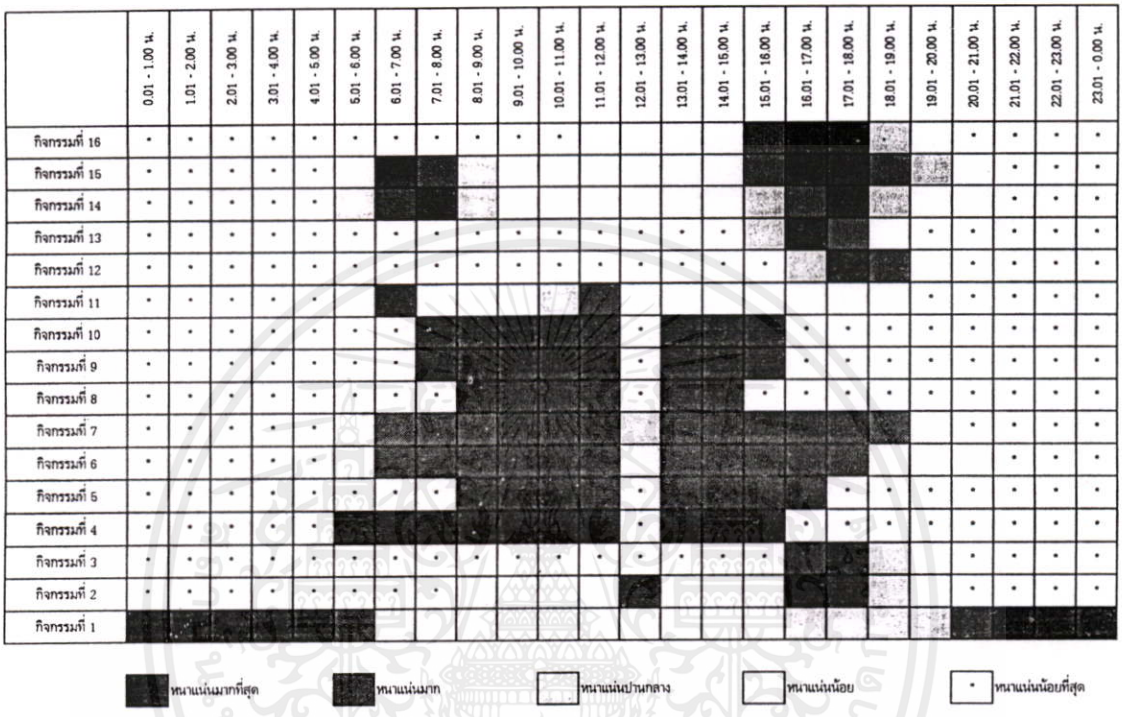

ในวันทำงาน กิจกรรมที่ 1 การอยู่อาศัยของครอบครัว จะมีความถี่ของกิจกรรมเป็นหนาแน่นมากที่สุด ในช่วงเวลาพักผ่อนของสมาชิก คือ 21.01 - 5.00 น. หลังจากนั้นจะค่อยๆ ลดความหนาแน่นลง เนื่องจากสมาชิกจะออกไปประกอบกิจกรรมอื่นคือทำงาน และเรียน ในกิจกรรมที่ 4 - 10 สำหรับกิจกรรมที่ 11 ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม จะมีความหนาแน่นมากที่สุดในช่วงเช้า 6.01 - 7.00 น. ที่มีการบิณฑบาตรของพระสงฆ์ และหนาแน่นมากในช่วงเวลาฉันเพลของพระสงฆ์ 11.01 - 12.00 น. จากนั้นก็จะ เบาบางลง สำหรับกิจกรรมที่ 14 การคมนาคมขนส่ง จะหนาแน่นมากที่สุดในชั่งโมงเร่งด่วนเช้า 7.01 - 8.00 น. และเย็น 17.01 - 18.00 น. ส่วนเวลาอื่นก็จะลดหลั่นกันลงไป ดังภาพที่ปรากฏ สำหรับกิจกรรมที่ 15 การปกครองท้องถิ่นนั้น จะหนาแน่นมากที่สุดในช่วงเช้า 6.01 - 7.00 น. และบ่าย 16.01 - 18.00 น. ซึ่งเป็นช่วงที่ประชาชนส่วนใหญ่มีกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ คือก่อนไปทำงาน และหลังเลิกงาน ส่วนในช่วงเวลาอื่นก็จะเบาบางลง สำหรับกิจกรรมการซื้อ คือกิจกรรมที่ 2 สินค้าในชีวิตประจำวัน และ 3 บริการและสินค้าทนทานอื่น จะหนาแน่นมากที่สุดเวลาบ่าย ช่วงเลิกงานเลิกเรียน 16.01 - 18.00 น. สำหรับกิจกรรมนันทนาการ คือกิจกรรมที่ 12 การนันทนาการใช้พละกำลัง คือการเล่นกีฬา และ 13 การนันทนาการไม่ใช้พละกำลัง การนั่งพักผ่อนริมน้ำก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับกิจกรรมการซื้อ สุดท้ายคือกิจกรรมที่ 16 การท่องเที่ยว ในวันทำงานจะหนาแน่นมากที่สุดในช่วงบ่ายหลังเลิกงาน 16.01 -18.00 น. เช่นเดียวกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.10 แสดงความถี่ของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนพื้นที่ศึกษา รอบ 24 ชั่วโมง วันหยุดสุดสัปดาห์ (WEEKEND)

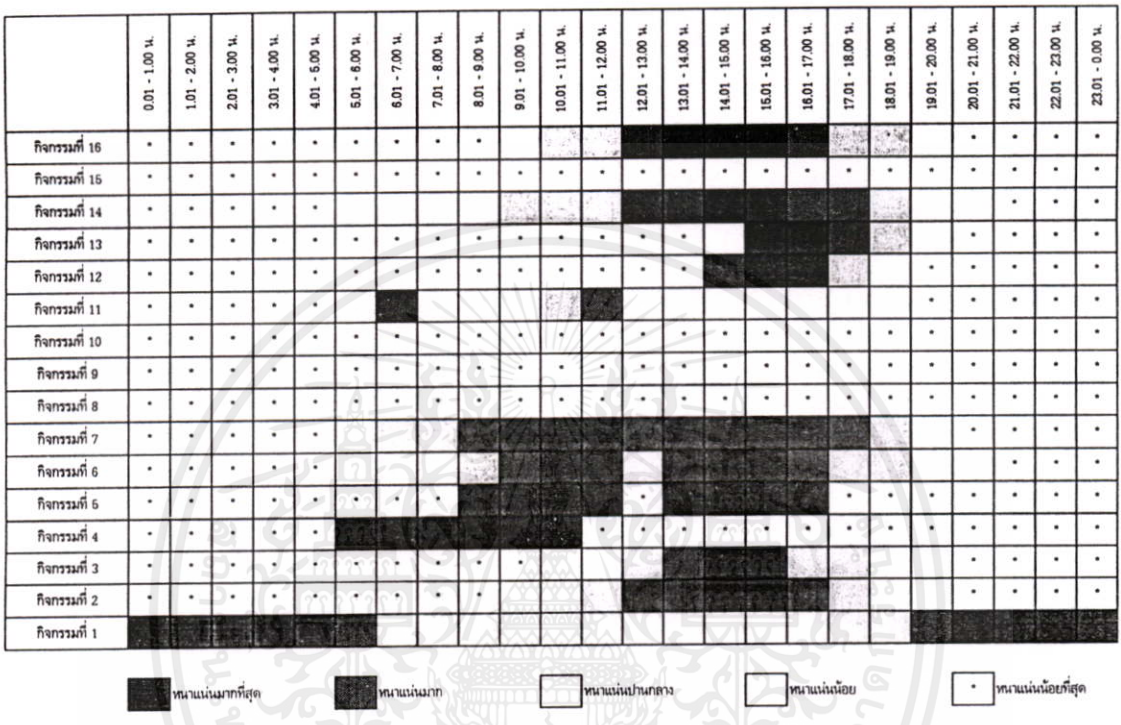

ในวันหยุดสุดสัปดาห์ ความถี่ของกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากในวันทำงาน คือ กิจกรรมที่ 1 การอยู่อาศัยของครอบครัว จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นปานกลางเพิ่มมากขึ้น และความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นน้อยลดลง สำหรับกิจกรรมที่ 4 อาชีพเกษตรกรรมและ 6 อาชีพบริการ จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดลดลง สำหรับกิจกรรมที่ 8 - 10 ซึ่งเป็นกิจกรรมการศึกษา คือ การศึกษาระดับก่อนประถม การศึกษาระดับประถม และการศึกษาระดับมัธยม ตามลำดับนั้น จะไม่มีความถี่ของกิจกรรมเป็นอย่างอื่นนอกจากหนาแน่นน้อยที่สุด สำหรับกิจกรรมที่ 12 นันทนาการใช้พละกำลัง และ 13 นันทนาการไม่ใช้พละกำลัง จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดเพิ่มขึ้น และเลื่อนเป็นชั่วโมงที่เช้ากว่าเดิม สำหรับกิจกรรมที่ 14 การคมนาคมขนส่ง จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดลดลง สำหรับกิจกรรมที่ 15 การปกครองท้องถิ่น จะไม่มีความถี่ของกิจกรรมเป็นอย่างอื่นนอกจากหนาแน่นน้อยที่สุด สำหรับกิจกรรม การซื้อ คือกิจกรรมที่ 2 สินค้าในชีวิตประจำวัน และ 3 บริการและสินค้าทนทาน จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดเพิ่มขึ้น และเลื่อนเป็นชั่วโมงที่เช้ากว่าเดิม สำหรับกิจกรรมที่ 16 การท่องเที่ยว ในวันหยุด สุดสัปดาห์นี้ จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดเพิ่มขึ้น และเพิ่มช่วงเวลาที่เกิดการท่องเที่ยว ที่กว้างขึ้น คือเริ่มในชั่วโมงที่เช้าขึ้น แต่สิ้นสุดในชั่วโมงเย็นถึงค่ำเช่นเดิม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.11 แสดงความถี่ของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนพื้นที่ศึกษา รอบ 24 ชั่วโมง วันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม (PUBLIC HOLIDAY)

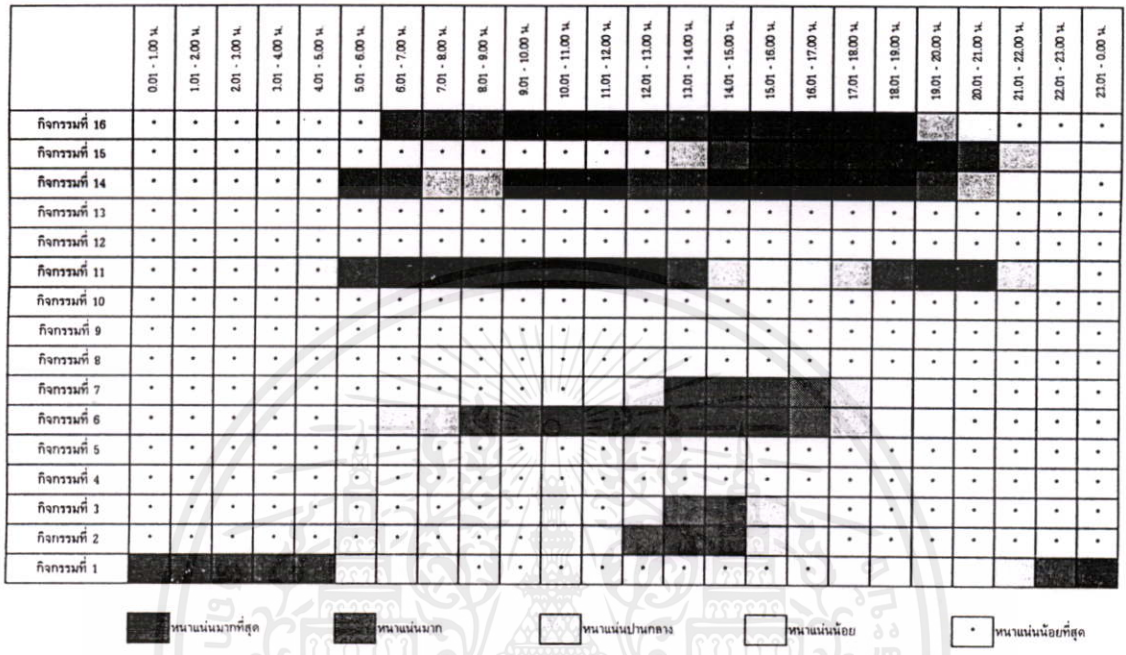

ในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม ความถี่ของกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากในวันทำงาน และวันหยุดสุดสัปดาห์ คือ กิจกรรมที่ 1 การอยู่อาศัยของครอบครัว จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นน้อยที่สุดเพิ่มมากขึ้น และความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นปานกลางลดลง สำหรับกิจกรรมที่ 4 อาชีพเกษตรกรรม และ 5 อาชีพหัตถกรรม จะไม่มีความถี่ของกิจกรรมเป็นอย่างอื่นนอกจากหนาแน่นน้อยที่สุด สำหรับกิจกรรมที่ 6 อาชีพบริการ และ 7 อาชีพการค้า จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดลดลง สำหรับกิจกรรมที่ 8 - 10 ซึ่งเป็นกิจกรรมการศึกษา ระดับก่อนประถม ประถม และมัธยม ตามลำดับ จะไม่มีความถี่ของกิจกรรมเป็นอย่างอื่นนอกจากหนาแน่นน้อยที่สุด สำหรับกิจกรรมที่ 11 ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม จะมีความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดเพิ่มขึ้นทั้งในชั่วโมงเช้า และชั่วโมงบ่ายไปจนถึงค่ำ สำหรับกิจกรรมที่ 12 นันทนาการใช้พละกำลัง และ 13 นันทนาการไม่ใช้พละกำลัง จะไม่มีความถี่ของกิจกรรมเป็นอย่างอื่นนอกจากหนาแน่นน้อยที่สุด เช่นกัน สำหรับกิจกรรมที่ 14 การคมนาคมขนส่ง จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดเพิ่มขึ้นในชั่วโมงสาย และในชั่วโมงบ่ายถึงค่ำ สำหรับกิจกรรมที่ 15 การปกครองท้องถิ่น จะมีความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดเพิ่มขึ้นในช่วงบ่ายถึงค่ำ และหนาแน่นปานกลาง ถึงหนาแน่นน้อยต่อไปจนถึงชั่วโมงดึก สำหรับกิจกรรมการซื้อ คือกิจกรรมที่ 2 สินค้าในชีวิตประจำวัน และ 3 บริการและสินค้าทนทาน จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดลดลง และเลื่อนเป็นชั่วโมงที่เช้ากว่าเดิม สำหรับกิจกรรมที่ 16 การท่องเที่ยว ในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรมนี้ จะมีช่วงความถี่ของกิจกรรมหนาแน่นมากที่สุดเพิ่มขึ้น และเพิ่มช่วงเวลาที่เกิดการท่องเที่ยวกว้างขึ้นกว่าในวันหยุดสุดสัปดาห์ คือเริ่มในชั่วโมงที่เช้าขึ้น แต่สิ้นสุดในชั่วโมงที่ค่ำกว่าเดิม

จากความถี่ของกิจกรรม รอบ 24 ชั่วโมง ของวันในแต่ละแบบสถานะ ที่ได้จากการศึกษา จะเห็นได้ว่า กิจกรรมที่นำวงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน คือกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพ ที่ 4 , 5 , 6 และ 7 จะลดความหนาแน่นลงเมื่อถึงวันหยุดสุดสัปดาห์ และวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนในชุมชนพื้นที่ศึกษา ให้ความสำคัญต่อการร่วมทำกิจกรรมของสมาชิกในครอบครัวในวันหยุด และการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางศาสนางานประเพณีวัฒนธรรมมากกว่า หากแต่ในทางกลับกัน กิจกรรมที่นำวงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชนเช่นเดียวกัน ดังกิจกรรมที่ 16 การท่องเที่ยว นั้น กลับเพิ่มความหนาแน่นและช่วงเวลาที่มากขึ้น เมื่อถึงวันหยุดสุดสัปดาห์ และวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม

อาจกล่าวได้ว่าผลการศึกษาในขั้นนี้ ทำให้ทราบถึงลักษณะที่สำคัญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมในชุมชนเกาะเกร็ดพื้นที่ศึกษา ด้วยความถี่ของกิจกรรมคือ

1. แนวทางการเพิ่มวงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน ด้วยการเพิ่มจำนวนในกิจกรรมที่ 16 เป็นแนวทางที่น่าสนใจ เพราะจากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ขณะที่กิจกรรมอื่นที่นำรายได้เข้าสู่ระบบกิจกรรมของชุมชน ลดความหนาแน่นลงเมื่อถึงวันหยุด แต่กิจกรรมที่ 16 กลับมีจำนวนเพิ่มขึ้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ระบบชุมชนแม้ในช่วงวันหยุดนั่นเอง

2. แนวทางสำหรับการเพิ่มจำนวนในกิจกรรมดังกล่าว คือการเพิ่มช่วงเวลาของงานในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ให้ถี่มากขึ้น โดยอาจจัดงานทางประเพณีวัฒนธรรมในวันอื่นๆ เพิ่มขึ้น นอกจากวันสงกรานต์ และออกพรรษา ที่จัดอยู่เป็นประจำทุกปีแล้ว และอาจเพิ่มงานเทศกาลพิเศษขึ้นมาซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานอนุรักษ์สืบสานการรำมอญ ทะแยมอญ หรือปี่พาทย์มอญ หรืองานเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับผลิตผลของอาชีพในพื้นที่ เช่น งานวันผลไม้ หรือหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

โดยที่แนวทางการเพิ่มปริมาณกิจกรรมดังกล่าวในช่วงวันทำงาน และในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ซึ่งมีช่วงเวลาที่เกิดความหนาแน่นของกิจกรรมดังกล่าวอยู่ในพื้นที่อยู่แล้วนั้น ผลการศึกษาที่ได้ในส่วนของแผนที่ที่ตั้งกิจกรรม ซึ่งเป็นการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาในขั้นต่อไปที่ได้อธิบายต่อจากนี้ จะสามารถอธิบายให้เห็นได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

4.4 แผนที่ที่ตั้งกิจกรรมพื้นที่ศึกษา

ในการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยานั้น ได้มีการแสดงข้อมูลเชิงคุณภาพที่ศึกษาได้จากขั้นตอนที่ผ่านมาขั้นต้นให้สัมพันธ์กับการวางแผนทางกายภาพได้โดยแสดงจุดที่ตั้งของกิจกรรมต่างๆ ลงบนแผนที่พื้นที่ศึกษา สำหรับกิจกรรมที่ระบุที่ตั้งได้เป็นพื้นฐาน เพื่อให้สามารถเห็นข้อมูลที่ศึกษาได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น และอาจมีการโยงเส้นแทนความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมจากที่ตั้งกิจกรรมหนึ่ง ไปยังที่ตั้งอีกกิจกรรมหนึ่ง และอาจมีการแทนความหนาแน่นของกิจกรรมด้วยจุดสีนำไปแสดงยังที่ตั้งกิจกรรมนั้นบนแผนที่พื้นที่ศึกษาโดยกำหนดช่วงเวลาที่เฉพาะเจาะจงลงไปเพื่อการศึกษา ดังตัวอย่างการ

ศึกษาในต่างประเทศที่กล่าวถึงแล้วในบทที่ 3 ซึ่งเห็นได้ว่าเราสามารถแสดงข้อมูลได้หลากหลาย แล้วแต่จะแสดงให้เหมาะสมแก่จุดประสงค์ และเนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ในการศึกษาขั้นนี้จึงได้ทำการศึกษาเฉพาะเจาะจงลงไปที่ที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วได้กำหนดให้หมายถึงสถานที่ในลักษณะดังนี้

1. โบราณสถาน ในวัดต่างๆ
2. ศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา
3. ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา
4. โรงปั้นผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา

โดยได้ทำการศึกษาเฉพาะบริเวณที่มีการเกาะกลุ่มกันของที่ตั้งกิจกรรมลักษณะดังกล่าวเหล่านี้อย่างต่อเนื่องในพื้นที่ศึกษา สามารถเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้ และแบ่งออกเป็น 7 ส่วน สำหรับการนำเสนอในการศึกษา ดังรูปที่ 5.12 ซึ่งมีรายละเอียดของสถานที่ลักษณะต่างๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 โบราณสถานวัดฉิมพลี และวัดปาเลไลย์ มีขอบเขตดังรูปที่ 5.13 มีลักษณะของสถานที่ดังรูปที่ 5.14 - 5.17

ส่วนที่ 2 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 (ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา และโรงปั้นผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา) และศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา มีขอบเขต ดังรูปที่ 5.18 มีลักษณะของสถานที่ดังรูปที่ 5.19 - 5.24

ส่วนที่ 3 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 (ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา และโรงปั้นผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา) มีขอบเขตดังรูปที่ 5.25 มีลักษณะของสถานที่ดังรูปที่ 5.26 - 5.27

ส่วนที่ 4 โบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส มีขอบเขตดังรูปที่ 5.26 มีลักษณะของสถานที่ดังรูปที่ 5.29 - 5.30

ส่วนที่ 5 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 7 (ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา และโรงปั้นผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา) และศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา มีขอบเขตดังภาพที่ 5.31 มีลักษณะของสถานที่ดังภาพที่ 5.32 - 5.35

ส่วนที่ 6 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 6 (ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา และโรงปั้นผลิตงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา) และโบราณสถานวัดไผ่ล้อม มีขอบเขตดังรูปที่ 5.36 มีลักษณะของสถานที่ดังรูปที่ 5.37 - 5.42

ส่วนที่ 7 โบราณสถานวัดเสาธงทอง มีขอบเขตดังรูปที่ 5.43 มีลักษณะของสถานที่ดังรูปที่ 5.44 และ5.45 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

รูปที่ 5.12 แสดงการแบ่งส่วนแผนที่พื้นที่ศึกษาในการศึกษาที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

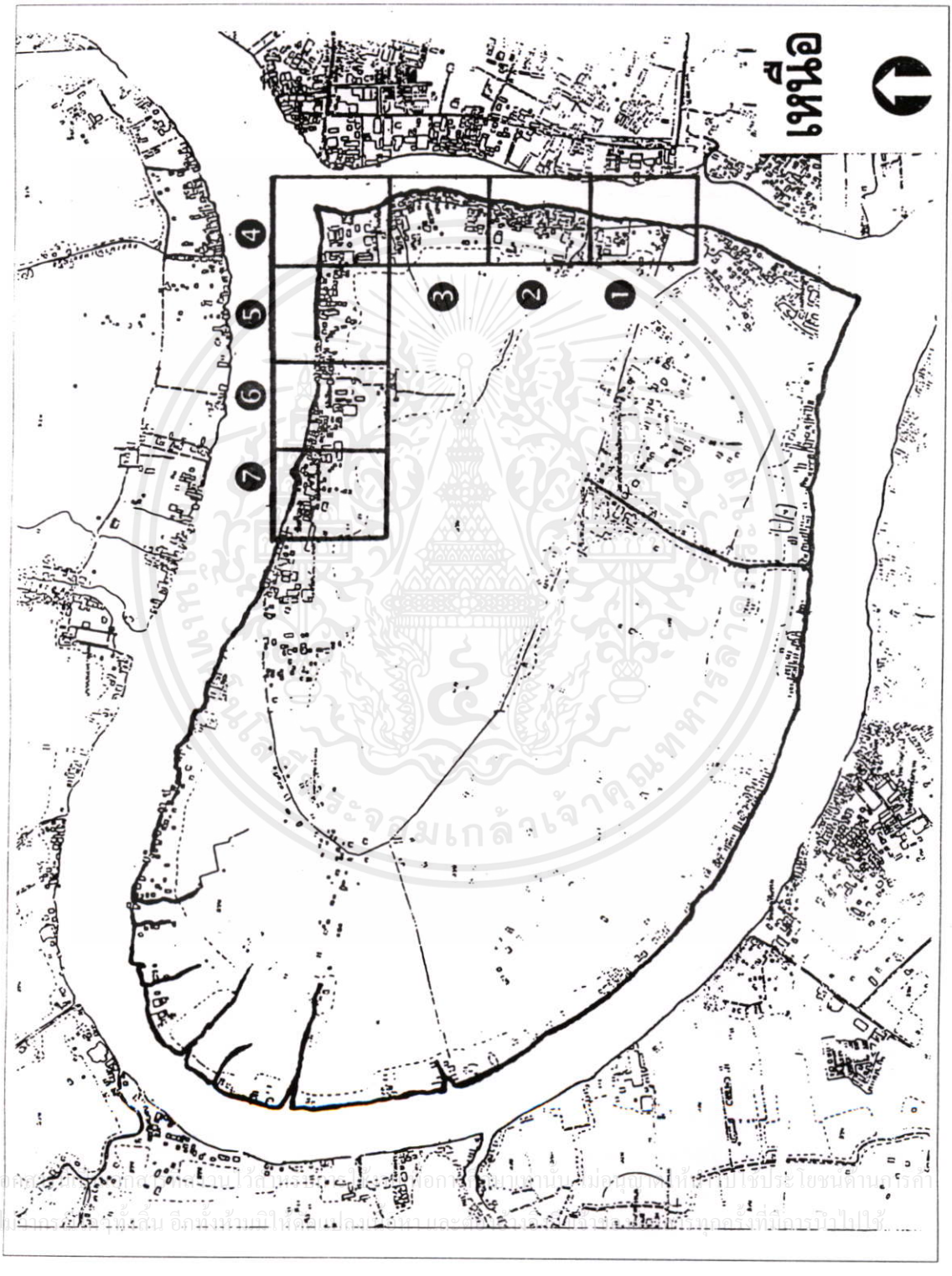

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.13 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 1 โบราณสถานวัดป่าเลไลย์ และโบราณสถานวัดฉิมพลีสุทธาวาส

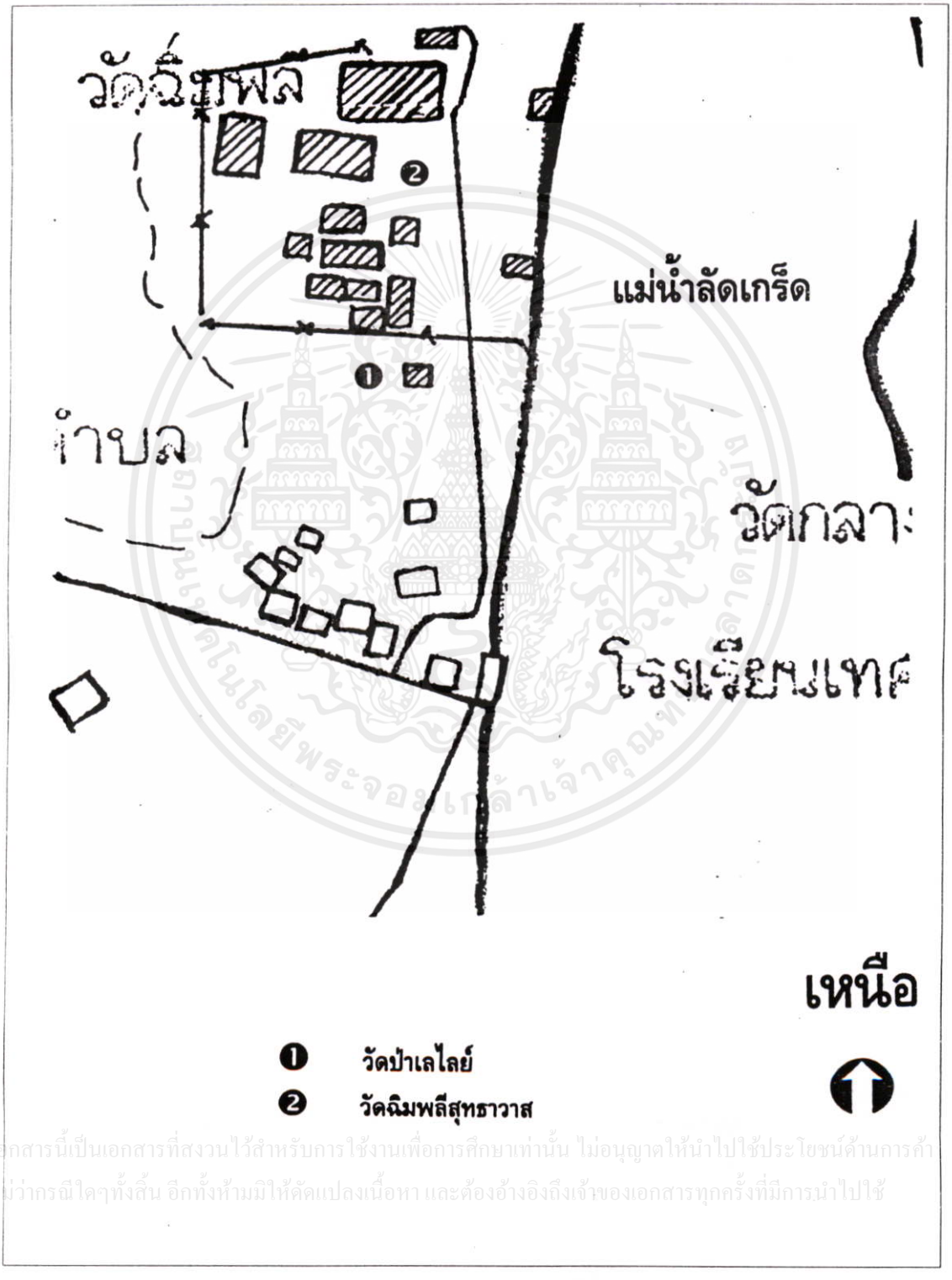

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.14 โบราณสถานวัดป่าเลไลย์ [1]

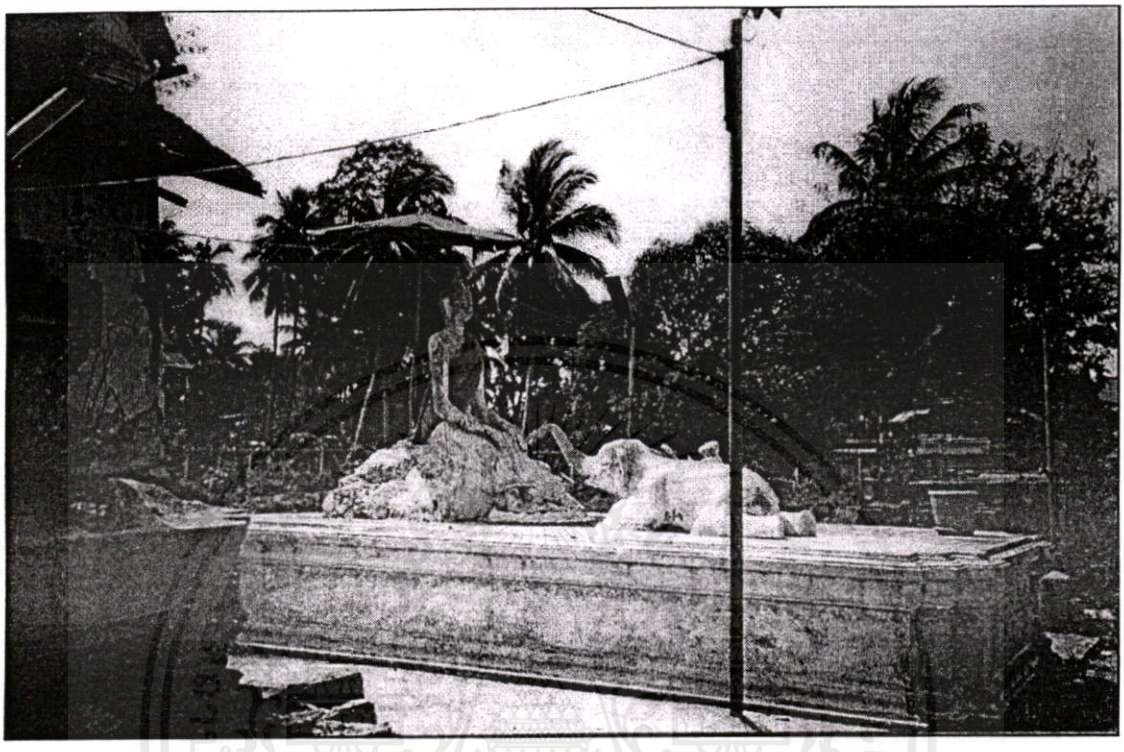

รูปที่ 5.15 เส้นทางเลียบแม่น้ำลัดเกร็ดจากวัดป่าเลไลย์สู่วัดฉิมพลีสุทธาวาส [2]

1และ2 จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.16 โบราณสถานวัดฉิมพลีสุทธาวาส [1]

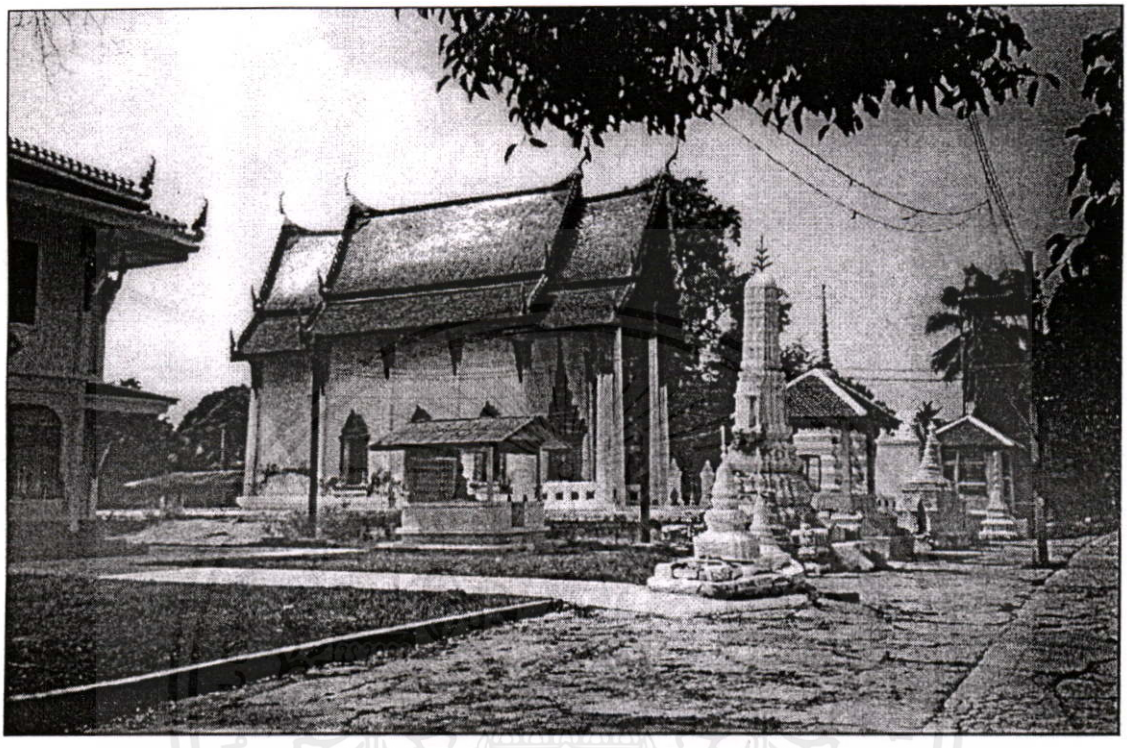

รูปที่ 5.17 เส้นทางจากวัดฉิมพลีสุทธาวาสผ่านสะพานข้ามคลองวัดฉิมเข้าสู่หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 [2]

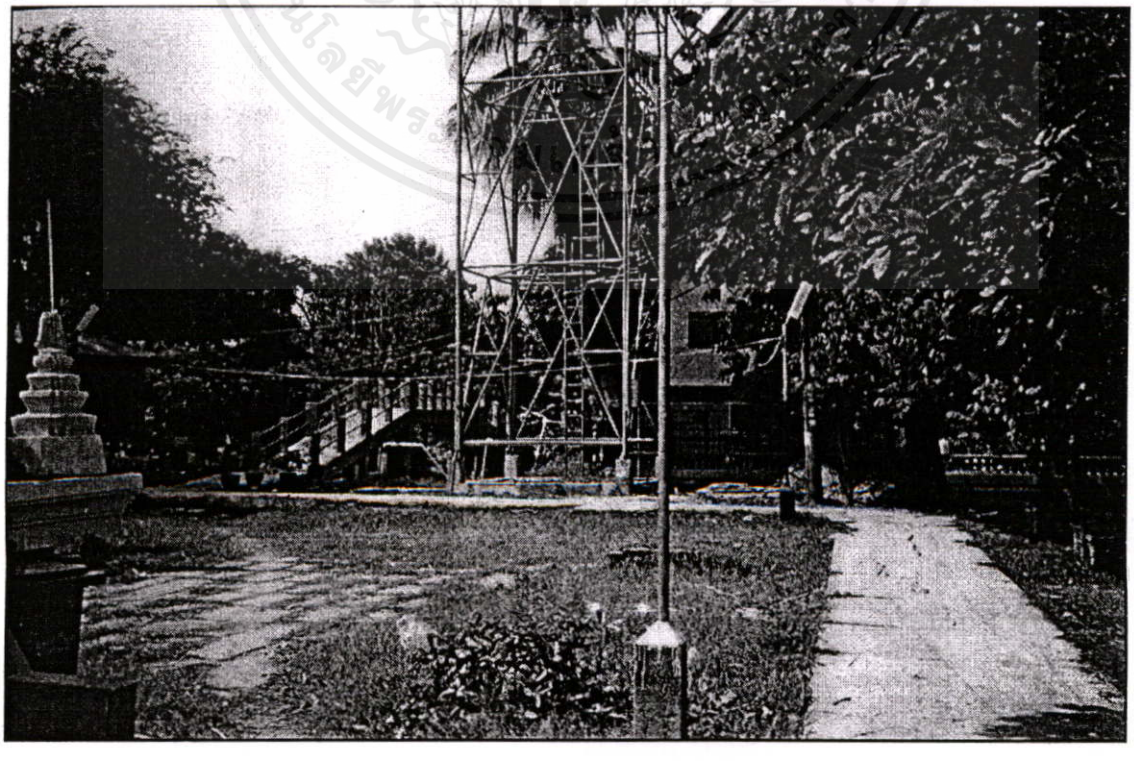

1และ2 จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.18 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 2 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1 และศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.19 ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาร้านที่ 1 [1]

รูปที่ 5.20 โรงปั้นครกที่ 1 [2]

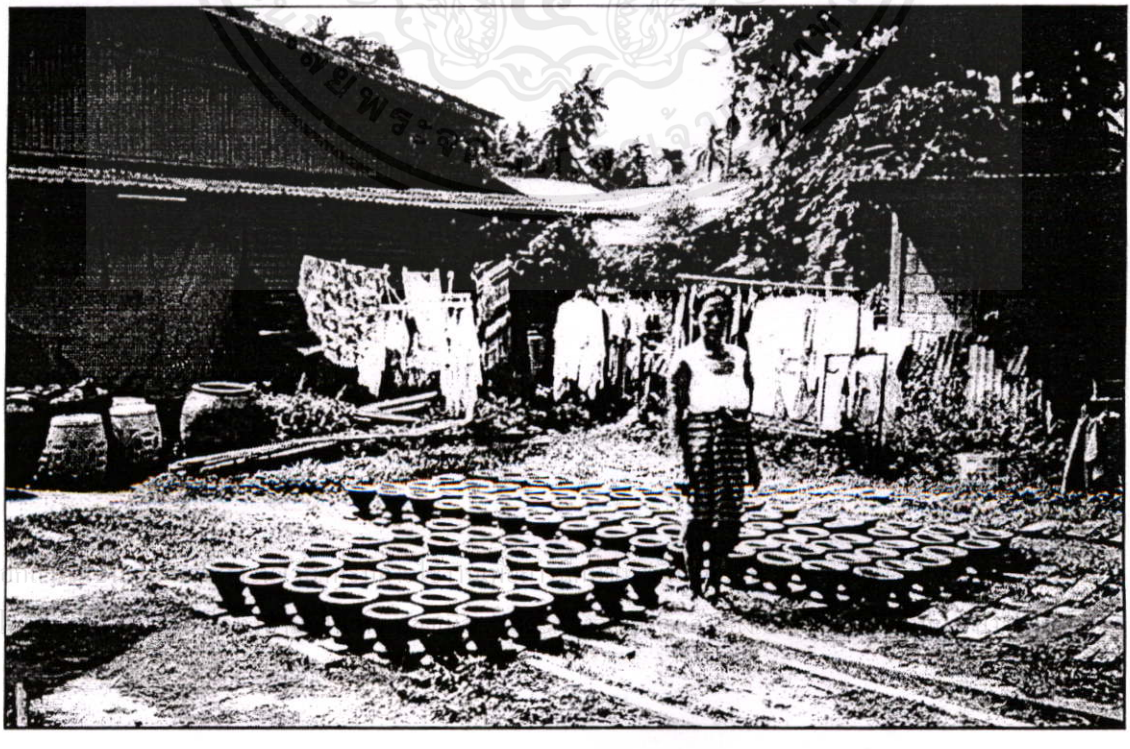

[1และ2] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.21 ภายในศูนย์แสดงงานเครื่องปั้นดินเผาหมู่ที่ 1 บ้านผู้ใหญ่ยุพิน [1]

รูปที่ 5.22 บ้านเครื่องปั้นดินเผาคุณลุงหงษา [2]

[1และ2] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.23 โรงปั้นครกที่ 2 [1]

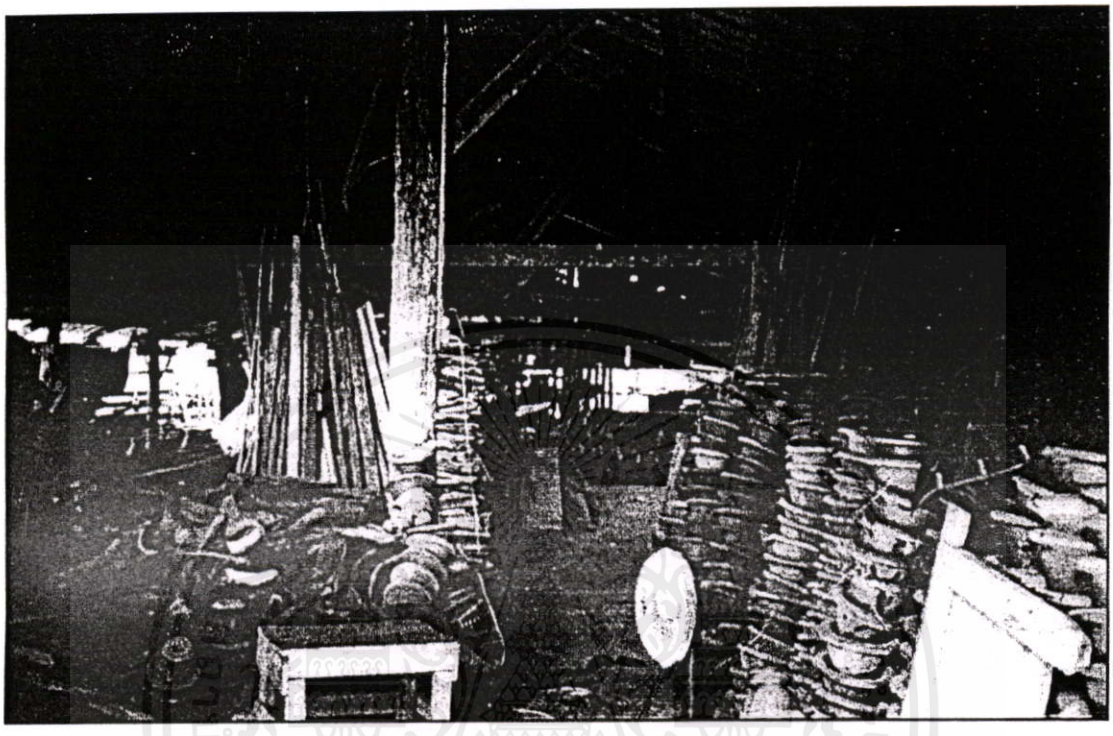

รูปที่ 5.24 โรงปั้นครกที่ 3 มองเห็นทางมะพร้าวพืนที่ใช้ในการเผาที่ให้น้ำยางสีสวยสำหรับเคลือบชิ้นงาน [2]

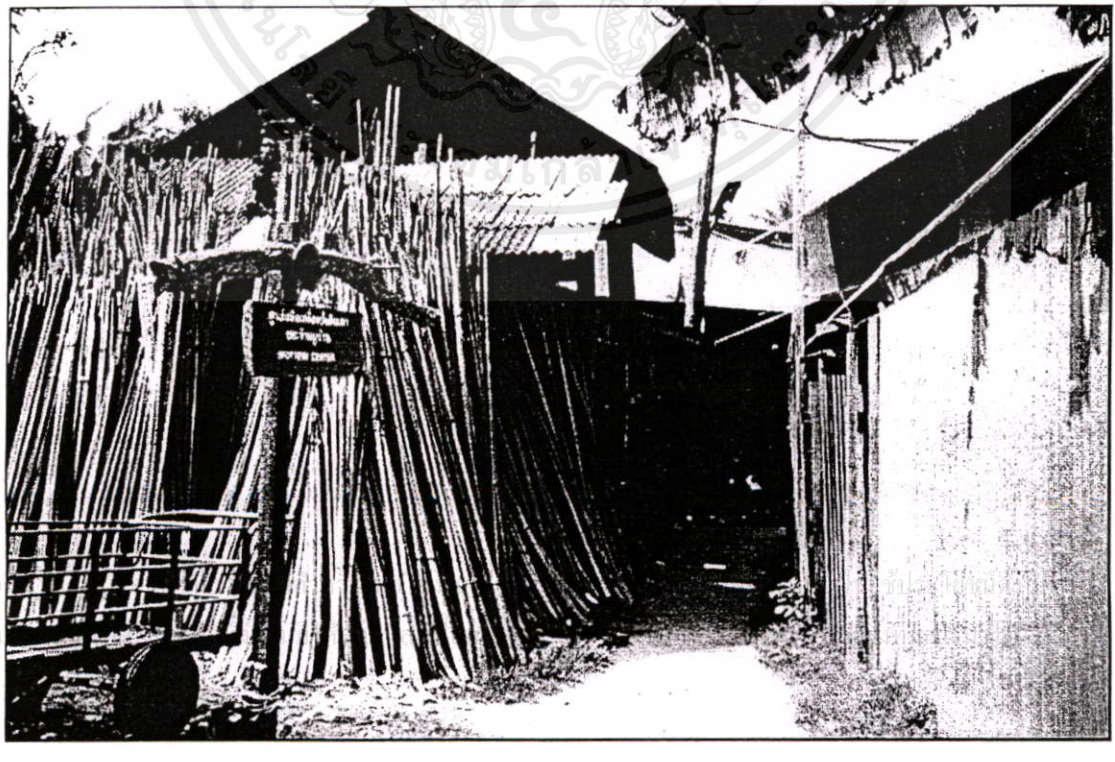

[1และ2] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.25 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 3 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1

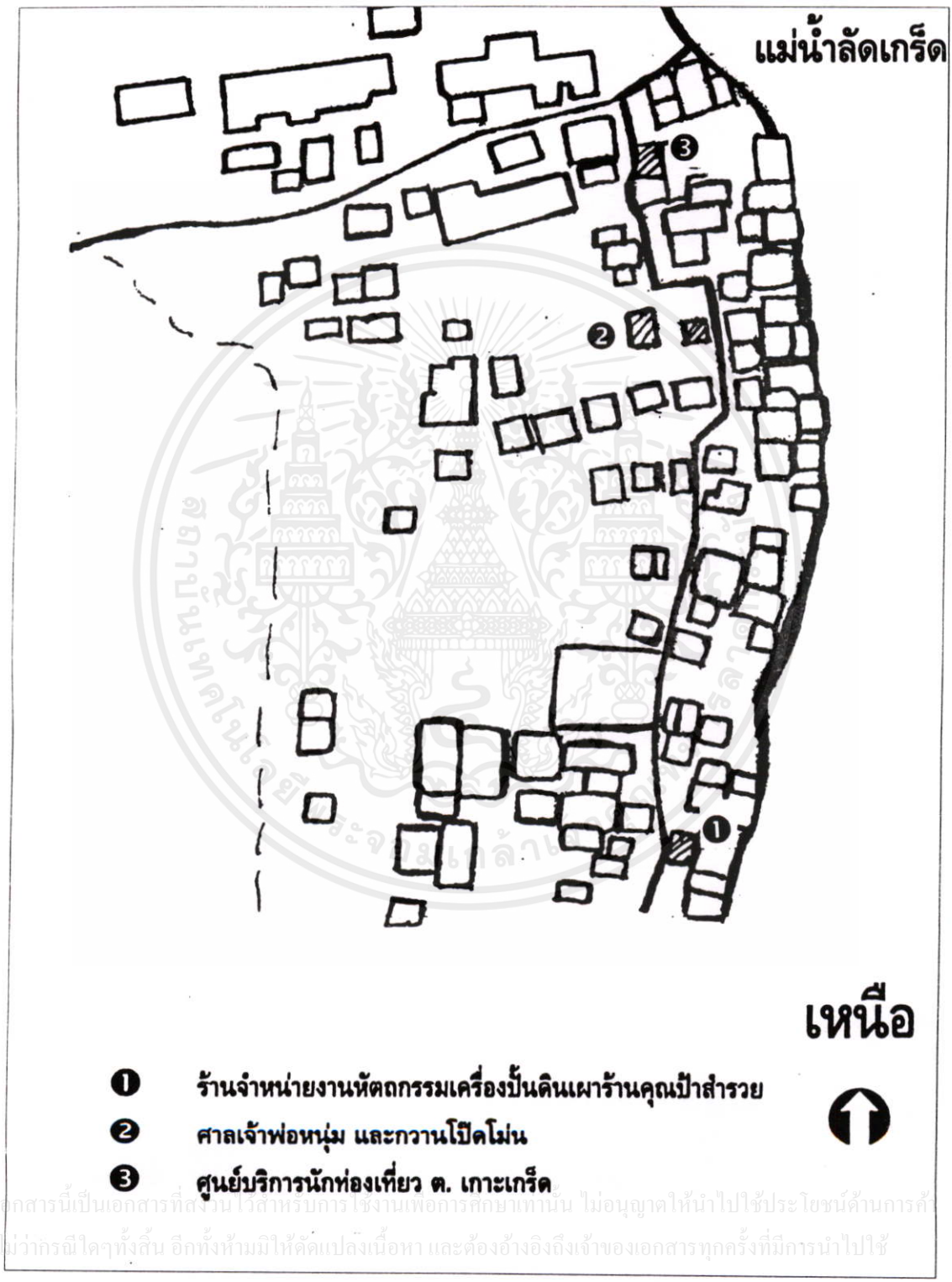

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.26 ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาคุณป้าสำรวย [1]

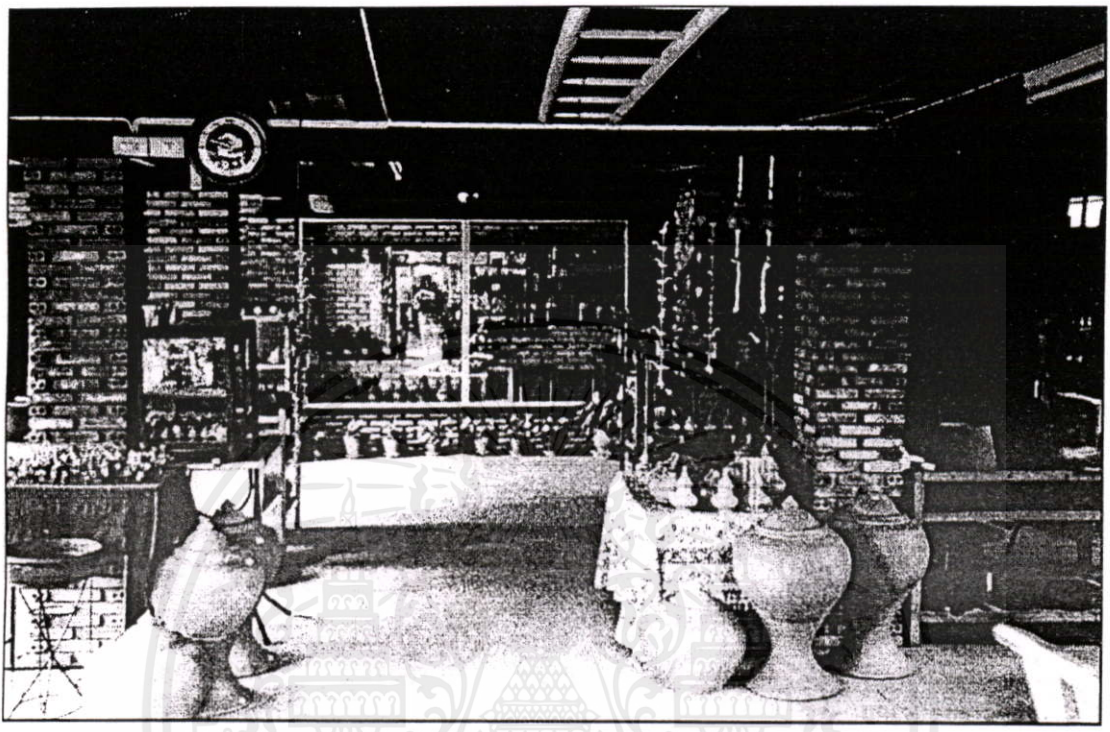

รูปที่ 5.27 ศาลเจ้าพ่อหนุ่ม และกวานโป๊ดโม่น โรงปั้นเครื่องปั้นดินเผาชาวมอญอีกแห่งหนึ่ง [2]

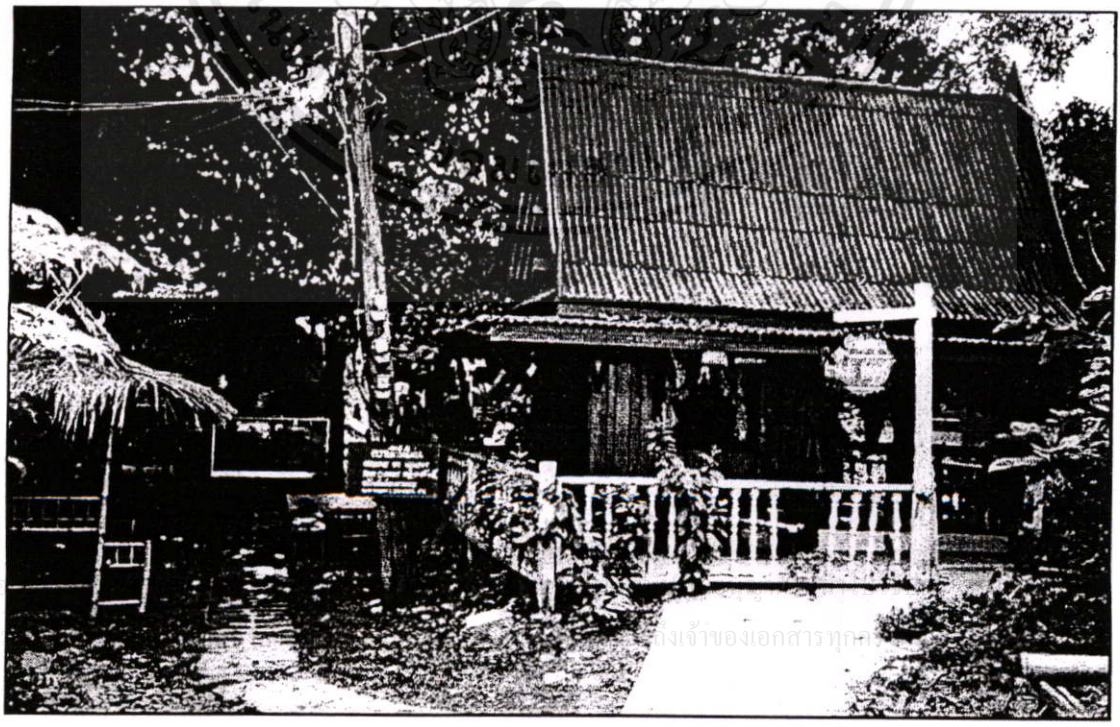

[1และ2] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.28 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 4 โบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส

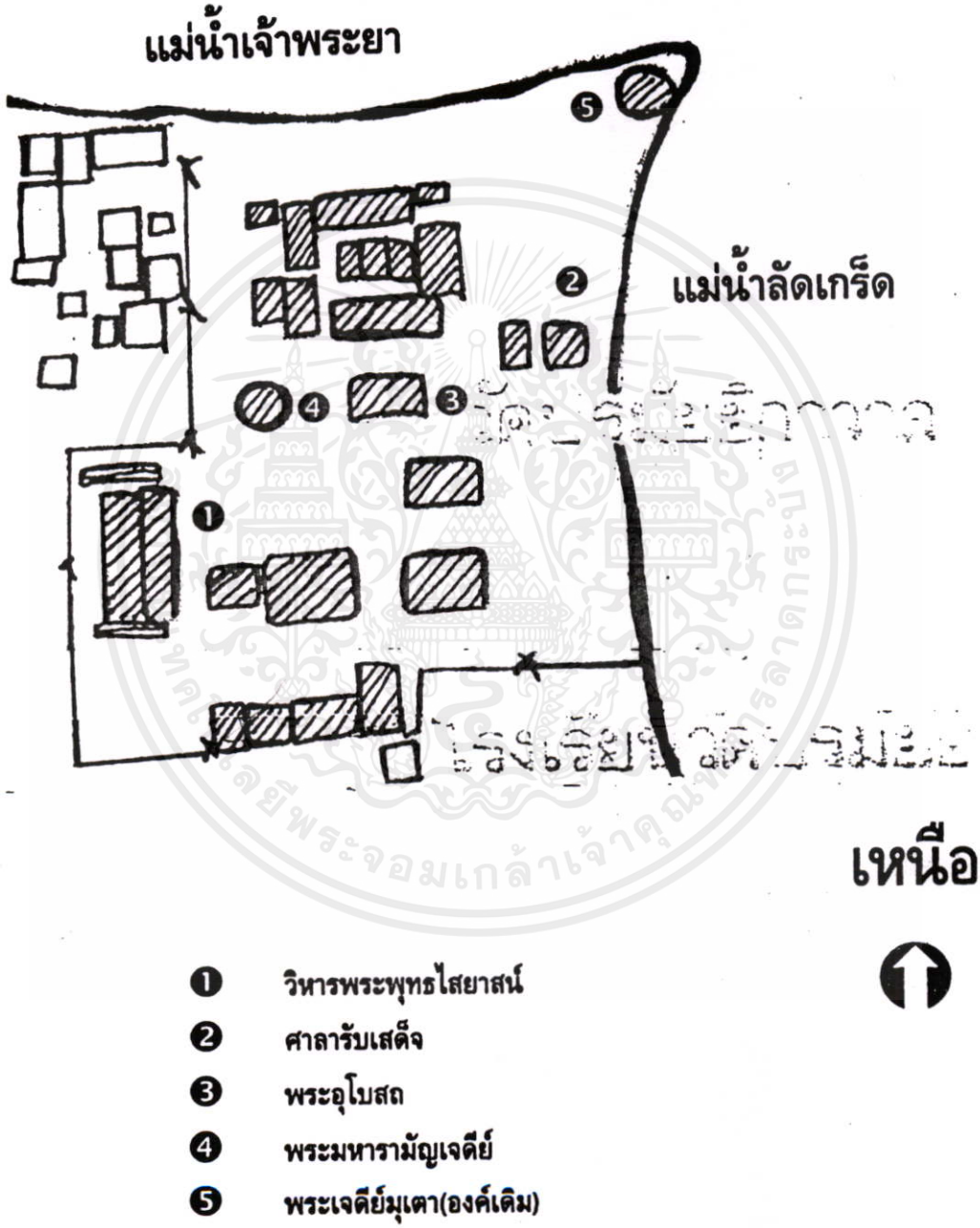

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.29 วิหารพระพุทธไสยาสน์ [1]

รูปที่ 5.30 ศาลารับเสด็จ [2]

1และ2 จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.31 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 5 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 7

1. ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาคุณลุงสมาน
2. ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ร.ต.อ. จุมพล
3. ศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา บ้าน อ. พิศาล
4. ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา
5. โรงปั้นกระถาง
6. โรงปั้นกระถาง
7. โรงปั้นกระถาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.32 ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาคุณลุงสมาน [1]

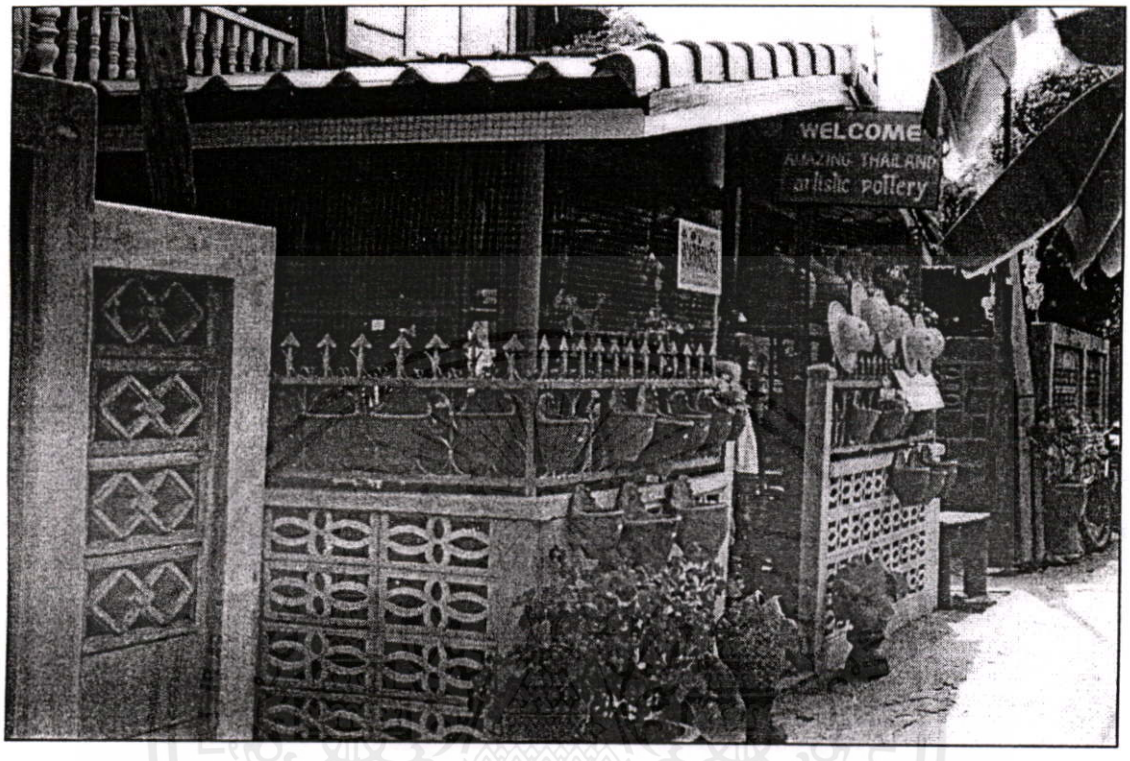

รูปที่ 5.33 ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ร.ต.อ. จุมพล [2]

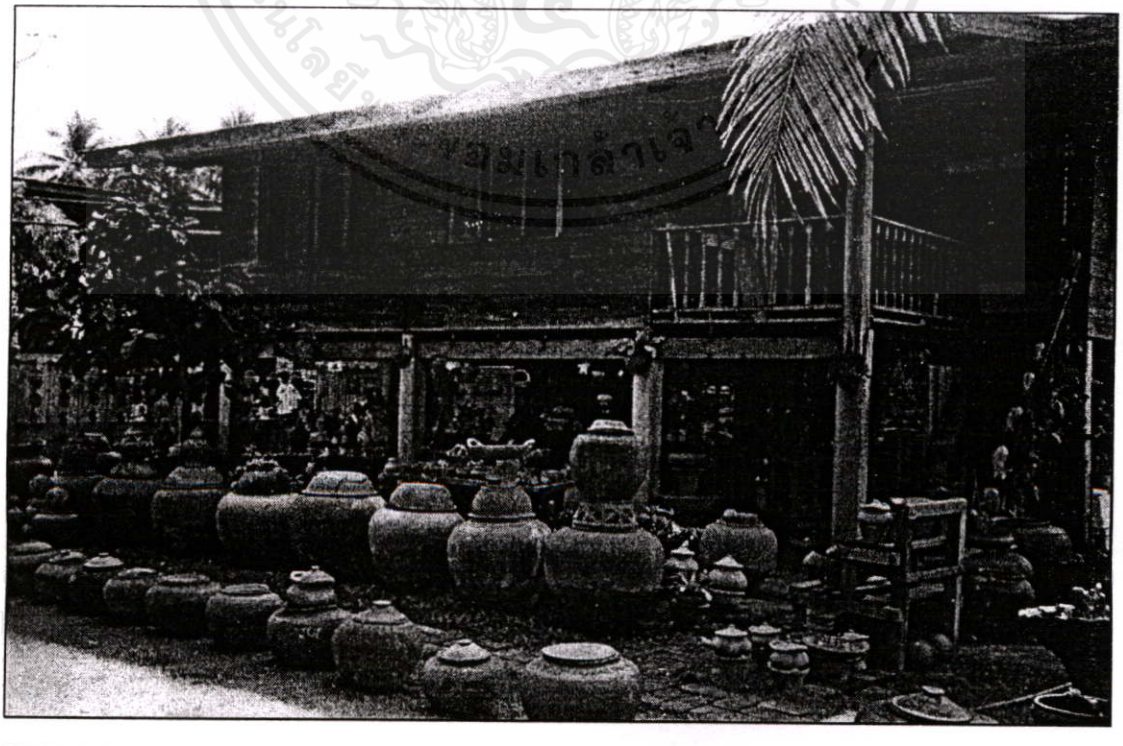

[1และ2] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.34 เครื่องปั้นดินเผาโบราณในศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผากวานอาม่าน บ้าน อ.พิศาล [1]

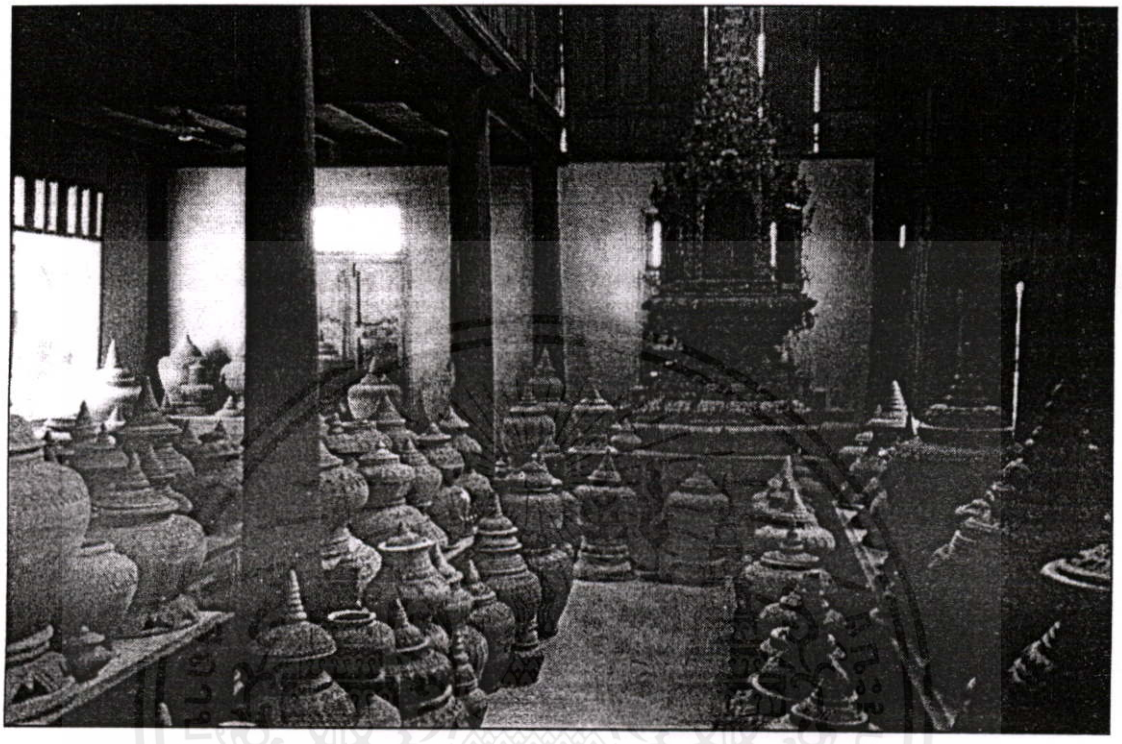

รูปที่ 5.35 โรงปั้นกระถาง [2]

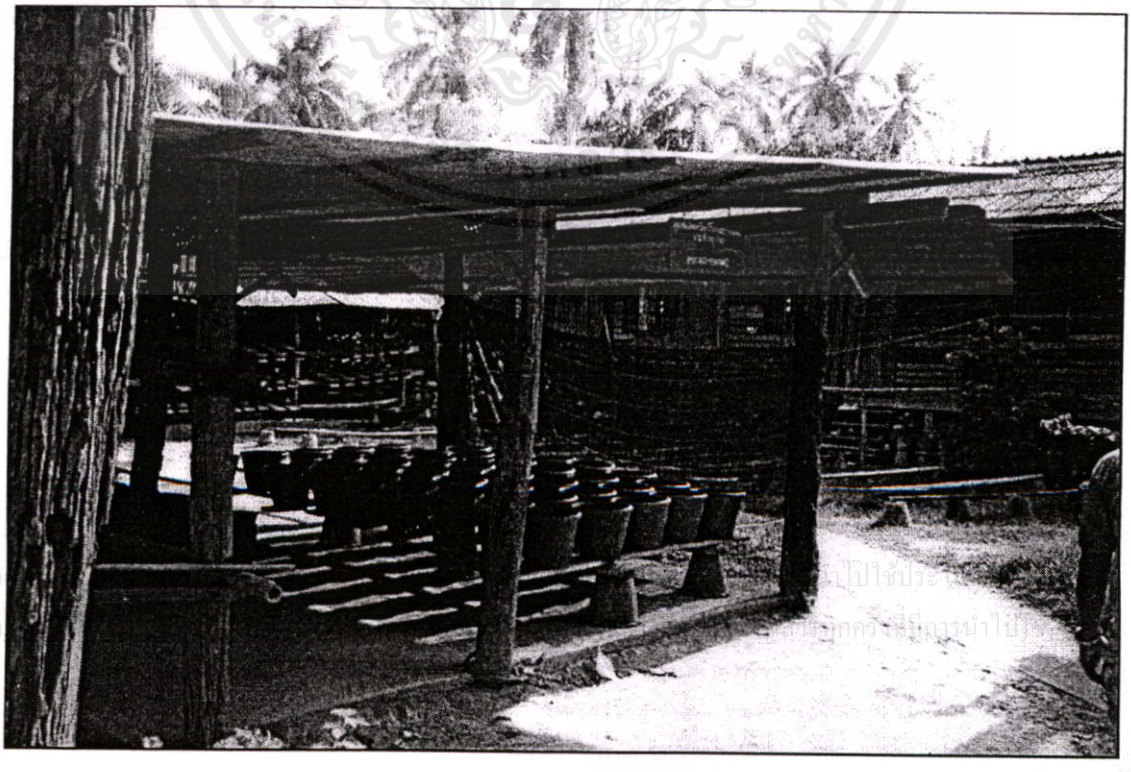

1และ2 จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.36 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 6 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 6 และโบราณสถานวัดไผ่ล้อม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.37 ทางเข้าบ้านสุขศิลธรรมโรงปั้นงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่สืบสานโดยคนรุ่นใหม่ [1]

รูปที่ 5.38 ลักษณะโรงปั้นบ้านสุขศิลธรรม [2]

[1และ2] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.39 คุณบริรักษ์ ช่างปั้นบ้านสุขศิลธรรมขณะผลิตงาน [1]

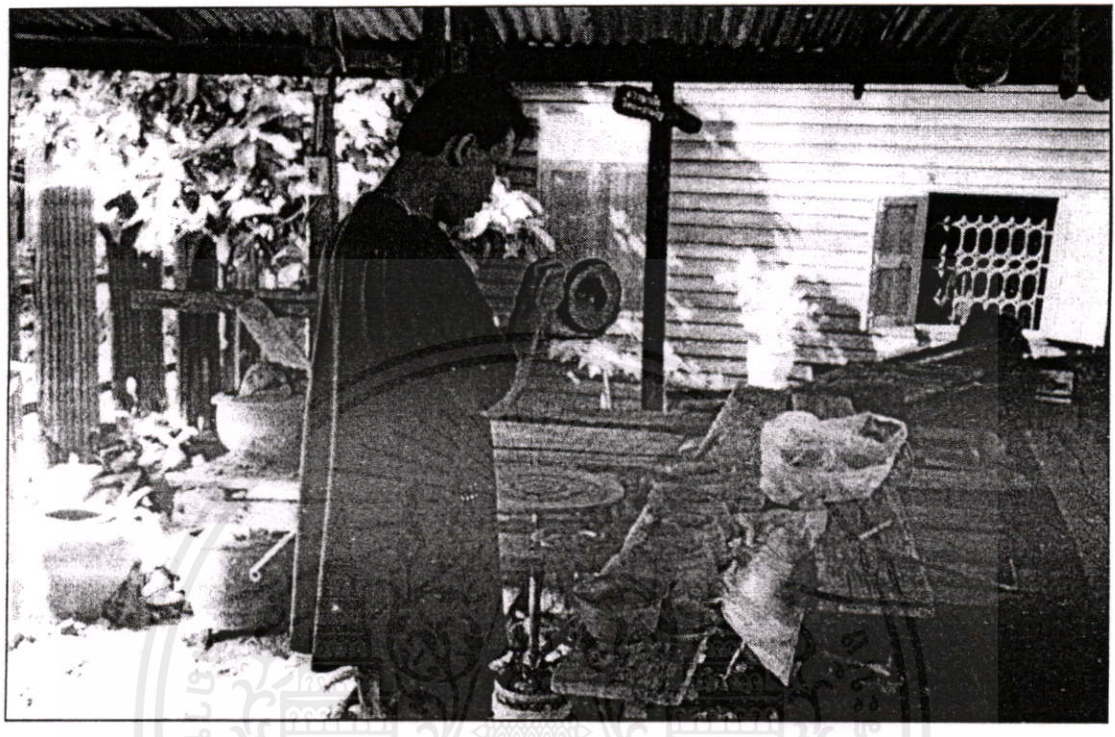

รูปที่ 5.40 ส่วนหนึ่งของผลงานคุณบริรักษ์ ที่พร้อมจะส่งแก่ลูกค้าผู้สั่งผลิต [2]

1และ2 จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.41 โบราณสถานวัดไผ่ล้อม [1]

รูปที่ 5.42 ร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาตรงข้ามร้านคาวบอย [2]

1และ2 จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.43 แสดงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนที่ 7 โบราณสถานวัดเสาธงทอง

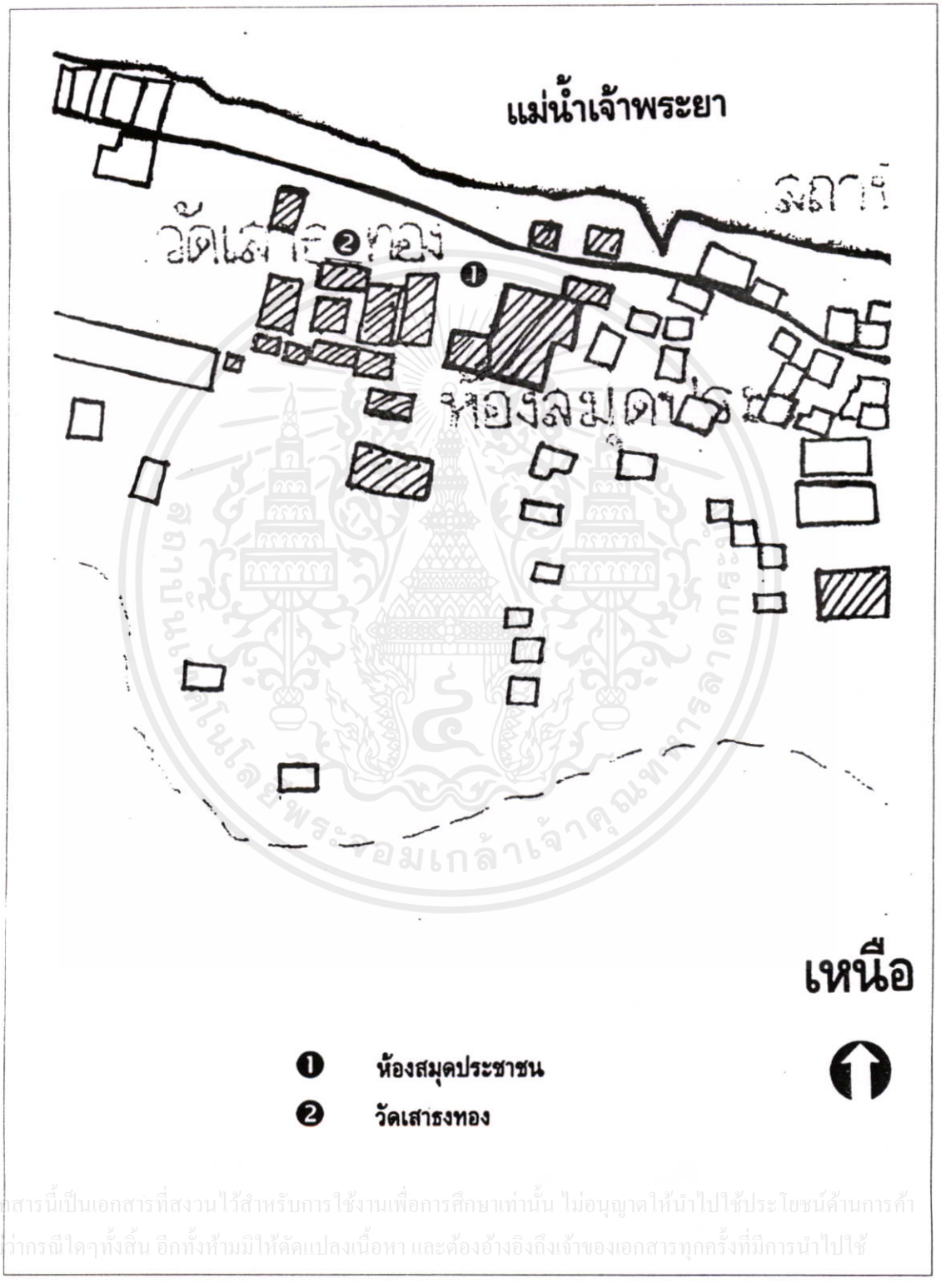

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.44 ห้องสมุดประชาชน [1]

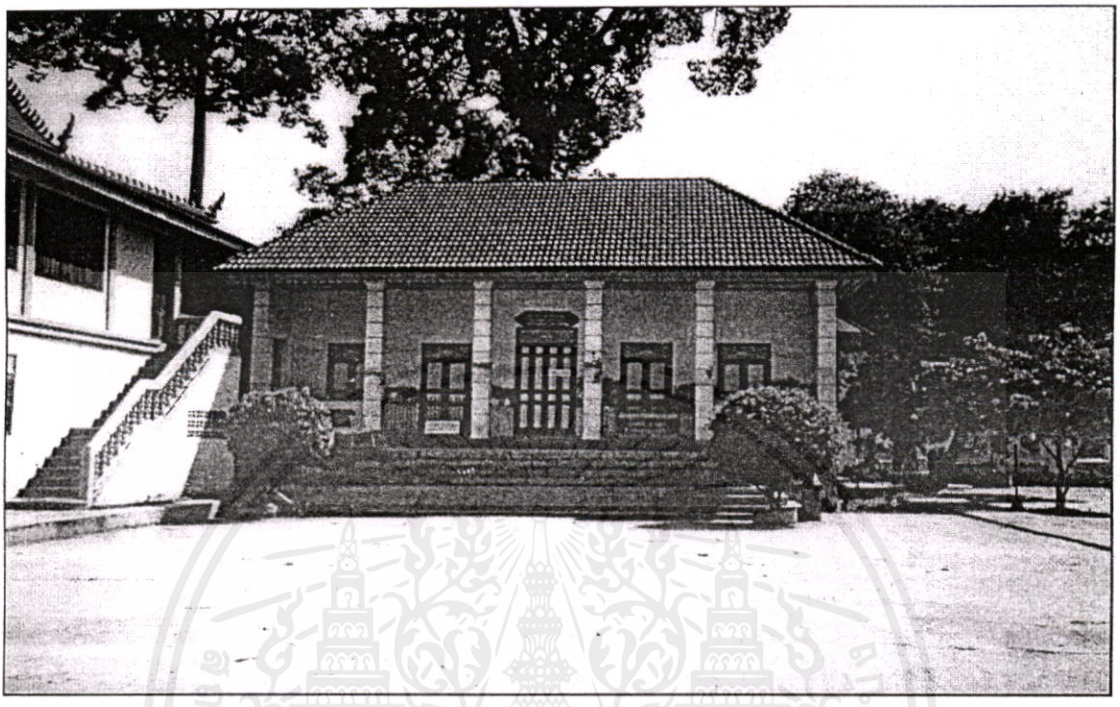

รูปที่ 5.45 ลายปูนปั้นกรอบหน้าต่างพระอุโบสถหลังเก่าวัดเสาธงทองที่อ่อนช้อยงดงามแปลกตา [2]

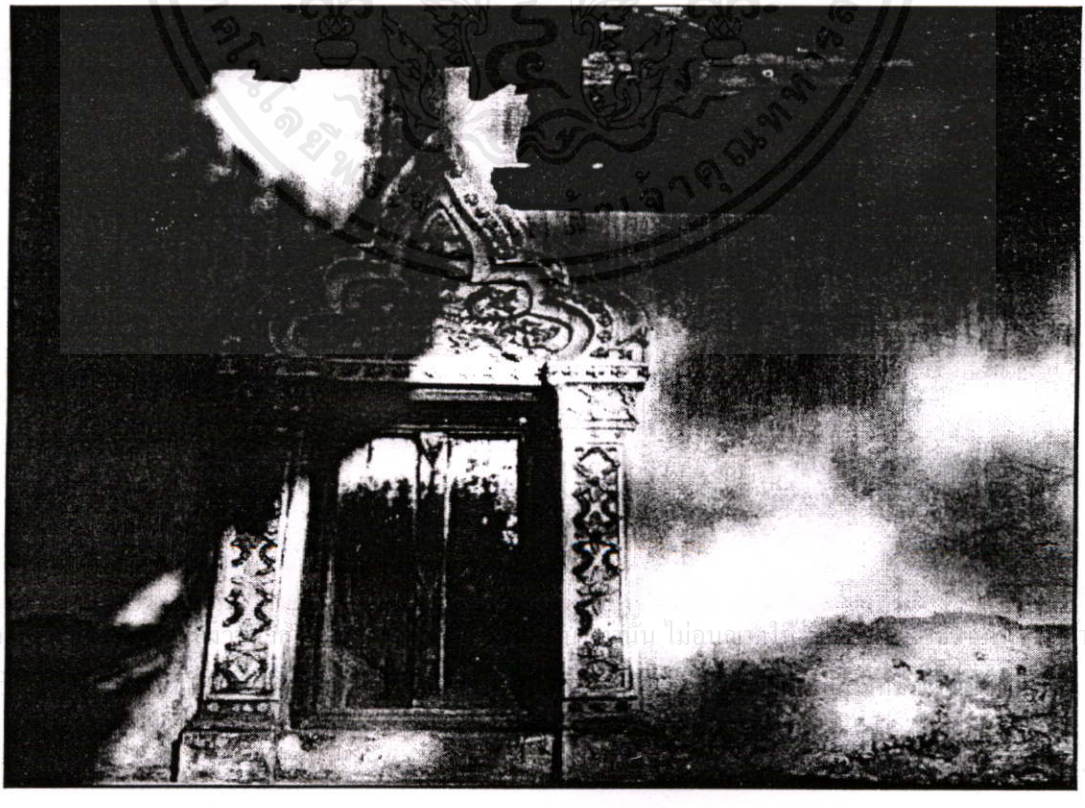

[1และ2] จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

หลังจากทำการศึกษาถึงที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ดังเนื้อหาที่ผ่านมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าบริเวณที่มีศักยภาพดังกล่าวในพื้นที่ศึกษานั้นมีอยู่ด้วยกันหลายแห่งสามารถเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องได้ โดยการเดินเท้าตามเส้นทางถนนสายหลักในชุมชน ซึ่งมีระยะทางโดยรวมเริ่มต้นจากส่วนที่ 1 สู่ส่วนที่ 2 , 3 , 4 , 5 , 6 และสิ้นสุดที่ส่วนที่ 7 ประมาณ 1,550 เมตร แต่เมื่อทำการศึกษาเฉพาะเจาะจงลงไปถึงที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา เพื่อทราบถึง สถานที่ที่เกิดความถี่ของกิจกรรมดังกล่าวขึ้นจริง โดยศึกษาเปรียบเทียบในวันที่มีสถานะทั้ง 3 แบบ ต่อเนื่องมาจากการศึกษาเรื่องความถี่ของกิจกรรมในขั้นที่ผ่านมา คือ วันทำงาน (WEEKDAY) , วันหยุดสุดสัปดาห์ (WEEKEND) และวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม (PUBLIC HOLIDAY) แล้ว พบว่ามีการกระจายตัวของกิจกรรมดังกล่าวอย่างไม่เท่าเทียมกัน ดังนี้

1. วันทำงาน (WEEKDAY) มีที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวกระจายตัวน้อยที่สุด โดยมีการกระจุกตัวอยู่ในส่วนที่ 4 คือบริเวณโบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส และ 5 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 7 ดังรูปที่ 5.46

2. วันหยุดสุดสัปดาห์ (WEEKEND) มีที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวกระจายตัวเพิ่มขึ้น อยู่ในส่วนที่ 2 คือบริเวณหมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 และศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา , ส่วนที่ 3 คือบริเวณหมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 , ส่วนที่ 4 คือบริเวณโบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส และส่วนที่ 5 คือบริเวณหมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 7 ดังรูปที่ 5.47

3. วันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม (PUBLIC HOLIDAY) มีที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวกระจายตัวเพิ่มขึ้นมากที่สุดอยู่ในทุกส่วนของที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งส่วน 1 , 2 , 3 , 4 , 5 , 6 และ 7 ดังรูปที่ 5.48

ทั้งนี้สาเหตุประการแรก เป็นสาเหตุที่สืบเนื่องมาจากผลการศึกษาเรื่องความถี่ของกิจกรรมที่ผ่านมา คือเกิดจากช่วงเวลาที่เกิดความถี่ของกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น มีจำนวนไม่เท่าเทียมกันในวันแต่ละแบบสถานะ คือในวันทำงานช่วงเวลาดังกล่าวจะมีเพียงช่วงบ่ายหลังเลิกงาน ส่วนในวันหยุดสุดสัปดาห์จะเพิ่มช่วงเวลาในตอนสายขึ้นด้วย และสำหรับในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรมนั้น ช่วงเวลาดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นเป็นตลอดทั้งวันตั้งแต่เช้าไปจนถึงดึก อาจกล่าวได้ว่าเมื่อมีช่วงเวลาในการทำกิจกรรมมากขึ้น โอกาสในการกระจายตัวของที่ตั้งกิจกรรมดังกล่าวก็มากขึ้นตามไปด้วย

ส่วนสาเหตุที่ศึกษาได้จากการศึกษาในขั้นแผนที่ที่ตั้งกิจกรรมนั้น คือในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรมนั้นจะมีการจัดงานขึ้นในทุกส่วนของสถานที่ที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งการจัดงานทางประเพณีวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นที่วัด เช่นขบวนแห่ต่างๆ ในวันสงกรานต์ คือขบวนแห่ข้าวแช่ แห่หางหงส์ แห่นก แห่ปลา , การบูชาพระพุทธรูปและพระเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ และการตักบาตรดอกไม้ในวันออกพรรษา หรือพิธีกรรมและงานรื่นเริงที่จัดขึ้นในบริเวณชุมชน เช่น พิธีบูชานางสงกรานต์ การรำเจ้าถวาย-เจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน การแสดงรำมอญ ทะแยมอญ มโหรีมอญ เล่นสะบ้า ในวันสงกรานต์ และการตักบตร

ทางน้ำในวันออกพรรษา ดังปรากฏรายละเอียดในเนื้อหาบทที่ 4 ข้อมูลพื้นที่ศึกษาที่ผ่านมานั้น ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดและช่วยในการกระจายตัวที่ดีของการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ที่จัดงานพิธีต่างๆ เหล่านั้นอยู่แล้ว จึงปรากฏภาพการกระจายตัวอย่างเท่าเทียมกันของกิจกรรมการท่องเที่ยวดังผลการศึกษา

ส่วนในวันทำงานและวันหยุดสุดสัปดาห์ ที่มีการกระจายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไม่เท่าเทียมกันในสถานที่ที่มีศักยภาพในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวนั้น มีสาเหตุเนื่องมาจากการขาดศูนย์การท่องเที่ยว ที่จะสรุปเนื้อหาถึงความน่าสนใจของสถานที่แต่ละแห่งในพื้นที่เกาะเกร็ดโดยรวมเป็นเบื้องต้นแก่ผู้มาท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเดินทางต่อไปยังสถานที่ต่างๆ เหล่านั้น ผู้มาท่องเที่ยวจึงเดินเที่ยวแต่ในสถานที่ที่ใกล้จุดเดินทางเข้าถึงมากที่สุด คือบริเวณส่วนที่ 4 วัดปรมัยยิกาวาส และส่วนที่ 5 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 7 เนื่องจากผู้มาท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมใช้บริการเรือข้ามฟากบริเวณท่าเรือวัดสนามเหนือ - วัดปรมัยยิกาวาส เป็นเส้นทางเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ด ทำให้สถานที่ที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในส่วนที่ต่อเนื่องตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาไกลออกไปคือบริเวณส่วนที่ 6 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 6 และโบราณสถานวัดไผ่ล้อม และบริเวณส่วนที่ 7 โบราณสถานวัดเสาธงทอง และสถานที่ท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องจากส่วนที่ 4 โบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส มาตามริมแม่น้ำลัดเกร็ดคือในส่วนที่ 3 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1 , ส่วนที่ 2 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1 และศูนย์แสดงงานหัตกรรมเครื่องปั้นดินเผา และส่วนที่ 1 โบราณสถานวัดป่าเลไลย์ และโบราณสถานวัดฉิมพลีสุทธาวาส นั้น จะถูกละเลยไม่ได้เดินทางไปเยี่ยมชม แม้จะมีการแก้ไขโดยจัดให้มีป้ายบอกทางไปยังสถานที่ดังกล่าวติดไว้เป็นระยะแล้วก็ตาม ซึ่งทางพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก้ไขโดยการประชาสัมพันธ์ถึงสถานที่ดังกล่าวไว้ในแผ่นพับประชาสัมพันธ์ที่แจกจ่ายแก่ผู้มาท่องเที่ยว โดยมีศูนย์การแจกจ่ายแผ่นพับดังกล่าวอยู่ที่ที่ว่าการอำเภอปากเกร็ด และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปากเกร็ด แต่เนื่องจากสถานที่ดังกล่าวเป็นสถานที่ที่ไม่ได้อยู่บนพื้นที่เกาะเกร็ด จึงทำให้การประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการดังกล่าวกระจายไปไม่ทั่วถึงในหมู่ผู้มาท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่มิได้ติดต่อขอข้อมูลจากสถานที่ดังกล่าว ซึ่งอาจแก้ไขได้ในระดับหนึ่งโดยการเพิ่มจุดแจกจ่ายแผ่นพับประชาสัมพันธ์ดังกล่าวซึ่งเป็นสถานที่บนพื้นที่เกาะเกร็ด เช่นที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบริเวณหน้าวัดปรมัยยิกาวาส ดังปรากฏในแผนที่ที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวส่วนที่ 3 เป็นต้น

โดยที่การแก้ไขในระดับที่สูงขึ้นคือการจัดสร้างศูนย์การท่องเที่ยวที่รวบรวม และนำเสนอความน่าสนใจของสถานที่ต่างๆ บนพื้นที่ได้มากกว่าการแจกจ่ายแผ่นพับ คือมีการจัดกระดานประชาสัมพันธ์ถึงสถานที่ต่างๆ ในพื้นที่โดยมีแผนที่เส้นทางประกอบข้อมูลด้วย หรือการแก้ไขในระดับที่สูงขึ้นไปอีกคือเป็นในรูปแบบของศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีการให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพของพื้นที่เกาะเกร็ดทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งความเป็นมาและสภาพปัจจุบัน ซึ่งมีการจัดส่วนนิทรรศการของสถานที่ต่างๆ ร่วมด้วยก็จะสามารถพัฒนาการกระจายการท่องเที่ยวได้เท่าเทียมมากขึ้น ทั้งยังเป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเนื่องจากมีการเผยแพร่ข้อมูลคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกต้องแก่ผู้มาท่องเที่ยวอีกด้วย

โดยที่อีกแนวทางหนึ่งที่อาจทำร่วมด้วยคือการเปลี่ยนพฤติกรรมการเดินทางเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ดของผู้มาท่องเที่ยวจากเดิมที่นิยมใช้บริการเรือข้ามฟากที่ท่าวัดสนามเหนือ - วัดปรมัยยิกาวาส แล้วมีทางเลือกเส้นทางท่องเที่ยวแบ่งเป็นสองสายคือสายริมแม่น้ำเจ้าพระยาคือต่อไปในส่วนที่ 5 , 6 และ 7 หรือสายริมแม่น้ำลัดเกร็ด คือต่อไปในส่วนที่ 3 , 2 และ 1 ดังรูปที่ 5.49 อย่างในปัจจุบันให้หันมาใช้บริการเรือข้ามฟากที่บริเวณท่าวัดกลางเกร็ด - ท่าป่าฝ้าย ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะเกร็ดมีการเริ่มต้นจากส่วนที่ 1 โบราณสถานวัดป่าเลไลย์ และโบราณสถานวัดฉิมพลีสุทธาวาส เข้าสู่ส่วนที่ 2 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 และศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา , ส่วนที่ 3 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 , ส่วนที่ 4 โบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส , ส่วนที่ 5 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 7 , ส่วนที่ 6 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 6 และโบราณสถานวัดไผ่ล้อม และสิ้นสุดที่ส่วนที่ 7 โบราณสถานวัดเสาธงทอง ดังรูปที่ 5.50 ก็จะเป็นการกระจายการท่องเที่ยวที่เท่าเทียมกันมากขึ้น ด้วยเส้นทางการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องเป็นเส้นทางเดียวกันมากขึ้นนั่นเอง

สำหรับในเรื่องของพื้นที่ที่จะจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวควรว่าจะเป็นพื้นที่ในบริเวณใดนั้น ถ้าเส้นทางท่องเที่ยวยังมีสภาพเช่นในปัจจุบันคือ ผู้ท่องเที่ยวยังนิยมใช้บริการเรือข้ามฟากบริเวณท่าเรือวัดสนามเหนือ - วัดปรมัยยิกาวาส เป็นหลักในการเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ดอยู่ พื้นที่สำหรับจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวจึงควรเป็นพื้นที่บริเวณใกล้วัดปรมัยยิกาวาส แต่หากสามารถดำเนินแนวทางพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวให้เปลี่ยนเป็นเส้นทางท่องเที่ยวตามที่เสนอข้างต้น คือสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมการเดินทางเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ดให้หันมาใช้บริการเรือข้ามฟากที่บริเวณท่าวัดกลางเกร็ด - ท่าป่าฝ้าย มากขึ้นได้ พื้นที่สำหรับจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวจึงควรเป็นพื้นที่บริเวณใกล้วัดฉิมพลี ดังรูปที่ 5.51

อีกประเด็นหนึ่งที่จะสังเกตได้จากการศึกษาคือการขาดสถานที่จำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร ทั้งที่ผลผลิตดังกล่าวเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถก่อให้เกิดผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นให้แก่ระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาได้ตามผลการศึกษาข้อ 4.1 โดยจะเห็นได้ว่าการศึกษาในขั้นต่อมาคือแผนที่ที่ตั้งกิจกรรม ซึ่งมีการศึกษาเกี่ยวกับที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวนั้น จะปรากฏเฉพาะสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา แต่จะไม่มีความต่อเนื่องของที่ตั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรกรรมปรากฏอยู่เลย ดังนั้นจะเห็นโอกาสในการพัฒนาในส่วนนี้เพิ่มขึ้นโดยการจัดให้มีสถานที่สำหรับจำหน่ายผลิตผลดังกล่าวขึ้น โดยในการศึกษาได้พิจารณาพื้นที่ตรงบริเวณใกล้ท่าน้ำป่าฝ้ายและโบราณสถานวัดฉิมพลี คือในส่วนที่ 1 ของแผนที่ที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในการศึกษาที่ผ่านมา เนื่องจากเหตุผลสองประการคือ มีสถานที่กว้างขวางสามารถจัดเทศกาลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ ทั้งสามารถเป็นจุดที่เชื่อมต่อเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องไปยังแหล่งผลผลิตจากหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาได้ ดังรูปที่ 5.52 เป็นเหตุผลประการที่หนึ่ง และใกล้แหล่งทำอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้าดังกล่าว คือพื้นที่ในหมู่ที่ 2 และ 3 โดยในพื้นที่ หมู่ที่ 4 และ 5 ก็จะสามารถขนส่งมาถึงได้โดยผ่านหมู่ที่ 3 และ 2 มาตามลำดับ ซึ่งจะสะดวกกว่า ที่จะจัดตั้งสถานที่จำหน่ายให้อยู่ในบริเวณพื้นที่หมู่ที่ 7 หรือ 6 ซึ่งเป็นเขตชุมชนหนาแน่นกว่าเป็นเหตุผลประการที่สอง

รูปที่ 5.46 แสดงที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวในวันทำงาน (WEEKDAY)

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.47 แสดงที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวในวันหยุดสุดสัปดาห์ (WEEKEND)

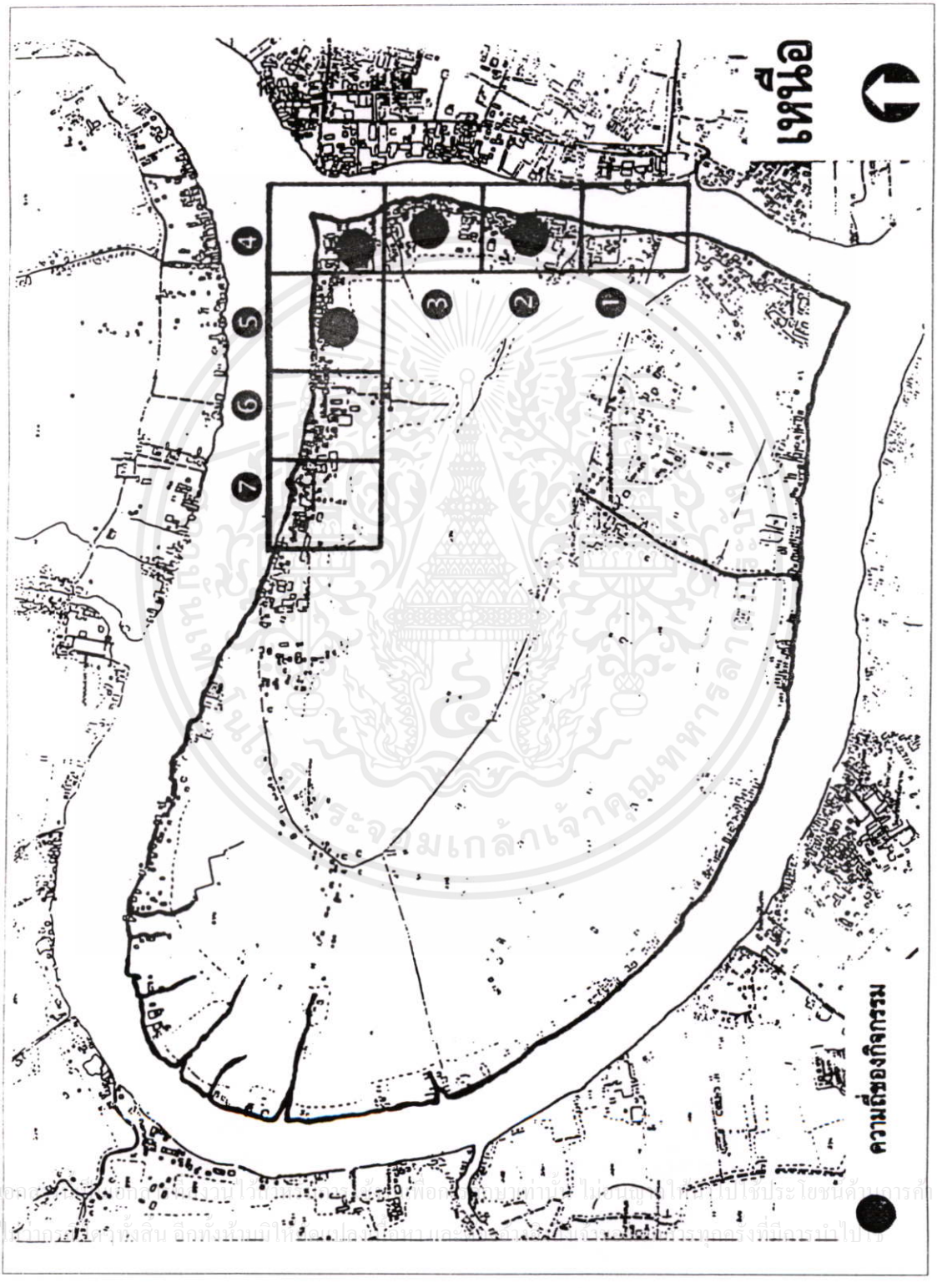

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.48 แสดงที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม (PUBLIC HOLIDAY)

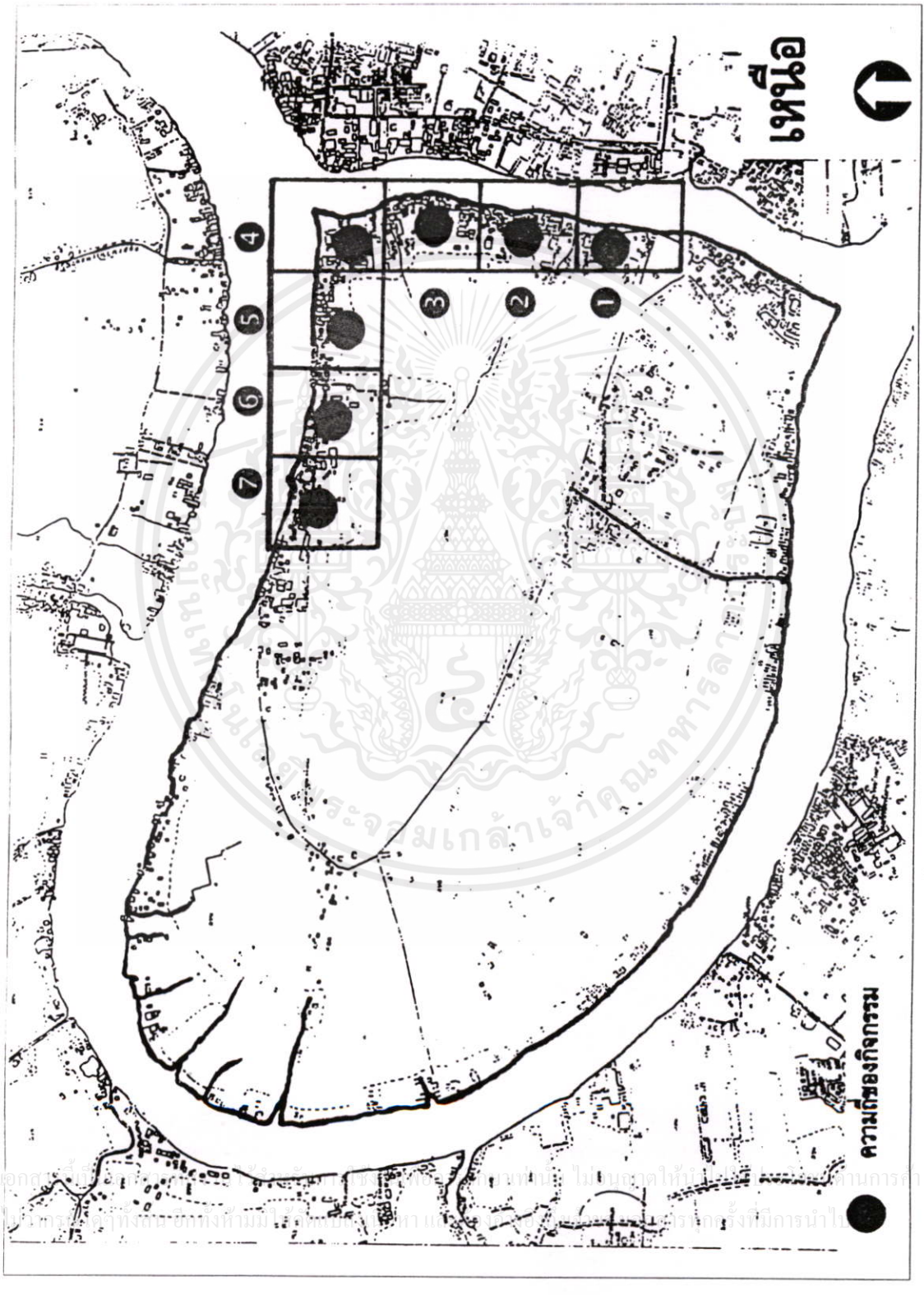

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.49 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวในปัจจุบัน

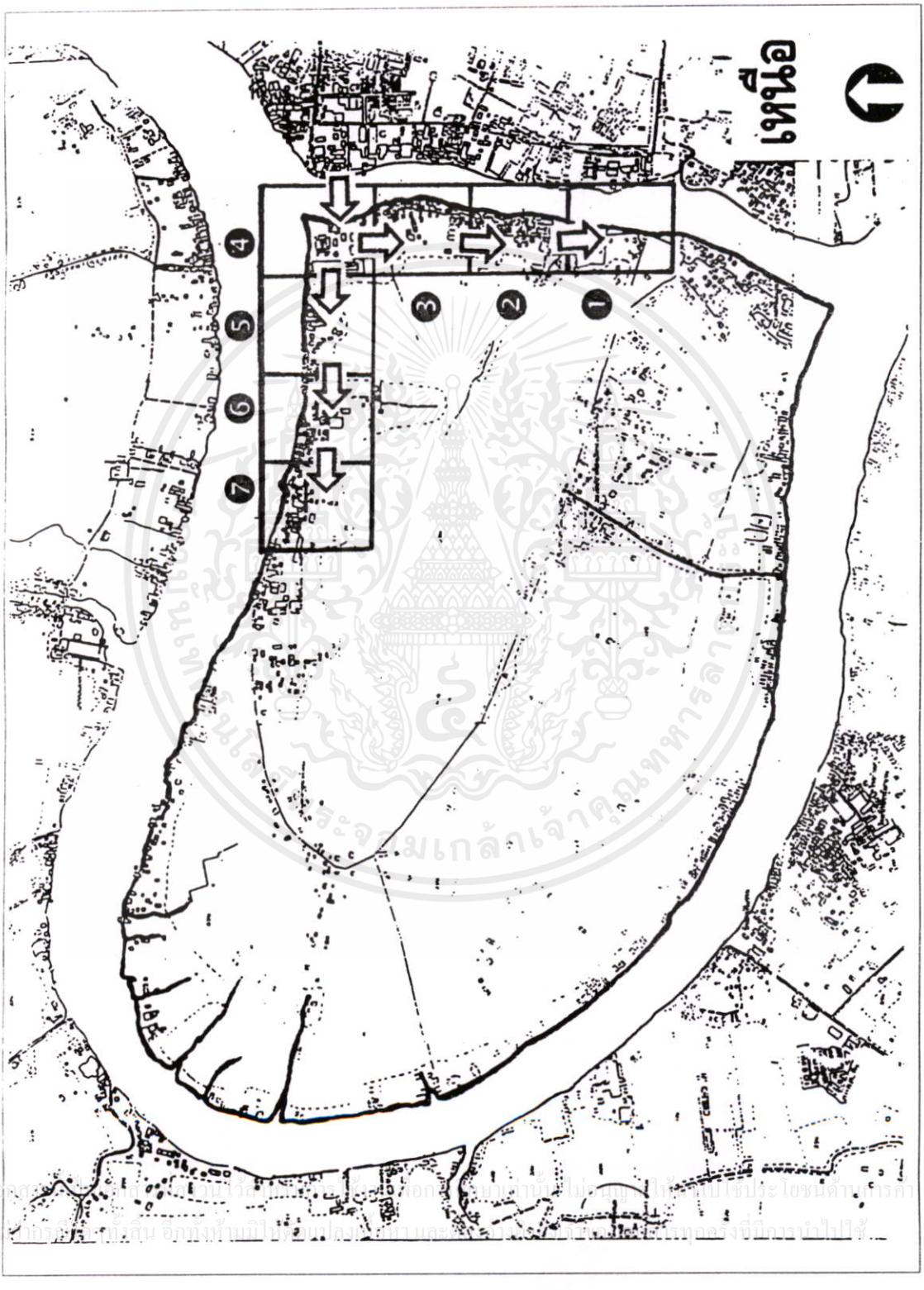

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : จากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พ.ศ. 2540 โดยผู้ศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.50 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวในการพัฒนา

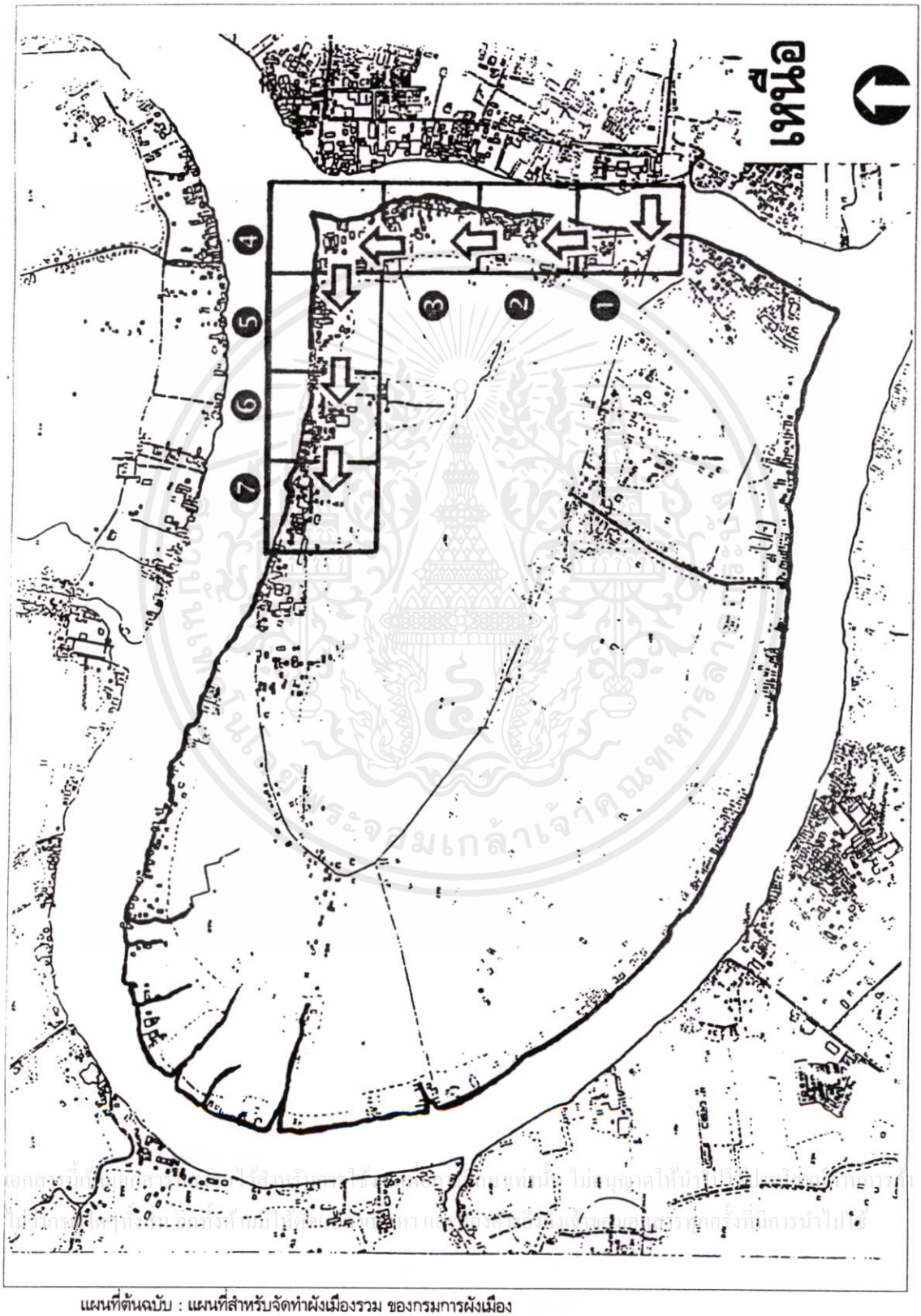

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : เสนอแนะจากการศึกษา โดยผู้ศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.51 แสดงพื้นที่สำหรับจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยว หรือศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น

❶ บริเวณจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยว หรือศูนย์วัฒนธรรม กรณีเส้นทางท่องเที่ยวเดิม

❷ บริเวณจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยว หรือศูนย์วัฒนธรรม กรณีเส้นทางท่องเที่ยวใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : เสนอแนะจากการศึกษา โดยผู้ศึกษา

รูปที่ 5.52 แสดงสถานที่จำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรในการพัฒนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : เสนอแนะจากการศึกษา โดยผู้ศึกษา

อาจกล่าวได้ว่าผลการศึกษาในขั้นนี้ ทำให้ทราบถึงลักษณะที่สำคัญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเกาะเกร็ดพื้นที่ศึกษา ด้วยที่ตั้งกิจกรรมคือ

1. บริเวณที่มีศักยภาพดังกล่าวในพื้นที่ศึกษานั้นมีอยู่ด้วยกันหลายแห่งสามารถเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องได้ โดยการเดินเท้าตามเส้นทางถนนสายหลักในชุมชน ซึ่งมีระยะทางโดยรวม เริ่มต้นจากส่วนที่ 1 สู่ส่วนที่ 2 , 3 , 4 , 5 , 6 และสิ้นสุดที่ส่วนที่ 7 ประมาณ 1,550 เมตร

2. มีการกระจายตัวของที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกันในทุกส่วนของสถานที่ที่มีศักยภาพในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ทั้ง 7 ส่วน ในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากในวันดังกล่าวมีแรงดึงดูดที่ดีในการกระจายตัวของการท่องเที่ยวไปทั่วในพื้นที่ส่วนต่างๆ อยู่แล้วคือการจัดงานพิธีกรรมและงานรื่นเริงต่างๆ นั่นเอง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นที่วัด หรือจัดขึ้นในบริเวณชุมชน ทั้งในวันสงกรานต์ และในวันออกพรรษา ดังปรากฏรายละเอียดในเนื้อหาบทที่ 4 ข้อมูลพื้นที่ศึกษาที่ผ่านมานั้น ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดและช่วยในการกระจายตัวที่ดีของการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ที่จัดงานพิธีต่างๆ เหล่านั้นซึ่งก็มีการจัดกันอย่างกระจายทั่วทุกสถานที่ในพื้นที่ศึกษาอยู่แล้วนั่นเอง

3. มีการกระจายตัวของที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไม่เท่าเทียมกัน ในสถานที่ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่ศึกษา ในวันทำงาน และวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยในวันทำงานจะมีที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวกระจุกตัวอยู่ใน 2 ส่วน เท่านั้น จาก 7 ส่วน คืออยู่ในส่วนที่ 4 บริเวณโบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส และส่วนที่ 5 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 7 สำหรับในวันหยุดสุดสัปดาห์ มีที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวกระจายตัวอยู่ใน 4 ส่วน จาก 7 ส่วน คืออยู่ในส่วนที่ 2 คือบริเวณหมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 และศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา , ส่วนที่ 3 คือบริเวณหมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 , ส่วนที่ 4 คือบริเวณโบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส และส่วนที่ 5 คือบริเวณหมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 7

ทั้งนี้เนื่องจากการขาดจุดประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่ตั้งอยู่บนพื้นที่เกาะเกร็ด เพื่อสร้างแรงดึงดูดในการกระจายการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ เหล่านั้น จึงทำให้ผู้มาท่องเที่ยวเดินเที่ยวแต่ในสถานที่ที่ใกล้จุดเดินทางเข้าถึงมากที่สุด คือบริเวณส่วนที่ 4 วัดปรมัยยิกาวาส และส่วนที่ 5 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 7 เนื่องจากผู้มาท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมใช้บริการเรือข้ามฟากบริเวณท่าเรือวัดสนามเหนือ - วัดปรมัยยิกาวาส เป็นเส้นทางเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ด ทำให้สถานที่ที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในส่วนที่ต่อเนื่องตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาไกลออกไปคือบริเวณส่วนที่ 6 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 6 และโบราณสถานวัดไผ่ล้อม และบริเวณส่วนที่ 7 โบราณสถานวัดเสาธงทอง และสถานที่ท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องจากส่วนที่ 4 โบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส มาตามริมแม่น้ำลัดเกร็ดคือในส่วนที่ 3 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1 , ส่วนที่ 2 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1 และศูนย์แสดงงานหัตกรรมเครื่องปั้นดินเผา และส่วนที่ 1 โบราณสถานวัดป่าเลไลย์ และโบราณสถานวัดฉิมพลีสุทธาวาส นั้น จะถูกละเลยไม่ได้เดินทาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ไปเยี่ยมชม แก้ไขทำได้โดยส่งเสริมการกระจายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เท่าเทียมกันมากขึ้นในพื้นที่ศึกษา ด้วยการแก้ไขการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ท่องเที่ยว 3 ระดับ คือ

ระดับต้น การเพิ่มจุดแจกจ่ายแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นสถานที่บนพื้นที่เกาะเกร็ดขึ้น เช่นที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบริเวณหน้าวัดปรมัยยิกาวาส ดังปรากฏในแผนที่ที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวส่วนที่ 3 เป็นต้น

ระดับกลาง การจัดสร้างศูนย์การท่องเที่ยวที่รวบรวม และนำเสนอความน่าสนใจของสถานที่ต่างๆ บนพื้นที่เกาะเกร็ดได้มากกว่าในด้านของการแจกจ่ายแผ่นพับประชาสัมพันธ์ คือมีการจัดกระดาน ประชาสัมพันธ์ถึงสถานที่ต่างๆ ในพื้นที่เกาะเกร็ดโดยมีแผนที่เส้นทางประกอบข้อมูลด้วย

ระดับสูง การจัดสร้างศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีการให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพของพื้นที่เกาะเกร็ด ทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบัน ซึ่งมีการจัดส่วนนิทรรศการของสถานที่ต่างๆ ร่วมด้วย

โดยที่สถานที่ที่จัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวในระดับกลาง และระดับสูงในเส้นทางท่องเที่ยวปัจจุบันที่มีการเข้าถึงพื้นที่ศึกษานิยมใช้บริการเรือข้ามฟากบริเวณท่าเรือวัดสนามเหนือ - วัดปรมัยยิกาวาส ควรจะจัดตั้งที่บริเวณใกล้กับจุดการคมนาคมขนส่งดังกล่าวคือบริเวณใกล้วัดปรมัยยิกาวาส

หากเป็นไปได้ควรมีการแก้ไขการกระจายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เท่าเทียมกันมากขึ้นในพื้นที่ศึกษา ด้วยเส้นทางการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องเป็นเส้นทางเดียวกันมากขึ้น คือการเปลี่ยนพฤติกรรมการเดินทางเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ดของผู้มาท่องเที่ยว จากเดิมที่นิยมใช้บริการเรือข้ามฟากที่ท่าวัดสนามเหนือ - วัดปรมัยยิกาวาส อย่างในปัจจุบันให้หันมาใช้บริการเรือข้ามฟากที่บริเวณท่าวัดกลางเกร็ด - ท่าป่าฝ้าย ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะเกร็ดมีการเริ่มต้นจากส่วนที่ 1 โบราณสถานวัดป่าเลไลย์ และโบราณสถานวัดฉิมพลีสุทธาวาส และสิ้นสุดที่ส่วนที่ 7 โบราณสถานวัดเสาธงทอง ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว สถานที่ที่จัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวในระดับกลางและระดับสูงที่กล่าวถึง ก็ควรจะจัดตั้งที่บริเวณใกล้กับจุดการคมนาคมขนส่งหลักที่ส่งเสริมใหม่ด้วย ซึ่งก็คือบริเวณใกล้วัดฉิมพลีสุทธาวาสนั่นเอง

4. ขาดสถานที่จำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร ทั้งที่ผลผลิตดังกล่าวเป็นผลิตภัณฑ์ ที่สามารถก่อให้เกิดผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นให้แก่ระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาได้ ตามผลการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาขั้นแรก เรื่องความต้องการทรัพยากรของกิจกรรม โดยจะเห็นได้ว่าการศึกษาในขั้นต่อมาคือแผนที่ที่ตั้งกิจกรรม ซึ่งมีการศึกษาเกี่ยวกับที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวนั้น จะปรากฏเฉพาะสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา แต่จะไม่มีความต่อเนื่องของที่ตั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรกรรมปรากฏอยู่เลย ดังนั้นจะเห็นโอกาสในการพัฒนาในส่วนนี้เพิ่มขึ้นโดยการจัดให้มีสถานที่สำหรับจำหน่ายผลิตผลดังกล่าวขึ้น เพื่อเพิ่มโอกาสในการเพิ่ม

ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากผลิตผลดังกล่าว ในแง่ของการเป็นสินค้าพื้นถิ่น หรือสินค้าที่ระลึกสำหรับผู้มาท่องเที่ยวได้เช่นเดียวกับเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นผลิตผลในงานหัตถกรรมด้วย โดยในการศึกษาได้พิจารณาพื้นที่ตรงบริเวณใกล้ท่าน้ำป่าฝ้ายและโบราณสถานวัดฉิมพลี เนื่องจากมีสถานที่กว้างขวางสามารถจัดเทศกาลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ และสามารถเป็นจุดที่เชื่อมต่อเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องไปยังแหล่งผลผลิตจากหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาได้ เป็นเหตุผลประการที่หนึ่ง และใกล้แหล่งผลิตสินค้าดังกล่าวซึ่งจะขนส่งมาถึงได้โดยสะดวก เป็นเหตุผลประการที่สอง

หากแต่เนื่องจากการพัฒนาดังกล่าว ไม่เพียงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของประชาชนบนพื้นที่ที่อยู่อาศัยในสถานที่ที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับภาพพจน์โดยรวมของพื้นที่ทั้งหมดซึ่งเกี่ยวข้องกับประชาชนที่อยู่อาศัยในส่วนอื่นของพื้นที่เกาะเกร็ดอีกด้วย ดังนั้นการตัดสินใจที่จะดำเนินการพัฒนาในแบบใดนั้น จึงควรเป็นหน้าที่การตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกในชุมชนด้วย

จะเห็นได้ว่าผลการศึกษาชุมชนผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยานั้นนอกจากจะอธิบายให้เห็นถึงกลไกสำคัญในระบบห่วงโซ่ความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างกิจกรรมต่างๆ ในระบบชุมชนที่ดำเนินอยู่และทำให้ชุมชนคงความเป็นเอกลักษณ์ดังเช่นปัจจุบัน ซึ่งทำให้เห็นข้อควรพิจารณาหรือข้อจำกัดในการกำหนดแนวทางการพัฒนาใดๆ ในพื้นที่ศึกษาแล้ว ยังสามารถอธิบายให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวในแง่มุมต่างๆ ได้อีกด้วย ซึ่งผลการศึกษาทั้งหมดที่ศึกษาได้นี้จะได้นำไปใช้ในการพิจารณาประกอบการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาในบทที่ 6 สรุปและเสนอแนะ ต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 6

สรุป และ เสนอแนะ

ชุมชน และสังคมของคนไทย ก่อเกิด ขยาย และดำรงอยู่ได้ด้วยสายน้ำ นับได้ว่าเป็นจริงอย่างที่สุด หากเราได้มองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ จากอยุธยา ธนบุรี ถึงรัตนโกสินทร์ นครที่งดงามด้วยชุมชนชาวน้ำได้กลายเป็นเอกลักษณ์ ที่ถูกนำไปปรากฏโฉม ด้วยความนิยมชมชื่น ตื่นตาตื่นใจ ในบันทึกบทความของชาวตะวันตกผู้เยี่ยมเยือนอยู่ตลอดมา แม้กระทั่งในวันนี้ที่กระแสสายแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ส่งผลให้ชุมชนเมืองของไทยเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป จนแทบจะไม่เหลือเค้าเดิมอีกเลยก็ตาม ก็ใช่ว่าเราคนไทยจะพากันลืมเลือนสายใยที่ผูกสัมพันธ์ชีวิตจิตใจของคนไทยกับสายน้ำกันเสียจนสิ้นก็หาไม่ สังเกตได้จากโครงการที่อยู่อาศัยที่มักสร้างแรงดึงดูดใจด้วยการอยู่อาศัยท่ามกลางแมกไม้และสายธาร แบบบ้านสวนทะเลสาป มาเป็นจุดขายกันอย่างมากมาย และอีกตัวชี้วัดหนึ่งที่สามารถยืนยันถึงวิญญาณชาวน้ำที่ซุกซ่อนอยู่ในสำนึกของคนไทยได้เป็นอย่างดีเช่นกัน ก็คือความเข้มข้นของการท่องเที่ยวทางน้ำที่กำลังดำเนินอย่างโลดแล่น และแพร่กระจายตัวอย่างกว้างขวางอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้นั่นเอง

พื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำอีกแห่งหนึ่งที่นับได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากทั้งภายในระดับจังหวัดนนทบุรี ระดับปริมณฑล และระดับจังหวัดใกล้เคียงกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เนื่องมาจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะแก่สภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ที่ใช้ระยะเวลาสั้นสามารถไปกลับได้ในวันเดียวทั้งยังใช้งบประมาณไม่มาก ประกอบกับความทรงคุณค่าของพื้นที่ทั้งทางด้านสภาพธรรมชาติ ชุมชนชาวน้ำ วิถีชีวิตแบบบ้านสวน และทางด้านวัฒนธรรม ชุมชนชาวมอญ โบราณสถานสถาปัตยกรรมศิลปปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาในวัดวาอารามต่างๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ร่วมหล่อหลอมให้พื้นที่เกาะเกร็ดกลายเป็นเพชรเม็ดงามแห่งการท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งปรากฏทั้งความพยายามของภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และการได้รับการตอบสนองอย่างดีจากภาคเอกชน ทั้งทางสื่อ สิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ที่ได้พากันนำเสนอเรื่องราวความน่าสนใจเกี่ยวกับพื้นที่เกาะเกร็ดทางสื่อของตนกันอย่างมากมาย ส่งผลให้ในช่วงเวลาที่ผ่านมาบรรยากาศการท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวมีความคึกคักขึ้นจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด

ความคึกคักนั้นจะมีในทั้งจากผู้มาท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ หรือเพื่อซื้อหาสินค้าพื้นถิ่น โดยทั่วไป และทั้งจากผู้มาท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาในแง่มุมต่างๆ ด้วยซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเดินทางมาเพื่อจุดประสงค์ใดก็ตาม ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่ตามมาด้วยกันทั้งสิ้น และผลดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ทุกพื้นที่ที่มีศักยภาพในทางการท่องเที่ยวต่างก็คาดหวังเป็นพื้นฐานแรกจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ก่อนความคาดหวังผลจากทางด้านอื่นๆ ที่ตามมา

เช่นภาพพจน์ที่ดีของสถานที่ หรือการสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มชนและเชื้อชาติ หรือการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและความรู้ด้านต่างๆ เป็นต้น

ผลจากความคาดหวังที่เน้นหนักไปในผลเชิงเศรษฐกิจที่ติดตามมาจากการพัฒนานั่นเอง ที่เป็นปัจจัยทำให้ปรากฏเป็นการพัฒนาที่มุ่งตอบสนองความคาดหวังดังกล่าวจนมากเกินไป ซึ่งส่งผลให้เกิดสภาพความเสื่อมโทรม และเสื่อมสูญ ของสภาพธรรมชาติ และ วัฒนธรรม อันเป็นความทรงคุณค่าและเอกลักษณ์ของสถานที่และชุมชนตามมาในท้ายที่สุด ดังที่เกิดขึ้นกับสถานที่อื่นๆ ในประเทศไทยในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ ซึ่งแนวทาง ในการป้องกันและหลีกหนีกรณีดังกล่าว มิใช่การหยุดยั้งการพัฒนา แล้วมุ่งอนุรักษ์สภาพเดิมไว้แต่เพียง อย่างเดียวก็หาไม่ หากแต่อยู่ที่การวางแนวทางการพัฒนาที่สามารถนำพาการพัฒนาและการอนุรักษ์ให้ดำเนินไปพร้อมกัน และส่งเสริมซึ่งกันและกันจนกลายเป็นวัฏจักรแห่งการพัฒนา การก่อเกิดผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์ ที่ยั่งยืนสืบไป และสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ก็คือการพัฒนาที่มีการวางแผนด้วยการศึกษาถึงสภาพเดิมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว และกำหนดการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพเดิมของชุมชนนั้นๆ เป็นความคาดหวังในเชิงอนุรักษ์ ประกอบไปกับความคาดหวังในเชิงเศรษฐกิจที่เป็นความมุ่งหมายของการพัฒนาอยู่แล้วนั่นเอง

แม้จะเป็นสิ่งที่แน่นอนว่าการพัฒนาลักษณะนี้ จะไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจขึ้นอย่างแน่นอน แต่การพัฒนาในลักษณะดังกล่าวนี้ จะเป็นเพียงหนทางเดียวที่จะทำให้การพัฒนา และการอนุรักษ์ ดำเนินไปด้วยกันพร้อมกันในเวลาเดียวกันได้

พื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พื้นที่ศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ ที่ได้มีการนำเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา มาศึกษาถึงชุมชนดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ศึกษาเช่นกัน ด้วยการนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นข้อพิจารณาคำนึงถึงประกอบในการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวนั้น ได้ผลการศึกษาโดยสรุปตามขั้นต่างๆ ของการศึกษา คือ

สรุปผลการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาพื้นที่ศึกษา

1. ผลการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมในระบบชุมชน จากการศึกษาขั้นความต้องการทรัพยากรของกิจกรรม

1.1 มีกิจกรรมหลักและเป็นกิจกรรมสำคัญที่ทำให้เกิดความเป็นชุมชน และเป็นแหล่งที่เอื้อทรัพยากรต่อการดำเนินกิจกรรมอื่น ทั้งทางด้านกายภาพ สาธารณูปโภคสาธารณูปการ ความรู้สึก เศรษฐกิจ และกฎระเบียบ อยู่ 2 กิจกรรม ด้วยกัน คือ กิจกรรมที่ 1. การอยู่อาศัยของครอบครัว และ กิจกรรมที่ 11. ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม โดยกิจกรรมอื่นเป็นเพียงส่วนประกอบย่อยที่สนับสนุน ซึ่งความสมบูรณ์ของกิจกรรมหลักดังกล่าว ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาจึงต้องควรระวังในการรบกวนซึ่งความปกติสุขของกิจกรรมหลักทั้งสองกิจกรรม เพื่อป้องกันความกระทบกระเทือนต่อระบบชุมชนจน

อาจถึงความล่มสลายของระบบในเวลาต่อไปได้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากทรัพยากรทางด้านความรู้สึก โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับความปกติสุขของชุมชนมากกว่าผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

1.2 การดำเนินกิจกรรมทั้งหมดในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาอยู่ภายใต้การควบคุมของทรัพยากรทางด้านความรู้สึกคือขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนในชุมชน ซึ่งจะมีความเข้มข้นอยู่มากโดยเฉพาะในกลุ่มของชาวไทยเชื้อสายมอญ และอยู่ภายใต้การควบคุมของทรัพยากรทางด้านกฎระเบียบ โดยอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ผ่านอำนาจหน้าที่ของกำนัน ประกอบกับการประชุมหาความตกลงร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาจึงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมลักษณะดังกล่าว เพื่อเป็นการสอดคล้องกับการควบคุมเดิมในระบบชุมชน ป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นและอาจนำมาซึ่งปัญหาความไม่สงบสุขในระบบชุมชนด้วย

1.3 การพัฒนากิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่เพิ่มขึ้นจะถูกจำกัดด้วยทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจ คือแหล่งเงินทุนที่มีอยู่อย่างจำกัด และทรัพยากรทางด้านความรู้สึกที่ให้ความสำคัญกับความปกติสุขของชุมชนมากกว่าผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ประกอบกับทรัพยากรทางด้านกฎระเบียบซึ่งควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพคือข้อกำหนดของผังเมืองรวมเมืองนนทบุรี อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 , แนวควบคุมความสูงของอาคาร อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2512 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535) , การควบคุมการทำลายและรบกวนซึ่งการเดินเรือในน่านน้ำ อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 โดยเฉพาะการถูกจำกัดลงด้วยทรัพยากรทางด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการด้านการสัญจรที่สำคัญที่สุด คือการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ที่ถูกจำกัดให้ทำได้ทางเดียวคือทางน้ำ ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาจึงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดังกล่าว เพื่อเป็นการสอดคล้องกับการควบคุมเดิมในระบบชุมชน ป้องกันการละเมิดกฎหมายด้วยการพัฒนาด้านกายภาพที่ขัดต่อระบบชุมชน และอาจนำมาซึ่งปัญหาในระบบชุมชนด้วย

1.4 นอกจากนั้นพบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจในเชิงเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ไม่มีที่ตั้งเฉพาะแต่อาศัยบางส่วนในทุกกิจกรรมของชุมชน มารวมตัวเป็นทรัพยากรสำหรับกิจกรรมดังกล่าว ไม่ต้องจัดสรรทรัพยากรให้แก่กิจกรรมดังกล่าวเพิ่มเติมจากความเป็นอยู่เดิมของชุมชน แต่กิจกรรมดังกล่าวก็สามารถทำให้เกิดการเพิ่มพูนทางเศรษฐกิจให้แก่ระบบกิจกรรมของชุมชนอันเนื่องมาจากการจับจ่ายใช้สอยของผู้มาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ โดยพบว่าผลผลิตในอาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรมนั้นมีโอกาสในการจำหน่ายเพิ่มขึ้นในรูปของสินค้าพื้นถิ่น หรือสินค้าที่ระลึกสำหรับผู้มาท่องเที่ยว อันจะเป็นการเพิ่มผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่อีกทางหนึ่งได้ ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาจึงควรพิจารณาความน่าสนใจของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าไว้ด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.5 และเมื่อพิจารณาถึงโอกาสในการพัฒนากิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นแก่ระบบชุมชนพื้นที่ศึกษา จึงน่าจะเป็นโอกาสในการเพิ่มจำนวนหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเพียงเล็กน้อยในประเภทกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจแก่พื้นที่อยู่แล้ว คือเกษตรกรรม หัตถกรรม และการค้า เพื่อศักยภาพที่เพิ่มมากขึ้นในการเอื้อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจที่มากขึ้นออกมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาที่มีการเพิ่มจำนวนหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเพียงเล็กน้อย สำหรับร้านค้าบริการอาหารเครื่องดื่มแก่ผู้มาท่องเที่ยวและผลผลิตในอาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรม เพื่อโอกาสในการจำหน่ายหรือการค้าเพิ่มขึ้นในรูปของสินค้าพื้นถิ่น หรือสินค้าที่ระลึกสำหรับผู้มาท่องเที่ยว นั่นเอง ดังนั้นการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาจึงควรพิจารณาความน่าสนใจของการพัฒนาดังกล่าวเข้าไว้ด้วย

1.6 โดยที่เมื่อการพัฒนากิจกรรมใดต่อไปในระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาเป็นการพัฒนาในข้อที่ 1.4 และข้อที่ 1.5 ซึ่งนอกจากจะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ควรระลึกถึง และการควบคุมเดิมในชุมชน ดังที่กล่าวมาในข้อ 1.1 ถึง 1.3 แล้ว ในการศึกษายังพบด้วยว่าสามารถนำกฎหมายที่สามารถนำมาใช้ออกกฎระเบียบควบคุมกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ในทางอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของพื้นที่ร่วมด้วยได้ คือการควบคุมการดำเนินกิจกรรมที่อาจก่อมลพิษหรือส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ไม่รุกล้ำเข้าสู่พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนและให้มีการกำหนดการจัดการที่ถูกสุขลักษณะ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 , ควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพของกิจกรรมอื่นๆ ไม่ให้รุกล้ำโบราณสถาน หรือไม่ให้บดบังความงดงามของโบราณสถาน และควบคุมการทำลายโบราณสถานด้วยความจงใจ โดยตรง หรือโดยอ้อม รู้เท่าไม่ถึงการณ์ คือด้วยการดำเนินการซ่อมแซมที่ผิดวิธี โดยอาศัยอำนาจตาม พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถาน-แห่งชาติ พ.ศ. 2504 และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการจัดผลประโยชน์ และควบคุมโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ. 2523

2. ผลการศึกษาเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ของกิจกรรม จากการศึกษาขั้นระบบความสัมพันธ์ของกิจกรรม

2.1 จุดด้อยของระบบอยู่ที่วงจรการไหลของเงินตราออกภายนอกระบบกิจกรรมของชุมชน ในกิจกรรมการซื้อที่ 2 สินค้าในชีวิตประจำวัน, 3 บริการและสินค้าทนทาน และ 13 การนันทนาการไม่ใช้พละกำลังเช่นหนังสือ วิดิทัศน์ ซึ่งอาจแก้ไขได้โดยการเพิ่มจำนวนหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบในกิจกรรมที่ 7 อาชีพการค้า กรณีร้านค้าในพื้นที่ ให้มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมทั้งสามเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มอุปทานของกิจกรรมการซื้อดังกล่าวในพื้นที่ให้มากขึ้น ประกอบกับการเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมที่ 1 ความเป็นอยู่ของครอบครัว และกิจกรรมที่ 7 กรณีร้านค้าในพื้นที่ให้แข็งแกร่งขึ้น ซึ่งก็คือการเพิ่มอุปสงค์ของกิจกรรมการซื้อทั้งสามในพื้นที่ให้มากขึ้นตามไป อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดวงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้นตามมานั่นเอง

2.2 จุดเด่นของระบบคือ มีโอกาสในการเพิ่มวงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน โดยการเพิ่มจำนวนในกิจกรรมที่ 16 คือกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มอุปสงค์การซื้อในกิจกรรมที่ 2 สินค้าในชีวิตประจำวัน และ 3 บริการและสินค้าทนทาน ผ่านกิจกรรมที่ 7 อาชีพการค้า กรณีร้านค้าในพื้นที่ อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดวงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้น ที่สำคัญคือมีโอกาสในการพัฒนาอุปสงค์การซื้อผลิตผลในพื้นที่จากกิจกรรมที่ 4 อาชีพเกษตรกรรม และ 5 อาชีพหัตถกรรม โดยผ่านทางกิจกรรมที่ 7 อาชีพการค้า กรณีร้านค้าในพื้นที่ อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดวงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย ทั้งนี้อาจต้องกระทำควบคู่ไปกับการพัฒนาอุปทานการซื้อดังกล่าว คือการเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมที่เป็นผู้ผลิตคือกิจกรรมที่ 4 และ 5 กับกิจกรรมที่ 7 ซึ่งเป็นกิจกรรมตัวแทนการขาย ให้แข็งแกร่งขึ้น พร้อมกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการสร้างอุปทานที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น และให้สัมพันธ์กับอุปสงค์ที่มีเพิ่มมากขึ้น อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดวงจรการไหลของเงินตราอยู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้นตามมา

3. ผลการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาของกิจกรรมในชุมชนเกาะเกร็ดพื้นที่ศึกษา จากการศึกษาขั้นความถี่ของกิจกรรม

3.1 แนวทางการเพิ่มวงจรการไหลของเงินตราเข้าสู่ภายในระบบกิจกรรมของชุมชน ด้วยการเพิ่มจำนวนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นแนวทางที่น่าสนใจ เพราะจากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ขณะที่กิจกรรมอื่นที่นำรายได้เข้าสู่ระบบกิจกรรมของชุมชน ลดความหนาแน่นลงเมื่อถึงวันหยุด แต่กิจกรรมดังกล่าวกลับมีจำนวนเพิ่มขึ้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ระบบชุมชนแม้ในช่วงวันหยุดนั่นเอง

3.2 แนวทางสำหรับการเพิ่มจำนวนในกิจกรรมดังกล่าว คือการเพิ่มช่วงเวลาของงานในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ให้ถี่มากขึ้น โดยอาจจัดงานทางประเพณีวัฒนธรรมในวันอื่นๆ เพิ่มขึ้น นอกจากวันสงกรานต์ และออกพรรษา ที่จัดอยู่เป็นประจำทุกปีแล้ว และอาจเพิ่มงานเทศกาลพิเศษขึ้นมาซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานอนุรักษ์สืบสานการรำมอญ ทะแยมอญ หรือปี่พาทย์มอญ หรืองานเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับผลิตผลของอาชีพในพื้นที่ เช่น งานวันผลไม้ หรือหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4. ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเกาะเกร็ดพื้นที่ศึกษา จากการศึกษาขั้นแผนที่ที่ตั้งกิจกรรมพื้นที่ศึกษา

4.1 บริเวณที่มีศักยภาพดังกล่าวในพื้นที่ศึกษานั้นมีอยู่ด้วยกันหลายแห่งสามารถเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องได้ โดยการเดินเท้าตามเส้นทางถนนสายหลักในชุมชน ซึ่งมีระยะทางโดยรวม เริ่มต้นจากส่วนที่ 1 สู่ส่วนที่ 2 , 3 , 4 , 5 , 6 และสิ้นสุดที่ส่วนที่ 7 ประมาณ 1,550 เมตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2 มีการกระจายตัวของที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกันในทุกส่วนของสถานที่ที่มีศักยภาพในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ทั้ง 7 ส่วน ในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากในวันดังกล่าวมีแรงดึงดูดที่ดีในการกระจายตัวของการท่องเที่ยวไปทั่วในพื้นที่ส่วนต่างๆ อยู่แล้วคือ

การจัดงานพิธีกรรมและงานรื่นเริงต่างๆ นั่นเอง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นที่วัด เช่นขบวนแห่ต่างๆ ในวันสงกรานต์ คือขบวนแห่ข้าวแช่ แห่หางหงส์ แห่นก แห่ปลา , การบูชาพระพุทธรูปและพระเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ และการตักบาตรดอกไม้ในวันออกพรรษา หรือพิธีกรรมและงานรื่นเริงที่จัดขึ้นในบริเวณชุมชน เช่นพิธีบูชานางสงกรานต์ การรำเจ้าถวายเจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน การแสดงรำมอญ ทะแยมอญ มโหรีมอญ การเล่นสะบ้า ในวันสงกรานต์ และการตักบตรทางน้ำในวันออกพรรษา ดังปรากฏรายละเอียดในเนื้อหาบทที่ 4 ข้อมูลพื้นที่ศึกษาที่ผ่านมานั้น ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดและช่วยในการกระจายตัวที่ดีของการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ที่จัดงานพิธีต่างๆ เหล่านั้นซึ่งก็มีการจัดกันอย่างกระจายทั่วทุกสถานที่ในพื้นที่ศึกษาอยู่แล้วนั่นเอง

4.3 มีการกระจายตัวของที่ตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไม่เท่าเทียมกัน ในสถานที่ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นที่ศึกษา ในวันทำงาน และวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยในวันทำงานจะมีที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวกระจุกตัวอยู่ใน 2 ส่วน เท่านั้น จาก 7 ส่วน คืออยู่ในส่วนที่ 4 บริเวณโบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส และส่วนที่ 5 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 7 สำหรับในวันหยุดสุดสัปดาห์ มีที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวกระจายตัวอยู่ใน 4 ส่วน จาก 7 ส่วน คืออยู่ในส่วนที่ 2 คือบริเวณหมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 และศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา , ส่วนที่ 3 คือบริเวณหมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 , ส่วนที่ 4 คือบริเวณโบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส และส่วนที่ 5 คือบริเวณหมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 7

ทั้งนี้เนื่องจากการขาดจุดประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่ตั้งอยู่บนพื้นที่เกาะเกร็ด เพื่อสร้างแรงดึงดูดในการกระจายการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ เหล่านั้น จึงทำให้ผู้มาท่องเที่ยวเดินเที่ยวแต่ในสถานที่ที่ใกล้จุดเดินทางเข้าถึงมากที่สุด คือบริเวณส่วนที่ 4 วัดปรมัยยิกาวาส และส่วนที่ 5 หมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 7 เนื่องจากผู้มาท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมใช้บริการเรือข้ามฟากบริเวณท่าเรือวัดสนามเหนือ - วัดปรมัยยิกาวาส เป็นเส้นทางเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ด ทำให้สถานที่ที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในส่วนที่ต่อเนื่องตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาไกลออกไปคือบริเวณ ส่วนที่ 6 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 6 และโบราณสถานวัดไผ่ล้อม และบริเวณส่วนที่ 7 โบราณสถานวัดเสาธงทอง และสถานที่ท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องจากส่วนที่ 4 โบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส มาตามริมแม่น้ำลัดเกร็ดคือใน ส่วนที่ 3 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1 , ส่วนที่ 2 หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1 และศูนย์แสดงงานหัตกรรมเครื่องปั้นดินเผา และส่วนที่ 1 โบราณสถานวัดป่าเลไลย์ และโบราณสถานวัดฉิมพลีสุทธาวาส นั้น จะถูกละเลยไม่ได้เดินทางไปเยี่ยมชม

แก้ไขทำได้โดยส่งเสริมการกระจายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เท่าเทียมกันมากขึ้นในพื้นที่ศึกษา ด้วยการแก้ไขการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ท่องเที่ยว 3 ระดับ คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระดับต้น การเพิ่มจุดแจกจ่ายแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นสถานที่บนพื้นที่เกาะเกร็ดขึ้น เช่นที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบริเวณหน้าวัดปรมัยยิกาวาส ดังปรากฏในแผนที่ที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวส่วนที่ 3 เป็นต้น

ระดับกลาง การจัดสร้างศูนย์การท่องเที่ยวที่รวบรวม และนำเสนอความน่าสนใจของสถานที่ต่างๆ บนพื้นที่เกาะเกร็ดได้มากกว่าในด้านของการแจกจ่ายแผ่นพับประชาสัมพันธ์ คือมีการจัดกระดานประชาสัมพันธ์ถึงสถานที่ต่างๆ ในพื้นที่เกาะเกร็ดโดยมีแผนที่เส้นทางประกอบข้อมูลด้วย

ระดับสูง การจัดสร้างศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีการให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพของพื้นที่เกาะเกร็ด ทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบัน ซึ่งมีการจัดส่วนนิทรรศการของสถานที่ต่างๆ ร่วมด้วย

โดยที่สถานที่ที่จัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวในระดับกลาง และระดับสูงในเส้นทางท่องเที่ยวปัจจุบันที่มีการเข้าถึงพื้นที่ศึกษานิยมใช้บริการเรือข้ามฟากบริเวณท่าเรือวัดสนามเหนือ - วัดปรมัยยิกาวาส ควรจะจัดตั้งที่บริเวณใกล้กับจุดการคมนาคมขนส่งดังกล่าวคือบริเวณใกล้วัดปรมัยยิกาวาส

หากเป็นไปได้ควรมีการแก้ไขการกระจายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เท่าเทียมกันมากขึ้นในพื้นที่ศึกษา ด้วยเส้นทางการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องเป็นเส้นทางเดียวกันมากขึ้น คือการเปลี่ยนพฤติกรรมการเดินทางเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ดของผู้มาท่องเที่ยว จากเดิมที่นิยมใช้บริการเรือข้ามฟากที่ท่าวัดสนามเหนือ - วัดปรมัยยิกาวาส อย่างในปัจจุบันให้หันมาใช้บริการเรือข้ามฟากที่บริเวณท่าวัดกลางเกร็ด - ท่าป่าฝ้าย ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะเกร็ดมีการเริ่มต้นจากส่วนที่ 1 โบราณสถานวัดป่าเลไลย์ และโบราณสถานวัดฉิมพลีสุทธาวาส และสิ้นสุดที่ส่วนที่ 7 โบราณสถานวัดเสาธงทอง ซึ่งมีนัยสำคัญต่อคุณภาพในการท่องเที่ยวด้วยคือสถานที่ที่จัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวในระดับกลางและระดับสูงที่กล่าวถึงนั้น เมื่อพิจารณาถึงการก่อสร้างอาคารใหม่สำหรับกิจการดังกล่าว จะพบว่าพื้นที่บริเวณใกล้วัดฉิมพลีสุทธาวาส จะมีที่ว่างสำหรับพัฒนาเป็นสถานที่ดังกล่าวได้มากกว่าในพื้นที่บริเวณวัดปรมัยยิกาวาสซึ่งมีอาคารโบราณสถานตั้งเรียงกันอยู่อย่างถาวรอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อควรจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวดังกล่าวยังพื้นที่บริเวณใกล้วัดฉิมพลีแล้วจึงควรให้การเดินทางเข้าสู่พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวนั้นได้เริ่มต้นที่บริเวณดังกล่าวนี้เพื่อประโยชน์สืบเนื่องสัมพันธ์กันของกระบวนการให้ข้อมูลข่าวสารในการท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพดังที่ตั้งเป้าหมายไว้ด้วยนั่นเอง

4.4 ขาดสถานที่จำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร ทั้งที่ผลผลิตดังกล่าวเป็นผลิตภัณฑ์ ที่สามารถก่อให้เกิดผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นให้แก่ระบบชุมชนพื้นที่ศึกษาได้ ตามผลการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาขั้นแรก เรื่องความต้องการทรัพยากรของกิจกรรม โดยจะเห็นได้ว่าการศึกษาในขั้นต่อมาคือแผนที่ที่ตั้งกิจกรรม ซึ่งมีการศึกษาเกี่ยวกับที่ตั้งกิจกรรมที่มีศักยภาพในการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวนั้น จะปรากฏเฉพาะสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา แต่จะไม่มีความต่อเนื่องของที่ตั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรกรรม ปรากฏอยู่เลย ดังนั้นจะเห็นโอกาสในการพัฒนาในส่วนนี้เพิ่มขึ้นโดยการจัดให้มีสถานที่สำหรับจำหน่ายผลิตผลดังกล่าวขึ้น เพื่อเพิ่มโอกาสในการเพิ่มผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากผลิตผลดังกล่าว ในแง่ของการเป็นสินค้าพื้นถิ่น หรือสินค้าที่ระลึกสำหรับผู้มาท่องเที่ยวได้เช่นเดียวกับเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นผลิตผลในงานหัตถกรรมด้วย โดยในการศึกษา

ได้พิจารณาพื้นที่ตรงบริเวณใกล้ท่าน้ำป่าฝ้ายและโบราณสถานวัดฉิมพลี เนื่องจากมีสถานที่กว้างขวางสามารถจัดเทศกาลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ และสามารถเป็นจุดที่เชื่อมต่อเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องไปยังแหล่งผลผลิตจากหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาได้ เป็นเหตุผลประการที่หนึ่ง และใกล้แหล่งผลิตสินค้าดังกล่าวซึ่งจะขนส่งมาถึงได้โดยสะดวก เป็นเหตุผลประการที่สอง

เมื่อได้ผลการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พื้นที่ศึกษา สรุปได้ตามขั้นต่างๆ ของการศึกษา ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อนำมาใช้เป็นข้อพิจารณาคำนึงถึงแล้ว ได้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ดังนี้

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

โดยทั่วไปความหมายในส่วนมากของการวางแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่ได้ทบทวนไว้ในบทที่ 2 แนวความคิดที่เกี่ยวข้อง ก็คือการพัฒนาอุปสงค์ ของการท่องเที่ยว หมายถึงการพัฒนาการชักจูงสร้างความดึงดูด แรงจูงใจ ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ยังพื้นที่นั้นเพิ่มจำนวนมากขึ้น อาจเป็นในรูปของการสร้างจินตภาพการท่องเที่ยว (TOURIST IMAGE) ที่ดีของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายด้าน ทั้งกายภาพ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สถาปัตยกรรม และพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ให้ขยายออกไปในวงกว้างมากขึ้น ในกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาอุปทานของการท่องเที่ยว หมายถึงการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถรองรับ และให้บริการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ โดยพัฒนาปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึง และการต้อนรับ นั่นเอง

หากแต่ในกรณีของเกาะเกร็ดพื้นที่ศึกษานั้น จากการศึกษาที่ผ่านมาในบทที่ 4 ข้อมูลของพื้นที่ศึกษาทั้งในส่วนของสภาพทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ในพื้นที่ศึกษาประกอบกับการศึกษาสภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ และผลการศึกษาจากเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา ในขั้นความถี่ของกิจกรรม และแผนที่ที่ตั้งกิจกรรม ทำให้ทราบว่าสภาพต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นจินตภาพซึ่งสร้างแรงจูงใจที่ดีหรืออุปสงค์ในการท่องเที่ยวให้เข้ามาสู่พื้นที่ศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับสภาพจริงในด้านต่างๆ ของพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจที่ดีหรืออุปทานในการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาอยู่แล้ว โดยเฉพาะประเพณีวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ศึกษา ทั้งที่เกี่ยวกับศาสนาความเชื่อ เช่นขบวนแห่ต่างๆ แห่ข้าวแช่ แห่หางหงส์ แห่นก แห่ปลา การบูชานางสงกรานต์ การรำเจ้าถวายเจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน การบูชาพระพุทธรูปและเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ในวันสงกรานต์ การตักบาตรทางน้ำ การตักบาตรดอกไม้ ในวันออกพรรษา หรือที่เกี่ยวกับงานรื่นเริง เช่น การแสดงรำมอญ ทะแยมอญ มโหรีมอญ การเล่นสะบ้า ตลอดจนวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังเช่นอาชีพของประชาชนในพื้นที่ คือเกษตรกรรม หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา และการบูชาบุคคลที่เคารพนั้นนับได้ว่าเป็นเสน่ห์ที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นแรงดึงดูดการท่องเที่ยวที่มีพลังเข้มข้นและมีคุณภาพดีที่สุด เนื่องจากไม่ใช่เพียงสามารถสร้างแรงจูงใจในการท่องเที่ยวได้เท่านั้น ยังสามารถสร้างการกระจายการท่องเที่ยว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อย่างเท่าเทียมกันในพื้นที่ให้เกิดขึ้นได้อีกด้วยนั่นเอง ดังนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาในส่วนของการพัฒนา อุปสงค์และอุปทานของการท่องเที่ยว ในการศึกษาครั้งนี้จึงไม่มีข้อเสนอแนะปรากฏอยู่เพียงแต่จะขอนำเสนอข้อคิดที่ได้จากการทบทวนแนวความคิดที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 ที่เกี่ยวกับการพัฒนาส่วนนี้ ซึ่งเป็นทัศนะของ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นักวิชาการ ซึ่งได้กล่าวไว้น่าสนใจ คือ "การท่องเที่ยวมีส่วนทำลายวัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม เป็นเพราะความไม่เข้าใจของประชาชน เจ้าของวัฒนธรรมมากกว่า ดังจะเห็นว่ามักมีการแสดงที่ผิดๆ ไปจากดั้งเดิม เพื่อเอาใจนักท่องเที่ยว ซึ่งทางแก้ปัญหาก็คือปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเจ้าของวัฒนธรรมรู้ว่าเมื่อเขารักษาวัฒนธรรมและธรรมชาติให้ดีแล้ว เงินจากนักท่องเที่ยวจะเข้ามาเอง เพราะนักท่องเที่ยวจะชอบและสนใจวัฒนธรรมดั้งเดิม มากกว่าวัฒนธรรมที่ปรุงแต่ง"

โดยที่จากผลการศึกษาตามเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา ในขั้นความถี่ของกิจกรรมได้ทำให้เราเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา อันเนื่องมาจากประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษาเป็นแรงดึงดูดที่สำคัญ ในวันหยุดทางประเพณีวัฒนธรรม ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ที่สอดคล้องกับผลการศึกษาดังกล่าว 2 ประการ คือส่งเสริมการพัฒนาด้านปริมาณการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ด้วยการเพิ่มการจัดงานทางประเพณีวัฒนธรรม นอกเหนือจากวันสงกรานต์ และวันออกพรรษาที่จัดเป็นประจำทุกปี เป็นประการที่ 1 และ ส่งเสริมการพัฒนาด้านปริมาณการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ด้วยการเพิ่มการจัดงานเทศกาลพิเศษ ขึ้นเป็นช่วงๆ ซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานอนุรักษ์สืบสานการรำมอญ ทะแยมอญ หรือปี่พาทย์มอญ หรืองานเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับผลิตผลของอาชีพในพื้นที่ เช่น งานวันผลไม้ หรือหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด เป็นต้น

สำหรับการกระจายตัวของการท่องเที่ยวอย่างไม่เท่าเทียมกัน ตามผลการศึกษาที่ได้จากเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยาในขั้นแผนที่ที่ตั้งกิจกรรม และมีทางแก้ไขได้ 3 ระดับ คือการเพิ่มจุดแจกจ่ายแผ่นพับประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ศึกษา เป็นระดับต้น การจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวที่มีกระดาน-ประชาสัมพันธ์พร้อมเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา เป็นระดับกลาง และการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมพื้นถิ่นที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนพื้นที่ศึกษาในสื่อต่างๆ ประกอบกับส่วนจัดนิทรรศการเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ ในพื้นที่ร่วมด้วย เป็นระดับสูง ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วในการศึกษาครั้งนี้ได้ขอเสนอแนะให้แก้ไขโดยระดับหลังสุดคือการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมพื้นถิ่นขึ้นในพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากเป็นวิธีที่ส่งผลได้ในระยะยาว และจะมีประโยชน์มิใช่แต่เพียงการส่งเสริมการกระจายอย่างเท่าเทียมกันของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ตามที่คาดหวังแล้ว ยังสามารถส่งผลต่อเนื่องไปสู่การอนุรักษ์คุณค่าของพื้นที่ศึกษาในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์อันน่าชื่นชมเช่นนี้ต่อไปได้ในระยะยาว จากการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องของผู้มาท่องเที่ยว ต่อชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยวพื้นที่ศึกษา และการสร้างจิตสำนึกในการระวังรักษาคุณค่าในชุมชนพื้นที่ศึกษาสมาชิกในชุมชนเอง เพื่อการคงสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจถึงคุณค่าเหล่านั้น ทั้งประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันในศูนย์วัฒนธรรมที่จัดตั้งขึ้นดังกล่าว ก่อเกิดเป็นวัฏจักรของการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป นั่นเอง

กรณีของบริเวณที่จะใช้ในการจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ขอเสนอแนะให้เลือกจุดที่ตั้งบริเวณใกล้วัดฉิมพลีสุทธาวาส เนื่องจากมีที่ว่างสำหรับพัฒนาเป็นสถานที่ดังกล่าวได้ และขอเสนอแนะให้มีการเปลี่ยนเส้นทางหลักในการเข้าถึงพื้นที่ของผู้มาท่องเที่ยวให้เป็นจุดท่าเรือข้ามฟากวัดกลางเกร็ด - ท่าป่าฝ้าย นั่นคือได้เข้าถึงศูนย์การท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นจุดแรกด้วย เพื่อประโยชน์สืบเนื่องสัมพันธ์กันของกระบวนการให้ข้อมูลข่าวสารในการท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพดังที่ตั้งเป้าหมายไว้ และเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการกระจายตัวอย่างเท่าเทียมกันของการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ด้วยเส้นทางการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องเป็นเส้นทางเดียวกัน คือเริ่มต้นที่บริเวนวัดป่าเลไลย์และวัดฉิมพลีสุทธาวาส ผ่านหมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 1 ศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา-บ้านผู้ใหญ่ยุพิน วัดปรมัยยิกาวาส หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 7 ศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา-บ้านอาจารย์พิศาล หมู่บ้านช่างปั้นหมู่ที่ 6 บริเวณวัดไผ่ล้อม สิ้นสุดที่บริเวณวัดเสาธงทอง ร่วมเป็นแนวทางการพัฒนาที่เสนอแนะด้วย เพื่อประโยชน์ในการจัดการสำหรับรองรับการท่องเที่ยว เช่นการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนพื้นที่ศึกษาและคุณค่าของสถานที่ต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาแก่ผู้มาท่องเที่ยวจากศูนย์วัฒนธรรมที่จัดตั้งขึ้น อย่างมีความสอดคล้องกันอย่างต่อเนื่องเป็นระบบตามไปด้วย แม้จะตระหนักอยู่ว่าเป็นแนวทางที่ปฏิบัติได้ยากและต้องอาศัยระยะเวลายาวนานในการบรรลุถึงซึ่งความสำเร็จก็ตาม หากแต่เมื่อสามารถปฏิบัติได้แล้วเชื่อว่าจะยังประโยชน์ให้แก่ระบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาในลักษณะของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้อย่างแน่นอน ทั้งนี้มีวิธีการที่เสนอแนะในที่นี้คือการจัดทำป้ายบอกทางเข้าสู่เกาะเกร็ดไปติดตั้งไว้บริเวณห้าแยกปากเกร็ด ตรงปากทางแยกเข้าโรงเรียนวัฒนะพฤกษา ซึ่งเป็นทางที่นำไปสู่วัดกลางเกร็ดและท่าเรือข้ามฟากเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ด ที่ท่าเรือวัดกลางเกร็ด - ป่าฝ้าย อันเป็นจุดคมนาคมที่จะพัฒนาได้โดยเส้นทางตรง ดังรูปที่ 6.1

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในกรณีสุดท้ายที่จะนำเสนอในการศึกษาครั้งนี้ คือกรณีการพัฒนาที่เกี่ยวกับการเพิ่มศักยภาพในการดึงดูดผลเชิงเศรษฐกิจ หรือการจับจ่ายใช้สอยออกมาจากกิจกรรมท่องเที่ยวของกิจกรรมในประเภทที่ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจในพื้นที่อยู่แล้ว คือ เกษตรกรรม หัตถกรรม และการค้า ได้แก่การส่งเสริมการเพิ่มปริมาณหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบเพียงเล็กน้อย ประกอบกับการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ของกิจกรรมเหล่านั้น ในแง่ของการเป็นสินค้าอำนวยความสะดวก สินค้าพื้นถิ่น และสินค้าที่ระลึกสำหรับผู้มาท่องเที่ยว โดยในกรณีของสินค้าเกษตรนั้นขอเสนอแนะให้มีการจัดตั้งสถานที่สำหรับจำหน่ายผลผลิตดังกล่าวขึ้นที่บริเวณใกล้วัดฉิมพลีสุทธาวาส หรือใกล้ศูนย์วัฒนธรรมที่จัดตั้งขึ้น ด้วยเหตุผลความเหมาะสมทางด้านขนาดพื้นที่ที่สามารถจัดกิจกรรมเช่นเทศกาลร่วมด้วยได้ และความสะดวกในการขนส่งผลผลิตที่ใกล้แหล่งผลิต เพื่อประโยชน์ในการกระจายโอกาสการจำหน่ายผลผลิตดังกล่าว ให้มีความเท่าเทียมกับสินค้าหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาได้มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลถึงการพัฒนาที่เป็นธรรมหรือก็คือการพัฒนาที่ยั่งยืนตามมาด้วย

การพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวทางที่เสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้นั้น จะทำให้สารูป (IMAGE) ของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา เป็นการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม ชุมชนชาวน้ำ ชุมชนมอญ ดังรูปที่ 6.2 และมีลักษณะของเส้นทางการท่องเที่ยว ดังรูปที่ 6.3

โดยที่แนวทางการพัฒนาต่างๆ ที่ได้เสนอมาทั้งหมดแล้วนั้น เมื่อไปสู่การวางแผนที่ละเอียดเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงนั้นจะต้องคำนึงถึงการต้องไม่ละเมิดซึ่งข้อจำกัด และการควบคุมกิจกรรมที่ศึกษาได้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นสำคัญ เพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายระบบชุมชน จนเกิดความสูญเสียเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนถึงการล่มสลายของชุมชนพื้นที่ศึกษาและปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการละเมิดดังกล่าวนั้นได้ คือ

ข้อเสนอแนะข้อกำหนดในแนวทางการพัฒนา

1. การดำเนินหรือการพัฒนากิจกรรมใดๆ ในพื้นที่เกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษาจะต้องอยู่ภายใต้การไม่รบกวน ซึ่งความปกติสุขของกิจกรรมหลักสองกิจกรรมสำคัญที่ทำให้เกิดความเป็นชุมชน และเป็นแหล่งที่เอื้อทรัพยากรต่อการดำเนินกิจกรรมอื่น ทั้งทางด้านกายภาพ สาธารณูปโภคสาธารณูปการ ความรู้สึก เศรษฐกิจ และกฎระเบียบ คือกิจกรรมการอยู่อาศัยของครอบครัว และ กิจกรรมศาสนาประเพณีวัฒนธรรม เพื่อป้องกันความกระทบกระเทือนต่อระบบชุมชนจนอาจถึงความล่มสลายของระบบในเวลาต่อไปได้

2. การดำเนินกิจกรรมใดๆ ในพื้นที่เกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษาจะต้องยู่ภายใต้การควบคุมของทรัพยากรทางด้านความรู้สึกคือขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนในชุมชน ซึ่งจะมีความเข้มข้นอยู่มากโดยเฉพาะในกลุ่มของชาวไทยเชื้อสายมอญและภายใต้การควบคุมของทรัพยากรทางด้านกฎระเบียบ โดยพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ผ่านอำนาจหน้าที่ของกำนัน ประกอบกับวัฒนธรรมไทยระบบอาวุโวในเครือญาติและสังคม และการประชุมหาความตกลงร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เพื่อเป็นการสอดคล้องกับการควบคุมเดิมในระบบชุมชน ป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นและอาจนำมาซึ่งปัญหาความไม่สงบสุขในระบบชุมชนด้วย

3. การพัฒนากิจกรรมใดๆ ในพื้นที่เกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษาจะต้องยู่ภายใต้การควบคุมของทรัพยากรทางด้านความรู้สึก ดังที่กล่าวแล้วในข้อ 2 ที่ผ่านมา ประกอบกับต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของทรัพยากรทางด้านกฎระเบียบ คือกฎหมายต่างๆ ที่ควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ ข้อกำหนดของผังเมืองรวมเมืองนนทบุรี อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 , แนวควบคุมความสูงของอาคาร อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2512 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535) , การควบคุมการทำลายและรบกวนซึ่งการเดินเรือในน่านน้ำ อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 เพื่อเป็นการสอดคล้องกับการควบคุมเดิมในระบบชุมชน ป้องกันการละเมิดกฎหมายด้วยการพัฒนาด้านกายภาพที่ขัดต่อระบบชุมชน และอาจนำมาซึ่งปัญหาในระบบชุมชนด้วย

4. โดยในการศึกษาครั้งนี้เสนอแนะให้นำกฎหมายมาใช้ออกกฎระเบียบควบคุมกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ในทางอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของพื้นที่ร่วมด้วย คือการควบคุมการดำเนินกิจกรรมที่อาจก่อมลพิษหรือส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ไม่รุกล้ำเข้าสู่พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน และให้มีการกำหนดการจัดการที่ถูกสุขลักษณะ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 , ควบคุมการพัฒนาทางด้านกายภาพของกิจกรรมอื่นๆ ไม่ให้รุกล้ำโบราณสถาน หรือไม่ให้บดบังความงดงามของโบราณสถาน และควบคุมการทำลายโบราณสถานด้วยความจงใจโดยตรง หรือโดยอ้อมรู้เท่าไม่ถึงการณ์ คือด้วยการดำเนินการซ่อมแซมที่ผิดวิธี โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการจัดผลประโยชน์ และควบคุมโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ. 2523 ที่สำคัญคือเพื่อประโยชน์ในการควบคุมการรบกวนหรือการกำจัดการทำลายโบราณสถานอย่างได้ผลมากขึ้น เนื่องจากมีกฎหมายรองรับเป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงเสนอแนะให้นำพื้นที่เข้าประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของกรมศิลปากรได้อีกทางหนึ่ง

จากแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว และข้อกำหนดในแนวทางการพัฒนาที่ได้นำเสนอมา จะเห็นได้ว่าลักษณะการท่องเที่ยวในชุมชนเกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษานั้น ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเอื้อต่อการศึกษาและอนุรักษ์สภาพชุมชนทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมกว่าการท่องเที่ยวโดยทั่วไปอยู่มาก เนื่องจากต้องอยู่ภายใต้หลักการสำคัญและข้อกำหนดกฎหมายอีกมากมายหลายฉบับ เมื่อพิจารณาประเด็นดังกล่าวประกอบกับแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ทบทวนแล้วในบทที่ 2 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้ จึงขอเสนอแนะลักษณะของการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวพื้นที่ศึกษาว่าควรจะเป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่เรียกว่า "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์" หรือ ECOTOURISM ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเอื้อในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบทางลบน้อยที่สุด คำนึงถึงผลประโยชน์ในระยะยาว คาดหวังผลเชิงเศรษฐกิจควบคู่ไปกับผลเชิงอนุรักษ์ ซึ่งต้องมีองค์ประกอบที่เป็นหลักการสำคัญของการท่องเที่ยว ที่จะนำไปพิจารณาตัดสินว่าการท่องเที่ยวใดเข้าข่ายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือไม่ อยู่ 4 ประการ ด้วยกันคือ

ข้อเสนอแนะลักษณะของการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวพื้นที่ศึกษา

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ECOTOURISM) มี 4 ประการ คือ

ประการที่ 1 ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดต้องมีจิตสำนึก หรือความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศน์ (ECOLOGICALLY SENSITIVE) หมายถึงทั้งทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบได้แก่ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพื้นที่ นักท่องเที่ยว และผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในส่วนต่างๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประการที่ 2 ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการจัดการและการบริหารกิจการที่ก่อให้เกิดผลกระทบน้อยหรือต่ำ (LOW IMPACT) หมายถึงวิธีการบริหารและจัดการการท่องเที่ยว ให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด คือในการสร้างหรือจัดการใดๆ ควรยอมรับในข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่ หากมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปเพื่อให้ทัศนียภาพของท้องถิ่นดีขึ้น ทั้งนี้หมายรวมถึงไม่ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดใหญ่ ถาวร หรือมีปริมาณค่อนข้างมาก แต่จะเน้นคุณภาพของสิ่งอำนวย-ความสะดวกขนาดเล็ก มีความสะดวกสบายพอสมควร สอดคล้องผสมกลมกลืนไปกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และมีการจำกัดและควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับเหมาะสมและไม่เกินขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น และระบบนิเวศน์ของแหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้

ทั้งนี้ต้องมีการศึกษาในเรื่อง ขีดจำกัดของทรัพยากร RESOURCES LIMITATION และการศึกษาด้านขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนา เพื่อที่จะให้ทราบถึงระดับความเหมาะสมที่จะรองรับนักท่องเที่ยว ต้องมีการสร้างข้อจำกัดทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ที่ล่อแหลมต่อการถูกกระทบขึ้นด้วย โดยต้องมีการระลึกเสมอว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความดั้งเดิมหรือความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ บริเวณที่อยู่อาศัยเดิมควรได้รับการคุ้มครองอย่างดี ดังนั้นธุรกิจการท่องเที่ยวจึงต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งต้องมีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ที่สอดคล้องกับชุมชน รวมถึงระบบบริหาร และผู้นำท้องถิ่น ด้วย และเนื่องจากต้องมีการออกแบบสิ่งก่อสร้างและกิจการ ที่ให้ผลกระทบต่ำแก่ระบบนิเวศน์ ซึ่งเป็นเรื่องทางเทคนิควิชาการ จึงต้องมีการลงทุนจัดโปรแกรมการอบรมผู้ประกอบการเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ร่วมด้วย

ประการที่ 3 ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการจัดให้บริการข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวต่อผู้มาท่องเที่ยว (EDUCATIONAL) หมายถึงต้องมีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว หรือผู้เข้าไปใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางด้านสภาพธรรมชาติ และวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น อาจอยู่ในรูปของกระดานข้อมูล ภาพยนต์ เทปบันทึกเสียง หรือเอกสารเผยแพร่ ในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นถิ่น คู่มือในการท่องเที่ยว หรือจากมัคคุเทศก์ผู้นำทางท่องเที่ยวที่มีคุณภาพที่มีความรู้ในระบบ-นิเวศน์และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงต้องมีการลงทุนในการจัด การฝึกอบรมการจัดสัมมนาให้กับมัคคุเทศก์ เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมด้วย

ประการที่ 4 ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการกระจายรายได้สู่คนท้องถิ่น แลผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะต้องมีส่วนช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ (LOCAL BENEFIT) หมายถึงการเปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการให้บริการท่องเที่ยว ตั้งแต่ระบบที่พัก อาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จนกระทั่งการเป็นมัคคุเทศก์ในท้องถิ่น ผู้นำทาง หรือผู้ให้บริการระหว่างที่นักท่องเที่ยว อยู่ในพื้นที่นั้น และหมายรวมถึงในการวางแผน ตัดสินใจ และดำเนินงานตลอดจนการควบคุม

ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด มิใช่เป็นเพียงเป้าหมายของการท่องเที่ยว และให้บุคคลภายนอกมาคิดและตัดสินใจแทนให้เพียงฝ่ายเดียว นอกจากนั้นคนท้องถิ่นจะต้องได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการท่องเที่ยวด้วย และสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญคือ คนท้องถิ่นจะต้องยังคงเป็นเจ้าของที่ดิน หรือกิจการของตนเองอยู่ด้วย

เมื่อพิจารณาหลักการของการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว จะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ในระยะเวลาที่ยาวนาน ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวในลักษณะนี้จะทำให้ได้กลุ่มผู้มาท่องเที่ยวในจำนวนที่น้อย แต่ก็จะถูกชดเชยด้วยการเป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นการดีกว่าการเอาคุณค่าของพื้นที่ไปเร่ขายอย่างไร้จุดหมายในตลาดการท่องเที่ยวเพื่อแลกกับผลเชิงเศรษฐกิจมากจนเกินไปและเสี่ยงกับผลเสียต่อคุณค่าของพื้นที่ที่อาจเกิดขึ้นจากสภาพการณ์นั้นดังที่เคยเกิดขึ้นแล้วในแหล่งท่องเที่ยวอื่นก่อนหน้านี้ได้

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงข้อกำหนดในแนวทางการพัฒนา ตลอดจนลักษณะของการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวพื้นที่ศึกษา ที่ได้เสนอแนะไว้ในการศึกษาครั้งนี้ล้วนเป็นหลักการที่ควรคำนึงถึง และนำไปพิจารณาประกอบสำหรับการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาโดยละเอียด ในทางกว้างคือนโยบายแห่งชาติ และในทางแคบคือแผนปฏิบัติของแต่ละองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่อไป

ที่สำคัญต้องไม่ลืมว่าต้องมีการให้คนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในทุกระดับของการพัฒนาด้วย หากแต่เนื่องจากการพัฒนาดังกล่าว ไม่เพียงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของประชาชนบนพื้นที่ที่อยู่อาศัยในสถานที่ที่มีศักยภาพเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับภาพพจน์โดยรวมของพื้นที่ทั้งหมดซึ่งเกี่ยวข้องกับประชาชนที่อยู่อาศัยในส่วนอื่นของพื้นที่เกาะเกร็ดอีกด้วย ดังนั้นการตัดสินใจที่จะดำเนินการพัฒนาในแบบใดนั้น จึงควรเป็นหน้าที่การตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกในชุมชนด้วย

ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคม ซึ่งตามความหมายที่ ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่ได้ทบทวนเนื้อหาแล้วในบทที่ 2 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องนั้น หมายถึงความยุติธรรมในสองลักษณะคือ ความยุติธรรมภายในกลุ่มชนรุ่นเดียวกัน (INTRAGENERATIONAL EQUITY) เป็นประการที่หนึ่ง และ ความยุติธรรมระหว่างชน 2 รุ่น คือรุ่นปัจจุบันกับอนาคต (INTERGENERATIONAL EQUITY) เป็นประการที่ 2 อันเป็นหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ในหนังสือเล่มเดียวกันได้อ้างถึงความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนจาก WORLD COMMISSION ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT หรือ WCED ซึ่งได้ให้คำนิยามของ การพัฒนาแบบยั่งยืน ไว้ว่า "การพัฒนาแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายโอกาสของชนรุ่นอนาคตในการสนองความต้องการของตนเอง" โดยที่ความยั่งยืนนั้นจะปรากฏอยู่ในสามแนวด้วยกันคือ ความยั่งยืนแนวสังคม ความยั่งยืนแนวนิเวศน์ และความยั่งยืนแนวเศรษฐกิจ สืบไปนั่นเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โดยที่สำหรับการศึกษาซึ่งไม่ได้ทำการศึกษาไว้ในการศึกษาครั้งนี้ หากแต่เป็นการศึกษาที่จำเป็น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การศึกษาที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเป็นการศึกษาที่ควรทำการศึกษาต่อให้ลึกลงไปในรายละเอียดต่อไป คือการศึกษาในเรื่องที่มีลักษณะดังนี้

ข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษาครั้งต่อไปในพื้นที่ศึกษา

การศึกษาที่มีการศึกษาเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับการพัฒนา รวมถึงข้อจำกัดของทรัพยากร (RESOURCES LIMITATION) ในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนระบุถึงขีดความสามารถของสิ่งแวดล้อมและชุมชนในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยไม่กระทบกระเทือนระบบนิเวศน์ของชุมชน (ENVIRONMENT BEARING CAPACITY)

จากการศึกษาพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พื้นที่ศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษามากที่สุดคือการได้เรียนรู้ถึงวิธีการในการศึกษาชุมชน ผ่านเทคนิคการวิเคราะห์ระบบตารางกิจกรรมเชิงนิเวศน์วิทยา ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่มีการเชื่อมต่อข้อมูลดังกล่าวกับการวางแผนทางด้านกายภาพ และสามารถนำมาใช้สำหรับบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกับระบบชุมชนเดิมในพื้นที่ศึกษาได้เป็นอย่างดี สำหรับกรณีของการตัดสินใจในการพัฒนาอย่างไรต่อไปนั้น คงต้องเป็นหน้าที่ของท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องในการตกลงร่วมกันต่อไป

พื้นที่เกาะเกร็ด พื้นที่ศึกษานั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่เน้นหนักไปในการเป็นชุมชนพักอาศัยเป็นถิ่นเกิด ถิ่นอยู่ และที่ฝังวิญญาณของชาวเกาะเกร็ดมาหลายชั่วอายุคน แม้ในปัจจุบันที่ศักยภาพของพื้นที่จะมิได้ก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจอย่างมากมายจากกิจการต่างๆ ในพื้นที่ ตามมาจนราคาที่ดินมีค่ากว่าทองอย่างเช่นย่านธุรกิจใหญ่เช่นสีลม หรือราชดำริ แต่ความทรงคุณค่าของพื้นที่นั้นมิใช่เพียงแต่การมีความสามารถในการก่อให้เกิดผลเชิงเศรษฐกิจได้เท่านั้น หากยังหมายรวมถึงการเปี่ยมไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ทางสภาพธรรมชาติ และวัฒนธรรม ที่หล่อหลอมกันเป็นชุมชนที่มีความงดงามเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งผ่านการสั่งสมบ่มเพาะทางประวัติศาสตร์มาเป็นระยะเวลายาวนานแล้วอยู่ด้วย

ดังนั้น การท่องเที่ยวทางน้ำยังพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จึงมิใช่เป็นเพียงการเที่ยวเล่นเพื่อความสนุกสนานแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังเป็นการเดินทางที่เปรียบเสมือนกับเป็นการนำพาให้เราได้ย้อนกลับคืนไปสู่รากเหง้าของสังคมเดิมอันเปี่ยมไปด้วยความสงบสุข ร่มเย็น แวดล้อมด้วยสายสัมพันธ์อันอบอุ่นแห่งเชื้อชาติ และวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์อันยาวนานอีกด้วย ฉะนั้นความพยายามในการรักษารากเหง้าของตนเองไว้ด้วยการร่วมกันตระหนักถึงเรื่องการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป ของชุมชนอันทรงคุณค่าแห่งนี้ท่ามกลางกระแสการพัฒนาที่นับวันก็ยิ่งจะทวีความเข้มข้นขึ้นนั้น จะเป็นแนวความคิดที่ควรสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดมีขึ้นต่อไปหรือไม่ เชื่อว่าคำตอบของคำถามนี้ คงจะเป็นปัญหาที่ไม่ยากจนเกินไป จากความใส่ใจอย่างจริงจังของเราทุกคน

รูปที่ 6.1 แสดงจุดติดตั้งป้ายบอกทางเข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ดตามแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว เสนอแนะจากการศึกษา

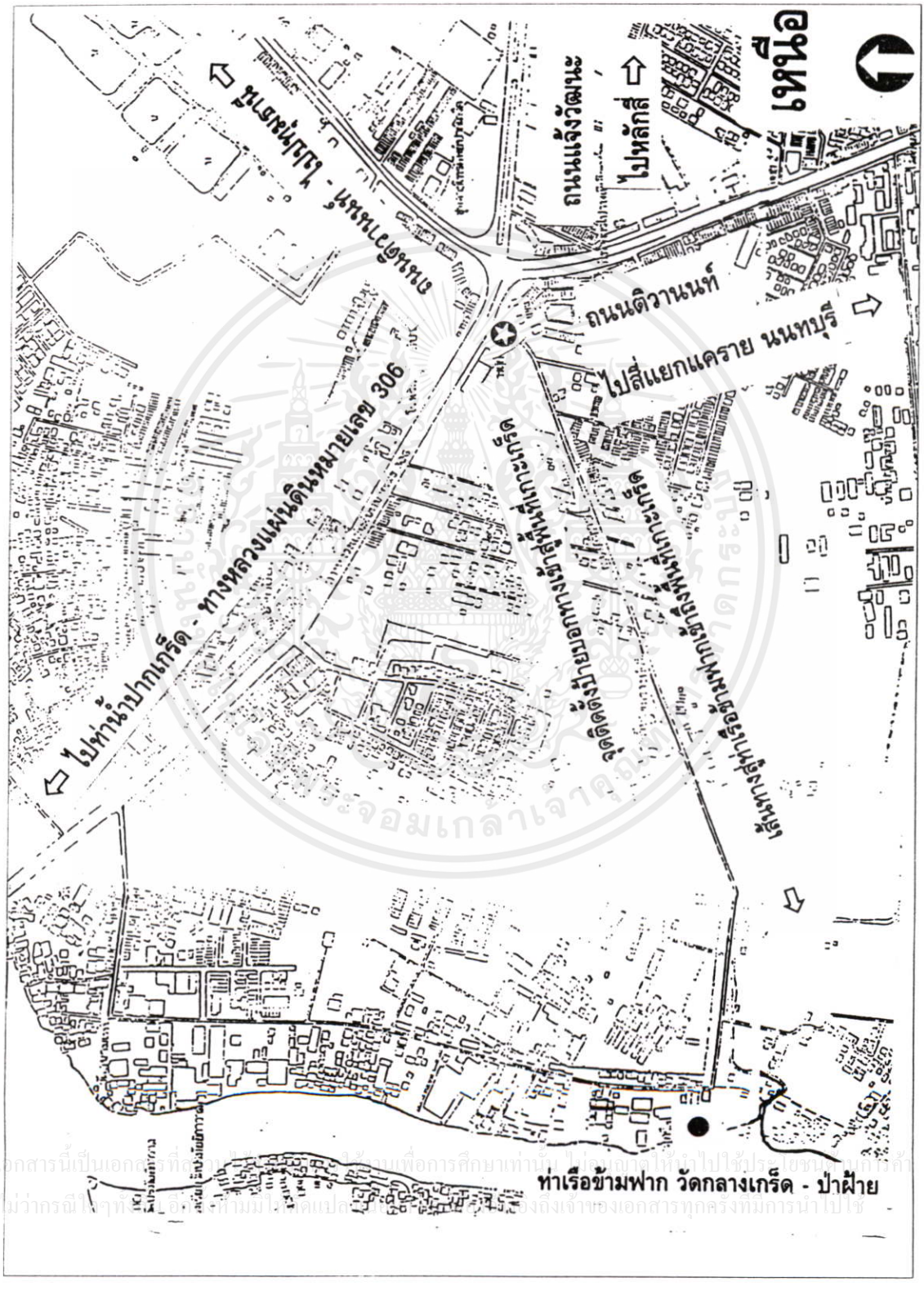

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : เสนอแนะจากการศึกษา โดยผู้ศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 6.2 แสดงสารูป (IMAGE) ของการท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เสนอแนะจากการศึกษา

สารูปการท่องเที่ยว พื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม

สารูปหลัก

ชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ

โบราณสถานและประเพณีของชาวไทยเชื้อสายมอญ

สินค้าหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา

สารูปเสริม

ชุมชนชาวน้ำวิถีชีวิตบ้านสวน

สภาพธรรมชาติและการตั้งถิ่นฐาน

ผลไม้ตามฤดูกาลจากการเกษตรกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 6.3 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เสนอแนะจากการศึกษา

❶ ลงเรือข้ามฟากท่าเรือวัดกลางเกร็ด - ท่าป่าฝ้าย เข้าสู่พื้นที่เกาะเกร็ด

❷ รับความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ในศูนย์วัฒนธรรม
เยี่ยมชมโบราณสถานวัดป่าเลไลย์ วัดฉิมพลีสุทธาวาส
และสถานที่จำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรตามฤดูกาล

❸ เยี่ยมชมหมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 1 และศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา บ้านผู้ใหญ่ยุพิน

❹ เยี่ยมโบราณสถานวัดปรมัยยิกาวาส และพิพิธภัณฑ์รัชกาลที่ 5

❺ เยี่ยมชมหมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 7 และศูนย์แสดงงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา บ้านอาจารย์พิศาล

❻ เยี่ยมชมโบราณสถานวัดไผ่ล้อม

❼ เยี่ยมชมหมู่บ้านช่างปั้น หมู่ที่ 6

❽ เยี่ยมชมโบราณสถานวัดเสาธงทอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ต้นฉบับ : แผนที่สำหรับจัดทำผังเมืองรวม ของกรมการผังเมือง

ข้อมูล : เสนอแนะจากการศึกษา โดยผู้ศึกษา

บรรณานุกรม

กรมการผังเมือง. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2525) , 2525

กรมศิลปากร. ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม , 2536

กฤช เพิ่มทันจิตต์ . ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการเกิดเป็นเมือง . กรุงเทพฯ : ครีเอทีฟ พับลิชชิ่ง , 2526

กองบรรณาธิการฉบับพิเศษ , หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ . ธรรมชาติคือชีวิต , 2535

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.การบริหารอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคตตาระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (เอกสาร)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . จุลสารการท่องเที่ยว . ฉบับที่ 3 ปีที่ 14 กค. - กย. 2538

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . จุลสารการท่องเที่ยว . ฉบับที่ 4 ปีที่ 14 ตค. - ธค. 2538

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . จุลสารการท่องเที่ยว . ฉบับที่ 1 ปีที่ 15 มค. - มีค. 2539

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . สรุปแผนการท่องเที่ยวประจำปี 2541 - 2542 (เอกสาร)

กิตติ วรกุลกิตติ . มอญเสียเมือง . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เกราะเหล็ก , 2533

ขวัญเรือน,นิตยสาร . ฉบับที่ 627 ปีที่ 30 ปักษ์แรกมกราคม 2541 . กรุงเทพฯ : ศรีสยามการพิมพ์ , 2541

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ , มหาวิทยาลัยศิลปากร . คู่มือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด เล่มที่ 1 วัดในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ และริมคลองฝั่งธนบุรี . การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ชมรมเยาวชนมอญ กรุงเทพฯ . 20 ปี ชมรมเยาวชนมอญ กรุงเทพฯ : บริษัท เท็คโปรโมชั่น แอนด์ เอ็ดเวอร์ไทซิ่ง จำกัด , 2540

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ . ปกิณกะบทความทางวิชาการด้านการท่องเที่ยว . ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิยาลัยเชียงใหม่ , 2532

ญณี สรประไพ . สังคมและวัฒนธรรมชาวสวนจังหวัดนนทบุรี กับการเปลี่ยนแปลง . กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร , 2537

เทพชู ทับทอง . กรุงเทพในอดีต . กรุงเทพฯ : หจก. อักษรบัณฑิต

เทพชู ทับทอง . หนังสือภาพประวัติศาสตร์ . กรุงเทพฯ : กรุงเทพการพิมพ์ , 2523

ไทม์ อิดิชั่น , สิงคโปร์ . ประเทศไทย : เจ็ดวันในราชอาณาจักร , 1987

ธีรภาพ โลหิตกุล . คืนคามทรงจำสู่สายน้ำอันเป็นนิรันดร์ แม่น้ำเจ้าพระยา .สำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ดี แอล เอส

น. ณ ปากน้ำ . ความเป็นมาของสถูปเจดีย์ในสยามประเทศ . กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ , 2529

น. ณ ปากน้ำ . แบบแผนบ้านเรือนในสยาม . กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ , 2521

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ . การประเมินผลโครงการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พ.ศ. 2530 - 2536 . คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล , 2537

บุญช่วย ศรีคำพร.ธุรกิจการท่องเที่ยว.เอกสารทางวิชาการประกอบการสัมมนาทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2534 สมาคมเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ . กรุงเทพ : อินเตอร์เนชั่นแนล บิสสิเนส พับลิเคชั่น จก. , พฤศจิกายน 2533

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ . สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา . ศูนย์บริการเอกสารทางวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2538

ผุสดี ทิพทัส . สถาปัตยกรรม...ย้อนมองอดีต พิจนิจปัจจุบัน . สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ . กรุงเทพฯ : เมฆาเพลส , 2535

ฝ่ายประสานการท่องเที่ยว , การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย . โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแผนงานเงินกู้ OECF ระยะที่ 1 พ.ศ. 2531 - 2536 .

พงศ์พันธ์ อนันตวรณิชย์ . วิวัฒนาการของหัตถกรรมพื้นบ้านสู่การผลิตในรูปอุตสาหกรรม : กรณีศึกษาเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด . เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เนื่องในมงคลสมัย สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมายุ 5 รอบ เรื่อง หัตถกรรมกับชีวิตไทย จัดโดย สถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 16 - 17 พ.ย. 2535

พิสัณห์ ปลัดสิงห์ . คนมอญ . กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์ , 2530

พิสัณห์ ปลัดสิงห์ . พลิกแผ่นดินมอญ . กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์ , 2527

พิสัณห์ ปลัดสิงห์ . มอญชนชาติไร้แผ่นดิน . กรุงเทพฯ : จตุจักรการพิมพ์ , 2525

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม , จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . คู่มือพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยว . การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย , 2531

ภานุพันธ์ ชัยรัต . สรุปกฎหมายการพัฒนาเมือง ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร . กองผังเมืองรวม สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย , 2533

มติชนสุดสัปดาห์ , ฉบับที่ 550 ปีที่ 11 วันที่ 17 มีนาคม 2534

มหาวิทยาลัยแห่งชาติมอญ . เสียงเพรียกจากคนมอญ , 1984

เมืองโบราณ . ตลาดน้ำ...ย่านชุมชนริมน้ำในสังคมสยาม , 2537

เมืองโบราณ . เมืองโบราณ : สำนึกทางวัฒนธรรมที่เหนือสิ่งอื่นใด (นำเที่ยวเมืองโบราณ - ฉบับปรับปรุงใหม่) . กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์พลชัย , 2529

โลกสีเขียว , นิตยสาร . ฉบับที่ 1 ปีที่ 5 มีค. - เมย. 2539

วรรณพร วณิชชานุกร . การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : ECOTOURISM , 2540

ศิริชัย นฤมิตรเรขการ . สะพานเก่ากรุงเทพฯ . สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศูนย์วิจัย , มหาวิทยาลัยศิลปากร . วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ . เอกสารประกอบการอบรม วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ 25 - 27 กรกฎาคม 2527 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2527

ส. พลายน้อย . ชีวิตความเป็นอยู่ในกรุงสยามในทัศนะของชาวต่างประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2583 - 2384 , กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร , 2525

สยามอารยะ , นิตยสาร . ฉบับที่ 23 ธันวาคม 2537

สารคดี , นิตยสาร . ฉบับที่ 61 ปีที่ 6 มีนาคม 2533 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิคตอรี่ , 2533

สารคดี , นิตยสาร . ฉบับที่ 90 ปีที่ 8 สิงหาคม 2535 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บ. เจฟิล์ม โพรเซส , 2535

สารคดี , นิตยสาร . ฉบับที่ 107 ปีที่ 9 มกราคม 2537 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บ. เจฟิล์ม โพรเซส , 2537

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ . ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ . กรุงเทพฯ : หจก.ภาพพิมพ์ , 2532

สุด แสงวิเชียร . มอญในอดีตและปัจจุบัน . กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์ , 2513

สุนทรี อาสะไวย์ . ประวัติคลองรังสิต : การพัฒนาที่ดินและผลกระทบต่อสังคม พ.ศ. 2431 - 2457 . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2530

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา . น้ำ...บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย . กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , 2529

โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์ . POST - GRADUATE PAPER , 1979/1980 (เอกสาร)

สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปากเกร็ด . ข้อมูลการท่องเที่ยว ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปากเกร็ด . ข้อมูลทั่วไป และข้อมูลแหล่งน้ำ ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (เอกสาร)

สำนักงานพัฒนาเมือง , กรมการปกครอง , กระทรวงมหาดไทย . คู่มือแนะนำการวางแผนสาขาพัฒนากายภาพและสิ่งแวดล้อม , 2531

สำนักบริการวิชาการ , จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล . การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย , 2535

สำนักผังเมือง , กระทรวงมหาดไทย . ผังเมืองรวมเมืองนนทบุรี

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด . ยินดีต้อนรับ (เอกสาร)

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด . ร่างแผนพัฒนาตำบล , 2541

กนกพร แก้วกังวาล . แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ บริเวณบางกระเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุรปราการ . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2524

จารุณี สิริมังคะลา . การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และพัฒนา . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2532

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จุรีรัตน์ นันทวนิช . การศึกษาวิวัฒนาการ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535

ดุษฎี ทายตะคุ . การศึกษาในด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม โดยการผังเมือง . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2522

บุญเสริม เกษมพันธ์กุล . การศึกษาผลกระทบที่เกิดจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงลักษณะชุมชนดั้งเดิมของบางลี่ . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2526

ปรานอม ตันสุขานันท์ . การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนอนุรักษ์ในเขตกำแพงเมืองเชียงใหม่ . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530

ปริษฎี เหลืองประเสริฐ . การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ กรณีศึกษา : สะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง , 2537

พรพจน์ สุขเกษม . การศึกษาเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง (สุพรรณบุรี , นครปฐม) . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2523

พิชิต แรกชำนาญ . การศึกษาเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง (สระบุรี , ลพบุรี) . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2523

รัชวดี สังขดุลย์ . แนวทางเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง : กำแพงเพชร , สุโขทัย , พิจิตร , พิษณุโลก . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2527

วินัย ภูมิพิทักษ์กุล . แนวทางการพัฒนาบริเวณเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2536

สุนิสา โพธิ์เตี้ย . การศึกษารูปแบบการพัฒนาการของชุมชนหัวหินอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สุรพันธ์ กลิ่นขจร . การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสม ระหว่างเมืองโบราณ กับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน เทศบาลเมืองกาญจนบุรี . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2533

อัชฌวดี กมลาศน์ ณ อยุธยา . การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน และพัฒนาเมืองเพชรบุรี . วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535

อิทธิพงศ์ ตันมณี . การศึกษาเพื่อวางแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองบริเวณเกาะพระนครศรีอยุธยา วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2534

Bernerd M . , Feiden . Conservation of Historic Buildings . London : Butterworther , 1982

Dobby , Alen . Conservation and Planning . London : Hutchinson & Co. (Publishers) Limited , 1978

Lynch Kevin . Site Planning . Cambridge , Mass , The M.I.T. Press , 1962

Lynch Kevin . The Image of The City . Cambridge , Mass , The M.I.T. Press , 1962

Peter E. Murphy . Tourism : A community Approach . London : Great Britain at the University Press , Cambride , 1985

R.W. Mcintosh . Tourism : Principles , Practices , Philosophies . Ohio : Grid. Inc. , 1972

Simonds , John Ormsbee . Landscape Architecture . Newyork , McGrow - Hill , 1961

Social Reseacher Institute , Chulalongkorn University . Master Plan for Tourism Development of Pha Nakhon Si Ayutthaya and The Neighbouring Province (Final Report) . Tourism Authority of Thailand , 1988

Elizabeth Phillips and Catharine Fortlage . Notes on Ecosystem Planning . Edinburgh College of Art , 1972

Worskett , Roy . The Charactor of Town . London : The Architecture Press , 1969

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ก.

การวิเคราะห์กิจกรรมและรูปแบบ [1]

1. ความเดิม หรือ แหล่งกำเนิด (GENESIS)

ในการสำรวจด้านโครงสร้างพิกัดของเมือง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการวางแนวรูปแบบอนาคตของการพัฒนาที่ดินครั้งใดก็ตาม รูปแบบเหล่านั้น จำเป็นจะต้องได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับระบบกิจกรรมองผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในมหานครนั้น ให้มากที่สุด เท่าที่จะใช้ความรู้ความสามารถ วิธีการ และ การวิเคราะห์ มาดำเนินการได้ ยิ่งมีการนำเอาวิธีการต่างๆมาใช้มากเท่าไร ก็จะยิ่งประสบผลสำเร็จในการวางแผนมากเท่านั้นแต่ปัญหามักอยู่ที่ว่า เมืองสมัยใหม่จะสืบทอดเอาปรากฏการณ์ในการเคลื่อนไหว และความซับซ้อนอย่างเป็นลำดับขั้นมาด้วย ดังนั้นเทคนิควิธีการที่จะนำมาปรับใช้นั้นควรจะมีประสิทธิภาพพอ และสามารถนำมาปฏิบัติได้จริงด้วย ปัญหาที่พบมี 2 ประการ คือ

1) ปัญหาในการตรวจสอบ และแปลงระบบ ในขณะที่ต้องไปเกี่ยวข้องกับเวลา

2) ปัญหาในการใช้การสังเกต และ ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเบื้องต้นของสังคมเมือง เพื่อคาดการณ์ล่วงหน้าถึงประเภทกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือสัมพันธ์กับที่ว่างของบุคคล และ สถาบัน ซึ่งมีแนวโน้มจะครอบคลุมพื้นที่ของเมืองหลัก หรือ มหานครในอนาคต

2. ระบบกิจกรรม (ACTIVITY SYSTEM)

หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมของบุคคล ครอบครัว และ องค์กร ซึ่งปรากฏเป็นรูปแบบที่มีความหมายต่อการวางแผนการใช้ที่ดิน พฤติกรรมของมนุษย์ก็คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในการตอบสนองต่อระบบสังคมของตน หากพิจารณาถึงเรื่องนี้ เราสามารถจะนำเอาเทคนิคที่จะได้เสนอแนะต่อไป มาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาถึงระบบกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อคำจำกัดความของรูปแบบโครงสร้างในระบบต่างๆ และ การชี้ชัดถึงตัวแปรทางทัศนคติ ซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบ

3. การระบุลักษณะเฉพาะ (DISTINCTIVE IDENTIFICATION)

ในการศึกษาพื้นที่จะเกี่ยวข้องกับ

1) ปฏิสัมพันธ์ของพื้นที่ในมหานคร

2) องค์ประกอบกิจกรรมของปฏิสัมพันธ์ ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับองค์ประกอบของการสื่อสาร

3) รูปแบบของการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

[1] โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์,POST GRADUATE PAPER (เอกสาร)หน้า 84-85

4) ระบบปฏิสัมพันธ์ของธรรมชาติที่เกิดขึ้นซ้ำๆ และมีแนวโน้มว่าจะรวมตัวเป็นรูปแบบทางโครงสร้าง

5) รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของชุมชน ซึ่งพิจารณาถึงความเป็นส่วนตัวของความสัมพันธ์ส่วนบุคคล และการเคลื่อนย้ายขององค์กรไปในที่ที่ไม่มีความสนใจของสาธารณะเข้าไปเกี่ยวข้อง

4. การระบุกลุ่มกิจกรรม (ACTIVITY CLASSES IDENTIFICATION)

ขอบเขตของกิจกรรมจะครอบคลุมไปถึงตัวแทนกิจกรรมหลัก 3 ตัว คือ องค์กร (FIRM) สถาบัน (INSTITUTION) และ ครอบครัวและบุคคล (HOUSEHOLDS AND INDIVIDUALS) ตัวแทนแต่ละตัวจะประกอบไปด้วยกลุ่มกิจกรรมหลัก อันได้แก่ กิจกรรมการผลิตสินค้า กิจกรรมบริการองค์กร กิจกรรมการพัฒนามนุษย์ กิจกรรมบริการชุมชนพื้นฐาน กิจกรรมสาธารณกุศลเพื่อกลุ่มเฉพาะของสถาบัน กิจกรรมการผลิตรายได้ กิจกรรมของครอบครัวและการเลี้ยงดูสมาชิก กิจกรรมพัฒนาสติปัญญาและการศึกษา กิจกรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจ กิจกรรมทางสังคม กิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมชมรม การบริการชุมชน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารการกิน การจับจ่ายใช้สอยและสุขภาพของครอบครัวและบุคคล กิจกรรมการเมือง เราสามารถแบ่งกลุ่มกิจกรรมออกเป็นกลุ่มย่อย และระบบย่อยตามความเหมาะสม และเป็นการยากที่เราจะแยกให้ระบบกิจกรรมย่อยไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในหลายๆ จุด อันเป็นสัดส่วนระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค และการจัดกลุ่มกิจกรรมจะตัดสินจากมุมมองของตัวแทน

5. การสำรวจ และวิเคราะห์กิจกรรม (SURVEY AND ANALYSIS OF ACTIVITIES)

เป็นการใช้วิธีการสำรวจ และเครื่องมือในการอธิบายวิธีการสำรวจระบบกิจกรรมขององค์กรและสถาบัน จะใช้วิธีการที่ต่างไปจากการสำรวจระบบกิจกรรมของครอบครัวและบุคคล เช่นการสำรวจจะเกี่ยวข้องกับจำนวน (ประเภท) กิจกรรมที่ปรากฏในรูปของสถาบัน กิจกรรมองค์กรจะซับซ้อนเมื่อระบบของสังคมถูกแทรกแซงด้วยการทำงานหลายประเภทที่มุ่งจัดหาเกณฑ์การวัดให้กับรูปแบบ เครื่องมือที่ใช้ในการอธิบาย และขอบเขตของชุดคำถามในการสำรวจสามารถถูกจัดเตรียมจากกลุ่มกิจกรรมพื้นฐานของ 3 กลุ่มตัวแทน แต่ควรจะมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ

1) ค้นหาการสร้างรูปแบบโครงสร้างปัจจุบันของกิจกรรม

2) ค้นหาความเหนียวแน่นของปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ

3) ค้นหาตัวแปรที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบในอนาคต

ลักษณะการสำรวจกิจกรรมที่ซับซ้อนที่สุด คือการสำรวจกิจกรรมของครอบครัวและบุคคล และการระบุถึงตัวแปรที่ก่อให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบกิจกรรมนั้น ต้องอาศัยสิ่งซึ่งสามารถรับมือหรือเหมาะสมกับความซับซ้อนนั้นด้วย

การวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในต่างประเทศ : เมือง LANGHOLM ประเทศสกอตแลนด์ [1]

เมือง LANGHOLM ประเทศสกอตแลนด์ เป็นเมืองเล็กๆ มีประชากรประมาณ 3000 คน อยู่ในเขตติดต่อระหว่างประเทศอังกฤษ และสกอตแลนด์ จากการศึกษาด้วยการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา พบว่า ลักษณะทางกายภาพของอาณาเขตของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของเมือง จะเป็นถนนแคบๆ และคดเคี้ยว โครงร่างในการพัฒนาดูคล้ายจะไม่มีผลต่อการทำการเกษตรแนวเขา ขอบเขตของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาจึงถูกจำกัดในเมืองที่มีประชากรอยู่อาศัย

เมือง LANGHOLM ไม่มีการติดต่อหรือมีพื้นที่ติดกับเมืองหรือหมู่บ้านใด การแยกตัวเป็นอิสระดังกล่าว จึงทำให้ระดับสูงสุดของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของเมืองนี้เป็นระบบภูมิภาค ชุมชนทั้งหมดทำงานเหมือนระบบๆ เดียว ไม่มีระบบย่อยสำรองเช่นระบบในภาคเมืองอย่างเช่นที่อื่น ทำให้เห็นว่าความยืดหยุ่นของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของเมืองนี้นั้นอยู่ในระดับน้อย

ทรัพยากรทางกายภาพของเมืองนี้ สามารถรองรับการขยายตัวของระบบได้ 15% ส่วนแหล่งทรัพยากรทางความรู้สึก สามารถรองรับการขยายตัวหรือการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมได้เพียงเล็กน้อย โครงสร้างทางสังคมแข็งแรงเพียงพอที่จะรองรับการอพยพ ในขณะที่สิ่งแวดล้อมจะมีระดับการของประชากรที่แยกตัวออกไป เนื่องจากหมอกควันเพียงเล็กน้อย และทรัพยากรทางเศรษฐกิจจะมีความจำกัดมาก จะมีเพียงด้านการเงินของรัฐบาล หรือเศรษฐกิจของเอกชนที่สามารถขยายมากขึ้น

การจัดสรรทรัพยากรแสดงให้เห็นว่า มีกลุ่มของการโอนย้ายทรัพยากร ที่มีการปิดตัวอย่างผิดปกติเมื่อเปรียบเทียบกับระบบเชิงนิเวศน์วิทยาระดับท้องถิ่น หรือเมื่อเทียบกับชุมชนทางอังกฤษที่คล้ายกัน จึงถือเป็นจุดด้อยของระบบ เพราะการเปลี่ยนแปลงของระบบภายใน จะทำลายห่วงโซ่ความสัมพันธ์หลักตัวหนึ่ง

การตรวจสอบถึงวัฏจักรการโอนถ่ายของทรัพยากรพบว่า วัฏจักรการสื่อสารทางสังคมจะเปลี่ยนไปเป็นวัฏจักรที่สำคัญที่สุดในระบบ เนื่องจาก ระบบตารางแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมทุกกิจกรรม (ยกเว้นการศึกษา) จะต้องอาศัยวัฏจักรนี้ ในการสร้างขึ้นเป็นองค์กรใหม่ อีกทั้งต้องอาศัยปฏิกริยาตอบสนอง และแก้ไขความไม่สมดุล การวิเคราะห์แสดงให้เห็นความเฉื่อยที่เกิดขึ้นในระบบ ที่ยังไม่มีการแก้ไข ชุดของห่วงโซ่แสดงถึงความพยายามที่จะทำการโยกย้ายขึ้นในระบบ ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จ และเป็นสิ่งจำเป็นมากที่ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างเต็มที่เพื่อให้ได้มาซึ่งผลที่เป็นประโยชน์

โครงร่างของถนนเป็นการพัฒนาเพียงประการเดียวที่ผลักดันให้ระบบพบอัตราเสี่ยง เพราะแนวการก่อสร้างจะตัดการเชื่อมโยงการสื่อสารที่สำคัญให้แยกจากกัน เช่นเดียวกันการก่อสร้างดังกล่าวจะตัดข้ามระบบการเคลื่อนไหวของผู้คนบนท้องถนนที่เป็นไปตามปกติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

---

[1] ELIZABETH PHILLIPES & CATHARINE FORTLAGE,NOTES ON ECOSYSTEM PLANNING (Edinbugh : Edinbugh College of Art}1973)page 19-24

เนื่องจากระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของเมืองนี้ เป็นระบบปิด จึงเกิดมีผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อองค์ประกอบที่สำคัญของระบบทั้งระบบ ถนนจะนำมาซึ่งแหล่งรวมของประชากร ความแก่แย่ง และเสียงที่ไม่พึงประสงค์ของระบบนั้น ถนนจึงควรจะเป็นถนนที่มีแนวทางที่จะช่วยลดความเสียหายต่อรูปแบบความสัมพันธ์ของเมืองที่มีความเป็นอิสระสูง ผลได้ผลเสียต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชนต้องมีการคำนวนถึงองค์ประกอบทั้งหมด ถึงจะตัดสินผลกระทบที่แท้จริงที่มีต่อระบบได้

จากการศึกษายังพบอีกว่า ยิ่งมีความเข้าใจถึงชุมชนและปัญหาของชุมชนมากเท่าใด ก็จะยิ่งทำให้เหตุผลของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อระบบมีน้อยลง ความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของธรรมชาติในปัจจุบัน ซึ่งเชื่อว่าการแทรกแซงระบบนิเวศน์ถือเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ถ้าไม่มีการทำความเข้าใจหรือศึกษาถึงระบบอย่างแท้จริงก่อน

จึงสรุปได้ว่า การโยกย้ายทั้งหมดที่สมมุติขึ้นจะต้องถูกนำไปรวมกับระบบที่สร้างขึ้นมา เพื่อประเมินผลกระทบต่อระบบด้วย การวางแผนควรพยายามที่จะไม่เข้าไปรบกวนระบบเชิงนิเวศน์วิทยาที่ยังคงมีการทำงานอยู่หรือรบกวนให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อที่จะสร้างความแข็งแรงให้ระบบ และการเติบโตของระบบควรเป็นไปตามรูปแบบตามธรรมชาติ และตามอัตราการเจริญเติบโต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การให้ข้อสังเกตเรื่องการวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยา (ECOSYSTEM PLANNING) [1]
ของ CATHERINE FORTLAGE ในการสัมมนาการออกแบบเมือง ของ HERIOT-WATT UNIVERSITY

แนวคิดพื้นฐานในงานวิจัยของ CATHERINE FORTLAGE คือ การเสนอแนะวิธีการอย่างง่ายในการทำความรู้จักเข้าใจต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งก็คือระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของมนุษย์นั่นเอง ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาทางด้านชีววิทยาได้ถูกนำมาใช้เป็นต้นแบบของระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของมนุษย์ แต่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการจัดกิจกรรมองค์ประกอบให้แตกต่างออกไป

ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาประกอบขึ้นจาก องค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1. กิจกรรม (ACTIVITY) 2. ทรัพยากร (RESOURCES) และ 3. ความสัมพันธ์ (RELATIONSHIP) และนักวางแผน พนักงาน รวมถึงผู้มีอำนาจประจำท้องถิ่นก็จัดเป็นองค์ประกอบประการที่ 4 และเป็นผู้ที่จะอธิบายถึงธรรมชาติในการทำงานของระบบเชิงนิเวศน์วิทยานั้นๆ

ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์หลายรูปแบบ ซึ่งเราจะต้องระมัดระวังในการเลือกจำนวนกิจกรรม และทรัพยากรที่ก่อให้เกิดกิจกรรมในระบบเชิงนิเวศน์วิทยา อันจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมลดน้อยลง CATHERINE กล่าวว่า "เป็นเรื่องจำเป็นที่เราต้องมีคำอธิบายให้กับระบบก่อนที่เราจะทำการเปลี่ยนแปลงระบบ เราต้องรู้ว่าองค์ประกอบ และ ห่วงโซ่ความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงอย่างไร เพื่อที่จะได้เข้าใจว่าระบบทั้งหมดสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างไร"

CATHERINE กล่าวต่อไปว่า ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาของมนุษย์ เป็นระบบที่ประกอบขึ้นจากกลุ่มของกิจกรรมที่สามารถสังเกตได้ , แหล่งทรัพยากรที่สามารถสังเกตได้ และรูปแบบเครือข่ายของการถ่ายโอนระหว่างกิจกรรมที่เกิดขึ้น ในเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกันไป

ในระบบเชิงนิเวศน์วิทยาเราสามารถใช้รูปแบบทางตารางเมตริกซ์ เป็นเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล อันแสดงถึงการจัดสรรทรัพยากรให้กับกิจกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมหนึ่งกับอีกกิจกรรมหนึ่ง ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาจึงเป็นวิธีการเก็บและจัดการกับข้อมูลนั่นเอง

ในการใช้ระบบเชิงนิเวศน์วิทยาในการศึกษา จำเป็นต้องจัดอันดับและประเภทรายละเอียดที่จำเป็นในการศึกษาด้วย ซึ่งโดยมากจะขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการดำเนินการศึกษาครั้งนั้นๆ CATHERINE ให้ความเห็นว่า แบบอย่างของนักวางแผนระบบเชิงนิเวศน์วิทยาควรจะเป็นผู้ที่สามารถจัดเตรียมความเป็นไปได้ในการจัดการและการดำเนินการกับความหลากหลายของข้อมูล รวมถึงวิธีการทั้งหมดในการอธิบายสถานการณ์ และวิธีการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

---

[1] โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์,POST GRADUATE PAPER (เอกสาร)หน้า 89-90

เมือง ตามแนวความคิดของ LAWRENCE HALPRIN [1]

การวางแผนเกี่ยวกับเมืองควรพิจารณา ถึงความเร็วในการเคลื่อนไหวของผู้คนเข้าสู่เมืองเป็นสิ่งแรก คุณภาพของเมืองที่ผู้คนใช้การสัญจรไปมาด้วยเท้า จะต่างไปจากเมืองที่ผู้คนเดินทางโดยรถยนต์ ความเร็วของการเดินทางด้วยเท้า กับรถยนต์จะแตกต่างกันมาก ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับหลายๆ สิ่งด้วยเช่น ภูมิหลังของสังคม หรือการที่พวกเขาเป็นเพียงผู้มาเยี่ยมเยือนเมืองนั้น หรือการที่พวกเขาอาศัยอยู่ที่นั่นเลย

ควรมีการวางผังสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน ควรมีความหลากหลายเรื่องขนาดและที่ว่าง นอกจากที่นักออกแบบถนนจะต้องพิจารณาถึงความเร็วสูงที่ปลอดภัยแล้ว ยังควรจะต้องพิจารณาและคำนึงถึงผลกระทบทางสายตาของผู้ขับขี่ยวดยาน และผู้คนที่อาศัยอยู่ตามแนวถนนด้วย การตัดถนนผ่านเมืองได้ทำลายคุณค่าของเมือง และทำให้ความเร็วในการเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้น

ดังนั้นการแยกเอารถออกไปให้หมดจากเมือง จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาการเคลื่อนไหว ก็คือการนำเอาระบบความเร็วสูง เช่นระบบรางเดี่ยว (MONO-RAIL) มาใช้ แต่การออกแบบถนนก็ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมของเมืองด้วย อาจจะมีการออกแบบถนนเพื่อความเร็วต่ำ หรือสร้างถนนให้เป็นส่วนหนึ่ง หรืออยู่ในอาคาร ที่ว่างใต้ถนนอาจจะออกแบบให้เป็นพื้นที่โล่งว่างสำหรับเดินเท้า หรือเป็นสวนสาธารณะ การวางแผนแยกแต่ละกิจกรรมของประชาชนให้เป็นสัดส่วนจึงเป็นสิ่งสำคัญ

จากการกำหนดคะแนนให้กับการเคลื่อนไหวปกติของคนผ่านพื้นที่ว่าง ของ LAWRENCE HALPRIN พบว่า คะแนนของถนนแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ ถนนก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ถนนเสริมพลังให้กับเหตุการณ์ ตัวเลขจากการสังเกตการณ์ของ HALPRIN ได้จากการให้คะแนนแก่ถนนประเภทต่างๆ ในเมือง MINNESOTA พบว่า ถนนแต่ละประเภทก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ต่างกันไป ตั้งแต่รถซึ่งวิ่งด้วยความเร็ว 65 ไมล์/ชั่วโมง ไปจนถึงการเดินของผู้คนในย่านพักผ่อนที่ถนน NICOLLET

---

[1] โสภาคย์ ผาสุขนิรันต์,POST GRADUATE PAPER (เอกสาร)หน้า 91-92

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ข.

1. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

ในพระราชบัญญัติดังกล่าว ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของกำนันในตำบลไว้ดังนี้

1. อำนาจและหน้าที่ของกำนันเกี่ยวกับการปกครองท้องที่

ตรวจตารักษาความสงบเรียบร้อยในตำบล ให้ราษฎรปฏิบัติตามกฎหมาย ป้องกันภัยอันตราย ส่งเสริมความสุขของราษฎร รับเรื่องความเดือดร้อนของราษฎร แจ้งทางราชการ และรับข้อราชการประกาศแก่ราษฎร หรือที่จะดำเนินการให้ตามกฎหมาย เช่นการตรวจและเก็บภาษีอากร รวมทั้งการปกครองผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล และสารวัตรกำนัน

2. อำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน

3. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับคดีอาญา และการรักษาความสงบเรียบร้อย

3.1 มีการกระทำผิดอาญาหรือสงสัยจะเกิด ให้แจ้งนายอำเภอ หรือถ้าเกิดในตำบลข้างเคียงแจ้งกำนันตำบลข้างเคียงนั้นทราบ

3.2 พบคนกำลังกระทำผิดกฎหมาย หรือเหตุควรสงสัย หรือมีหมายหรือคำสั่งให้จับผู้ใดในตำบล ให้จับผู้นั้นส่งอำเภอ

3.3 ค้นหรือยึดตามหมายที่ออกโดยผู้มีอำนาจกฎหมาย

3.4 อายัดตัวคนหรือสิ่งของที่ได้มาด้วยการกระทำผิดกฎหมายแล้วนำส่งอำเภอ

3.5 พบเหตุการณ์ร้ายหรือแปลกประหลาด ให้รายงานต่อนายอำเภอ

3.6 เกิดจลาจล ปล้น ฆ่า ชิงทรัพย์ ไฟไหม้หรือเหตุร้าย ฯลฯ ให้แจ้งเจ้าหน้าที่

3.7 เมื่อทราบว่ามีคนอาฆาตมาดร้ายคนจรจัด อาจเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้าน ปรึกษาสืบสวน ถ้ามีหลักฐาน เอาตัวส่งอำเภอ

3.8 คนจรแปลกหน้านอกทะเบียนราษฎร หารือกับผู้ใหญ่บ้าน ขับไล่ออกจากท้องที่ตำบลได้

3.9 ผู้ใดตั้งทับ กระท่อม หรือโรงเรือนโดดเดี่ยว อันอาจเป็นอันตราย อาจบังคับให้เข้ามาอยู่เสียในหมู่บ้านได้ และนำความแจ้งนายอำเภอ

3.10 ผู้ใดปล่อยละทิ้งบ้านให้ชำรุด รุงรัง โสโครก อันอาจเกิดอันตรายแก่ผู้อื่น หรืออาจเกิดอัคคีภัย ปรึกษากับผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล บังคับให้ผู้อยู่ในที่นั้นแก้ไข ถ้าไม่ปฏิบัติตามนำความร้องเรียนนายอำเภอ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.11 เวลาเกิดอันตรายแก่การทำมาหากินของราษฎรให้ปรึกษากับผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หาทางป้องกันแก้ไข ถ้าเหลือกำลังแจ้งนายอำเภอ

4. หน้าที่เกี่ยวกับคนเดินทางมาในตำบล

กำนันมีหน้าที่จัดดูแลให้คนเดินทาง ซึ่งไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นผู้ร้าย ให้มีที่พักตามสมควร และถ้าเป็นผู้เดินทางมาในราชการ ก็ต้องช่วยเหลือหาคนนำทาง หาเสบียงอาหารให้ตามที่ร้องขอ โดยเรียกค่าใช้จ่ายจากผู้นั้นตามธรรมดาได้

5. อำนาจหน้าที่ดูแลรักษาสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์

กำนันมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์ ที่มีไว้ให้ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น สระน้ำ ศาลาพักอาศัย ที่เลี้ยงปศุสัตว์ มิให้ผู้ใดรุกล้ำหรือยึดถือครอบครองไว้แต่ผู้เดียว หรือทำให้ทรัพย์เสียหาย

6. อำนาจเกี่ยวกับการทะเบียนต่างๆ ในตำบล

กำนันมีส่วนรับผิดชอบงานทะเบียบราษฎร เกี่ยวกับการแจ้งคนเกิด คนย้าย คนตาย และทะเบียนลูกคอกสัตว์พาหนะ นอกจากนี้มีหน้าที่รับคำขอจดทะเบียนสมรสเพื่อนำส่งนายอำเภอให้จดทะเบียนสมรสให้ได้ โดยคู่สมรสไม่ต้องไปที่ว่าการอำเภอ ในกรณีเป็นท้องที่ตำบลที่ผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศไว้ ตลอดจนทำบัญชีทะเบียนสิ่งสาธารณประโยชน์ที่อยู่ในตำบลนั้น

7. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับภาษีอากร

ช่วยเหลือในการจัดเก็บภาษีอากรในการสำรวจและประเมินราคาเพื่อเสียภาษีอากร โดยทำบัญชีสิ่งของที่ต้องเสียภาษีอากรยื่นต่อนายอำเภอ เพื่อนำไปเสียภาษีตามกฎหมายภาษีอากร

8. อำนาจหน้าที่เรียกประชุมและให้ช่วยงานตามหน้าที่

กำนันมีหน้าที่เรียกประชุมประชาชน คณะกรรมการสภาตำบลและผู้ใหญ่บ้านเพื่อหารือร่วมกัน และเรียกบุคคลใดมาหารือให้ช่วยเหลืองานตามหน้าที่ได้

9. หน้าที่ทั่วๆ ไป

หน้าที่ทั่วไปเป็นอำนาจหน้าที่ปรากฏในกฎหมายอื่นๆ ที่กระทรวงบวงกรมอื่นให้ช่วย

2. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

เป็นกฎหมายหลักของการวางผังโดยได้กำหนดเจตนารมย์ที่จะให้งานผังเมืองเป็นแม่บทของการพัฒนาพื้นที่ในมาตรา 4 ให้ความหมายของการผังเมืองไว้ว่าเป็น "การวาง จัดทำ และดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ ในบริเวณเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท" โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองหรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่หรือแทนเมืองหรือส่วนของเมืองที่ได้รับความเสียหาย

2. เพื่อให้มีหรือทำให้มียิ่งขึ้นซึ่งสุขลักษณะ ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัยของประชาชนและสวัสดิภาพของสังคม

3. เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อม

4. เพื่อคำรงรักษา หรือบูรณะสถานที่ และวัสดุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

5. เพื่อบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่สวยงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ

การวางและจัดทำผัง ซึ่งจะใช้อำนาจตาม พ.ร.บ. การผังเมือง บังคับไว้นั้นมีผัง 2 ประเภท ได้แก่ ผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะ

1. ผังเมืองรวม หมายความว่า แผนผัง นโยบายและโครงการ รวมทั้งมาตรการควบคุมโดยทั่วไปเพื่อแนวทางในการพัฒนา และการดำรงรักษาเมือง และบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท ในด้านการใช้ประโยชน์ทรัพย์สิน การคมนาคม การขนส่ง การสาธารณูปโภค บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการผังเมือง

สำหรับพื้นที่เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อันเป็นที่ศึกษานั้น ปัจจุบันได้ถูกประกาศเป็นพื้นที่สีเขียว ในข้อกำหนดผังเมืองรวมนนทบุรี ซึ่งจุดประสงค์ของพื้นที่สีเขียว คือ

พื้นที่สีเขียว (GREEN AREA) ของเมือง มีความหมายโดยกว้างหมายถึง พื้นที่เว้นว่าง หรือ พื้นที่โล่ง (OPEN SPACE) นอกเหนือจากพื้นที่ปลูกสร้างของเมือง (BUILT-UP AREA) เป็นพื้นที่ที่รักษาความเป็นธรรมชาติ เช่น สวนสาธารณะ ป่าไม้ริมเมือง ที่ลุ่มซึ่งปราศจากการพัฒนา (SWAMP) และที่ว่าง (VACANT LAND) เป็นต้น และโดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงพื้นที่สีเขียว ในการศึกษาเรื่องเมืองแล้ว มักจะหมายถึงบริเวณชานเมือง (SUBURB) ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมนั่นเอง นอกจากนั้นพื้นที่สีเขียวอาจมีความหมายโดยเฉพาะ ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกและมีการอนุรักษ์ไว้เป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม โดยมีการกำหนดเขตการใช้ที่ดิน (ZONING) ผ่านทางกฎหมายเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นๆ รวมทั้งมีมาตรการควบคุมการก่อสร้างอาคาร ประเภทต่างๆ ที่จะมีผลเสียต่อการทำเกษตรกรรม และสิ่งจำเป็นพื้นฐานของการทำเกษตรกรรมด้วย

การใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวของเมืองนั้นนอกจากจะใช้เป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมแล้วยังสามารถใช้เป็นพื้นที่เพื่อการนันทนาการ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อคุณภาพของภูมิทัศน์เมือง และเพื่อรักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนสร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศวิทยาของเมือง เป็นปอดของเมืองสร้างอากาศบริสุทธิ์ให้กับเมืองได้อีกทางหนึ่ง ในขณะที่บางเมืองอาจนำพื้นที่สีเขียวไปเป็นกลไกใน การป้องกันการกระจายตัวของเมืองลุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรม หรือการกระจายตัวของเมืองไปเชื่อมต่อกับเมืองอื่นๆ อย่างไม่มีการวางแผน ป้องกันการพัฒนาเมืองโดยขาดระเบียบ (URBAN SPRAWL) ซึ่งเรียกกันว่า ริ้วสีเขียว (GREEN BELT) มักจะมีที่ตั้งอยู่ระหว่างพื้นที่เขตเมืองกับพื้นที่ชานเมือง หรือระหว่างพื้นที่เขตเมืองกับพื้นที่ชนบท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. ผังเมืองเฉพาะ หมายความว่า แผนผังและโครงการดำเนินการอย่างละเอียด เพื่อพัฒนาหรือดำรงรักษาบริเวณเฉพาะแห่ง หรือกิจการที่เกี่ยวข้องในเมือง และบริเวณที่เกี่ยวข้อง หรือชนบทเพื่อประโยชน์แก่การผังเมืองโดยมีเป้าหมายในการดำเนินการในพื้นที่นั้น อย่างเฉพาะเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการผังเมือง และสอดคล้องกับผังเมืองรวมด้วย

ในแผงผังเมืองเฉพาะ จะมีการแสดงตำแหน่ง รวมทั้งรายการพัฒนาต่างๆ อย่างละเอียดถูกต้องตามมาตราส่วน สามารถที่จะวัดและกำหนดพื้นที่ที่จะต้องเวนคืน หรือกันเขตกำหนดเขตก่อสร้างได้อย่างแน่ชัด สามารถเจาะลึกลงในรายละเอียดเฉพาะจุดได้ ทำให้รัฐสามารถกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ที่จำเป็น รวมทั้งประมาณการงบประมาณเพื่อการก่อสร้าง ตามที่กำหนดในผังได้

ดังนั้น ผังเมืองเฉพาะ จึงเป็นผังเมืองละเอียดที่จะแสดงตำแหน่งที่อย่างชัดเจนว่าจะทำอะไรที่ไหน อย่างไร ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดิน ตลอดจนอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นจากเจ้าของเดิม เป็นบางส่วนด้วย เพื่อให้ได้มีการก่อสร้างตามที่ได้กำหนดไว้ในผังเมืองเฉพาะนั่นเอง และเนื่องจากการที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงทำให้การใช้บังคับเมืองเฉพาะนั้น ต้องมีการประกาศเป็นพระราชบัญญัติคับผังเมืองเฉพาะ เป็นในแต่ละแห่งไป (มาตร 41)

ในพระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2518 กล่าวถึงการประกาศพระราชบัญญัติบังคับใช้ผังเมืองเฉพาะ ณ ท้องที่ใด ที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของให้เวณคืนได้ โดยกล่าวไว้ในมาตรา 43 ในกรณีดังต่อไปนี้ 1. ใช้เป็นทางหลวง และ 2. ใช้ในการอันเป็นประโยชน์แก่ผังเมือง

สำหรับวัตถุประสงค์ของการจักทำผังเมืองเฉพาะขึ้นนั้น เมื่อนำนโยบายและวัตถุประสงค์ในคำจำกัดความของ การผังเมือง (มาตรา 4) มากำหนดเป็นฯวัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการวางและการจัดทำผังเมืองเฉพาะ เพื่อรองรับเป้าหมายที่กำหนดขึ้นแล้วจากผังเมืองรวมได้ ดังนี้

1. เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมือง หรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่ หรือบริเวณเฉพาะแห่ง หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในเมือง หรือชนบท เพื่อให้มี หรือทำให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสุขลักษณะ ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงามการใช้ประโยชน์ที่ดินในทรัพย์สิน ความปลอดภัยของประชาชน และสวัสดิภาพของสังคม

2. เพื่อการส่งเสริม บำรุงรักษา อนุรักษ์ หรือบูรณะอาคาร สถานที่ หรือวัตถุที่มี ประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. เพื่อการส่งเสริม บำรุงรักษา อนุรักษ์ หรือบูรณะทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ

4. เพื่ออนุรักษ์ หรือสงวน พื้นที่โล่ง หรือพื้นที่เฉพาะกิจ ไว้ใช้เป็นสาธารณะประโยชน์เช่น ใช้เป็นสวนสาธารณะ หรือเป็นพื้นที่ป้องกันน้ำท่วม เป็นต้น

5. เพื่อควบคุมพื้นที่เว้นว่าง ขนาดของแปลงที่ดิน ความสูงของอาคาร ประเภท ชนิดขนาด และจำนวนของอาคาร

โดยที่การวางและการจัดทำผังเมืองเฉพาะนั้น สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ตามความแตกต่างของพื้นที่เป้าหมาย คือ

1. ผังเมืองเฉพาะเพื่อการสร้างส่วนของเมืองใหม่ (URBAN DEVELOPMENT) ในพื้นที่ว่าง พื้นที่ชนบท หรือพื้นที่เกษตรกรรม ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับผังเมืองรวมหรือเพื่อการสร้างส่วนของเมืองขึ้นแทน ในพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายจากภัยต่างๆ เช่น อัคคีภัย อุกทกภัย วาตภัย หรืออภัยอื่นๆ ด้วยการวางแนวทางของการพัฒนา และการจัดสร้างสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ที่เหมาะสม

2. ผังเมืองเฉพาะเพื่อการพัฒนาส่วนของเมือง (URBAN RENEWAL) ซึ่งประกอบด้วยวิธีการต่างๆ และพอจำแนกรายละเอียดตามสภาพที่ปรากฏ และวิธีการเฉพาะกรณีได้ดังนี้

2.1 การอนุรักษ์ (CONSERVATION) อันเป็นทั้งการบำรุงรักษา อนุรักษ์ หรือ บูรณะอาคาร สถานที่ และวัตถุที่มีประโยชน์ หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี หรือเพื่อการบำรุงรักษา อนุรักษ์ หรือ บูรณะทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือคุณค่าในทางธรรมชาติ และป้องกันส่วนของเมืองที่มีคุณค่าทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมมิให้เกิดสภาพเสื่อมโทรม

2.2 การแก้ไขปรับปรุง (REHABILITATION) อันเป็นทั้งการดำเนินงานในส่วนของเมืองที่มีสภาพความเสื่อมโทรมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ที่จำเป็นต่อการแก้ไขปรับปรุง ด้วยการย้าย หรือดัดแปลงอาคาร และการแก้ไขปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ให้เหมาะสมเพื่อให้ได้มาตรฐาน และดำเนินงานเพื่อเปลี่ยนแปลงประเภทการประโยชน์ที่ดินให้สอดคล้องกับ ผังเมืองรวม

2.3 การพัฒนาขึ้นใหม่ (REDEVELOPMENT) อันเป็นการรื้อถอนอาคาร และสร้างขึ้นใหม่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม อย่างมากเกินกว่าการแก้ไขปรับปรุงได้

และตามมาตรา 29 ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 การวางและการจัดทำผังเมืองเฉพาะนั้น จะสามารถดำเนินการได้ ใน 2 กรณี คือ

1. กรณีที่มีกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมแล้ว เจ้าพนักงานท้องถิ่นของท้องที่ นั้นเป็นผู้วางผังเมืองเฉพาะเอง หรือจะขอให้กรมการผังเมืองเป็นผู้วาง และจัดทำผังเมืองเฉพาะก็ได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. กรณีที่ยังไม่มีประกาศกกรกฎาคมให้ใช้บังคับผังเมืองรวม รัฐมนตรีจะสั่งให้กรมการผังเมือง หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ ก็ได้

3. พระราชบัญญัติ ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 (ฉบับปรับปรุง 2535)

เป็นกฎหมายหลักของการควบคุมอาคารโดยทั่วไป ซึ่งได้กำหนดความหมายของ "อาคาร" ไว้ว่า หมายถึง ตึก บ้าน เรือน โรง ร้าน แพ คลังสินค้า สำนักงานและสิ่งก่อสร้างขึ้นอย่างอื่น ซึ่งบุคคลอาจเข้าอยู่หรือเข้าใช้สอยได้ รวมถึง เขื่อน สะพาน อุโมงค์ ท่าน้ำ ท่าจอดเรือ ป้าย ที่จอดรถ ที่กลับรถ ทางเข้าออกของรถและส่วนต่างๆ ของอาคาร โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น สามารถออกกฎหมาย เทศบัญญัติ กฎกระทรวง ข้อบังคับ ใช้ควบคุมการใช้ที่ดินได้

4. พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456

พระราชบัญญัตินี้แต่เดิม เรียกว่า พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำสยาม พ.ศ. 2456 ต่อมารัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พ.ศ. 2482 ให้เรียกนามประเทศว่า ประเทศไทย จึงใช้คำว่าไทยแทนคำว่าสยามนับจากนั้นเป็นต้นมา พระราชบัญญัติฉบับนี้มุ่งหมายที่จะควบคุมการเดินเรือในพื้นที่ซึ่งเป็นส่วนของราชอาณาจักรไทยและรวมตลอดถึงแม่น้ำลำคลองในพระราชอาณาจักรด้วย นอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการเดินเรือ ซึ่งมีสาระที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคมขนส่ง การใช้ที่ดิน การควบคุมการก่อสร้างอาคารและสิ่งแวดล้อม คือ

เรื่องทางเดินเรือ เขตท่าเรือ และเขตจอดเรือ ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมออกกฎกระทรวง 2 เรื่อง คือ 1. กำหนดแนวแม่น้ำ ลำคลอง หรือทะเล อาณาเขตแห่งใดเป็นเขตท่าเรือและเขตจอดเรือ 2. กำหนดทางเดินเรือทั่วไปและทางเดินเรือในเขตท่าเรือ ยกเว้นทางเดินเรือ ในเขตท่าเรือกรุงเทพฯ

กฎหมายฉบับนี้ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างใด ล่วงล้ำเข้าไปเหนือน้ำ ในน้ำและใต้น้ำของแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาป อันเป็นทางสัญจรของประชาชน หรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากกรมเจ้าท่า และกรมเจ้าท่าสั่งห้ามใช้ ให้แก้ไขท่ารับส่งคนโดยสาร ท่ารับส่งสินค้าท่าเทียบเรือ และแพในแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาป อันเป็นทางสัญจรของประชาชน หรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือทะเลภายในน่านน้ำไทย ซึ่งมีสภาพไม่ปลอดภัยในการใช้ หรืออาจเกิดอันตรายแก่ประชาชน หรือ การเดินเรือ

ด้านสิ่งแวดล้อมกฎหมายฉบับนี้ห้ามมิให้ผู้ใด เท ทิ้ง หิน กรวด ทราย ดิน โคลน อับเฉาสิ่งของหรือสิ่งปฏิกูลใดๆ รวมทั้งน้ำมันและเคมีภัณฑ์ลงในแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาป อันเป็นทางสัญจรของประชาชน หรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือทะเลภายในน่านน้ำไทย อันจะเป็นเหตุให้เกิดการตื้นเขินหรือตกตะกอน หรือทำให้แม่น้ำลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาป อันเป็นทางสัญจรของประชาชน หรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทย สกรก เป็นพิษ ต่อสิ่งมีชีวิต หรือเป็นอันตรายต่อการเดินเรือ

และให้เจ้าท่ามีหน้าที่ดูแลรักษาและขุดลอกร่องน้ำ ทางเดินเรือ แม่น้ำลำคลอง และทะเลภายในน่านน้ำไทย และห้ามไม่ให้ผู้ใดขุดลอก แก้ไขเปลี่ยนแปลงร่องน้ำ ทางเดินเรือ แม่น้ำ ลำคลอง หรือทะเลภายในน่านน้ำไทย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากเจ้าท่า หมายถึง อธิบดีกรมเจ้าท่า หรือผู้ซึ่งอธิบดีกรมเจ้าท่ามอบหมาย

5. พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535

เป็นกฎหมายหลักสำหรับควบคุมดูแลการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมของมนุษย์ เพื่อป้องกันอนามัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้หรือสนับสนุนการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในการวางผังได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมอบอำนาจให้ท้องถิ่น "ออกข้อกำหนดท้องถิ่น" กำกับดูแลการประกอบกิจการในท้องถิ่น

6. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

มีสาระสำคัญที่เป็นประโยชน์การควบคุมสภาพแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว ได้แก่

1. ยึดหลักการที่ว่า "บุคคลที่ก่อให้เกิดภาวะมลพิษต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษ" (Polluter Pays Principle) ซึ่งจะทำให้สามารถลดภาวะมลพิษต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบกิจการการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ฯลฯ จะต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้นต่อการก่อปัญหาสิ่งแวดล้อม

2. การกำหนดเขตอนุรักษ์ และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม สำหรับพื้นที่ที่มีสภาพธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอันควรอนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตสงวนเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้มีมาตราการพิเศษในการดูแลและรักษาคุณค่าของพื้นที่นั้นๆ ไว้ การดำเนินการกิจการใดๆ ในพื้นที่จะต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม จะเป็นคุณแก่แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ที่มีคุณค่าสอดคล้องกับการกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

3. การกำหนดเขตควบคุมมลพิษ สำหรับพื้นที่ที่เกิดปัญหามลพิษและส่งผลกระทบเสียหายต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทำให้มีมาตรการในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง และเร่งด่วนยิ่งขึ้น ในกรณีนี้จะช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวสำคัญหลายแห่ง ซึ่งกำลังประสบปัญหา เช่น น้ำเสีย ขยะมูลฝอย สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ได้รับการแก้ไขที่รวดเร็วทันการณ์

7. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

โดยมีเนื้อหาสรุปได้ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. อธิบดีมีอำนาจ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขตของโบราณสถานได้ตามเห็นสมควร โดยการทำโดยราชกิจจานุเบกษา

2. ห้ามผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลงโบราณสถาน เว้นแต่ได้รับการอนุญาตจากอธิบดี หากผู้ใดทำลาย ทำให้เสียหาย หรือทำให้เสื่อมเสีย ต้องโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าเป็นโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วต้องโทษจำคุก ตั้งแต่ 3 เดือน ถึง 5 ปี และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

8. ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการจัดผลประโยชน์ และควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขตโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ. 2523

มีรายระเอียดเนื้อหาสรุปได้ดังนี้

1. เขตที่ดินโบราณสถานของชาติที่จำนำมาจัดหาผลประโยชน์ตามระเบียบนี้ ได้แก่บริเณที่ดินซึ่งมีระยะห่างจากตัวหรือซากของโบราณสถาน หรือบริเวณโบราณสถานซึ่งได้กำหนดไว้ในการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เป็นระยะไม่น้อยกว่า 20 เมตร

2. เมื่อได้ทำการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง ที่ก่อสร้างหรือเข้าใช้ประโยชน์ในเขตที่ดินของโบราณสถานแล้ว อาคาร สิ่งปลูกสร้าง หรือบริเวณที่ได้เข้าใช้ประโยชน์ต้องไม่ทำให้เสียความงามหรือทำลายคุณค่าของโบราณสถานและต้องอยู่ในบริเวณที่เหมาะสม โดยไม่ทำลายสภาวะแวดล้อม หรือเป็นบริเวณที่ต้องห้ามการ ก่อสร้างตามกฎหมาย

3. ผู้ประสงค์จะก่อสร้างหรือต่อเติมอาคาร สิ่งก่อสร้าง ลงบนที่ดินโบราณสถานหรือเช่าที่ดิน อาคาร สิ่งปลูกสร้าง หรือเข้าใช้ประโยชน์ในเขตที่ดินโบราณสถาน ต้องแสดงความจำนงต่ออธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ทำการแทนเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมกับส่งแบบแปลนเพื่อประกอบการพิจารณา

4. ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลายหรือทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้สูญหายหรือไร้ประโยชน์ซึ่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือน 6 ปี และปรับไม่เกิน 20,000 บาท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ค.

ต้นฉบับ NOTES ON ECOSYSTEM PLANNING
โดย ELIZABETH PHILLIPS และ CATHARINE FORTLAGE
ของ EDINBURGH COLLEGE OF ART 1973

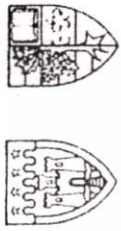

HERIOT-WATT UNIVERSITY
EDINBURGH COLLEGE OF ART
FACULTY OF ENVIRONMENTAL STUDIES

NOTES ON ECOSYSTEM PLANNING

Elizabeth Phillips DipArch RWA ARIBA Catharine Fortlage ARIBA

Edinburgh 1972

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

S. Pawinan
15-10-79
Edinburgh

PREFACE

This manual has grown out of a series of lectures given to students in the Faculty of Environmental Studies at the Heriot-Watt University. We do not consider it in any way to be a finished text; it has been put together in this form to augment the standard short course in ecosystem planning. The original research for this work was carried out during a two-year Research Fellowship at the University of Bath. Since then, we have been able to develop our work both in teaching and in practice, and a list of some of the projects studied during this time are given below.

We would like to thank the University of Malawi and the University of Edinburgh for giving us further opportunities of testing our theories and methods; the Heriot-Watt University for publishing this edition, the Edinburgh College of Art for printing it and Chris Pitkethly for the typescript.

Elizabeth Phillips
Catharine Fortlage
August 1973

Copyright © 1973
Lecture notes printed 1970, 1972
This edition August 1973
Reprinted with corrections February 1975

SUMMARY

The purpose of this paper is to provide those who are interested or involved in Town Planning, Urban Design,or Community Planning, with a logical method for integrating all the mass of information collected from many different sources. The paper describes the Ecoplanner method for setting out and integrating new developments, urban or rural, renewal or conservation, into the existing community. The Ecoplanner model was designed by Elizabeth Phillips and Catharine Fortlage to provide planners and urban designers with a tool which would enable them to understand complex urban problems rapidly and thoroughly and to make decisions in future development with confidence. The current Ecoplanner model (Mk.III) is constructed with hardware available to the poorest and least skilled community and theoretically it could be constructed entirely with pictograms by an illerate population. The philosophy of ecosystem planning and the techniques of the Ecoplanner have been developed concurrently over a number of years. The current research programme deals with the integration of traditional planning methods and the development of small computer programmes to handle sections of the Ecoplanner model economically and rapidly. The techniques are designed for a range of projects from village to city level ecosystems. Projects already designed using the Ecoplanner model range from family size ecosystems to populations of 70,000, and from rural Africa to cosmopolitan Vienna. The traditional biological ecosystem model is described in terms of the animal and plant species and the transfer of energy from one to another. In a human ecosystem this idea has to be modified if the complex relationship between humans and their environment is to be understood, so we divide the pattern of human life into its component activities. These activities are distinguished in the model to show their effect on each other and on the system. Every activity makes demands on the system for the use of resources, which are classified under different headings in order to assess the total needs of the system. The activities affect one another by giving or taking resources and these transfers can be related to external systems: this transfer of resources can be shown on a multi-dimensional interaction matrix. Some resource transfers can be quantified such as cash or manpower but many, such as friendship or fear cannot be quantified but have a quality which can be assessed in a particualr system. One of the most important functions of the Ecoplanner model is to show how the 'black-box' property of an activity can exchange tangible resources for intangible resources. These three components - ACTIVITIES, RESOURCES, and RELATIONSHIPS - form the basic Ecosystem model. Because an ecosystem is dynamic it is not desirable to produce standard models but all ecosystems are subject to the laws of systems analysis.

List of projects :

- Village for the Mentally Handicapped (RIBA Research Award 1967-197-
- Vienna South International Planning Competition 1970
- Langholm Burgh Urban Design Study 1969-1970
- Karlsruhe City Centre Redevelopment (Student Project) 1971
- Ghent City Centre Redevelopment Competition - (Student Project) 1971
- Newcastle Area Town Development 1972
- Tangier Holiday Resort Planning Competition - (Student Project) 1972
- Dunkirk City Redevelopment Competition - (Student Project) 1972
- Karachi (Lyari) Redevelopment Project (Student Project) 1973
- University of Calabria Competition (Student Project) 1973
- University of Malawi Teaching Visit (Carnegie Grant) 1973
- Small Ecosystem Training Projects 1969-1973

COMMUNITIES AS ECOSYSTEMS

Ever since men lived in communities, they have tried to record their past and present history, and to foresee the future of themselves and their tribes or villages. Since direct vision into the future is a rare gift, the leaders of the community have had to rely on their observation of patterns in past events in order to predict the recurrence of similar events in the future. A tendency to search for patterns of recurrence is a well-established habit in communities and ranges from the traditional peasant proverbs on weather and crop lore to the predictions of inter-urban traffic developments; neither are completely reliable, but they are the best that can be done to predict the future. In simple situations, the patterns can be observed by untrained observers, and perhaps by intuition, but where the pattern is large and complicated, it is necessary to construct some sort of model of the community in order to understand and to simulate the pattern of events, and their effects on people and the environment. For example, the consequences of building a bridge over a formerly impassible river can be judged from previous examples with considerable accuracy, but the effects of constructing an urban motorway system can only be studied on a model of the situation before and after the construction. This increasing complexity has led to the development of many different models of situations - physical, mathematical and electronic: each having various advantages and disadvantages. One problem in simulation today is the very rapid effect of one change in a community on the rest of the area and on other communities and for this reason the group of models covered by the term systems approach is the most useful. The advantages of this type of model is that the linkages between components are of equal or greater importance than the components themselves. Most European and North American communities have linkages of transport, communications and finance, which are more vital to the growth and survival of the community than its physical components. Most systems models deal with facets of communities such as transportation and infrastructure studies or with natural populations such as fish or plants and animals. A systems approach can, however, be used to model the whole of a human community with the advantage of simulating rapid changes in complex urban linkages. Of the many systems models, the biological concept of the ECOSYSTEM is most suitable for modelling human communities because all communities are ultimately dependent on natural resources and also becuase the needs and habits of human beings are very similar to those of animal and plant groups. This concept allows the planner to model changes from natural to man-made ecosystems or back again. There are several biological theories implicit in this concept which are useful to the planner: the ecological niche where each species occupies a defined zone analogous to the social grouping of industrial cities, where each group has a different habitat, income and culture. Another theory states that the relationship between species may be parasitical, symbiotic, or commensal which correspond to a master/slave, worker/employer, or newspaper/television relationship (where both live off the same items of news). The Ecoplanner model can simulate a wide range of different sizes and types of communities without changing the basic model and this ability is valuable to the planner who has to integrate regional, town and neighbourhood communities of many different kinds. Ecosystems are always alive; they merely change more or less rapidly, so that the model, once constructed, allows the planner to move forwards or backwards in time. The diversity of opinions on the future are such that the planner is unable to predict accurately the state of the ecosystem for more than a few years ahead, but it is possible to simulate critical (crisis) situations and to observe their effects; this will enable the planner to forewarn the community. The majority of planning problems are concerned with the study and design of resources, mainly physical, for the activities of living, transport, industry, shopping or recreation. There is also an increasing interest in Europe in the problems of conservation of historical or beautiful areas in town and countryside, and these problems may be described as resources in search of an activity, while the conventional planning

problem concerns activities in search of resources. Both types of problem can be simulated on an Ecoplanner model, and no doubt the perfect planner would be able to optimise the solutions to both problems in one design.

There are two other problems which must be considered: that of the timescale of the ecosystem and its location in space. The timescale is not a component of the ecosystem as are activities and resources, but the pattern of relationships between activities varies according to the time at which the system is observed, and an ecosystem must be viable over a series of timescales, varying from diurnal cycles to a generation cycle. This is an essential study when dealing with communities which depend on migrants for their existence, whether Esquimaux villages or tourist resorts. A well-balanced system will provide activities during the off-season in order to maximise the use of resources. The Swiss Jura plateau, for example, uses the same resources of pasture and labour for farming in the spring and summer, for school children holidays in the late summer and fall, and for skiing visitors in the winter. This is a more robust system than the British holiday resort which relies on a five month period of long hours and hard work and high wages to carry the system over the winter; this problem can be very acute if the summer has been one of bad weather. This timescaling of ecosystems also allows the rate of change in the activities to be observed, so that the rate of resource allocation can be planned accordingly. The location of activities and their resources on the ground is a necessary part of the ecosystem model, since the efficiency of a relationship depends on the physical relationship between their locations. This type of relationship has been thoroughly studied in transportation research and will not be discussed in this paper.

ECOSYSTEMS AS SYSTEMS

Ecosystems obey systems theory in that they can be described as 'open' or 'closed' depending on the number and type of linkages between activities, and it is necessary to establish the type of system being studied as soon as possible, as the provision of new links and the strengthening of existing links is one of the ecoplanners most important jobs. All systems obey the law of entropy and human ecosystems are no exception to this rule: provision must be made in the proposed ecosystem developments for the constant input of new energy into the system, either as money, manpower, trade, or any other energy source which will prevent the system from collapsing.

It is absolutely vital however, not to treat all energy inputs as common units (this method is used in some biological ecosystems) since, in human terms, different types of energy cannot be exchanged one for another; water cannot replace fossil fuel as a source of energy for mobile machines. Each type of energy source must be kept as a separate entity in the model. Every activity has a 'black box' effect on the flow of energy passing through it, and this effect can only change the direction of the flow or act as a catalyst for another flow; the activity cannot change the resource itself and unless this is clearly demonstrated on the model the conclusions drawn from the flow of resources will be very inaccurate.
This complex pattern of linkages created by different types and strengths of flow means that it has proved unsatisfactory in practice to distinguish independent and dependent variables: all components of an ecosystem are variable and none are independent - there are only degrees of independence which can be assessed crudely by counting the number of linkages. In practice, it is apparent during the construction of the model that some components can be varied easily and that others are so integrated with the system that variations will have widespread effects, and this hierarchy of variability is sufficient to guide the planner.

Figure 1

Jura plateau in Switzerland.

The natural resources shown are used for a sequence of activities over the annual timescale.

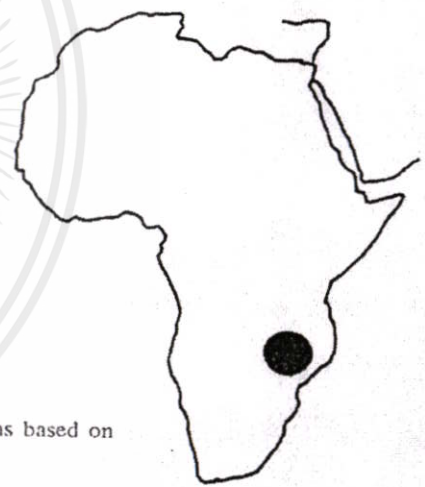

Figure 2

Three different physical solutions based on a common set of activities.

Blantyre, Malawi.

On the left, the local government development area; centre right, private enterprise development with planning control; and centre foreground, the unplanned squatter community.

HISTORIC ECOSYSTEM

It is interesting to note that in its early development this community was almost self-contained. Transport routes were poor and most movement took place by boat. Small crofting strips can be seen in the foreground together with the remains of the crofters 'black houses'. The whole family had to work at the croft to make a subsistence living. Education was minimal and social life would be based on local talent and an occasional entertainer. The village would have to rely on itself for most basic crafts. Outputs from the ecosystem were mainly wool and surplus manpower. Inputs were basic materials and a few luxuries, such as tea and sugar.

Figure 3
Shieldaig
West Highlands of Scotland

PRESENT ECOSYSTEM

The current stage of this village is mainly the result of new transport routes. The new roads leading into it have opened up this area for the tourist and also enabled the village to look elsewhere for employment other than subsistence crofting. Better transport also enables them to import all basic requirements of food and goods. Government grants and pensions, with unemployment pay have provided for the very young, the very old and the unemployed. Primary school education is available in the village; after this, all children have to attend outside schools until they are 15 years old. The increased mobility of both parents and children is in complete contrast to the earlier community.

Outputs from the ecosystem include wool, stock, tourists' enjoyment of natural beauty and a cash flow. Inputs are visitors attracted to the area, basic goods (including milk and bread), tools, luxury goods, electric power, fuel supplies, government grants, pensions, and unemployment money, mass entertainment media and a cash flow.

It is possible to state what a viable ecosystem should be, but how is the planner to achieve this desirable state of affairs? Physical planning is not sufficient unless combined with economic and social planning, and this means involving those with knowledge of all the activities in the ecosystem in the planning process.

This combined operation can be called ecological planning; the goals of the ecological planner are to -

- make the ecosystem viable without artificial support
- strengthen the links inside the system and outside the system in order to make the community resistant to shocks and abrasions from internal or external forces
- ensure that all those who make changes within the ecosystem understand the consequences of their actions and are fully aware of the effect it will have upon the community
- construct symbiotic relationships with other ecosystems. Any community that lives by preying on its neighbours will eventually be superseded.

In order to achieve these goals, the planner must manipulate one or more of the elements of the ecosystem. Firstly, he can take away or add an activity by development control. grants, tax relief, publicity or other inducements. In wartime, direction of activities is acceptable, but not usually in peacetime. Secondly, he can take away or add a resource by actual movement of the resource, such as coal or roads, or he can control the supply by pricing it out of the market. Fashion can be used effectively to manipulate both resources and activities, though its results are naturally short term. Thirdly, he can alter the number or kind of the relationships between activities. A new industry brought in to strengthen an ecosystem is not much use unless it develops strong links within the system: if it is connected solely to outside activities it is a constant source of weakness.

Fourthly, he can change the time of activities by spreading peak-hour traffic or shifting industrial working hours to even out the load on road and power resources.

Fifthly, he can use the traditional planning manipulation: that is to move activities about in space, by relocating housing, industry, transport.

Linear programming methods have been used to optimise the manipulations of an ecosystem, but this process has proved unsatisfactory due to the inadvisability of giving mathematical values to the components being manipulated. Sub-systems of cash flow, power or transport can be optimised, but the danger of excessive sub-optimisation must not be underestimated.

In order to construct a satisfactory ecosystem model, the planner must be in tempo with his work throughout the process - he must work neither too fast so that he skips vital data nor so slowly that he becomes bored and does not absorb information. To achieve this tempo, observed human brain mechanisms are employed rather than more sophisticated software which demands brain training. These brain mechanisms are first the pattern-seeking habit which enables the planner to comprehend the systems and sub-systems of his project. Second, the habit of describing work and play as actions which leads naturally to activities. Third, the list-making habit which helps to catalogue reources: and fourth, the habit of association which helps the development of relationship matrices. Fifth, the habit of orderliness which seeks to complete patterns and helps to trace unresolved links in the matrix, and sixth, the habit of curiosity - valuable for identifying key components which may help to solve the planners problems.

Because an ecosystem model is a random input ordered output heuristic model, these brain mechanisms can operate freely, the model itself ordering the data input and indicating any further data required. The value of this apparently unscientific approach to ecosystem analysis is that, because natural brain mechanisms

are employed, the data and its significance are programmed into the mind of the planner and are stored for instant recall during the design process. Further research is needed to elucidate the cybernetics of the programming but the efficiency of these empirical methods in practice has been proved. The advantages over normal ISR methods are speed of retrieval, monitoring of data input and economy of 'hard and soft ware'. The most important benefit to the designer is that the ecosystem model being an abstract concept, permits the designer's intuition to generate a range of creative solutions without preconceptions.

The programme in his brain automatically rejects those solutions which are impossible. Experience with urban design students with programmed brains has shown that they are physically incapable of planning 'wrong' solutions, as it seems that the drawing mechanisms will not function until a 'right' solution has been formulated in the mind.

In most systematic design methods much attention is given to the process of decision-making and weighting of factors. The authors have spent much time trying different methods of weighting and evaluation but practice has shown that decision-making is a direct function of knowledge, the better the knowledge of the ecosystem the easier it is to make decisions and in practice the number of constraints operating on a system are so great that the possible solutions are very few and the optimisation of these is controlled by public or private interest outwith the planners control. The inductive approach - i.e. 'the break it into little bits and sort it out technique' has proved less successful than the Ecoplanner concept which follows Karl Popper's attitude to deductive thinking. It is only this sense of wholeness that can help the designer to create solutions to community problems which not only resolve individual difficulties or needs but which can develop 'civitas', the real foundation of all communities.

THE ECOPLANNER MODEL

It is essential when studying an ecosystem to have a means of recording all the knowledge gained, and to be able to see the progress of the study and to control it. For this reason, it is convenient to construct a model of the ecosystem which can be built up as the study progresses, and which will show the strengths and weaknesses of the system very readily. No model is a substitute for the real world and there is always a danger that effects seen on the model may be taken too factually. Again, no model is accurate enough for critical decisions to be taken as a result of studying it, but it can act as a guide to more detailed study and action in the ecosystem itself. Observation of a model enables the planner to understand the working of the real community, and manipulations can be tested on it to give some idea of the possible consequenses. A model is almost essential if community participation is to be successful and if it is to be understood by people of all trades and degrees of intelligence, it must be a simple non-technical model. If a model is going to give a complete picture of a situation, it must have the following qualities:

1. Cost of setting-up and operating the model must relate to the job in hand;
2. It must be capable of accepting all the factors which make up the life and work of a community;
3. Both quantifiable and unquantifiable information must be accepted on equal terms;
4. The basic techniques must be simple to operate but the information must be susceptible of either simple or sophisticated analysis;
5. It must work at all levels of the ecosystem and be able to accept and manipulate large quantities of information;
6. It must show the effect of change, and additions and alterations must be assimilated quickly;

Newspapers and journals	:	current social and political problems, public opinion (which may affect implementation), social attitudes, consumer attitudes, political power structure.
Field Surveys	:	quantity and condition of resources, pattern of activities, timescaling of activities, need and opportunity for change, transportation studies.
Specialist Studies	:	information specialised activities, such as mining, fishing or education. These can be commissioned from specialists in the field or obtained from specialist publications. This information is useful when forecasting developments in activities.
Interviews and Questionnaires	:	questionnaires are useful for statistical surveys where official figures are not available. Personal interviews are most helpful in obtaining detailed information on relationships in small ecosystems. Key people in the area being studied, such as doctors, nurses, police, religious and other leaders of social groups and clubs, usually have information to contribute beyond the scope of official reports.

It is absolutely necessary that the ecosystem model should tell the truth: decisions based on false statements may bring disaster on the ecosystem.

THE SEQUENCE OF OPERATION IN SETTING UP AN ECOPLANNER MODEL

FIRST STAGE:

Decide the boundaries of the ecosystem to be studied. These may vary as the study proceeds but it is important to get agreement in the approximate boundaries at the beginning. If the purpose of the study is to manipulate an ecosystem to achieve certain goals, these must be stated.

SECOND STAGE:

Determine the level of the ecosystem: is it at village level or town level or regional level ? In most cases it is necessary to study several levels at once in order to obtain a true picture, but there is usually one main design level at which decisions must be taken and it is this level which must be clearly established.

THIRD STAGE:

Set up outline model. This contains all the components of the full model, but it is a general description of the ecosystem only and is not quantified or accurately detailed. The data entered into the model is in the form of short statements outlining the work to be done in the final stages, and these are used as job cards which are cancelled as the final data is entered. The purpose of this outline ecosystem is to assess the tasks required and to programme the planner's brain with the main patterns of the ecosystem.

FOURTH STAGE:

Describe the activities as accurately as possible. These descriptions will be added to and revised constantly during the course of the study.

CEMETERY IN VIENNA SOUTH

Flowers bought by relatives visiting the cemetery give a guaranteed income to the nursery garden.

NURSERY GARDENING

Elderly women from the village walk to the cemetery and exchange gossip in the afternoons.

INFORMAL SOCIAL

Children use the cemetery car park during the week as a playground.

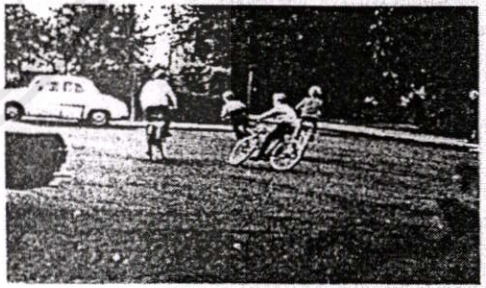

RECREATION

Figure 4

This shows the less obvious interactions between three separate activities and a fourth activity of a different nature.

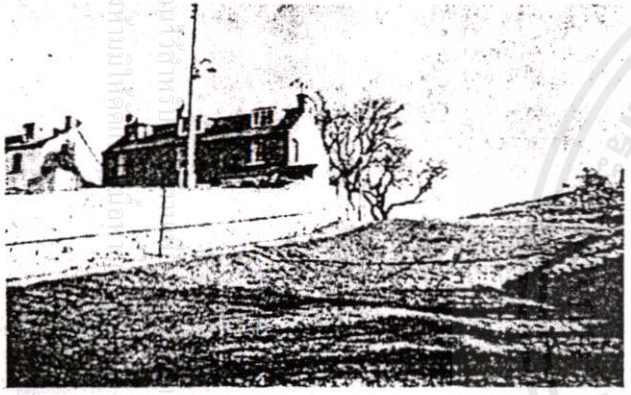

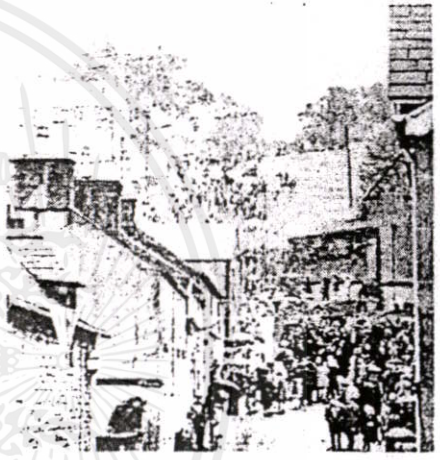

KIRK BRAE, LANGHOLM

The brae as it usually appears.

The brae during the Common Riding.

Figure 5

Timescaled use of resources. For most of the year, this area is unoccupied and unused except for pedestrians going up to the hills above, and it appears to be a waste of useful land. For one day in the year, the brae becomes important in the life of the town, when the riders for the Common Riding assemble there for the ride-out. This ceremony is so important to the community that the apparent inefficient use of resources is acceptable.

Recording the quantity and quality of physical resources and environmental resources.

Photographing the activities of the ecosystem and the movement between them.

Taking part in the activities helps to understand their place in the ecosystem.

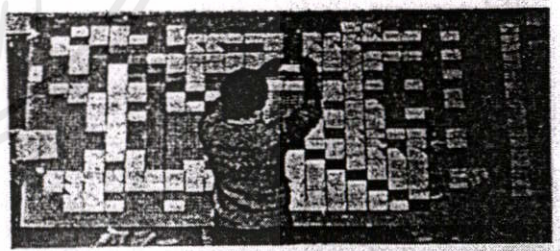

Information on activities, resources and relationsips are plotted into the Ecoplanner model.

Figure 6
Three methods of observing and recording the ecosystem. These field studies supplement the normal planning information obtained from official statistics and surveys.

GENERAL VIEW OF LANGHOLM

RELIEF MAP OF LANGHOLM

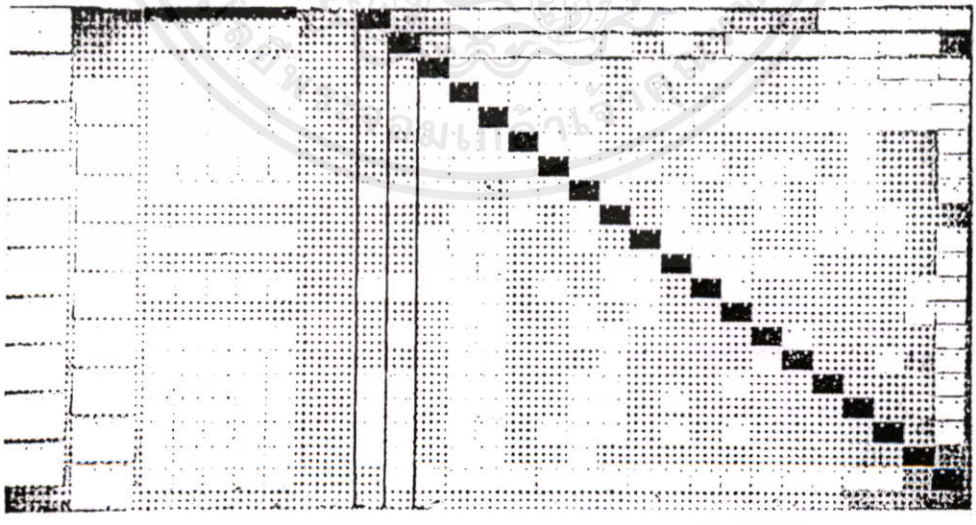

ECOPLANNER MODEL OF LANGHOLM

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Figure 7

This shows the relationship between the actual town, the physical model and the Ecoplanner model of the ecosystem.

FIFTH STAGE:

Survey the resources available for each activity and examine the gaps in these available resources. When the study is complete it will be necessary to indicate which are existing and which it is proposed to add or delete. During the survey it may be necessary to ask expert advice about the quantity and type of resources required for specialist activities such as mining, health services: this advice must include both the tangible and intangible resources. There may well be a surplus or a deficiency of resources in any human ecosystem and these should be listed for future manipulation.

SIXTH STAGE:

Plot the transfer of resources between activities within and outwith the system on the matrix; these should be written up as accurately as possible. The relationships will be found to start off as vague generalities, but they will become more definite as the study progresses.

SEVENTH STAGE:

Plot the intensity of each activity on one or more suitable time-scales: these will show how the intensity varies throughout the scale. The study of chronology within an ecosystem indicates the intensity of an activity or set of activities at any one time. It highlights the 'deadness' within a community which causes an unbalanced ecosystem. Further, this study of chronology can mark the duration of a resource used for a particular activity. Some resources are single-use resources throughout time - that is to say, they are fully and continually used to support one activity; these resources cannot be used to support any other activity. Other resources are multiple use resources throughout time - that is to say, they can either be shared by several activities at a time, or because they are used intermittently, the resource can be transferred from one activity to another.

EIGHTH STAGE:

Plot the resources already studied on a map or model of the area to show the location of resources in space, and plot the distribution of activities to show their location in space. For the sake of clarity it is better to prepare two or three maps showing the spatial location of activities at key times, such as working hours, holidays or evenings. The physical movement of resources may also be shown diagrammatically on the maps to indicate preferred routes.

NINTH STAGE :

Prepare overlays and reports to show critical aspects of the ecosystem. These might be :

cash flow	-	shown on the relationship matrix ;
housing	-	shown on the resources map and on the resources schedule;
public transport	-	shown on the relationship matrix and activity distribution map.

TENTH STAGE :

Appraise the strength and weakness of the ecosystem. Set out the manipulation required within the ecosystem in order to achieve the desired goals. Describe the steps necessary to implement the goals; this is particularly important when the manipulation involves phasing specific activities in order to achieve a smooth change and to avoid planning blight.

ECOPLANNER TECHNIQUES FOR A SIMPLE MANUAL MODEL

The model is constructed on two 8 ft. by 4 ft. (2.40m x 1.20m) perforated boards with holes ¾ inch (19mm) centres and the information is displayed on cards, maps and diagrams. The information is set out in six parts:

1. The description of the activities in the ecosystem A6 cards - (6 ins. by 4 ins.).
2. The schedule of the resources needed by the activities A8 cards - (3 ins. by 2 ins).
3. The relationship (transfer of resources) between activities A8 cards - (3 ins. by 2 ins).
4. The chronology of the activities (timescales) - standard A3 sheets.
5. The distribution of the activities and the resources - maps of the area.
6. The appraisal of the ecosystem and policy decisions - A6 cards (6 ins. by 4 ins).

Parts 1, 2 and 3 are plotted on Board I and parts 4, 5 and 6 on Board II. When the first five parts of the model have been completed, deductions and decisions can be made about the present and future state of the system; This applies to both new and existing communities; the only difference is in the amount of estimated information included in the model - this will be almost nil in an existing system and almost total in a new system. Typical conclusions which can be deduced from the model are the robustness or weakness of the ecosystem, its state of growth or decay, the extent to which it is an open or closed system, its rate of change and whether it is concentrated or dispersed. It is also possible to calculate whether the whole system is profitable or not to the larger ecosystem (that is, profitable in the full sense, not merely the financial sense) and to identify the critical activities which control the system. If the project warrants the work involved, it is extremely interesting to set up models of the historic ecosystems and of the projected future ecosystems, and to deduce trends from these models; and also from comparative studies of similar ecosystems in earlier or later stages of transition.

The appraisal (part 6) of the model shows which activities are healthy and strong in the system, and which require remedial action. The appraisal should state exactly what changes are needed in any of the five preceeding parts in order to achieve the desired goals.

The appraisal (part 6) of the model shows which activities are healthy and strong in the system, and which require remedial action. The appraisal should state exactly what changes are needed in any of the five preceeding parts in order to achieve the desired goals. The statement of policies needed to achieve these goals must include proposals for implementation

FIRST and SECOND STAGE:

Make a preliminary inspection of the community to be studied to establish the scope of the problem and the levels of ecosystem which have to be designed.

THIRD STAGE:

List the activities contained within the ecosystem. It is not necessary to quantify them at this stage. Most ecosystems have between 12 and 18 activities at each level. If the number exceeds this, the entries are too detailed in comparison with others. If there are fewer, the converse will be the case. However carefully this list is complied, it is likely to change as the work proceeds.

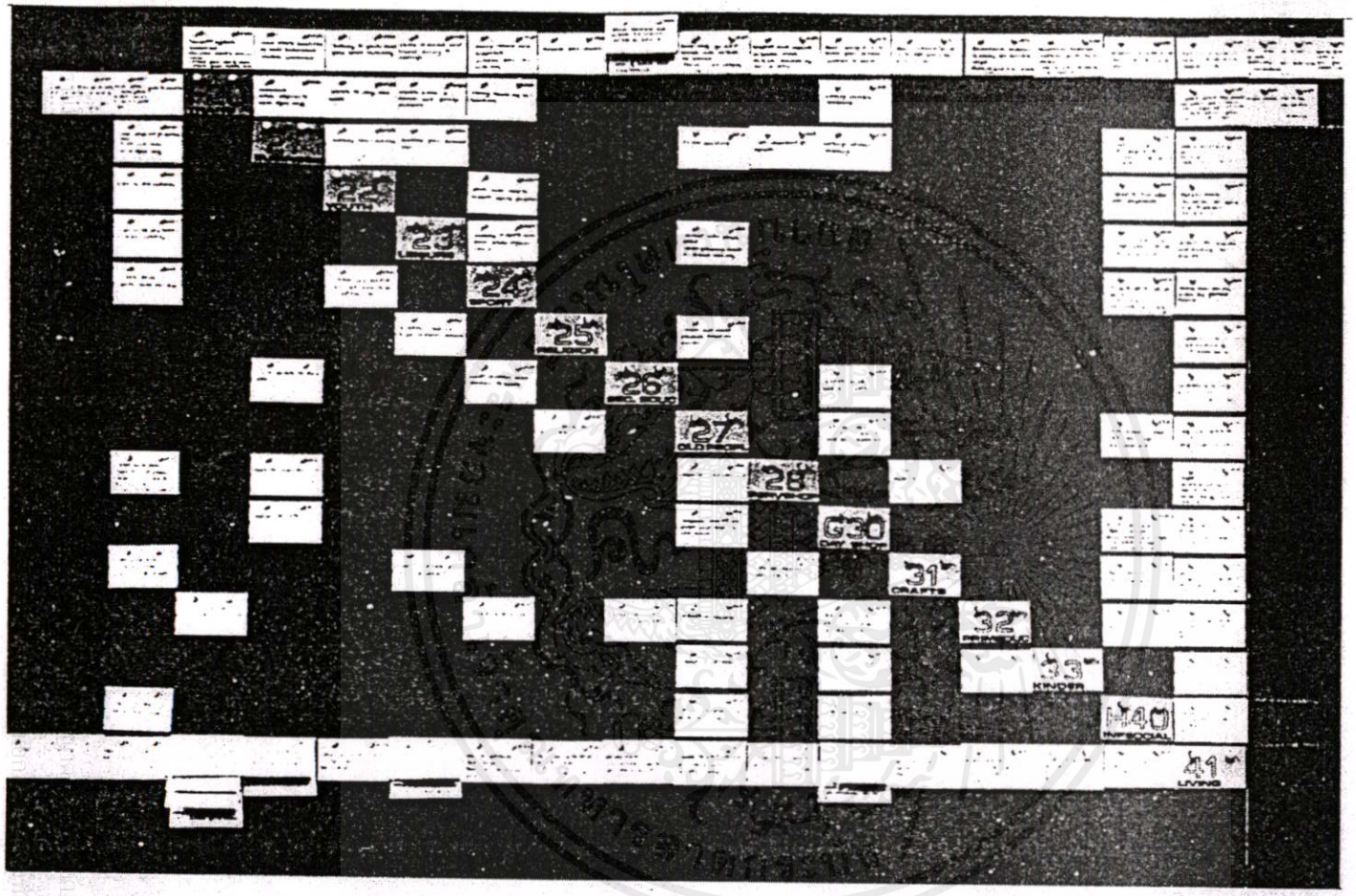

Figure 8

Detail of the Ecoplanner model set-up for Vienna South. Three levels are shown here - H-Unit level, G-Local level and F-District level. Each card on the matrix describes the nature of the relationship between the activities. The matrix relationships should be read clockwise, each activity giving resources to the other.

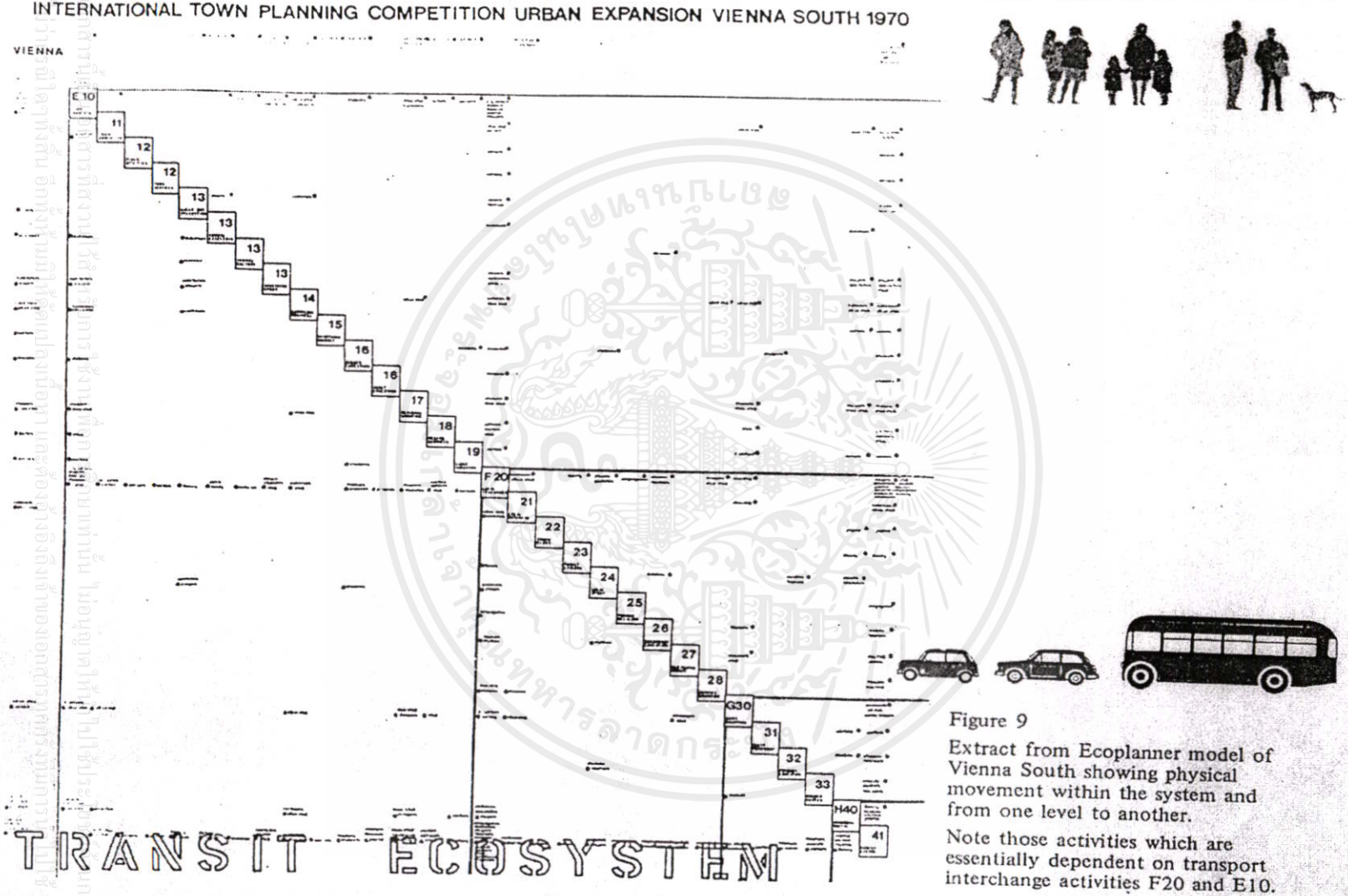

Figure 9

Extract from Ecoplanner model of Vienna South showing physical movement within the system and from one level to another.

Note those activities which are essentially dependent on transport interchange activities F20 and E10.

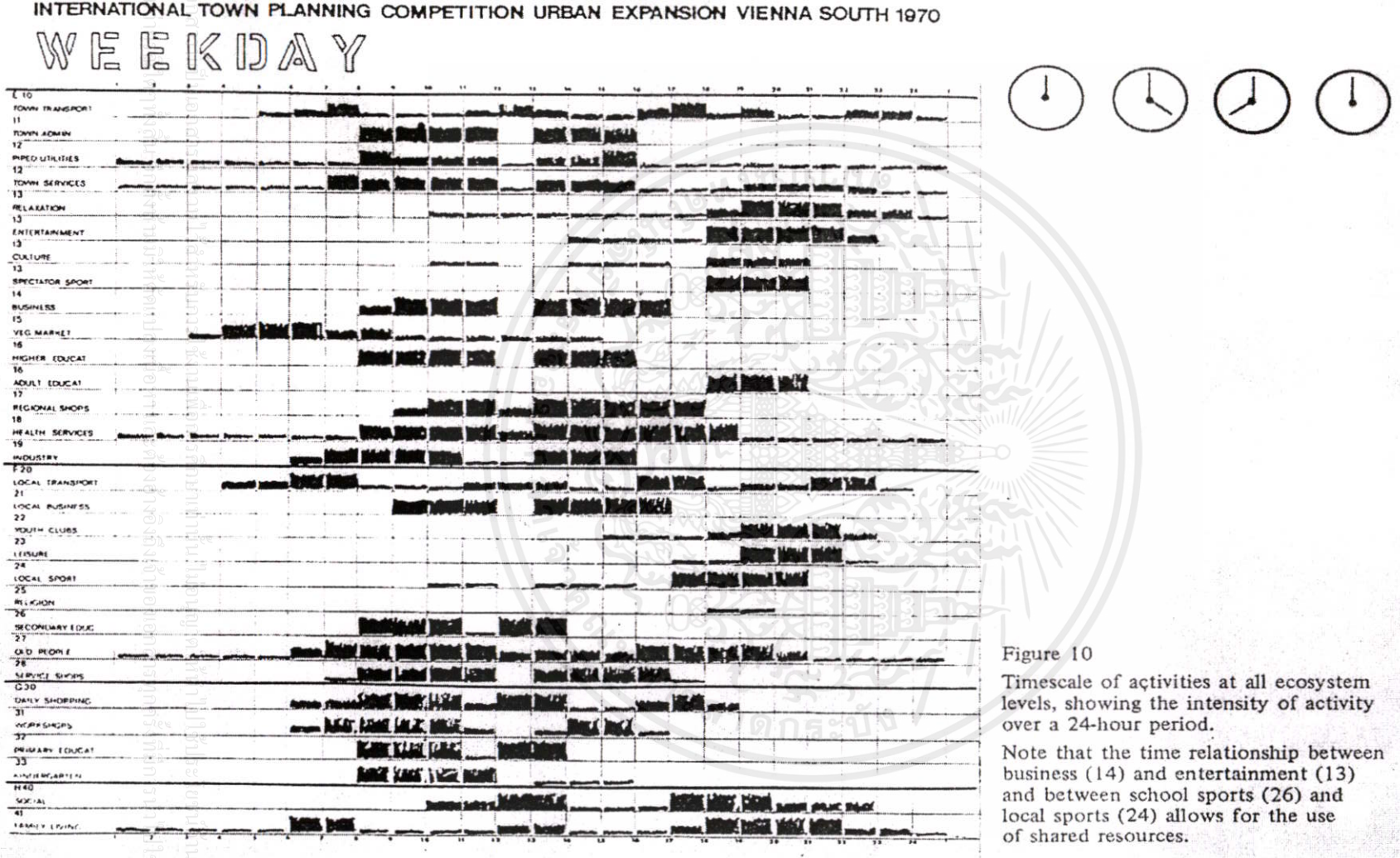

Figure 10

Timescale of activities at all ecosystem levels, showing the intensity of activity over a 24-hour period.

Note that the time relationship between business (14) and entertainment (13) and between school sports (26) and local sports (24) allows for the use of shared resources.

UNIT SCALE H

Each unit has a population averaging 1000 people and is the smallest viable development unit.

There are 60-65 of these units on the site.

LOCAL SCALE G

Each local community has a population averaging 4000 people and supports all usual village activities.

There are about 15 of these local communities, including the two existing villages.

DISTRICT SCALE F

The district contains a population of 15,000 which supports most town services and amenities. Two district centres are planned at north and south areas of the site and two are combined to form the major centre of the area.

TOWN SCALE E

This scale comprises the whole project and supports major employment and business for the area. The large scale shopping, sporting and welfare facilities are located together with the two central district scale communities to form a strong town centre for the total population of 60,000 to 65,000.

Figure 11

Vienna South. Location of ecosystems on the site. The final design is shown in Figure 12.

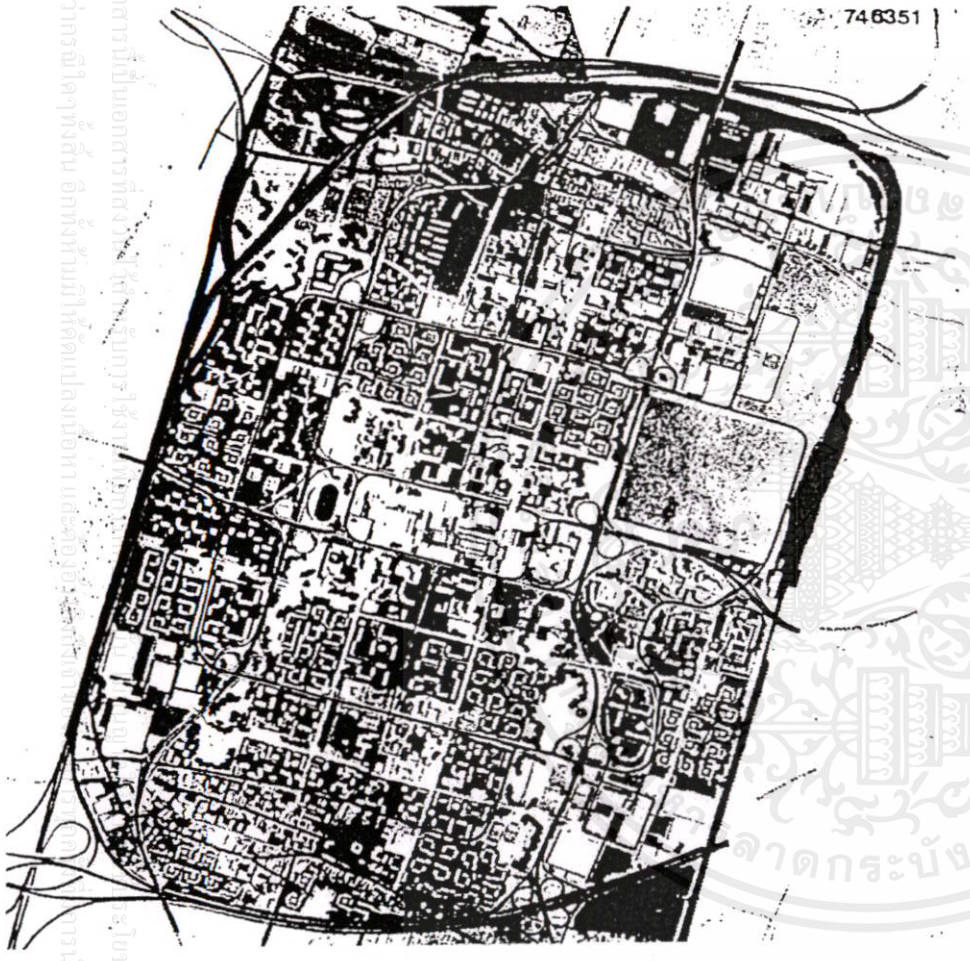

International Town Planning Competition, Vienna South 1970
Buczynski, Fortlage, Phillips, Shaw, Smart, Stewart and Wood

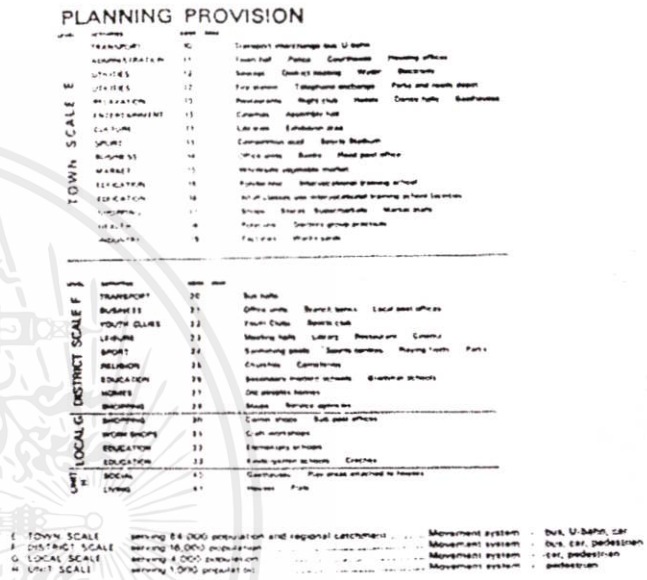

Figure 12

Design for new development for a population of 60,000 to 70,000 transferred from Central Vienna.

Note how the morphology of the design allows each ecosystem to function as a viable unit during the development of the project.

A typical small English village would contain one or two 'street level' ecosystems and several 'farm level' systems grouped into a 'village level' ecosystem which itself would form a component of a 'district level' system. The street level might support the activities of :

- family living ≈
- old people living
- informal social contact
- daily convenience shopping.

The 'farm level' might support :

- family living ≈
- stock breeding
- crop growing
- food storage
- machine care and storage
- management.

The 'village level' could support further activities which cannot be maintained by a smaller community :

- durable shopping
- service shopping
- religion
- formal social occasions
- primary education
- small business
- sport and games
- transport system.

This gives a total of 17 activities to be studied.

FOURTH STAGE :

Each activity can be described very fully by asking the following questions :

WHY ? - For what reasons - practical or philosophical, is the activity carried out ? (This is the most important question the planner can ask. On the answer depends the emphasis and character which the planner gives to his design for the activity).

WHAT ? - What is the definition of the activity ? What does it comprise and what are its sub-divisions ?

(The answers to this question will set the limits of the activity and ensure that no part of the activity is unrecorded).

WHO ? - What kind of people take part in the activity, either actively or passively ?

How many of them are there, and who is responsible for controlling the activity ?

WHEN ? - At what time is the activity taking place ? How long does it last and how often does it happen ? What timescale is appropriate to the project: is it an hour, a day or a year chronologically ?

(These three kinds of time: chronology, duration and frequency, determine how the activity is related to others in time, and also to decide the importance of the activity).

HOW ? - Is there a specific method of carrying out the activity ? Does the sequence of operations matter or not ? How variable is it ?

(The particular way in which an activity is performed can help to determine how rigid or flexible the design must be and also how much latitude the designer has in his choice of solution).

Of all these questions, the most important one is why.

Philosophically this is the question which provides the reason for having the activity. The answer given to why may well vary depending upon who is asked: at times this variation may be a direct conflict between the active and passive people who are involved.

It will be necessary to collect information about each activity from many different sources before a complete picture can be built up. The amount of information collected will vary from one activity to another, some will be simple and others will be complex. With the accumulating amount of paper, it will soon become obvious that unless this information is collected in a systematic way, it will become increasingly difficult to retrieve it.

The ISR methods used can be based on (a) plain index cards; (b) edge punched cards; (c) 80 column machine punched cards; or (d) computerised storage. The first two are suitable for bench use in offices while the second two methods require constant access to a card sorter or to a computer terminal and are advantageous only where a very large project is being run from a number of different offices and a central data bank is economic. Computer facilities can be used in the form of graphic or on-line display: while the actual retrieval time is very short, this is (at present) offset by waiting for time-sharing facilities, programming and storing information and delays due to breakdowns. Card sorting equipment suffers from similar disabilities.

Probably the most convenient method for medium-sized projects is the plain card display where all information is constantly on view and immediately accessible for alterations or additions. The information is all contained on ordinary A6 index cards.

Since information can be entered on to the appropriate card at any time and in any order, the system can be considered as a random input system. The final pattern of information emerges as a disciplined display of facts and figures, giving an ordered output system. The planner therefore takes a pack of cards with him when he visits a community and talks to the people, or when he visits central or local government offices to obtain official information. The number of cards is immaterial.

Activity Information Card:

The top of this A6 card must have the job number entered and the activity number entered.

Each piece of information must have the code for the source from which it originated entered on the left-hand side preceding the statement.

Each of these pieces of information should be entered as a short statement. Telegraphic language is suitable for this purpose.

Plot these cards on Board I when they are completed.

Sources from which information is obtained must be fully recorded. Sometimes information may come from the people within the community sometimes from official sources, books or periodicals.

Source Card (A6)

This card contains the name of the person, book, periodical, etc. from which the information for the statements on the activity cards were obtained. If material is borrowed, a note must be made of this so that it can be traced. The date at which the material was collected, as well as the date of the actual material must be entered. Standard bibliographical entries must be included where applicable. These contain author, title, publisher, and first published date plus any revisions.

Each new source should have an accession number and a date as well as the initials of the person receiving the information. Information obtained from the same source at different times should have separate accession numbers.

FIFTH STAGE:

Resource: 'a new or reserve source of supply or support' Webster 1963

The term 'resources' covers all the supplies necessary to maintain or initiate an activity, or to improve it, whether these supplies are tangible or intangible.

For the purpose of studying an ecosystem, it is convenient to divide the resources into a few main headings. These will naturally vary according to the nature of the ecosystem and its level of complexity, but the following headings are listed as a useful basis:-

(1) Physical resources : buildings, land, industrial plant, vehicles, aircraft, ships and similar solid objects which can be measured and valued.

(2) Infrastructure resources : supplies of water, gas, electric power, telecommunications, drainage, roads, railways, canals. These can be measured and valued, though with less exactness than the physical resources.

(3) Sensory resources : these resources which affect the senses of plants, animals and men. They include noise, sunshine, rainfall, winds, and feelings such as privacy, security friendships, fear, job satisfaction.

(4) Economic resources: mainly financial. Running costs, capital costs, taxes, income and expenditure, cost of borrowing money. Manpower in the economic sense, is also included in this heading.

(5) Constraints : this heading covers all the controls, regulations, laws, and traditions which constrain the activities to work in a particular way. They are very often negative rather than positive constraints, as most legislation is repressive rather than constructive, but it is essential to know what control each activity has over the others before the ecosystem can be manipulated.

It is possible to programme the measurable resources for computer analysis, but unless the project is at regional or city level, it is not economical to spend time and money on sophisticated analysis.

Resource Cards :

Information about the total resources available is written on to A8 (3 ins. by 2 ins) cards. The resources may come from within the ecosystem or outwith it. These cards must contain the actual quantity, quality and location of all available resources. If only part of a total resource is allocated, the amount allocated must be noted and the balance recorded. The sum of the total of each resource which is left unallocated should be noted. Follow the procedure set out for the activity information card, entering the job number, title at the top of the A6 card and the source code before each short statement. Plot the allocated resource cards below the heading vertically and in line with the relevant activity horizontally on Ecoplanner Board I. It is more useful to know what resources are required for each activity, that is, how many playing fields are needed for education (quantity) and what type they should be (quality) and how many are required for public sport, than to consider the total number required. This total is only used as a final check that the resources are adequate when theif position is plotted (location). When the activities are related to the time resources available, it may be found that one set of playing fields can serve both activities.

It will be evident that one resource generates another. For example - a need for water supply implies physical buildings and plant to purify

and pump the water, capital and amintaining finance, manpower, and legislation to enable land for catchment and plant to be purchased. Information on each type of resource may have to be obtained by employing consultants to calculate future needs for the activities where the information is not available from published work.

SIXTH STAGE :

The relationships between activities is the transfer of one or more of the resources described in Stage Five. This stage shows exactly what part each activity plays in the ecosystem and how the system as a whole functions. The relationships with the outside world show the independence or dependence of the system in relation to other systems, and whether the inputs balance the outputs. A good example of an ecosystem which has changed from an independent system is the Scottish Highland village which historically was almost completely self-sufficient, except for manufactured weapons and tools beyond the skill of the local smith. At present, the typical village has abandoned subsistence farming, fishing and hunting, and relies almost entirely on government subsidies, social security payments, and tourist trade. The standard of living is higher, and the population do not have to work so hard, but the ecosystem is extremely vulnerable to changes in government policy and economic depression. These factors can be illustrated in comparative models of the historic and present relationships, and the effect of any proposed changes may be simulated on the model.

Relationship cards:

These relationships are simulated on the Ecoplanner Board I by means of a two-way matrix. This enables the planner to show what each activity gives to others and what it takes from others.

The names of the activity are plotted diagonally across the board from top left to bottom right, using A8 (3 ins. by 2 ins) cards.

The sequence of activities should follow that of the main activity cards. Leave a 5 inch (13 cm) space above and to the left of the matrix. This space contains the relationships with the outside world. The transfer of resources between any two activities is written on an A8 (3 ins. by 2 ins) card and plotted at the junction of the two lines. This transfer of resources is always read clockwise in order to maintain a standard presentation. All incoming resources are plotted along the left-hand side of the matrix, so that input and output can be balanced.

The total transfers of any one resource throughout the ecosystem, when collated, form a 'cycle' of that resource similar to the biologists' nitrogen or carbon cycle. It is important, when constructing a model of the ecosystem to check that all the resource cycles have been recorded: obviously it is not possible to record a cycle of certain resources such as noise or pleasure, but the infrastructure and economic resources are easily checked. Typical cycles of interest to the planner would be -

- cash flow
- transportation
- pedestrian movement
- water supply and drainage
- social contact
- legal control

It is also useful to the planner to identify on the matrix, a set of relationships which occur at a given time, usually at peak transport time or a holiday season. For example - all the relationships which occur at morning rush hour or late in the evening.

Overlays of transparent film, with cycles shown in coloured tape, may be laid over the matrix. Alternatively, the relationship cards may be coded with markers or coloured symbols.

Plain statements of fact do not always illustrate the exact quality of an activity or a relationship, particularly where the type of ecosystem is unfamiliar to the planner. Photographs, sketches, magazine illustrations, cartoons, quotations and poetry or prose extracts can be plotted on the model and are a great help towards understanding the subtleties of the ecosystem.

SEVENTH STAGE :

Timescale:

The sections of the Ecoplanner completed so far show how the systems work, but not when various activities are slack or busy. This information is important, as resources which may be adequate for their activities at one time are quite inadequate for other times. The most common example of this is public transport with its overloading during rush hours and under-use in afternoons and evenings. By plotting the activities against a timescale these discrepancies can be seen and the manipulation of activities to reduce overloading can be simulated. The simplest way of showing timescales is to plot the intensity of the activity against each unit of time, giving a variation of 0 - 100% intensity. Where the use of a particular resource is vital , it is better to plot the actual amount of that resource used in each time unit. For example, the actual numbers of private cars used each hour during the day, or the number of workers employed in each period gives a check on unused or overused resources which could be better deployed.

Some resources are single use resources throughout chronology: that is, if they are being used in one activity they cannot be used as a resource for another at the same time. For example, a single tram-car cannot be used by two sets of passengers at once. Other resources are multiple use resources throughout chronology: that is, if they are being used for one activity they can be used by another at the same time. For example, daylight in a school can provide light for children playing and for staff teaching.

It is necessary at this point to study all the listed resources and the in' action and activity intensity in order to highlight the critical resource and study their use within each activity more carefully.

Timescales range from days to years or even decades, and it is usually necessary to set up several scales for each ecosystem. These are set u on Ecoplanner Board II.

For small and medium sized projects, standard printed timescales are adequate, but for regional level studies, it may be necessary to use a whole 8 ins. by 4 ins. pegboard and to use A8 (3 ins. by 2 ins) cards for each time unit in order to record all the information.

EIGHTH STAGE :

It now becomes necessary to plot some of this information on a base map of the actual area. This must be done in order to study the location of resources.

Physical resources should be entered on to base maps using standard Town Planning codes and colours. Use as many base maps as are necessary to avoid confusion. The resource entered on each map should be carefully selected to provide the best co-ordinated display possible.

When this display is studied in conjunction with the timescale it will highlight the possible dual use of resources. For example - if playing fields, allocated on the survey as being for school use, are situated near the living area of the community, it is possible to consider them for evening and week-end use.

When the base map is completed, the intensity of each activity can be superimposed. Activities are plotted by means of coloured dots or pins, using a scale appropriate to the ecosystem being studied: thus, one dot may equal 10 people for a small community and 10,000 for a large one.

A series of these maps should be used to highlight the difference between busy and dormant activities throughout different time-

scales. Daily timescales will highlight rush hours, weekly timescales will highlight the difference between week-day and week-end activity and a yearly timescale will highlight seasonal changes.

Any particular resource cycle can be highlighted upon the base map by devoting an overlay entirely to this - e.g. cash flow.

If communication patterns are to be shown, indicate these by placing pins at strategic points and stringing between them. (This is a standard work-study technique - use fine crochet cotton).

Use the same colour code as has been used throughout the study.

These lines represent the movement of resources - e.g. traffic flows.

NINTH STAGE :

Manipulation of Model:

The effect of manipulating the model can be carried out at any stage in the operation of the Ecoplanner: a preliminary feasibility study can be brought forward if necessary. It is, however, essential that all the activities and resources have been studied at least in broad outline before this feasibility study takes place.

Cards of a colour not previously used, must be employed for the manipulation exercise - this prevents any confusion with the survey work. Spare overlays for the base maps should also be made available for this purpose.

Trace through the activities and resources affected by the manipulation and enter the changes on to these cards and maps. It is advisable to trace the effect of altering one critical activity through the whole ecosystem before dealing with the next one.

Use separate cards to denote changes caused by each manipulation. If necessary set up a separate board to do this. Code these cards so they can be filed and enter upon them, the alterations made.

Use overlay for base maps to see the effect of the change. Keep these overlays as a record.

If the work is carried out on the original boards and base maps, use colour photography to record them.

TENTH STAGE:

Application of the Model:

The study of existing ecosystems involves the careful consideration of unbalanced resources within time and space. It is the duty of the planner to set those problems before the community as a whole, and discuss with them, why, how and when these situations came about. In order to contribute towards providing a balanced ecosystem the community must be prepared to discuss all its problems in their true light.

Once this contribution has been provided and all the statutory requirements adhered to, it is for the community, not the planner to decide upon the actions they intend to take. It is the planners duty to manipulate the model and discuss alternative solutions to these problems. It is also the planners duty to explain the consequences of these actions in terms of their effect on activity relationships and resource allocation in time and space.

The sequence of actions taken and their consequences must be recorded in a logical form at the end of the study or, if the need arises during the study, at well-defined points in the plan of work.

The intermediate steps as well as the final actions should be noted. In order to prevent excess trauma to the community, actions should be phased out or in at an acceptable growth rate for the ecosystem being studied.

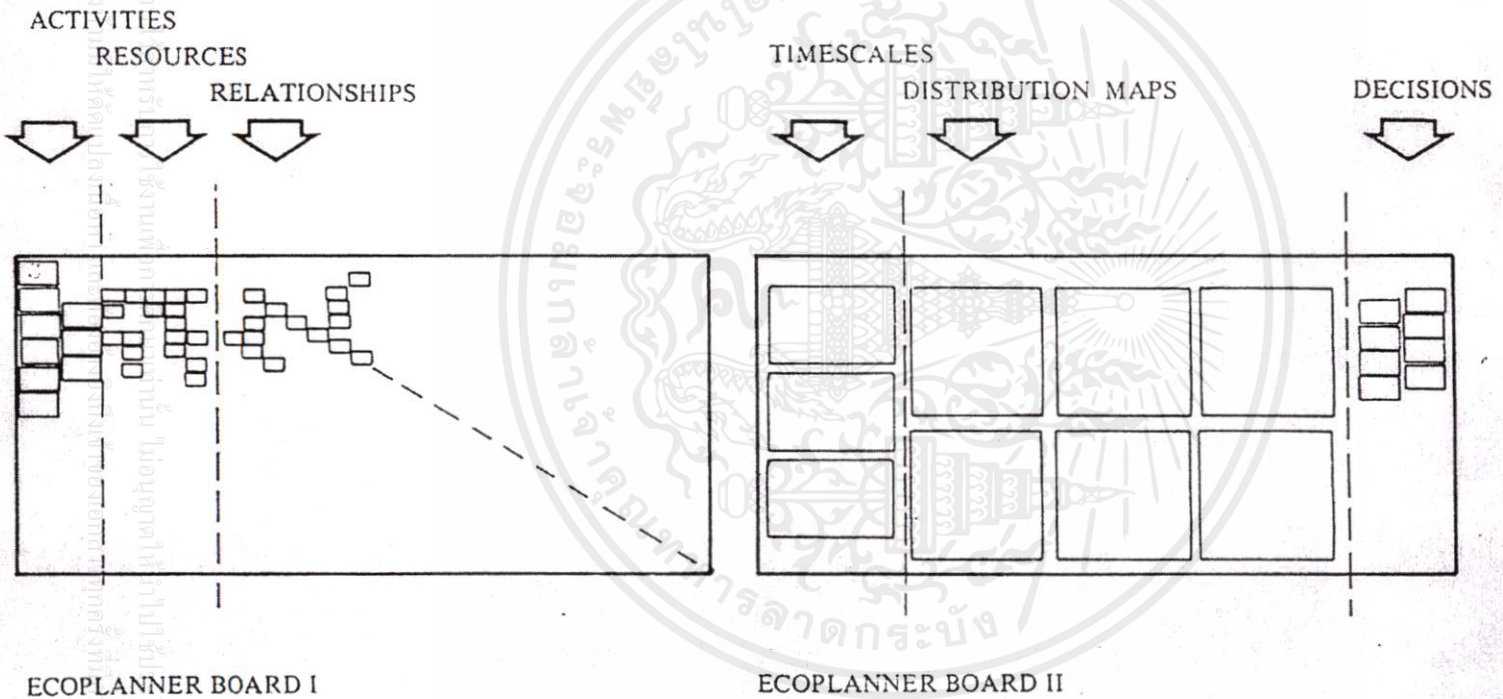
ACTIVITIES
RESOURCES
RELATIONSHIPS
TIMESCALES
DISTRIBUTION MAPS
DECISIONS
ECOPLANNER BOARD I
ECOPLANNER BOARD II

Figure 13

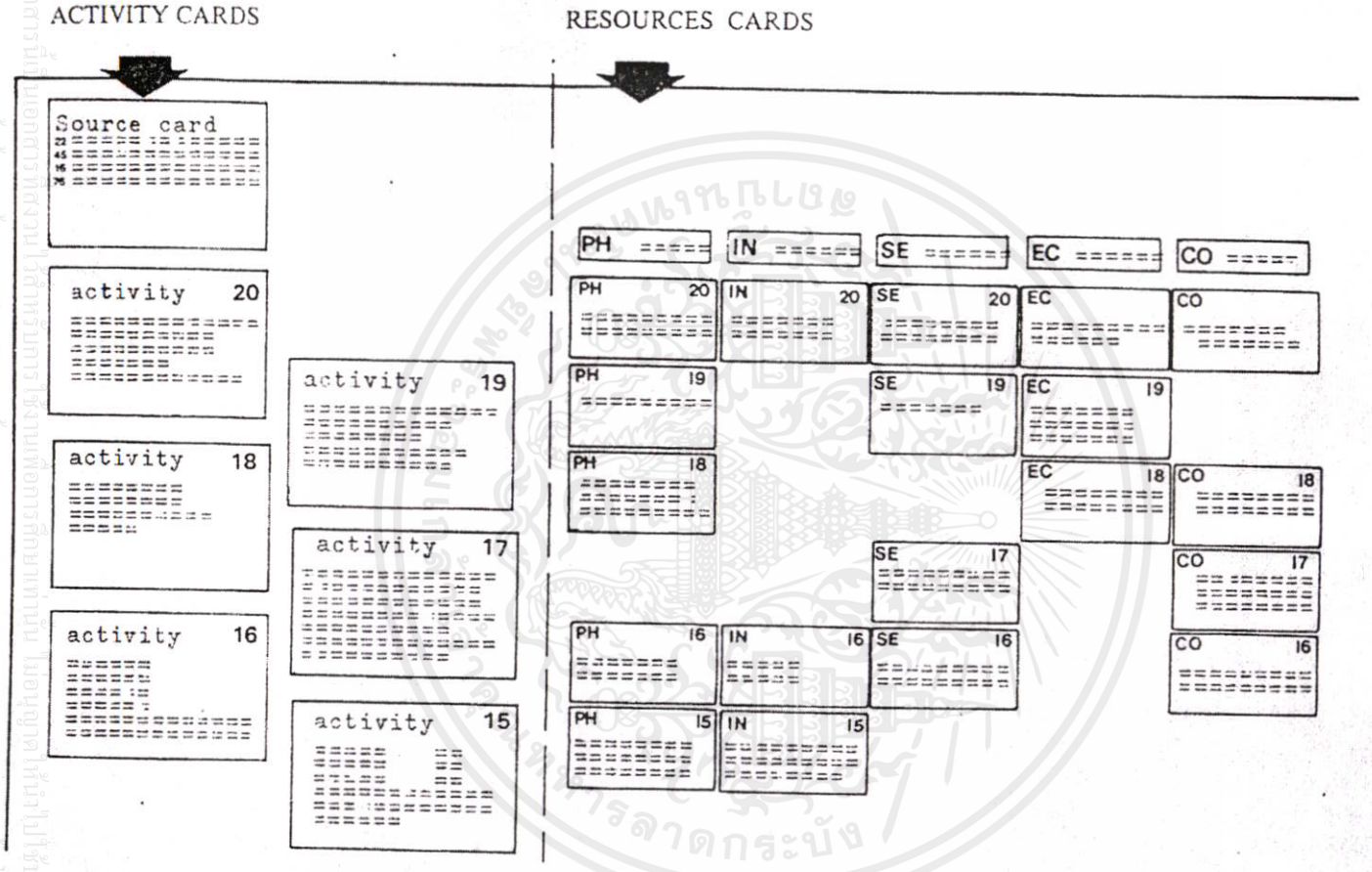

Figure 14

ECOPLANNER BOARD I - activities and their resources plotted

activity name | source | job no. | information | activity number

MARKETING | 12 | ACT 24

```
6   Fresh fruit and veg bought daily by all classes.
    Mostly bought from market stalls; slightly cheaper
    than shops.
21  Daily market     18 stalls 06.00-12.00  60 buy/stall/day
    Flower market    50        10.00-14.00  80 "     "     "
    Friday market    30 (fish) 06.00-11.00  100"    "     "
    Bird market      60 (Sun.) 10.00-15.00  200"    "     "
    Bird market is more social ; people looking and talking.
12  All goods come from local sources. No long distance
    trading. Served by small private vans and cars, not
    trucks. Local market traders.
9   Strict police control on parking and licences.
6   Position of stalls and consruction traditional. Several
    generations of traders have carried on in the same place.
6   Customers are regulars; known personally to the traders.
9   Markets account for 80% of greengrocery trade; 12% of
    retail trade, but only 9% of retail profits.
```

ACTIVITY CARD A6

source details

date of recording

initials of staff

```
21  Register of market traders. Guildhall          15.6.71   wd
22  Social survey by local authority.  May 1970    20.6.71   jk
23  Interview with Blue Parrot cafe owner.         26.6.71   blm
24
25
26
```

source no.

SOURCE CARD A6

Figure 15

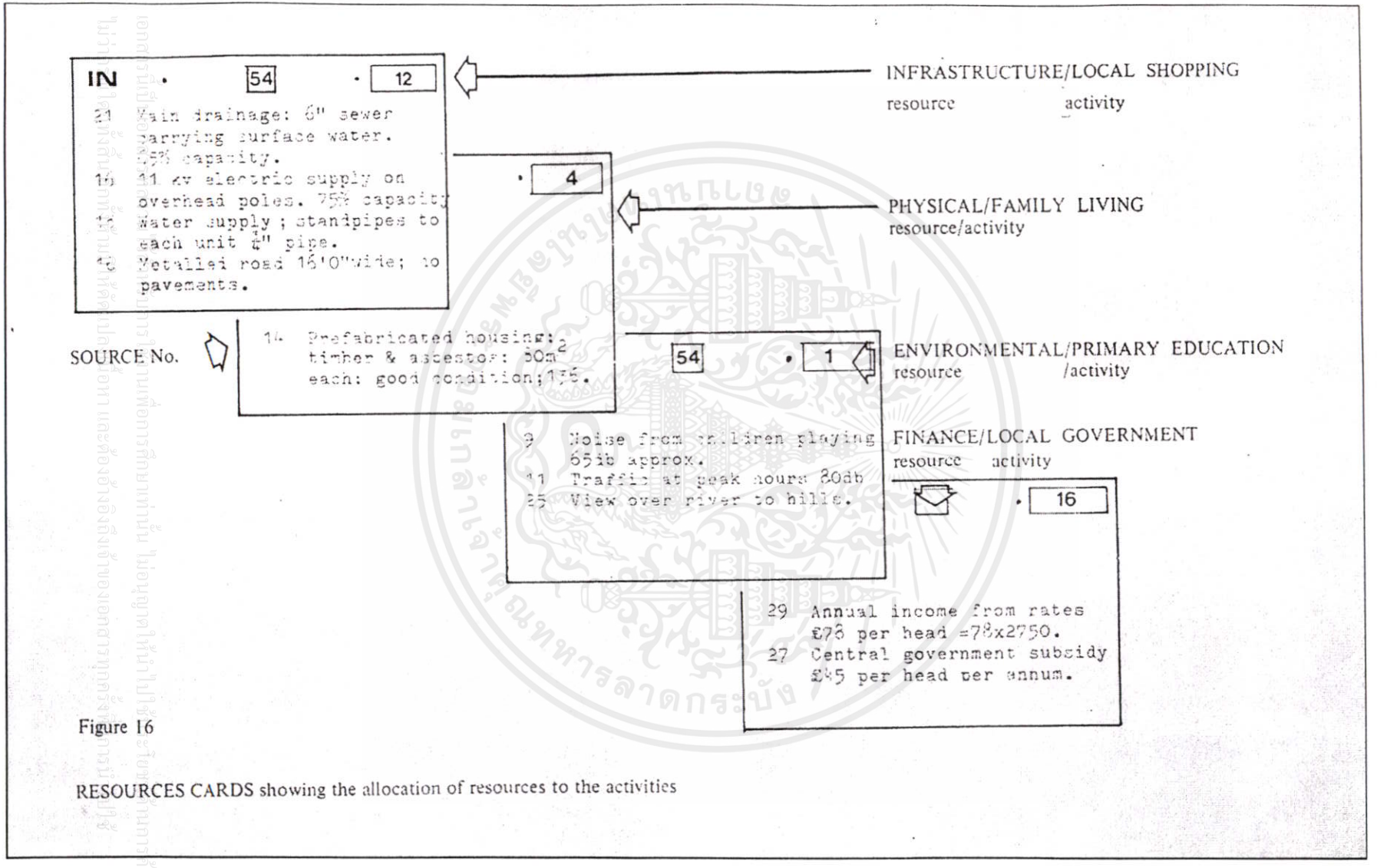

Figure 16

RESOURCES CARDS showing the allocation of resources to the activities

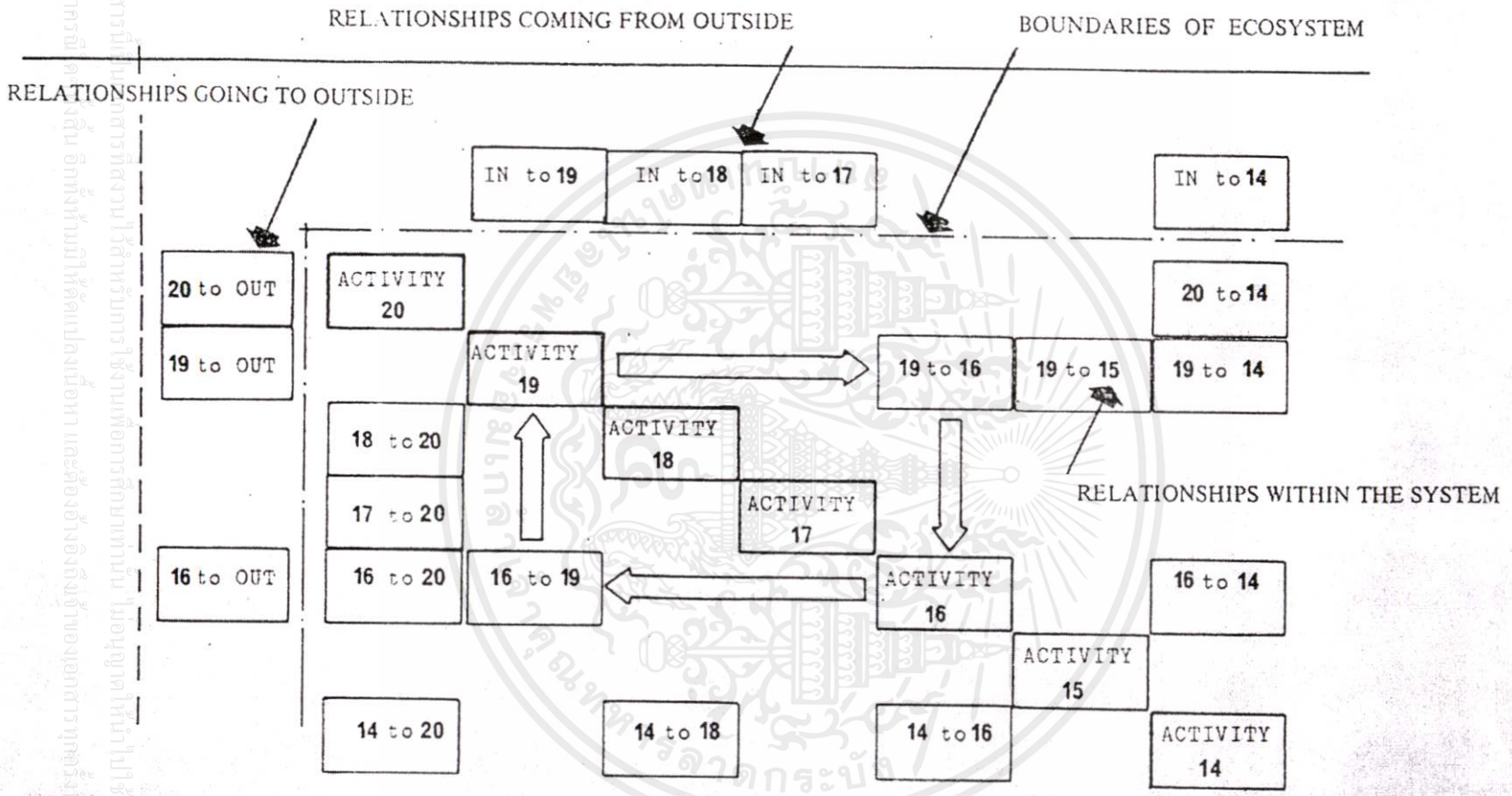

Figure 17

ECOPLANNER BOARD I - showing the two-way relationship between activities. Each relationship is a transfer of resources from one activity to another.

RELATIONSHIP REFERENCE

It is essential that these numbers are written in the right order. This card shows the transfer of physical, manpower, financial, and sensory resources, from activity 24 to outside the ecosystem.

DESCRIPTION OF RELATIONSHIP

240UT • 75 •

Refuse collected by local authority.
Surplus food taken to farms outside town.
Traders from suburbs return to homes outside town.
Traders profits average £7.00 per stall per day.
Gossip and news from the town.

7 •

Fresh fish from the river. 15 van loads per day.
Fruit and vegetables from farms 18 van loads per day.
Birds brought from country breeders.

75 •

Weekday customers come singly.
Weekend customers come with families and friends.
Daily market max 20 buy/hour
Flower " " 30 " "

75 •

School children play around market on way from school.
Some probably steal food, all enjoy social contact and fun.

Figure 18

ECOPLANNER BOARD I - Relationship cards

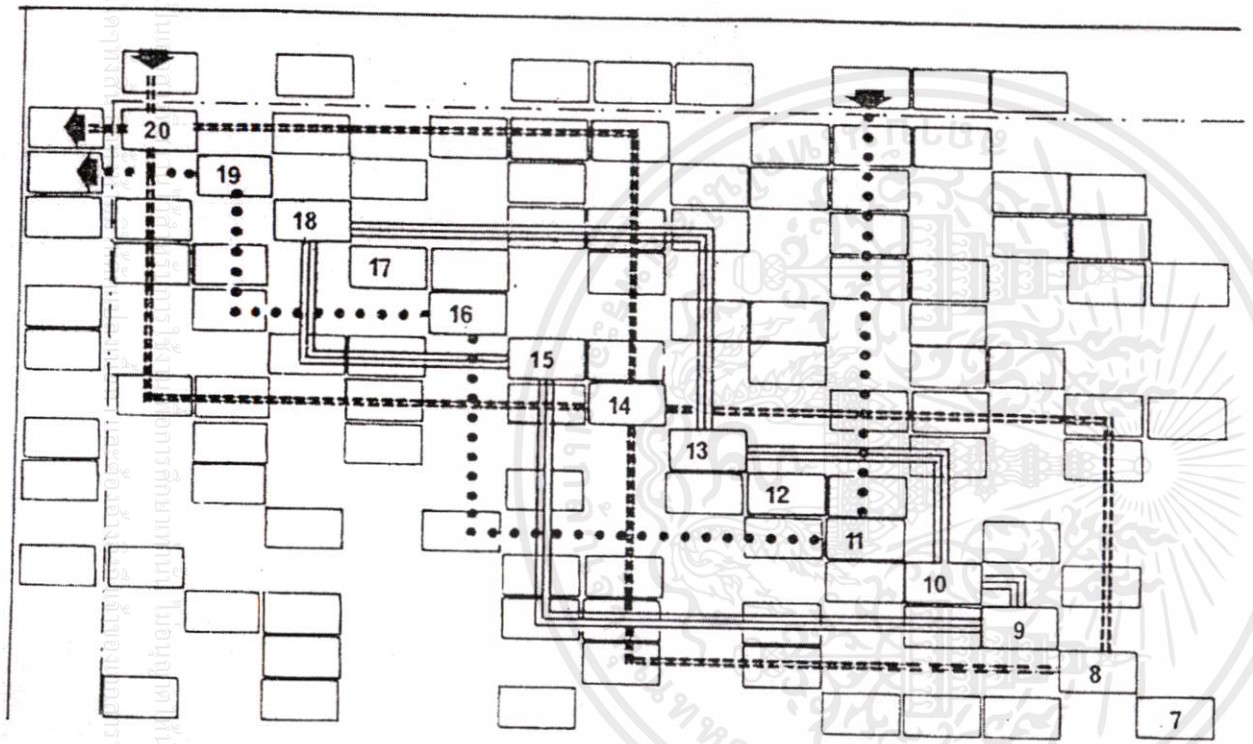

Typical resource cycles would be:

cash flow
pedestrians
social contact
pollution

The cycle shown ═══ is an internal cycle of a resource.

The other cycles ═══ • • • • • •

are originated outside the ecosystem and are more susceptible to outside influences.

Figure 19

ECOPLANNER BOARD I - overlay to relationship matrix showing cycles of resource transfers. Transparent film with coloured tape.

17/72

JOB No.

ACTIVITY	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
activity 1	0	0	0	0	8	8	8	30	30	30	30	8	
activity 2	4	4	4	4	4	4	4	45	60	60	60	60	
activity 3	0	0	0	20	25	25	25	250	180	120	70	50	
activity 4	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	5	0	
activity 5	0	0	0	0	0	0	0	60	60	60	60	60	
activity 6	0	0	0	0	0	50	50	90	90	120	180	180	
activity 7	40	40	80	260	380	590	700	700	700	700	700	700	

TWENTY-FOUR HOUR TIMESCALE

NUMBER OF PEOPLE engaged in the activity at each time.
The distribution of other resources, such as electric power, traffic, money, noise, or rainfall can also be plotted against the timescale.

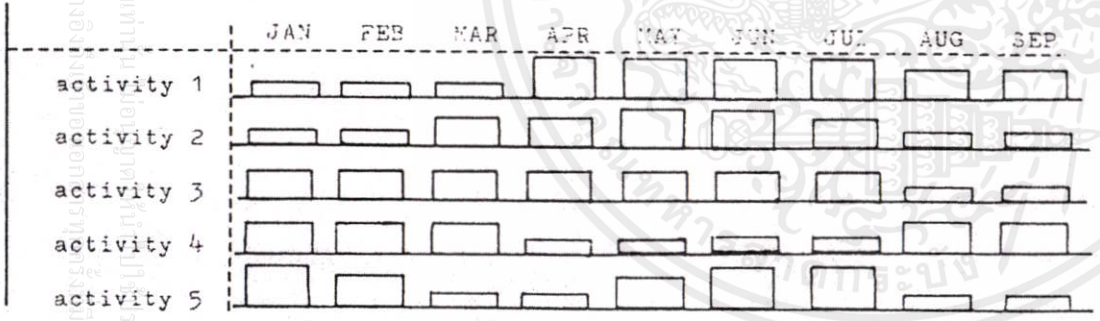

ANNUAL TIMESCALE

INTENSITY OF ACTIVITY shown as a proportion of its maximum intensity.

Figure 20

ECOPLANNER BOARD II - this shows the intensity of all activities over several timescales.

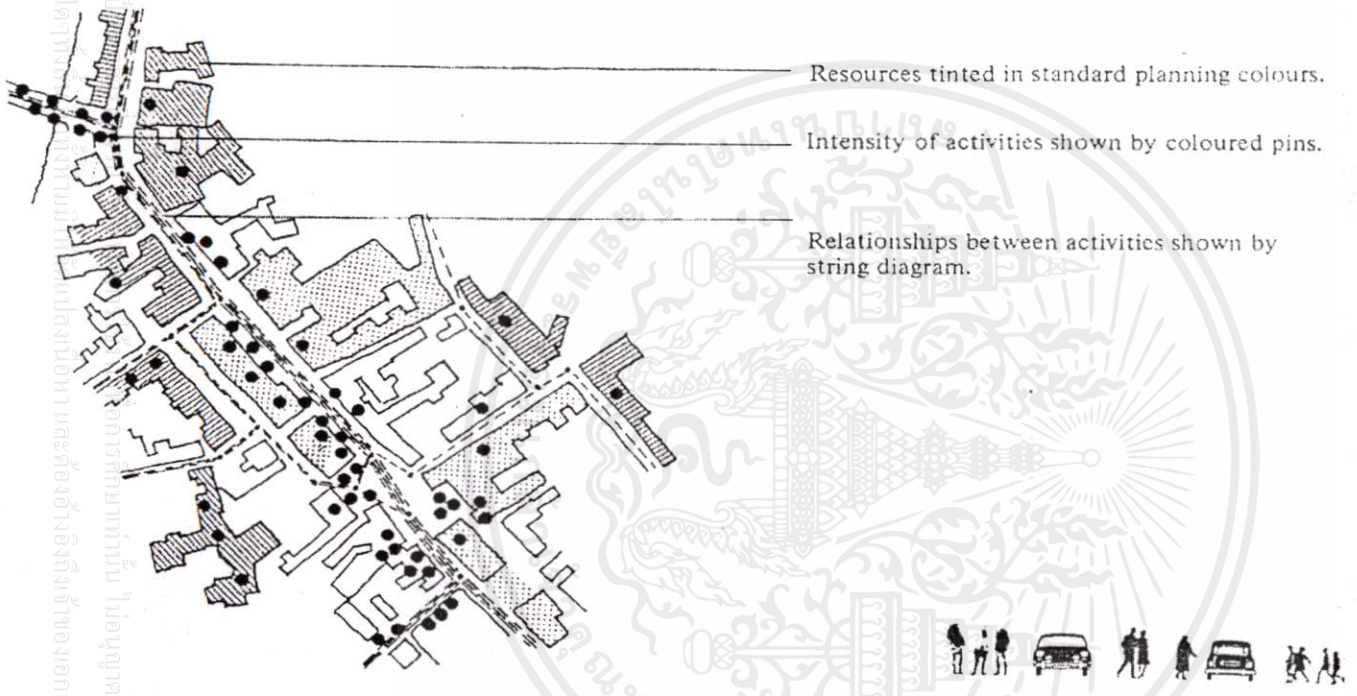

Figure 21

BASE MAPS The colour red is reserved for showing alterations on the model and should not be used for base maps.

Transparent overlay with proposals shown in red.

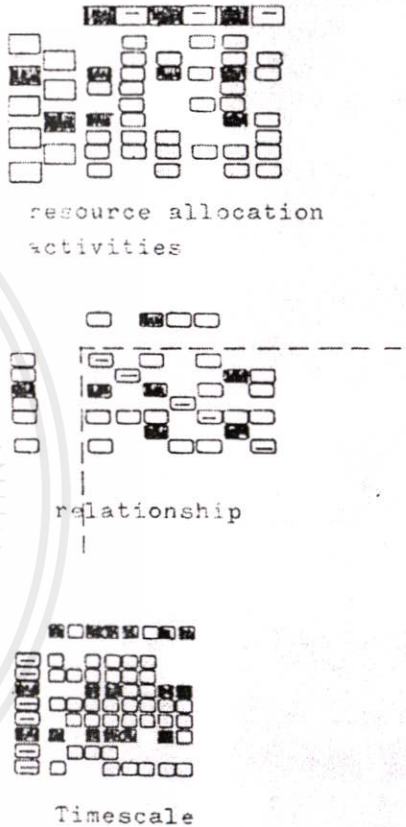

Proposals shown on red cards.

Figure 22

MANIPULATION OF MODEL

Any community is in a state of change; this change may be slow or rapid. The desire for change may be strong in one part of the community and passive, or even hostile, in others. Change can be activated from many different sources either from outwith or from within the community. Whether these sources are based on political, religious, or financial policies, or whether they are pressures of fashion changes, can rarely be said to please all the people all of the time.

Most members of any community feel themselves to be blown by the wind of change without necessarily understanding the reasons for change. To a great extent it is only at the point of personal involvement that any action is taken to reject, accelerate, or decelerate changes. The difficulty of persuading the community as a whole to take action is immense. At best, the work is delegated to others of their choice and at worst the community is taken in hand by those who can profit by it at the expense of others. Between these two extremes are the middle-of-the-road policies which result from the political or financial changes - these are the most common types of changes found in Western Europe today. Basically therefore the community leaders want to either retard change or accelerate it. These leaders and their followers or opponents may disagree with the rest of the community on the amount of change needed. There are also conflicts amongst the people themselves, particularly between generations: sometimes these conflicts become so acute that splinter groups are formed and emigrate from their community to set up new communities elsewhere. Alternatively they attempt to impose their own changes upon the existing community by means of revolutionary tactics.

The new communities which are set up are not completely new, they are moving into areas which are new to them and these areas may or may not include human beings. All communities have existing habits and patterns which cannot be abandoned easily and they may also have physical restraints to which the newcomers will have to adapt. Above all, whenever people move about, they take with them some part of the existing patterns of life and traditions which they are so energetically trying to brush away.

It is the interaction between the new and old community which is of immense interest to the planner. It matters very little whether the newcomers are refugees or conquerors, it is the end result of this amalgam which makes an adapting community settle once more until the next change or influx of new people is imposed upon them.

The knowledge of the working of a community stems from many sources and in many ways. Good leaders usually know by intuition just what their people will or will not accept and how to persuade them to accept it. A clever financier, industrialist, or union leader, will often know the public mind a little before the public becomes aware of a definite problem. The public will be veering in a certain direction with their ideas and the perceptive leader can take advantage of this knowledge to manipulate public opinion in his favour. This ability comes partly from experience but the most successful manipulators seem to have an extra ability to predict trends and such knowledge is a valuable contribution to the understanding of a community. This extra perceptiveness can help in understanding new trends where experience alone cannot give a guide.

Local knowledge of the community's method of dealing with situations and of the way it reacts to them can only come from a careful study of these things. To produce changes which are the complete antithesis of the community's methods will lead to much unhappiness and unrest.

Almost everyone accepts that each community has, and always has, had its own way of dealing with situations and yet when it comes to reorganisation within a community, very few planners remember to consider this. Knowledge of these customs are only passed down from one person to another during informal discussions - they are, unfortunately, rarely recorded for the planner to study. A new planning strategy may be based on thorough logical study and the best technical advice, and still be a complete failure because of the lack of attention paid to these local customs.

Ecosystems, like other living organisms, are born, grow up, mature, age and die, and like other living things they seek a stable state of being. In doing this they can achieve a dynamic or a static stability. A dynamic stability or balance allows the ecosystem to adapt to internal and external change. It will usually be robust with many internal and external relationships and it will have 'slack' in its use of resources without waste. It will have a symbiotic rather than a parasitic relationship with other ecosystems and this will prevent its absorption or destruction by outsiders. The Swiss economy is a good example of these qualities in a balanced ecosystem. All these factors can be measured as they imply the allocation of physical resources, but in addition, it is equally essential that a balanced ecosystem is balanced in its use of abstract resources. The relationships of power, faith, friendship, job satisfaction, pleasure and responsibility all have their effect upon a community. Some will, because of their traditions, lay greater influence on one of these factors than another, but however they are distributed, they all contribute to the community and help to give a corporate identity and incidentally enable the planner to identify the boundaries of an ecosystem more easily.

A robust system of such relationships also develops a kind of corporate consciouness of the ecosystem which is a strong element in national, local, or domestic pride, and often these intangible relationships will hold a community together in disaster when the physical links have been broken or damaged.

Static ecosystems are at risk because of their inability to accept change and attack from outside. Most systems become static at the end of their lives; the number of links diminishes, and the activities become inflexible - usually the resources are almost at the point of exhaustion - this has happened to many traditional one-industry ecosystems such as fishing villages or weaving towns when the fish or wool disappear for natural or economic reasons. If such an ecosystem is unbalanced by dependence on one or two activities, it will collapse when these are withdrawn.

Natural ecosystems obey natural laws of population growth, inter-species and intra-species competition and only if these laws are complied with can the system be kept in balance. A man-based ecosystem also follows laws - economic, social, religious - according to the code of the ethnic group at that particular time.

LANGHOLM - A Case Study

Langholm is a small Scottish town of about 3,000 population in the Border Region between England and Scotland. Historically it lies on one of the main routes into Scotland and for centuries the Borderers lived by raiding both sides with equal enthusiasm - an attitude to official government which is still a strong element in the Border character. The Heriot-Watt University has carried out studies of small burghs in Scotland with students from the Urban Design course, and we selected Langholm because of its clearly defined ecosystem and because it is a typical example of a town considered suitable for development by regional planners.

The work carried out in setting up the Langholm ecosystem followed the ten stage programme described previously:-

FIRST STAGE:- The history of the Border was analysed, its ballads and its poetry, (the story of Johnnie Armstrong and his betrayal and hanging, is a good example) in order to understand the Border character. This adventurous spirit has shown itself recently in the journey of Neil Armstrong to the Moon and his subsequent 'Freedom of the Town' of Langholm.

These studies indicated an inherited contempt for authority, a loyalty to family and (sometimes) local leaders, a long memory for injury, a respect for physical toughness, early maturity, and a fierce independence. All these characteristics are still evident as important factors in the sensory relationship matrix. The physical boundaries of the system are clearly defined, as Langholm is isolated by narrow passes and winding roads from neighbouring towns. Because development proposals are unlikely to affect hill farming, the ecosystem boundary was restricted to the inhabited township.

SECOND STAGE:- The town is not related to district towns or villages, so that because of its isolation the next highest level of ecosystem is the regional system. Comparative studies of similar communities suggested that there would be sub-systems in sections of the town, but the field work showed that the whole community operated as a single system. This lack of sub-systems indicates an ageing ecology which may be degrading into static ecosystem.

THIRD STAGE:- The outline model set up was based on a draft list of activities amalgamated from previous studies which might be expected to function in this type of system, but due to the degradation of the system, the number of components produced by the field study was smaller than expected. The data for the outline was obtained from the regional reports and statistics on employment natural resources, government, and infrastructure of the region the figures being interpolated for the Langholm population structure.

On the base maps of the burgh were plotted identifiable activities such as industry, living, shopping, and health. An outline time-scale was set up showing the probable intensity of each activity.

Each card in this outline Ecoplanner became, in effect, a job card indicating the data required to construct the final model and the programme of work for the field team was calculated from these cards.

FOURTH STAGE:- The field team started work on site from three points of attack - the local authority for statistical data, the social organisations for abstract and social activities, and a

series of conventional planning surveys covering traffic, buildings, infrastructure, pedestrian movement, land use, environment, townscape, and social surveys. These were reinforced by interviews in depth with selected families and key community leaders. The list of activities at the end of stage four was:-

1. Home living
2. Visitors living
3. Convenience shopping
4. Service shopping
5. Durable shopping
6. Primary education
7. Secondary education
8. Informal social
9. Physical recreation
10. Organised social
11. Local events
12. Commerce/Professions
13. Light industry
14. Health and Welfare
15. Utility Services
16. Town Services
17. Local Government
18. Transport interchange

Activities outside the ecosystem were grouped into regional activities and national activities. Each of the Langholm activities was fully described and quantified as stated in the section on the Ecoplanner model;

Visitors Living · 17/71 2

16 · visitors in transit to Highlands

16 · visitors for walking, fishing, historical interest, riding

00 · lack of evening avtivities

27 · approx. 20/week for 5 months living · 70/week for meals, shopping, mills

00 · visitors parking inadequate

16 · average (mean) annual inputto system £3,400

Part of activity card for Visitors Living

FIFTH STAGE :- The resources were now allocated to the list of activities. The standard categories of Physical, Infrastructure, Sensory, Economic, and Constraints were used; constraints operate as negative resources in the system and an hierarchical sub-cycle of controls linked to other resources acts as a negative feedback both inside and outside the system. The threshold of each resource was examined to measure the capacity of each resource for increased activity, and thus to assess the total capacity of the system for change.

This summary showed that the physical resources of Langholm were adequate for an expansion of the system of approximately 15%; the infra-structure resources were at the threshold of their capacity for the system; and the growth of any activity demanding services would mean an input of capital and physical resources to the system. The sensory resources were capable of accepting a small increase in activities; the social structure was strong enough to absorb migrants, while the environment had a very low level of pollution apart from domestic smoke.

Economic resources were very limited, the only possibility of expansion being in the input of economic private or State finance from the regional or national systems. The resource allocation showed that Langholm had an unusual closed set of resource transfers compared with a sub-urban or rural ecosystem, or even compared with similar English communities. This is a possible weakness in the system, as it is vulnerable to any intra-system damage to one of the key links.

Visitors Living · 17/71 IN/2

16 · 11kw underground supply
16 · 1½ inch c.w.s. underground
12 · ¾inch Town Gas Main
12 · Tarmac road access to all Hotels
00 · Pedestrian segregated access to none of the tourist facilities
00 · 9 inch Main soil and water drainage to all hotels

Part of infrastructure resource card for Visitors Living.

SIXTH STAGE:- The cycles of resource transfers in Langholm were checked in two directions. First by calculating the inputs and outputs to each activity and second by tracing each resource cycle through the system. The social communication cycle turned out to be one of the most vital cycles in the ecosystem, since the matrix showed that every activity (except education) relied on this cycle for reorganisation, feedback and correction of inbalance. Conventional methods of planning analysis would have shown an apparent inertia in the system which was not correct. This strong set of linkages indicated that any attempt to manipulate the ecosystem secretly would be unsuccessful, and that complete participation would be necessary to achieve useful results. The data collected during the field study was recorded as directly on to the Ecoplanner cards whenever possible, as it is important that data is put into the model with the minimum of 'noise' introduced by the operator over the data signal.

In order to correct any observer bias, all activities and resources were photographed as well as the visible relationships: this involved taking about 600 photographs (300 of which were kept) most of which were taken with a 10cm lens. Special visits were made to Langholm later in the study to record the two main local events - the Common Riding and the Agricultural Show.

SEVENTH STAGE:- The outline timescales were checked during the field study and the diurnal and annual scales were identified as having the most significance. The intensity of each activity (expressed as percentage rate of use) was plotted on the scales. Where a particular resource is at or near the threshold of capacity, it is necessary to plot the actual quantity of resource being used at each time, as this may indicate a timeshift solution to the problem. In Langholm, the infrastructure threshold was at a critical level. No significant possibilities were shown by this study, as the major user activity - light industry - was already timescaled as efficiently as its relationship with other activities would permit

EIGHTH STAGE:- From the regional information and the field surveys, all the activities were located on the base maps. Some of the activities had quantifiable resources, such as land buildings or open space and these were recorded accurately but others, such as informal social and local events, are diffused throughout the town and can only be shown as an intensity of location.

NINTH STAGE:- The ecosystem model was now ready for appraisal. In theory, it is possible to store all the information in a series of simple 2D2 programmes of matrix relationships connected to an on-line print-out or to a graphic display system

and we have used programmes of this type for movement relationships in other projects. In practice we have found that the brain programming previously described, used in conjunction with the Ecoplanner display boards, gave very accurate and rapid retrieval. The appraisal of the ecosystem can be divided into two parts; the strengths and weaknesses of the system's components and linkages as surveyed, and secondly the key links and components that will provide an opportunity for change in the system. The first part of the appraisal was assessed by using a five-point semantic differential scale graded from strong to weak, on which each component was rated by the members of the research team, the answers being averaged out to give a mean rating for each component. A typical example is that of the activity of VISITORS LIVING, defined as 'the temporary accommodation and care of transient residents'.
This shows that this activity is not an asset to the ecosystem, and that it is susceptible of improvement. If all the activities in the ecosystem are rated in this way, they can be ranked in a simple hierarchy of value; this is the basis for deciding the allocation of resources to the ecosystem, the most valuable requiring first input and the less valuable requiring second input to make them viable. The possible manipulations in the ecosystem were listed and their comparative benefits to each component or link were evaluated. Continuing the example of Visitors Living, the possible manipulations were:-

1. Activity: Improve tourist publicity = +1

2. Resources: Upgrade existing hotels. Provide hostel-type accommodation. Provide caravan/camping site. Improve visitors parking. = +2

10. Relationships: Persuade shops to improve tourist co-operation. = +2

12. Seek investment for good restaurant. = +1

13. Timescale: Improvement should follow improved resource. = +1

14. Location: Keep all tourist facilities central.

The revised rating for this activity then improves to +14 : -13 showing an increase in value to the ecosystem.

The selected manipulations were then plotted on a timescale algorithm in order to show the implementation and phasing of the proposals

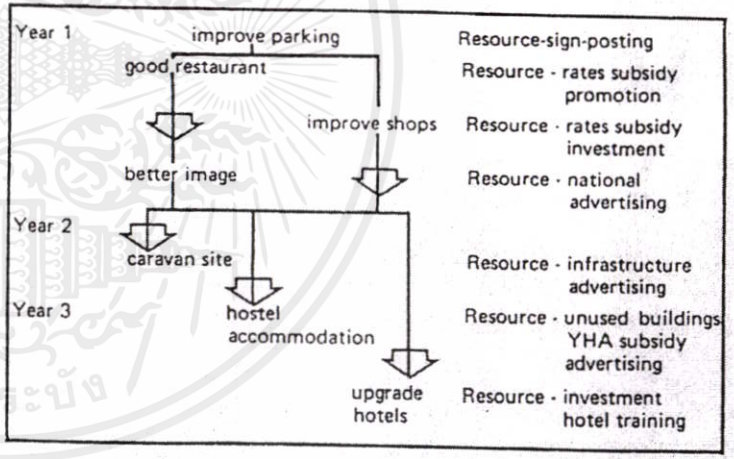

Time-scaled algorithms showing implementation of manipulation of Visitors Living activity and resources. Each individual algorithm is collated into a master algorithm for the total town ecosystem.

COMPONENT	STRONG: +2	+1	0	−1	WEAK: −2	COMMENTS:
1. Activity	o	o	o	o	−2	Inadequate promotion of tourism.
2. Physical Resources	o	o	o	o	−2	Hotels not up to modern standards. Inadequate parking facilities.
3. Sensory Resources	o	+1	o	o	o	Old town and scenery interesting but not spectacular. Not picturesque.
4. Infrastructure Resources	o	o	o	o	o	Threshold just adequate for foreseeable increase in activity.
5. Economic Resources	o	o	o	−1	o	Not enough profit from tourism. More capital investment needed to produce higher return. Limited female labour.
6. Constraints	o	+1	o	o	o	Limited skilled female labour for hotel industry. Short tourist season may cause winter unemployment. No land use restrictions.
7. Relationships	o	o	o	o	−10	No integration with five potential visitor linked activities.
8.	o	o	o	o	−2	Transport not designed for tourists.
9.	+2	o	o	o	o	Religious services arranged for visitors.
10.	o	o	o	−1	o	Shopping not designed to attract tourists.
11.	o	+1	o	o	o	Industry encourages mill visiting but not attractively organised.
12.	o	o	o	o	−2	Service catering very poor quality
No significant relationships to seven other activities = 0 rating						
13. Timescale	o	o	o	−1	o	Insufficient evening and bad-weather activity. Shop and social hours related to mills, not visitors.
14. Location	+2	o	o	o	o	Good central position for all tourist activities.
	+4	+3	0	−3	−18	Total activity appraisal rating = ratio + 7 : ·21 Maximum possible rating = +28 : ·0

Five-point semantic differential rating for Visitors Living

The example shown is only one of the manipulations proposed for the ecosystem, in order to illustrate the techniques used; the complete algorithm and evaluations for the whole system is too large to be shown in a short paper in a readable form.

The proposed manipulation must be checked by simulation in the Ecoplanner model to ensure that no resource transfers are overlooked and that the thresholds of resources are not exceeded. From the partial matrix constructed, we observed that a manipulation of the Visitors Living activity resulted in positive relationships being developed which helped to diversify and strengthen the system.

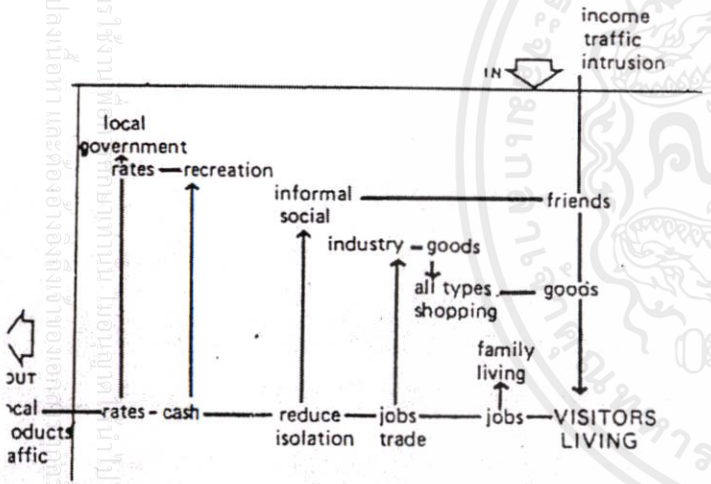

Simulation showing transfer of resources in ecosystem due to manipulation of visitors living activity (unquantified). Resource transfer to other activites is significant.

CONCLUSION

So far as Langholm is concerned, the simulation of proposed developments - a new housing scheme, a new minor industry, a new by-pass road, and the improvement of tourist facilities, have been checked on the model. The road proposals are the only development likely to put the ecosystem at risk, as the line of construction will cut across the vital communication linkages as well as across normal pedestrian movement systems.

Since Langholm is such a closed system, such damage to important components could have serious consequences to the system as a whole, and the road (which would remove unwanted resources of pollution, intrusion and noise from the system) should be aligned to minimise the damage to the pattern of relationships on which the town is so dependent. The benefits and losses to the Burgh must be calculated for all components if the true effect on the ecosystem is to be judged.

To sum up, the research team discovered that in Langholm, as in other similar projects, that the deeper the understanding of the community and its problems the lesser the justification for suggesting major alterations to the ecosystem. This thinking parallels that of current natural ecology which holds that interference with ecosystems is highly dangerous unless the system is fully understood. The philosophical conclusions which can be drawn from this are that the planner must disturb an on-going ecosystem as little as possible when seeking to strengthen it and that any growth of the system must follow natural morphological patterns and growth rates and therefore all proposed manipulations must be integrated with the established system.

ต้นฉบับเอกสาร POST GRADUATE

โดย SOPARK PASUKNIRANT ของ HERIOT-WATT UNIVERSITY

Heriot-watt university. Post-graduate.

Urban Design : Seminar. 1st term.

Part 1 : Seminar 8 Activity and Form Analysis

1. Genesis : There is a fair degree of consensus in the work on urban spatial structure that, whatever future pattern of land development is proposed, this pattern must be designed to fit as Closely to the activity systems of the people who will be living in the metropolitan area as our knowledge and methods or analysis will permit : (Chapin 1965, P.225) clearly, the more comprehensive technique used the more successful plan presumably achieved. The problems is that, potentially modern city derives a dynamic phenomenon as well as gradual complexity, thus the techniques apply must be efficient enough (as well as handle) to cope with this entities. Basically, two problems exist : (a) to examine and interpret systems as they have evolved to date, (b) to use these observations and knowledge about basic changes in urban society to anticipate the space-related kinds of activities of persons and institutions which are likely to be domination the metropolitan area in the future.

2. Activity system : This is defined as behavior patterns of individuals, families, instructions, and firms which occur in spatial patterns that have meaning in planning for land use. Intuitively, we know that man's behavior is continually changing in response to his social system. Taking these into account, the technique proposed in the following will be a tool for studying activity system, particular the definition of spatial patterns the systems take and the identification of attitudinal factors that produce variation in the patterns.

3. Distinctive identification : Any particular urban area the approach followed will be concerned primarily with (1) metropolitan area interaction (but in the framework of the ties which extend to the larger urban realm), (2) the activities component of interaction (but in close relationship to the communications component), (3) some form of continuing inventory (though recognizing that periodic 'cross-section' readings may be the only immediately practical expedient), (4) interaction

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Sopark Pasuknirant

system of a recurrent nature and with tendencies to cluster into spatial patterns (yet taking note of the types of recurring random activities and movements), (5) patterns of interaction of community-wide significance (but giving consideration to privacy individual relation and firms transactions where the public interest is not directly involved)*. (Chapin, p.224)

4. Activity classes identification : in the identified boundary will comprising of three principle activity : Agent firms, institutions, households and individuals. latch agent comprising of principle classes of activity : Goods-producing activities, service activities for first agent, human development activities, basic community service activities, Activities for welfare of special groups for second agent, Income-producing activities, Child-raising and family activities, Education and intellectual development activities, Spiritual development activities, Social activities, Recreation and relaxation, Club activities, Community service, Political activities, Activities associated with food, shopping, health, etc. for third agent. These classes can be extended to subclasses and subsystems as appropriate. As activity systems are broken down into subsystems, it is inevitably become interconnected at various points, depending on whether a user or supplier perspective is assumed. In this respect, as a general rule, the activity classification here will be determined from the vantage point or the agent. (full chart of classification will be presented for discussion; can also look Chapin page 220, 232, 239, 242, 245)

5. Survey and analysis of Activities : This part describes the using of survey technique and illustrative material regard to the previous basic rules and general requirements. Actually, the activity systems of firms and institutions involve a survey approach that afferent from survey concerned with activities of household and individuals. The first instance, the surveying deal with smaller number of entities with activity types that are more instutionalised in form. In the second instance, it is somewhat more complex. While the social system with its cultural sanctions of various kinds functions to provide some measure of regulation to this

---

*clarification of terms are supplied, see below. For full details see Chapin, page 222-224.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Sopark Pasukniant.

patterns, survey in this instance are dealing with less regimented forms of behavior which may therefore system used must be sensitive to the way this dynamic aspect affects spatial patterns of activities. The illustrative materials and series of question areas used in surveying can be prepared form the three basic activity groups. However, the principle objective taken for granted behind the process are :

a. seek to establish the present spatial patterning of activities.

b. seek for the intensity of interaction involved in the patterns.

c. seek for the factors which may serve to alter the patterns in the future. (examples of illustrative material of a few selected activity system are produced for guideline, look Chapin p. 234, 235, 237, 240, 246-248.)

It is recognized that the latter aspect of the survey clearly involved the most complex kind of investigation, particular that in the third agent (household and individuate. For firms and institutions groups, according to the examples, Chapin designed plain question for the information sought but to identity factors which produce variation in activity patterns over time for household and individuals needs something different that cope with it's intricacy. Chapin introduced a kind of game, 'trade stamp' game, to investigate in this areas. (full game's instruction see p. 250-252) All charts and illustrations will be shown for full discussion in common.

---

clarification of terms :

urban realm - the systems which have no specific boundaries at any particular moment in time.

metropolitan area - the systems which tend to have a locus in a particular time.

interaction, activities components, communication components - the interaction will refer to two related components : the activities component and communications component ; activities component is thought as 'within component' (occurring within particular accepted spaces ; communications component is thought as 'between component' (involving persons, goods message movements between particular adapted spaces)

REFERENCE : CHAPIN, F. STUART, Jr. , "The study of urban activity systems", "Urban land use planning", 1965, pp. 222-253.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Sopark Pasuknirant.

An approach to urban form by Lynch and Rodwin.

The article was puplished in 1958, titled 'A Theory of Urban Form'. Lynch and Rodwin focused on urban form as a physical implication of human interactions, which lies on two extreme descriptions:(a) the flow system, including the flow items; (b) the distribution of adapted space, primarily shelters spaces.* Each one of these two general categories is broken down in a paradigm way for further exact analysis. Six analytical categories are taken into account: element types -a category for differentiating quantitatively between basic types of spaces and flow systems, quantity -a category measuring of the size of particular types of adapted spaces and flow systems. Density -expressed either as a single measure or as a range of measures, has to do with the compaction(people, facilities, vehicles) per unit of space or capacity of channel. Grain -indicate how various elements of urban form are differentiated and separated. Focal organization - this is concerned with the spatial disposition and interrelations among key points in the city(density peaks, dominant building types, major breaks between forms of transportation). Generalized spatial distribution - this is the patterned organization of space as it might be seen high from the air.**

To achieve the appropriate form, hanging on the preceeding analytical frame, the formation of goals must be established and then co--ordinated together('goal form interaction'). But the problem here, unlike the form, is not only identifying out the multitude of possible goals that have significance for urban form ,but also specifying such goals in concrete terms toward their realization. However, for the first respect, Lynch and Rodwin point out that goals must to some extent be determined in the normal democratic processes among community themself and those goals of professional planner and urban designer. They suggest that the choice of goals have first a human and then an economic basis. Thus, goals relating to urban form are fundamentally concerned (a) relationships between man and his environment, (b) relationships between man and man; in which then concerned with the efficiency of relationships-maximizing the return and minimizing the cost, both social and economic sense. In the respect of goals specification content, it also derives from the analytical framework they devised in the first instance.

Goal form interaction: having established an analytical system of urban form and groups of objectives cast in relevant operational terms, next step is applying that,'the goal-form statements', in the study of city and establishing what expansion will be needed in the plan that eventually in to energe. The technique of metrix grid is employed here.

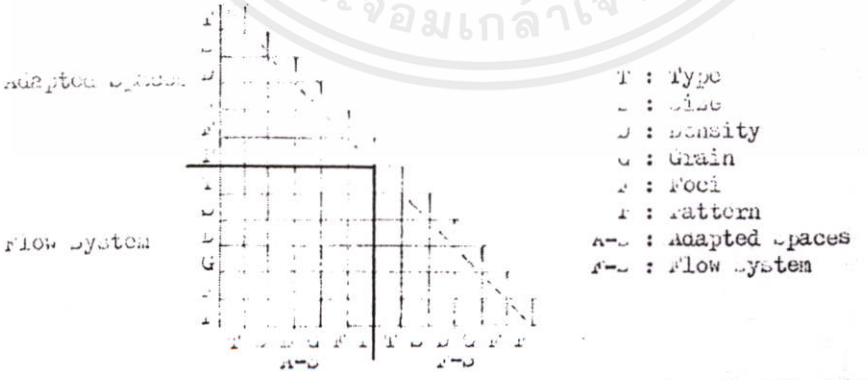

(original figure can be seen: "Environmental Psychology", PROSHANSKY edit., pp.98-99)

REFERENCES: * PROSHANSKY, H.M., "Environmental Psychology" 1st edit.,1970, "A Theory of Urban Form"
** CHAPIN, F.S., "Urban Land Use Planning", 1965, pp. 81-84.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Sopark Jabuknirant.

clearly defined, and if an operational standard can be set, such as one regarding commuting times, we may be able to study the implications of complex forms by means of new mathematical methods or with such aids as the high-speed computers.

COMPLEX FORM AND GOAL RELATIONSHIPS

If form qualities and goals could be analyzed and disposed of one by one, then in time a complete structure could be built with relative ease. Unfortunately (and this is perhaps the most vulnerable point of the system) physical patterns and goals have a habit of complex interaction. There is not one goal, but many; and the presence of other goals influences the force of the original one. The city forms, which we have herded into arbitrary categories to make our analysis possible, in truth make one pattern. It is not always easy to discuss the impact of grain without specifying density or size. The consequences of the distribution of adapted spaces rest partly on the flow system allied with it.

Thus there are frequently situations where a given goal may not only be influenced by more than one form aspect, but also may at times be affected by such an intimate interaction of aspects that there is no separable cause. A convenient system of notation for such a situation might be as follows, imagining that we are concerned with five goals, A, B, C, D, and E, which have the relationships with form shown in Figure 8-2.

Achievement of goal is influenced by:

A—(1) space type; (2) flow system size.
B—(1) space, density, and grain combined; (2) focal organization of space and flow system combined.
C—(1) space, size, and flow system pattern combined.
D—(1) grain of flow system; (2) density of space and flow system combined.
E—(1) grain of space, and density and focal organization of flow system all combined.

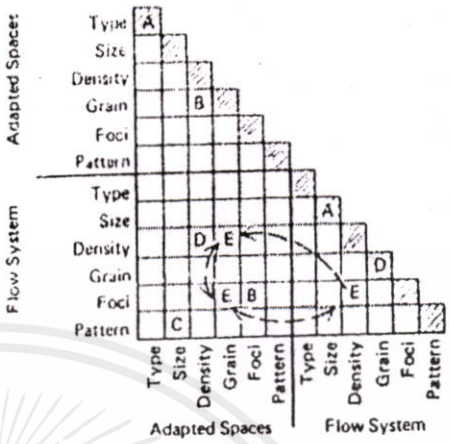

Figure 8-2

Here the appearance of a goal in the top diagonal (shaded squares) indicates that it relates to a single form quality at a time. Elsewhere its appearance shows that it is influenced by a pair of form qualities that must be considered together. One goal is shown (E) which is effected by an inseparable combination of three, and must therefore be shown as a connected triangle. If a three-dimensional notation system were used, it could occupy a single solid cube. Higher interactions would require more complicated notations.

This figure would change, of course, as the system of descriptive categories was modified. It is simply a convenient way of reminding ourselves what must be taken into account in studying goal-form interaction. It indicates, incidentally, that in this particular case two aspects of form (space pattern and flow system type) happen to be the ones that have no bearing on any goal. All the rest are involved in one way or another.

Probably these analytical methods could handle situations where pairs of qualities were involved. Triads of qualities become much more difficult, and many more are likely to make analysis impossible. Some questions may therefore be answerable, and others may resist our best efforts.

To complete the example, consider the city of Pone again. The people of Pone are simple-minded; they have few wants. They have only three goals relevant to city form:

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Heriot-watt university. Post-graduate.

Urban Design: Seminar. 1st term.

Part 1. Notes on Ecosystem Planning by Catherine Fortlage, 1972.

The basic idea in the work of Catherine Fortlage is to give planners a simplified method of understanding the interaction between people and their environment, that is the human ecosystem. The biological ecosystem is used as a model for the human one, but changed in that it is divided into its component activities. There are three parts which form the basic ecosystem. These are activities, resources, and relationships. Apart from the three basic elements- activities, resources and relationships, we must add another element- the policy their different social groups are expected to follow within the ecosystem.

The planners, the workers, local authorities etc., this fourth element is what explains the dynamic nature of the ecosystem. The ecosystem is dealing with many relationships, we have to be very careful when we choose the number of activities, and their place in the ecosystem. This will help us in reducing the number of relationships between the activities. Catherine Fortlage says,- "it is necessary to have a description of the system, before you can make any change in it." To understand how the whole system can change, you must know how its elements and links change. She says, "the human ecosystem is different as a system consisting of an observable set of activities, an observable stock of resources and a pattern of transfer links between activities variable in time and location."

The ecosystem takes the form of matrices as a means of collecting data, shows the allocation of resources to activities and the other the relationship between one activity and another. Therefore it is a method of collecting and ordering information.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

When using the ecosystem, it is necessary to decide the level and type of detail, required for the study. Usually this will depend on the spatial scale on which the plan is operating. The ecoplanner model which she suggests is able to provide flexibility in arranging and processing a variety of

information, a total and exact way of describing a situation and a method of solving the problem of the effects of rapid change.

Most importantly therefore, it can allow us to predict what might happen if any activities or resources are modified.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Part 2. seminar. no.8.

Cities by Lawrence Halprin.

Part of Choreography.

In order to take part in the life of a city, we have to move about in it. The city should be planned by first considering the speed of movememt of the people in it. The quality of the city will seem different to a person who walks, rather than a person who travels by car. There is a great variation in the speed of pedestrians- it depends on a lot of things- on their social back ground, or whether they are visitors to the city, the way they live etc..

The design of the spaces influences the movement. There should be a variety of things for the pedestrian to see. The environment should be planned with the needs of the people in mind. There should be a variety of size and space. It is more interesting to see many sights rather than just one face. This is what painters like Picasso have shown us. Seeing a city from a moving car on a freeway, gives it a different scale. There is less detail and the skyline is more important. Road designers have considered safety at high speeds, but should also think of the visual effect for the driver and for those living along the way in which freeways have been designed. Cutting through cities has destroyed the value of the city and put speed first.

It will be necessary to keep/ cars out of the city completely. Part of the answer to the problem of movement will be solved by high-speed systems, like the momo-rail.

But there will still be a need for some motorways. They should be designed specially for the urban environment, not like the long slowly curving roads in the country. They can be designed for slower speeds and could be made part of or under a building. The space underneath freeways should be planned as pedestrian open spaces, parks etc. It is important to plan for the separation of each activity of the people. Separate people and cars!

There should be a plan of the movements made before the environment is

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

designed. The planner should also consider other movements- animals, birds, water, changes in seasons, changes in the sky, changes in the buildings, and changes in the sky-line.

XXXX

ประวัติผู้เขียน

นางสาวกุลภัทร วนิกสัมบรรณ์ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีครุศาสตร์บัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาเอกสังคมศึกษา วิทยาลัยครูพระนคร เมื่อ พ.ศ. 2534 ในปีเดียวกันได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ภาควิชาผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในระหว่างศึกษาเข้าทำงานเป็นลูกจ้างในหน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน สุดท้ายเป็นลูกจ้างกรมวิเทศสหการ ตำแหน่งเลขาผู้เชี่ยวชาญชาวเดนมาร์ก ประจำโครงการ DANCED กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันประกอบธุรกิจด้าน REAL ESTATE

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้